AUGERII GISLENII BUSBEQUII LEGATIONIS TURC...

Ogier Ghislain : de Busbecq

Digitized by Google

7
12-C
31

Bibliotheca
Coll. Rom.
et. Jesu

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
29 B
9

82434
D
3.
7-12-C-31

Digitized by Google

K
529

Digitized by Google

AVGERII GISLENII BVSBEQVII

LEGATIONIS TVRC. EPISTOLÆ IV.

In quibus Mores, et res à Turcis per septennium geſtæ explicantur.

EIUSDEM

DE RE MILITARI contra Turcam consilium, & solimanni Turc. Imp. legatio ad Ferd. I. Imp. Rom.

A

Raphaele Sadelero

Imaginibus exornata, et venum propoſita.

CIↃ.IↃC.XX.

MONACI

Bibl: Coll: Rom: Soc: Jesu

Ex legato Ill.mi Cocini

BIBLIOTECA NAZ.
ROM
VITTORIO

Digitized by Google

FERDINANDO II. IMPERATORI P. F. S. A. Boëmorum Pannonumque Regi Domino ſuo Clementiſſimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AVGERIVS BVSBEQVIVS *Vir eloquentiâ & doctrinâ inclitus*, FERDINANDI *Imperatoris Auguſtiſſimi, S. C. M. T^a. Aui legatus ad Solimannum Turcarum Imperatorem, quæ ſpectauit, egit, dixit, audiuit, ipſe in litteras miſit, tantâ elegantiâ, gratiâ, eruditione conſcriptas, vti me operæ pretiū facturū exiſtimârim ſi eaſdē in plures vulgari curarem, editas quidem ante, ſed dignas, quæ millies edantur.*

AVGERIVS GISLENUS Busbequius.

Ex Elogiis Belgicis AVBERTI MIRAEI.

QVod paucis admodum vſu veniſſe comperi, vt in tractandis Reipublicæ negotiis, ad magnum doctrinæ nomen peruenerint; id Busbequiium adſecutum, cuius omnis vita publicis legationibus obeundis diſtricta fuit, magnum profectò habet præcellentis ingenij admirationem. Is nobili & peruetuſto Busbequiorum apud Flandros genere, Cominij (vnde Philippo hiſtoricorum noſtratium Principi cognomen) natus, adoleſcens Venetiis Ioanni Bapt. Egnatio, pòſt Bononiæ & Patauij aliis doctis hominibus, in eloquentiæ ſtudiis operam dedit. Ætate grandior à Ferdinando Aug. operâ Petri Vanderani Belgæ (qui tum illi à ſecretis, qui poſtea de priuilegiis Creditorum ſcripſit) Viennam Auſtriæ euocatus, huic ipſi, & Maximiliano filio, in rep. gerenda, ita ſe pro-

bauit, vt nullius ferè magis conſilio ac prudẽtiâ Cæſares niterentur. Huius etiam Auguſtos liberos Matthiam, Maximilianum, Albertum & Wenceſlaum optimis moribus informauit. Cumque in omni adminiſtrationis genere excelleret, tum verò in legationibus enituit, quibus compluribus magna cum gloria ad ſummos Principes aſſiduè functus eſt. Quarum illæ inprimis inſignes fuere, Conſtantinopolitana & Amaſiana, quas etiam litterarum monumentis eleganti ſtilo mandauit, & Nic. Micaultio, Viro Clariſſimo, amico veteri, ac ſtudiorum multos annos in Italiâ ſocio inſcripſit. Nec otioſa illa profectio. nam & animantium Orientis naturas, vetereſq; Inſcriptiones, vt Ancyranam, quam cum Andr. Schotto ſuo tunc contubernali, & herbarum naturas, quas cum Andr. Matthiolo communicauit, inueſtigando cognouit. Quin & plurima cùm Græca, tum Latina, in membranis calamo exarata volumina, media in Græcia ſtudioſè collecta, in Cæſaream Viennæ Auſtriæ Bibliothecam intulit. Rei etiam bellicæ cognitionem vſu atque obſer-

obſeruatione adeptus, ſalubre de Turcico bello conſilium poſteritati tranſcripſit. Bizantio reuerſus, Iſabellam Auſtriam Carolo IX. verè Chriſtianiſſimo Regi nuptui datam, in Galliam duxit, eiuſque Aulæ Præfectus, & pòſt Rudolphi Cæſaris Legatus ibidem extitit. A quo iam ſeptuagenarius cum ſemeſtre ſpatium, vt patriam, amicos, auitumque inuiſeret heredium, impetraſſet; per Normanniam bellis ciuilibus impeditam, Belgium verſus iter inſtituit. Dumque in vico Callia hoſpitatur, violenta militum manus, ex arce vicina, nocte intempeſta, hoſpitium irrumpens, ſenem rapit, & equo impoſitum abducit. Ille quiritare, vim ſibi fieri, prædam contra ius gentium de Legato agi: nec Præfecti Rotomagenſis (Vt prædones iactabant) ſed rapinæ cauſſa, ſcrinia ſua auferri. Qua animi magnitudine territi, ſcriniis, tabuliſque illæſis, eum diluculò in integrum reſtituunt, maleque conſcij diffugiūt. Conſolatur per litteras Præfectus, ſeque crimen vlturum promittit. At ille, quietem ſe magis animi, quam iniuriæ vindictam poſtulare, vt

erat generoſus reſpondet. Iam tum enim letalem ægritudinem præſagiens, in vicinas ædes matronæ lectiſſimæ, toparchæ Maillocenſis ad fanum D. Germani deferri ſe iubet: vbi vndeuiceſſimo pôſt die vitâ deceſſit, magno ſui bonis doctiſq; omnibus, quos fouerat relicto deſiderio. Quis non indignetur hunc virum per tot diſcrimina apud exteros, apud barbaros ſeruatum vt in limine partiæ ſuæ, militum dicam, an latronum iniuriis laceſſitus periret? Paucis ſcilicet viris magnis contigit, quam Auguſtus Imp. optauit & habuit, euthanaſia. Sed eius loco euphemia Busbequio obtigit, & ſuauem doctrinæ ſuæ, prudentiæ, ac probitatis famam reliquit. Corpus in D. Germani honorificè eſt conditum: cor in patriam relatum, illatúmque in monumentum maiorum.

IN AVGERII GISLENI Busbequij triſtem mortem & ſitum.

Augerius iſtic eſt ſitus Busbequius.
Quis ille? quem Virtutis & Prudentiæ
Habuere

Habuere carum gratiâ ipſi Cæſares.
Hunc aula eorum vidit, aula & extera
Aſiæ Tyranni. Quæ viri felicitas?
Probauit hæc, & illa: in omni tempore,
In munere omni, Neſtorem ſe præbuit
Linguâ atq; mente. Iam quies eum ſibi,
Et patria hæc ſpondebat: ecce ſuſtulit
Viam per ipſam miles, incertum an latro
Sed ſuſtulit, ſimulque ſydus Belgicæ,
Quod nunc choreas fulget inter aſtricas.

Iuſtus Lipſius magno amico exiguum monumentum P.

Digitized by Google

RVSSIA.
MOSCOVIA.
TVMEN
TARTARIA
NAGAIA
MARE CASPIVM
LIVONIA.
Rouogorod
Rigo
Mare Balticu
DANIA.
OCEANVS GERMANICVS.
Scotia
Anglia
London
Hibernia
OCCIDENTALIS OCEANVS.
GALLIA
GERMANIA
Hollandia
Praga
POLONIA
Prussia
Lituania
Smolensca
Mosqua
Tanais fl.
Scosna
Pontus Euxinus.
Constantinopolis
Circassi pop.
Armenia
Media
PARTIA.
PERSIÆ PARS
NATOLIA
Cyprus
Candia
Rodus
MEDITERRANEVM
MARE
ITALIA
HISPANIA
LVSITANIA.
GIBRALTAR
BARBARIA
Carthago
FEZÆ REG.
NVMIDIA
Marochi Reg.
Atlas
LIBYA.
Barca Mons.
Ammon
ÆGIPTVS
Cairo
Mare Rubrum
ARABIÆ P.
M. Sinai
Sinus Persicus
Ormus
Susa
Babilonia
Lassa
Mesopotamia

AVGERII GISLENII BVSBEQVII D. LEGATIONIS TVRCICÆ.

Epiſtola prima.

QVOD tibi diſcedens promiſeram, fore, vt de toto itinere meo Conſtantinopolitano certior à me fieres, in eo fidem liberare volo. & quidem (ni fallor) liberabo cumulatè. nam ad iter Conſtãtinopolitanum accedet Amaſianum illo haud pauló minus tritum minuſque vulgare. Tu, ſi qua mihi iucunda eueniſſe intelliges, tuam partem voluptatis feres, quòd pro veteri neceſſitudine noſtra nihil habeam quod mihi non ſit commune tecum. ſin qua euenerunt, quod in tanta itineris magnitudine & difficultate fuit neceſſe, moleſtiora, nihil ad te pertinere iudicabis; quòd ea præterita, quo fuerunt in experiundo grauiora, eo mihi ipſi nunc fiant recordanti iucundiora. Non te fugit cùm eſſem ex

Per litteras ad legationis munus euocatur, ab Impe. Ferdinando.

Angliâ domum reuerſus, à Regis Philippi & Reginæ Mariæ nuptiis, vbi fueram inter comites Don Petri Laſſi, quem honoris cauſſa eò Romanorum Rex Ferdinandus, Dominus meus clementiſſimus legauerat, quemadmodum idem Ferdinandus me per litteras ad hoc iter euocârit. Quas cum Inſulis III. Nouembris accepiſſem; tantum moræ interpoſui, dum ad Busbequium deflecterem, patrique & amicis valedicerem. inde facto per Tornacum itinere mox Bruxellam properaui. Bruxellæ conueni ipſum Don Petrum: qui currenti, quod aiunt calcar addidit, Regis ad ſe litteris oſtenſis, quibus ei mandabat, vt mihi quam maturrimè proficiſcendi auctor eſſet. Itaque coniicio me in equos diſpoſitos, quantaque poſſum feſtinatione Viennam contendo non defuit iam huic itineri ſuus labor, cùm propter incommodæ equitationis inſolentiam, tum propter anni tempus ob fœdas aeris tempeſtates & lutum, dieſque contractiores, faciendo itineri non parum alienum: vt mihi neceſſe eſſet pleramque noctis partem eodem aſſumere, & per den-

Busbequium patria Giſlenij.

ſas

ſas tenebrarum caligines viâ propè inuiâ non ſine periculo currere. Vt verò Viennam veni per Io. Vander ad Ferdinandum, cui is erat à ſecretis, introductus, cum ea beneuolentiæ ſignificatione excipior, qua is Rex vti ſolet erga eos, quorũ de fide & probitate opinionem aliquam concepit. prolixè commemorat, quid ſibi de me promiſerit; quantopere ſua interſit me hoc legationis munus non refûgere, profectionẽ ve diutius non differri: ſe ita Baſſæ Budenſi recepiſſe, oratorem quem miſſurùs eſſet, ſub initium menſis Decembris ſine dubio Budæ futurum: nolle ſe Turcas, ſi dies ſeruata non ſit, cauſſam habere cur ipſi quæ promiſerint, viciſſim non ſeruent. Supererant ad id tempus vix dies XII. ſpatium paruo itineri, nedum tam longo apparando exiguum: & tamen de eo quoque dies aliquot reſecandi erant, dum Commaronium ad Io. Mariam Maluezium de auctoritate & ſententia Regis excurrerem. magni enim referre Rex putabat, vt ego qui neque prudentia qui neque vſu aliquam rerum Turcicarum cognitionem mihi comparaſſem, Maluezium

Io. Vander à ſecretis Im. Ferd.

Io Maria Maluezius legatus olim Ferd. Im. ad Solimannũ Turcam.

uezium prius conuenirem, & de moribus ingenioque eius gentis non nulla cognoſcerem, præceptaque quæ hūc facerēt, ex eius ore haurirem. Fuerat is aliquot annis Ferdinandi apud Suleimannum orator: ab eo nimirum tempore quo Cæſar Carolus magnis de cauſſis per Gerardum Velduuickiū inducias cum Turca fecerat. nam tum quoque Regis Ferdinandi nomine cum eo de induciis octo annorum conuenerat. & fuerat Maluezius in Velduuickij comitatu; quem ex eo itinere reuerſum Ferdinandus Conſtantinopolim remiſerat, vt oratoris partes ageret: quo commodius Turcarum in regno Hungariæ graſſationibus occurreretur; cum eſſet, qui apud eum principem de ſuorum præfectorum iniuriis, corām expoſtularet, & ſatisfactionē exigeret. Sed accidit haud ita multò pòſt, vt, cū occaſioni, quæ ſe offerebat, Tranſiluaniæ cum reliqua Hungaria reconcilliandæ, Hungaris ipſis vt fieret, vehementer contendentibus, quod ad eius regni dignitatem pertinere iudicarent, deeſſe nollet, Ferdinandus cum vidua & filio Io-

Veyuo-

Veyuodæ, qui aliquando nomen regium in Hungaria vſurpauit, tranſigeret; Tranſiluaniamque cum aliis prouinciis permutatam reciperet, cumque his de rebus, vt erat neceſſe, aliquid interdum ad aures Turcarum permanaret; ſolebat Maluezium ad ſe vocare Ruſtanus (erat is Suleimanni gener, conſiliariorum, quos Baſſas Viſirios vocant princeps) ex eoque quærere nũ vera eſſent quæ nuciarentur. quæ ille falſa eſſe conſtantiſſimè perſeuerabat: neq; verò ſi ſecus rem ſeſe habere compertum eſſet, cuiuis ſupplicio caput ſuũ obligare dubitabat. ſed cùm iam potito totius Tranſiluaniæ Ferdinando certa res eſſet, neque diſſimulationi locus relinqueretur: vehementer Turcarum Imperator in Ruſtanum, quòd affirmationi Maluezij tantum fidei habuiſſet, multò etiam magis in Maluezium Ruſtanus, cuius ſe fraude circumuentum clamabat, excanduerũt. ne longior ſim: Maluezius in carcerem compingitur: pecunia familiaque publicantur. quo in carcere ſub artiſſima cuſtodiâ pænè biennium habitus morbum ex vrinæ difficultate contraxit, qui

Eius conſtantia.

Conìicitur in carcerem

qui ei poſtmodum letalis fuit. neque enim quicquam introferri licebat, quo morbo mederi poſſet: & ſunt Turcæ alioqui in vtrãq. partẽ nimij ſiue indulgẽtiâ, cũ pro amicis probare volũt, ſiue acerbitate, ſi irati ſunt. ſed cùm res eorum propter domeſticas diſcordias pacis & quietis magis quã belli egeret, repetitæq; per arma Trãſiluaniæ negotiũ min' procederet. facile adducti ſunt, vt poſitis armis, de cõpoſitione per diſceptationẽ ageretur. de Trãſiluania, Turcæ in integrũ reſtitui volebant: Ferdinandus pacta, quæ nec vi nec dolo cũ Veyuoda inita fuerãt, irrita fieri nolebat: neq; Tranſiluaniã dimittebat. Quæ vt Turcis probarentur; miſſi eò Antonius Wrantzius Dalmata Epiſcopus Agrienſis, & Franciſcus Zay, earum nauium, quas Hungari Naſſadas vocant, Trierarcha: vterque propter fidem & induſtriam inprimis Regi acceptus. quorũ aduentu carcere liberatus Maluezius cum Suleimanni litteris ad Ferdinandum remittitur. à quo non multo pòſt, cum reſponſo iubetur redire Conſtãtinopolim, facta pace ordinarij oratoris loco futurus. ſed vt in eo itinere

Aliorum legatorũ aduentu liberatus ad Ferd. cum litteris remittitur

Redire iubetur Cõſtantinopolim.

nere Commaronium attigit (quæ arx eſt ad confluentem Danubij & Vagæ fluminum, noſtræ ditionis contra Turcam vltima) morbus, quem ei carcer attulerat, ſic recruduit, vt de ſalute diffiſus ſubſiſteret, Ferdinandumque per litteras rogaret, vt huius legationis munus ab ſe in alium translatum vellet. Ferdinandus Maluezio neque planè fidem habebat, neq; omnino derogabat: propius tamen erat, vt ſuſpicaretur memoria præteritarum ærũnarum metuq; im̃inentium magis, quàm morbi magnitudine, ab hoc legationis munere retro fugere: & tamen hominem bene de ſe deque repub. meritum nequaquam honeſtũ arbitrabatur tergiuerſantẽ eo velle cogere. mors Maluezij paucis pòſt menſibus conſecuta, ſatis docuit eum morbo neq; ficto neque ad tempus ſimulato laboraſſe. itaque ego in Maluezij locum ſuffectus ſum. Sed cum vſum nullum nec rerum nec morum Turcicorum haberem: viſum eſt (vt dixi) Regiè re fore, ſi ad Maluezium proficiſcerer: eiuſque præceptis, & monitis aduerſus Turcarum captiones fierem cautior, igitur biduo cum

In itinere obmorbum ſubſiſtit.

Moritur.

In eius locum Busbequius ſufficitur.

Qui ſe Viennæ ad iter parat

cum Maluezio verſatus, quantum temporis breuitas patitur, quæ mihi in conſuetudine quotidiana cum Turcis ſequenda, quæ cauenda eſſent, diſco. celeriter, inde Viennam reuerſus res ad iter neceſſarias omni diligentia comparere incipio. ſed ea fuit negotiorum multitudo, eæ temporis anguſtiæ, vt cùm præfinita diſceſſui dies veniſſet, neque Rex profectionem vrgere deſineret; & ego à quarta vigilia totum diem negotiis & ſarcinis componendis vacaſſem; vix prima noctis ſequentis vigilia ad iter accinctus eſſem: reſeratiſque Viennæ portis, quas ea noctis hora conſuetudo clauſerat, proficiſcerer. Cæſar, cum eo die ad venationem exiret, ſe non dubitare dicebat, quin antequam veſperè domum rediiſſet, ego iam in itinere futurus eſſem. quod quidem ita euenit vt tamen eius reditum meus diſceſſus non magno interuallo anteuerteret. Hora noctis vndecima venimus Ficiminum, Hungariæ municipium, quatuor à Viena milliaribus: vbi cœnam ſumpſimus. nam incænati propter feſtinationem diſceſſeramus. inde Commaronium

Diſcedit Viennâ.

Ficiminum peruenit,

inde Cõmaronium.

versus

verſus, iter fecimus. Erat in mandatis Cæſaris, vt Commaronio quendam Paulum Palinai hominem rapinarum & populationum, quas Turcæ facerent, probè gnarum, mecum Budam ducerem illoque ſuggerente commodius de iis cum Baſſa expoſtularem, & ſatisfactionem peterem. Sed is nihil minus ſuſpicans quàm diem diſceſſus mei ſic ad amuſſim ſeruatum iri, domo ſe nondum mouerat: neque erat quiſquam qui ſe ſcire aut audiſſe diceret, quando affuturus eſſet. quod mihi permoleſtum accidebat. Facio ea de re Ferdinandum certiorem, & ſequentem diem illi meo comiti preſtolando Commaronij do. At die tertio, traiecto Vaga iter Strigonium verſus proſequor, primam Turcicæ ditionis arcem. adiunxerat mihi præfectus Commaronij Io. Paxius tutelæ cauſſa, equites xvi. de iis quos Huſarones vocant Hungari: iiſque mandarat, ne me relinquerent donec cuſtodes Turcici conſpicerentur. Strigonij præfectus ſuos medio itinere præſtò mihi futuros ſignificarat. Cum iam per vaſtam planiciẽ tribus, plus minus, horis iter habuiſſem: oſtẽdunt

Strigoniũ 1. Turcicæ ditionis arx.

dunt

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

dunt ſe procul equites Turcæ IV. ne-que eo ſecius comitari deſinunt Hun-gari; donec eos, vt ſe reciperent, admo-nerẽ; veritus ne quid fortè, ſi propius eſſet acceſſum, moleſtæ velitationis in-incederet. Vbi Turcæ me vident appro-pinquare; adequitant, adſiſtunt ad cur-rũ, ſalutant. ſic aliquãtum itineris pro-greſſi, inter ſermones mutuos (erat e-nim mihi puer interpres) cùm præterea nullũ alium comitatũ exſpectarẽ, de-ſcendimus in locũ aliquãto depreſſio-rem: vbi me derepentè alâ equitũ circi-ter CL. cinctũ video: iucundũ ſanè ſpe-ctaculum homini inſolenti, clypei ha-ſtæq; pictæ, gem̃ati acinaces, verſico-lores plumæ, capitis tegmina cãdidiſſi-mis ſpiris aptata, veſtes ferè purpureæ aut ferrugineæ, equi egregij, phaleræ pulcherrimæ. accedunt præfecti; meq; comiter excipiunt: aduentum gratulã-tur: quàm fuerit iter ex ſentẽtia, percũ-ctantur. reſpõdeo quæ viſũ eſt. ſic dedu-cor Strigoniũ. quo nomine arx in col-le ſita, cuius pedem Danubius alluit, & oppidum vicinum, quod in planicie ia-cet deſignãtur. In oppidum deuerto. e-ius loci Archiepiſcopus inter Hunga-

Turcarũ equitum CL. legatum excipiunt.

Eorum habitus & arma

Strigonium deducitur.

rios

riæ magnates cùm dignitatis auctoritate, tum diuitiarum amplitudine primatũ obtinet. accipior hoſpitio plane militarem in modũ: pro lectis ſternũtur ſuper aſſeres craſſioris generis villoſi tapetes culcitræ nullæ, nulla lintea- mina, ita hic primum mea familia deliciis Turcicis imbui cœpit: nam mihi lectus circumferebatur. Poſtridie non deſtitit vrgere vt ad ſe venirem eius loci Singiaccus; ſic Turcæ præfectum vocant, cui *Singiaccus*, hoc eſt globus æreus deauratus in ſummo haſtili equitum Turmæ ſignum præmittitur. ad quem etſi nihil neque litterarum neque mandatorum haberem, ea tamen fuit peruicacia, eundum vt fuerit. nec ſanè aliud volebat, quàm me videre, officioſè ſalutare, rogare quid ferrem, ad pacem hortari, iter proſperum precari. miratus ſum dum eò proficiſcor, menſe Decembri, cœlo frigido, coaxantes ranas. id faciunt ſulfure tepẽtes aq. quæ iis locis ſtagnant. Egredior Strigonio Budam verſus ſumpto ientaculo, prandij vice futuro neque enim erat vbi ſubſiſterem antequam Budam peruenirem. Egreditur vnà, deducendi

cauſſa

Hoſpitiũ militare.

Singiacci Turc. præfecti vnde dicatur.

cauſſa cum omni familia equitatuq; cui præerat Singiaccus: quem impedire non potui quin hoc officio defungeretur. portis effuſi equites ludibundi concurſant; proiecta in ſolum pilea equis celerrimo curſu incitatis haſtarum cuſpidibus attollunt; aliaque huiuſcemodi ludicra factitant. Erat inter reliquos Tartarus promiſſa & denſa coma: quem ſemper aperto eſſe capite, neque vlla tempeſtate aut prælio, aduerſus cæli iniuriam telorumue caſum alio, quàm capillorum præſidio caput munire affirmabant. Singiaccus cùm ei viſum eſt, accepta redditaque ſalute domum reuertit, ducibus itineris in comitatu meo relictis Budam venienti pauci Turcæ ex eo genere, quos Chiauſos vocant, obuiā fuerunt: hi vicem accenſorum apparitorumq; implent, & mandata pleraque omnia ſeu principis Turcarum ſeu Baſſarum ferunt. eſtque in primis honorificum apud eam gentem officium. Deducor ad ciuem Hungarum in hoſpitium: vbi ſarcinis, curribus & equis melius quàm mihi fuit. id enim inprimis curæ habent Turcæ, vt equi, currus, impedi-

Tartari equitis mira tolerantia.

Chiauſi.

Hoſpitiū Legati apud Budē ſes.

pedi-

pedimenta in tuto ſint: hominibus, extra cæli iniuriam, cætera ſatis conſultum putant. Miſit ad me Baſſa qui viſeret & ſalutaret. is Tuigon vocabatur, nomine Turcarum ſermone illi cum ciconia communi. per eum excuſari volebat ſi diebus pluſculis aditum non daret, quòd graui morbo detineretur: ſimul conualuiſſet, operam mihi daturum. Caſus hic effecit, ne mora Palinai quid adferret incommodi, neu grauiori culpæ imputaretur. qui quidē ſumā vſus diligentia, ne ſerò veniret, haud multò pòſt affuit. Baſſæ morbus diu me Budæ detinuit: quem quidem ex animi ægritudine, accepto de grandi pecunia, quam neſcio quo loco condiderat, furto ſublata, nuntio contraxiſſe credebatur. attentior enim ad rem pænè ſordidus vulgò audiebat. interea vero, cùm medicum habere me Guilielmum Quacquelbenum virum cùm in omni Philoſophia verſatiſſimum, tum artis medicinæ ſcientiſſimum intelligeret: magno à me conatu cœpit contendere ad ſe vt mitterem, qui ſibi medicinam faceret. conceſſi non difficulter. ſed nihil propius affuit, quàm vt me huius

Baſſa Budenſis morbus.

facilitatis pœniteret. cùm enim Baſſæ morb. in dies ingaueſceret, neq; citra mortis periculum videretur ægrotare; non paruum verebar ne, ſi ad ſuum Mahometē migraret, Turcæ à meo medico interfectum calumniarētur. ex quo bono illi viro periculū crearetur; mihi verò, veluti conſcio, magna parata eſſet infamia. ſed hac me cura Baſſę ſanitate reddita Deus liberauit. Budæ primùm mihi viſi ſūt Gianizari, ſic Turcæ prætorianū peditem vocāt. eorum, cum pleniſſim⁹ eſt numerus, Rex Turcarum habet XII. millia. per omnes ferè eius imperij fines, vel præſidio munitionib. aduerſus hoſtē. vel tutelæ Chriſtianis Iudæiſq; aduerſus iniurias multitudinis futuri ſparguntur. neque vllus eſt paullò frequentior pagus, municipiū, oppidūue, in quo non ſint aliquot Gianizari, qui Chriſtianos & Iudæos reliquóſq; opis indigos ab improborū petulantia defendant. Budæ in arce perpetuū Gianizarorum pręſidiū eſt. veſtitu vtuntur ad talos demiſſo: capitis tegmen habent ex penulæ manica (nam inde, vt ipſi memorant, duxit originē) cuius parti caput inſertū ſit, pars retro

Gianizari Turcarum equites quales? eorum veſtitus.

pro-

propendens ceruicem verberet. à fronte ſurgit oblongus argenteus conus deauratus gemmíſque elaboratus, ſed vulgaribus. hi Gianizari ferè bini ad me veniebant. vbi in cœnaculum erant admiſſi, capite demiſſo me ſalutabant: inde properè & pænè curſim accedentes veſtem mihi aut manum, veluti deoſculaturi, tangebant; faſciculúmque Hyacinthorum vel Narciſſorum obtrudebant: & mox pari ferè celeritate receſſim ad fores, ne mihi tergum obuerterent, regrediebantur. id enim inſtitutis eorum habetur indecorum. ibi ſumma cum modeſtia compoſitis ante ſinum manibus terrámque intuentes taciti adſtabant: magis vt in iis monachos noſtros agnoſcas, quam milites. vbi vero nummulos aliquot (quod vnum captabant) acceperant; inclinatis denuò capitibus, actíſque clara voce gratiis, omnia fauſta precãtes ominantéſque abibant. Et ſanè ni Gianizaros eſſe præmonitus fuiſſem, monachorum Turcicorum genus aliquod, aut collegij neſcio cuius ſodales eſſe facilè credidiſſem. hi tamen illi ſunt *Gianizari*, qui tantum terroris

Ritus eorum ſalutandi.

Digitized by Google

ſacilitatis pœniteret. cùm enim Baſſæ morb. in dies ingraueſceret, neq; citra mortis periculum videretur ægrotare; non paruum verebar ne, ſi ad ſuum Mahometē migraret, Turcæ à meo medico interfectum calumniarētur. ex quo bono illi viro periculū crearetur; mihi verò, veluti conſcio, magna parata eſſet infamia. ſed hac me cura Baſſę ſanitate reddita Deus liberauit. Budæ primùm mihi viſi ſūt Gianizari, ſic Turcæ prætorianū peditem vocāt. eorum, cum pleniſſim⁹ eſt numerus, Rex Turcarum habet XII. millia per omnes ferè eius imperij fines, vel pręſidio munitionib. aduerſus hoſtē. vel tutelæ Chriſtianis Iudæiſq; aduerſus iniurias multitudinis futuri ſparguntur. neque vllus eſt paullò frequentior pagus, municipiū, oppidūue, in quo non ſint aliquot Gianizari, qui Chriſtianos & Iudæos reliquóſq; opis indigos ab improborū petulantia defendant. Budæ in arce perpetuū Gianizarorum pręſidiū eſt. veſtitu vtuntur ad talos demiſſo: capitis tegmen habent ex penulæ manica (nam inde, vt ipſi memorant, duxit originē) cuius parti caput inſertū ſit, pars retro

Gianizari Turcarum equites quales? eorum veſtitus.

pro-

propendens ceruicem verberet. à fronte ſurgit oblongus argenteus conus deauratus gemmiſque elaboratus, ſed vulgaribus. hi Gianizari ferè bini ad me veniebant. vbi in cœnaculum erant admiſſi, capite demiſſo me ſalutabant: inde properè & pænè curſim accedentes veſtem mihi aut manum, veluti deoſculaturi, tangebant; faſciculúmque Hyacinthorum vel Narciſſorum obtrudebant: & mox pari ferè celeritate receſſim ad fores, ne mihi tergum obuerterent, regrediebantur. id enim inſtitutis eorum habetur indecorum. ibi ſumma cum modeſtia compoſitis ante ſinum manibus terrámque intuentes taciti adſtabant: magis vt in iis monachos noſtros agnoſcas, quam milites. vbi vero nummulos aliquot (quod vnum captabant) acceperant, inclinatis denuò capitibus, actiſque clara voce gratiis, omnia fauſta precãtes ominantéſque abibant. Et ſanè ni Gianizaros eſſe præmonitus fuiſſem, monachorum Turcicorum genus aliquod, aut collegij neſcio cuius ſodales eſſe facilè crediſſem. hi tamen illi ſunt *Gianizari*, qui tantum terroris

Ritus eorum ſalutandi.

Vinum quomodo fugiant Turcæ.

ſecum quocunque circumferunt. Erãt Budæ frequentes mecum in cæna Turcæ, vini dulcedine illecti cuius quo minorem habent copiam, eò ſunt auidiores, eoq́; largius ſe ingurgitant, vbi ſemel contigerit habere. in multam noctem fiebant inuitationes. pòſt, vbi me ludi tædebat, ſurgebam à menſa, meq́; in cubiculum recipiebam. illi, quòd vino nondum obruti ire etiam poterant, triſtes abibant. ſed mox puer aderat qui nomine ipſorum rogaret, vt iis vini copiam facerem, ſcyphoſque argenteos commodarem velle ſi permittam, in aliquo angulo noctem potando extrahere. ego verò quantum vellent vini itemq́ue vaſa, quæ petebant, iubebã præberi illi antè potandi finem non faciebant, quàm mero ſopiti humi ſternerentur. vini potus Turcis magno crimini datur, præſertim ętate prouectioribus: iuniores cum maiore veniæ & excuſationis ſpe peccare conſueuerũt. cùm verò non minores pœnas poſt hanc vitam ſibi paratas arbitrentur, ſi vini minimum biberint quam ſi plurimum; vbi ſemel vinum guſtauerint, potare pergunt: quòd veluti pœna iam

com-

commiſſa peccent impunè, ebrietatéq; in lucro ponant. huiuſmodi illi circa vini potum habent opiniones, & his etiam abſurdiores. Vidi ſenem quendam Conſtantinopoli, qui cùm calicem ſumſiſſet in manum vt biberet, magnos prius clamores edebat. rogati à nobis amici cur ita faceret, reſpondebant eum his clamoribus commonitam velle animam, vt ſe reciperet in aliquẽ corporis angulum, aut prorſus emigraret; ne rea fieret eius delicti, quod ipſe erat admiſſurus, neu vino, quod infuſurus erat pollueretur. Iam verò de ciuitate Buda longum eſſet omnia dicere. ne planè taceam, dicam quod ſatis erit non librum ſcribenti, ſed epiſtolam. Iacet planè Buda loco amœniſſimo, fertiliſſimaque regione, in collis dorſum porrecta ita vt vna ex parte vitiferi colles eam contingant, ex altera Danubium præter fluentem, & trans Danubium Paſtum latiſſimoſq; campos deſpectet. Locus videtur de induſtria imperio Hungariæ dilectus. Ea vrbs quondam ſplendidiſſimis optimatium Hungariæ domibus ornabatur: quæ iam partim aut conciderunt, aut

Senis Turcæ ridicula ſtultitia.

Situs Budæ.

Turcarũ frugalitas.

crebro tibicine ſuffultæ aduerſus ruinã muniuntur. habitantur ferè militibus Turcis: quibus cùm diurnum ſtipendium vita ſit, nihil ſuppetit, quod tantis ædibus ſarciendis tegendíſq; impendatur. igitur num tectum perpluat, num vitium faciat paries, non magnopere laborant; modò ſit vbi in ſicco equum collocent, & ſibi lectum ſternant: quæ ſupra ſe, nihil ad ſe pertinere putant, & quantamuis ſuperiorem ędium partem muſtelis & muribus habitandam relinquũt. huc accedit quòd inſtituti ſit Turcici, vt ab ædificationis magnificẽtia abhorreant: quod ſuperbi elatiq;, neq; ſe ſuo modulo metientis animi eſſe iudicent ſtudere magnificis ædib., vt ſi quis ſibi imortalitatẽ & perpetuã manſionem in hac vita polliceatur, ſe ita domib. vti, quemadmodũ peregrinantes deuerſoriis: in quib. ſi ſint à latronib. à frigore, à ſole, ab imbre tuti, reliquas opportunitates non requirunt. Itáque non facilè tota Turcia, quamuis magni, quãuis diuitis viri paulò elegantius ædificium reperias. vulgo tuguria & caſæ habitantur. magnates hortis ſtudent & balneis;

neis; & vt pro multitudine familiæ, laxas habeant ædes. cæterum ibi nec porticus luculenta, nec viſendum atrium, nec aliud quicq̃ magnificum aut admirandum, in quo eadem ferè illis, quæ Hungaris eſt ratio. excepta enim vrbe Buda, & (ſi vis,) Pauſonio, vix vllam tota Hungaria pauló ſplendidiorib. ædificiis conſtructã vrbem videas. Quã conſuetudinem ex vetuſtate retineri puto. militiæ & caſtris, & lõginquis bellis aſſueta gẽs, ædificãdi curã neglexit: nec vrbes aliter coluit, quàm ſi mox relictura, illud quoq;, dum erã Budæ, videre iuuit, fontẽ qui eſt extra portã, qua' iter eſt Conſtãtinop. in ſum̃o mirè feruentẽ; in cuius tamẽ fundo natãtes deſpicias piſces, quos inde niſi coctos eximi poſſe non putes. Ad Baſſã vix tãdem VII. Decemb à morbo confirmatũ introducimur: demulcem⁹ muneribus querimur de inſolentia & maleficiis militum Turcicorum: repetimus quæ cõtra fidem induciarũ nobis ablata ſũt quæ ſe reſtituturũ Regi meo, modò oratorẽ mitteret, per literas receperat. Ille nihilo leuiores querimonias regerit, de dãnis & iniuriis quib. ſe à noſtris

Fons Budæ mirabilis.

Legatus ad Baſſã admittitur.

Baſſa dilemma.

affectũ contẽdat. de locis verò, quæ redderc debebat, hoc ſe dilem̃ate tuebatur: aut non promiſi me quicquam redditurum, eaq; de cauſſa nec debeo: aut ſi promiſi eo es iudicio, vt intelligas, me quod promiſi nec poſſe nec debere prçſtare mihi enim à Domino meo augẽdi eius imperij non minuẽdi partes commiſſæ: neque mihi licet conditionem eius facere deteriorem; eius non meum negotium agitur: quod viſum fuerit, petere ab eo poteris, vbi ad eum veneris. adiiciebat, veluti pro corollario, non debere me ſibi etiamnum ex morbo languenti longa & inani diſputatione moleſtum eſſe. quo veluti iure dicto, ire licuit; re nulla confecta, niſi pactis induciis, dum eſſet relatum à Sulcimanno reſponſum. Animaduerti, cùm ad Baſſam introduceremur, manere apud eos morem Romanum acclamandi, FELICITER, fauſtiſque ominibus proſequendi; item digniorem apud eos haberi locum ſiniſtrum, niſi quid aliud obſtaret; cuius rei cauſſam afferunt, quòd eam partem gladius honeſtet; & qui ſit in parte dextera quodammodo gladium habeat ſub

Acclamatio more Rom. apud Tur. ſeruata.

manu

manu eius qui ſiniſtrum latus claudit; ille verò eum geſtet liberum & expeditum. Rebus ita Budæ, quantum poterat, tranſactis comes meus ad Regem reuertitur, ego paratas in Danubio naues conſcendo, equis curribuſque atq; omni familia impoſitis. ita Belgradum ſecundo flumine deportamur. Erat hoc cum ad ſecuritatem, tum ad breuitatem itineris aptius nam id temporis iter pedibus Belgradum mihi, vt minimum, XII. dierum futurum erat præſertim impedimentis graui. præterea metuendi erant Heydonum incurſus, latrociniaque. *Heydones* vocant Hungari ex armentariis milites ſiue prædones. Flumine nec metuebantur heydones, & V diebus hoc ſpatium tranſmittebatur. nauis qua ego vehebar, remulco actuariæ trahebatur: in qua erant XXIV. remiges: reliquæ binis remis grandioribus agebantur: nulla neque diei neque noctis pars à nauigatione intermittebatur; exceptis iis paucis horis, quibus à continuo labore cibo & quiete miſeri remiges nautæque reficiebantur. in quo mihi animaduertenda videbatur Turcarum temeritas; qui

Belgradũ nauibus ſecundo Danubio contendunt.

Turcarũ temeritas in

 cælo

cælo caliginoſo, nocte illuni, ventis vehementiorib. nauigare non dubitarēt, cùm molæ frumentariæ trunciq; arborum & rami in ripis eminentes magno cū periculo paſſim occurrerēt. itaq; non raro fiebat, vt magnitudine vēti cōpulſa ad ripiā nauis ſtipitib. arboribuſq; in flumē propēdentib. ita illideretur, vt iāiā in partes ſcindēda videretur. certè aliquot de tecto tabulæ magno cum fragore detergebātur. quare excitatus lecto deſiliebā; nautaſq; admonebā agerent cautiꝰ. illi ſublato clamore, aliud nihil reſpondebāt quàm *Alaure:* hoc eſt, deū futurū auxlio. ſic mihi licebat redire ad lectū & ſomnū repetere, ſi poterā. Equidē vaticinari hoc auſim futurū aliquando: vt huiuſmodi nauigatio alicui parū feliciter eueniat.

Tolna oppidū Hungariæ. Vidimus in eo itinere Tolnā non ignobile Hungariæ municipiū, nobis ob albi vini præſtantiā & humanitatē incolarū non tacendum. vidimus itē edito loco ſitam arcē Valpouar, aliaq; caſtella & oppida; & qua parte Drauus, & qua Tibiſcus ex alterâ in Danubiū influit.

Valpouar arx.

Belgradi ſitus. ipſum Belgradū ſitum eſt ad confluentem Sauij & Danubij: in eoq; veluti

loti in extremo promontorij angulo. vrbs vetus exſtat antiquâ ſtructura, multis turribus & duplici muro munita: duab. ex partibus, iis quæ dixi, fluminibus alluitur. at ea parte, qua terræ iungitur, editiore loco bene firmam habet arcem ex plurib. & excelſis turrib. lapide quadrato conſtructis. ante vrbē ingens ædificiorū congeries, ſuburbiaq; ampliſſima: in quib. variæ habitant nationes, Turcæ, Græci, Iudæi, Hungari, Dalmatæ, aliæ item plures. Sunt verò ferè per oēs Turcicæ ditionis fines ipſis oppidis maiora ſuburbia. quæ vtraq; ſimul iuncta magnarum ciuitatū ſpeciem referunt. Hic primùm nobis oblata ſunt antiqua numiſmata: è quib. (vt ſcis) magnam ſoleo capere voluptatem, quo in ſtudio coniunctiſſimū habeo & ad meū ſenſum mirè factū quem antea nominaui, Guilielmum Quacquelbenum. inuenimus non paucos numos, in quorum altera parte miles erat Romanus, inter taurum & equum (nam iis locis ſtatiua caſtra habuiſſe Mœſiæ ſuperioris legiones ſatis conſtat) cū inſcriptione, TAVRVNVM. Hæc vrbs auorum noſtrorum

Incolæ variarum nationum.

Nummi antiqui illic reperti.

cælo caliginoſo, nocte illuni, ventis vehementiorib. nauigare non dubitarẽt, cùm molæ frumentariæ truncíq; arborum & rami in ripis eminentes magno cũ periculo paſſim occurrerẽt. itaq; non raro fiebat, vt magnitudine vẽti cõpulſa ad ripiã nauis ſtipitib. arboribuſq; in flumẽ propẽdentib. ita illideretur, vt iãiã in partes ſcindẽda videretur. certè aliquot de tecto tabulæ magno cum fragore detergebãtur. quare excitatus lecto deſiliebã; nautaſq; admonebã agerent cauti⁹. illi ſublato clamore, aliud nihil reſpondebãt quàm *Alaure*: hoc eſt, deũ futurũ auxlio, ſic mihi licebat redire ad lectũ & ſomnũ repetere, ſi poterã. Equidẽ vaticinari hoc auſim futurũ aliquando: vt huiuſmodi nauigatio alicui parũ feliciter eueniat. Vidimus in eo itinere Tolnã non ignobile Hungariæ municipiũ, nobis ob albi vini præſtantiã & humanitatẽ incolarũ non tacendum. vidimus itẽ edito loco ſitam arcẽ Valpouar, aliaq; caſtella & oppida; & qua parte Drauus, & qua Tibiſcus ex alterâ in Danubiũ influit. ipſum Belgradũ ſitum eſt ad confluentem Sauij & Danubij: in eoq; veluti

Tolna oppidũ Hungariæ.

Valpouar arx.

Belgradi ſitus.

loti in extremo promontorij angulo. vrbs vetus exſtat antiquâ ſtructura, multis turribus & duplici muro munita: duab. ex partibus, iis quæ dixi, fluminibus alluitur. at ea parte, qua terræ iungitur, editiore loco bene firmam habet arcem ex plurib. & excelſis turrib. lapide quadrato conſtructis. ante vrbē ingens ædificiorū congeries, ſuburbiaq; ampliſſima: in quib. variæ habitant nationes, Turcæ, Græci, Iudæi, Hungari, Dalmatæ, aliæ item plures. Sunt verò ferè per oēs Turcicæ ditionis fines ipſis oppidis maiora ſuburbia. quæ vtraq; ſimul iuncta magnarum ciuitatū ſpeciem referunt. Hic primùm nobis oblata ſunt antiqua numiſmata: è quib. (vt ſcis) magnam ſoleo capere voluptatem, quo in ſtudio coniunctiſſimū habeo & ad meū ſenſum mirè factū quem antea nominaui, Guilielmum Quacquelbenūm. inuenimus non paucos numos, in quorum altera parte miles erat Romanus, inter taurum & equum (nam iis locis ſtatiua caſtra habuiſſe Mœſiæ ſuperioris legiones ſatis conſtat) cū inſcriptione, TAVRVNVM. Hæc vrbs auorum noſtrorum

Incolæ variarum nationum.

Nummi antiqui illic reperti.

Bis fruſtra oppugnatum.

memoria magna vi bis fuit à Turcis oppugnata: primum ab Amurate, deinde à Mahomete Conſtantinopolis expugnatore: ſed propugnantib. Hungaris & cruce ſignatis irriti ceciderunt barbarorum conatus. tandem anno CIↃ. IↃ. XX, cùm Suleimannus initio imperij eò magnis cum copiis veniſſet, inueniſſetque Ludouici Regis adoleſcentis negligentia factioſorumque Hungariæ procerum diſcordiis iuſto præſidio deſtitutam, ac proinde expugnationi opportunam, non magno negotio in ſuam ditionem redegit. qua veluti porta patefacta ſatis patet malorum agmen, quo nunc vexatur, irrupiſſe in Hungariam: hoc aditu cæſum Regem Ludouicum, captam Budam, mancipatam Tranſiluaniam, afflictum regnum florentiſſimum, non ſine metu eiuſdem calamitatis nationum vicinarum. quo exemplo admoneri debent Chriſtiani principes, ne munitionibus & arcibus contra tantum hoſtem, ſi rem ſaluam velint, ſatis vnquam prouiſum putent. Sunt enim Turcæ magnis fluminibus in eo non diſſimiles; quæ aquis inflata, ſi quam aggeris

tandem à Solimãno captũ.

Eius expugnatio cauſſa omnium malorũ Hungariæ fuit.

aggeris, quo continentur, partem per-cellere potuerint, longè lateq; euagantur, infinitamque dant ſtragem, ita Turcæ, & quidem longè pernicioſius, vbi ſemel quæ ſibi obſtabant repagula diſiecerint, longè lateque cum incredibili ſtrage graſſantur ſed nos Belgradum redeamus, vt illinc porrò recta Conſtantinopolim proficiſcamur. Poſtquam in ea vrbe, quæ ad iter pedibus deeſſe videbantur, comparauimus: relicta ad manum ſiniſtram in ripa Danubij Symandria arce quondam Deſpodarum Seruiæ, Niſſam verſus iter facere cœpimus; oſtendebant nobis, tametſi procul ex locis editioribus, Turcæ albicantes Tranſiluaniæ montes: & quo ferè loco reliquæ pilæ pontis Traiani exſtabant, indicibus digitis deſignabant. Tranſgreſſi fluuium ab incolis Morauam dictum, deuertimus in pagum Seruianorum Iagodnam: vbi eius gentis ritus funebres vidimus multum à noſtris abhorrentes. Erat cadauer in templo poſitũ detecta facie: iuxta erant appoſita edulia, panis & caro, & vini cantharus: adſtabant coniunx, & filia melioribus

Symandria arx.

Ritus funebres Seruianorum à noſtris diuerſi.

ornata veſtibus filiæ galerus erat ex plumis pauonis. ſupremum munus, quo maritum iam conclamatum vxor donauit, pileolum fuit purpureū, cuiuſmodi virgines nubiles illic geſtare ſolent. inde leſſum audiuimus & næniam lamentabileſque voces, quibus mortuum percunctabantur; Quid de eo tantum meruiſſent, quæ res, quod obſequium, quod ſolatiū ei defuiſſet; cur ſe ſolas & miſeras relinqueret? & huius generis alia. ſacerdotes funeri præerāt religionis Græcæ. erant in cœmiterio erectæ in palos aut longurios plereq; ceruorum & hinnulorum;& ſimiliū ferarum de ligno dedolatæ effigies: cumque cauſſam quæreremus, aiebāt maritos vel patres eo monumēto voluiſſe teſtari coniugū aut filiarū in obeundis domeſticis officiis celeritatē & diligentiā. erant itē ad plura ſepulchra appenſæ comæ; quas mulieres aut puellæ in funere neceſſariorū luctꝰ indicium poſuerant. morē quoq; eſſe in ea regione audiebamus, vt, poſtquā inter maiores de nuptiis iuuenis & puellæ cōuenerat, ſponſi puellas rapecent. neque enim decorum videri, conſentire

ſentire in primos cōcubitus virginem. Haud magno interuallo Iagodna occurit nobis fluuiolus, quem accolæ Niſſum vocant: habuimuſque eum ferè ad dexteram manum comitē, donec Niſſam veniremus: & pòſt aliquanto vidimus in eius ripa (vbi veteris viæ Romanæ veſtigia ſupererant) etiamnum exſtantem marmoreā columellam literis inſcriptam Latinis ſed ita mutilatis vt legi non poſſent. eſt autem Niſſa non ignobile neque infrequens illis gentibus oppidulum. Tempus eſt, vt de deuerſoriis, quibus vtebamur, aliquid dicam: nam id quidem fortaſſe iam dudum requiris. Hic deuerti in diuerſorium publicum. *Carauaſarai* Turcæ vocant. hoc genus in ea regione vſitatiſſimum: vaſtum eſt ædificium, longius aliquanto quàm latius: in cuius medio patet area ponendis ſarcinis & camelis, mulis carriſque collocandis, hanc aream plerumque circum circa murus ambit, tres plus minus pedes altus; parieti, quo totum ædificium clauditur, hærens & inædificatus. eius muri ſumma ſuperficies æqua eſt; patetque in latitudinē pedes circiter quatuor

Niſſa fluuij & Vrbis nomē.

Carauaſarai Diuerſoria publica apud Turcas.

tuor

Digitized by Google

tuor. hic Turcarum cubilia ſunt; hic cœnacula; hic rem expediunt culinariam (nam in pariete, quo totum ædificium contineri dixi, foci ſubinde ſunt inædificati) nulla re à camelis, equis, reliquiſq; iumentis alia ſeiuncti, quàm eius muri ſpatio, quinimò ad muri pedem ita ligatos habent equos, vt capite & tota ceruice ſupra eum emineant; dominiſque ſe calefacientibus aut etiam cœnantib. adſtent. velut miniſtri, interdum panem vel malum, ſiue quid aliud, de manu eorum capiant. in eodẽ muro lectos ſibi ſternunt: tapetem in primis explicant, quem ea de cauſſa aptatum ephippiis ferè circumferunt. huic iniciiunt penulam: ceruical præbet equeſtris ſella: veſte talari pellib. ſuffulta, quâ veſtiuntur diu, teguntur noctu. ſic illi ſomnum capiunt nullis laceſſitum blandimentis. nihil ibi ſecreti: omnia fiunt in propatulo: neque quicquam ab omniũ conſpectu, niſi noctis tenebris, ſubmouetur. Ab hoc diuerſorij genere abhorrebã, vt à qua re maximè, quod Turcarum omniũ oculi in nos coniicerentur, noſtros ritus noſtramque conſuetudinem admirantium

Equorũ ſtabula.

tium

tium. Itaque operam dabam, vt potius miſelli alicuius hominis Chriſtiani tecto reciperer. ſed tantæ ſunt, tuguriorum illorum anguſtiæ, vt ſæpe collocando lecto deeſſet ſpatium. itaque quietem capiebam modò ſub tentorio, modò in meo curru; aliquando deuertebam ad Turcica xenodochia: quæ ſanè commodiſſima ſunt, non inelleganter conſtructa, ſuiſque diſtincta cubiculis. neque enim ab iis arcetur quiſquam ſiue Chriſtianus, ſiue Iudæus, ſeu diues, ſeu mendicus ſit. ex æquo patent omnibus. Baſſæ quoque & Singiacci, cum peregrinantur, illis vtuntur. in his tanquam in aliquo regio palatio, magnificè mihi videbar accipi. Mos ita fert illorum; vt ſingulis qui eo deuertunt, cibum præbeant, ergo vbi venerat cœnæ tempus aderat miniſter cum ingenti ligneo diſco, qui menſæ inſtar videri poterat. in cuius medio patina erat plena decocti ad cremorem ordei, addito carnis fruſto; circumq; eam patinam aliquot panes & nonnunquam faui aliquid. primò verecundabar accipere, & mihi cœnam meam parari dicebam; admonens vt ea da-

Xenodochia Turcica aptiſſima ad diuertendum.

Ibi hoſpitib. cibus præbetur.

eá darentur egenis: inſtabat ille, ne te-
nuē apparatum faſtidirem: hæc Baſſis
quoque ſolita præberi ita ferre loci cō-
ſuetudinem; ſupereſſe quod diſtribue-
retur egentib. ſi ipſe nollē, famulis re-
linquerem. ita niſi parum cōmodus ha-
beri vellem, neceſſe erat accipere. age-
bam ergo gratias, & guſtabam aliquā-
do. neq; diſplicebat. nam id genus pul-
tis, præterquam quod, veluti val-
de ſalubre, commendatur à Galeno; gu-
ſtu inſuaue non eſt. fas eſt peregrinan-
tibus, illis epulis eoq; apparatu toto tri-
duo frui. poſt illa mutare hoſpitium ne-
ceſſe eſt. In hæc (vt dixi) commodiſſi-
Stabula Turca. mè deuertebam. ſed ea non occurrunt
paſſim. interdum, ſi domus deerat vbi
hoſpitarer; ſtabulabar, quærebatur ali-
quod ſtabulum amplum & capax; in
cuius parte altera focus & caminus e-
rat; altera pars armento & pecori erat
deſtinata. ita enim ferè eſt illorum ſta-
bulorum ratio, vt ſub eodem agant te-
cto armentum ſiue grex & eius cuſto-
des, hanc partem, vbi focus erat, parie-
tib. tentorij mei à reliqua diſcludebam.
ibi collocata ad ignem menſa lectulo-
que Perſarum viuebam rege beatior.
familia

familia reliqua ſtabuli parte, in multo mundoq; ſtramine volutabatur. nonnullos apud ignē ad quem in horto aut prato, cœna cocta erat, ſomnus opprimebat. hi præſidio ignis cum nocturno frigore contendebãt. neq; minor illis cautio erat, ne exſtingueretur, quàm olim Romæ virginib. Veſtalibus. Subibit fortaſſis hic percunctari, quonam ſolatio familia tam incom̃oda hoſpitia tolerauerit. ſuſpicaberis vini, quod malarũ noctium ſolet eſſe remediũ, nobis in media Turcia copiã non nimiã fuiſſe. neq; ſanè abſurdè. nam neq; vinum paſſim reperitur omnib. in pagis, & verò minimè omnium, vbi non incolunt homines Chriſtiani. fit enim ſæpè vt inſolentiæ faſtuſq; Turcarũ pertæſi, à via regia ſe ſubducant in loca auia, minus fertilia quidē illa, ſed ſecuriora; melioruimq; poſſeſſione potentiorib. cedant Huiuſmodi locis vino defectis vbi nos appropinquare videbãt Turcæ, monebãt deſideratum iri vinum itaq; pridie mittebatur diſpẽſator, adiũcto Turca, qui peteret è proximis Chriſtianorum pagis. ſic familiæ miſeriarum lenimẽ non deerat: mollesque culcitræ & pul-

Ignes nocturni contra frigora.

Vnde Solatium in tam incommodis hoſpitiis.

Vinum à Chriſtianis petitum.

uina-

uinaria, & quicquid præterea conciliando ſomno quæritur, in vino aportabatur. nam me lagenæ, quas in meo curru melioris notæ vini plenas habebam, quod biberem deſiderare non patiebantur. ſic erat de vino & mihi & meis prouiſum. reſtabat vnum incommodum, vini penuria penè grauius, quod nobis ſomnus miſerè interrumpebatur. cum ſurgendum eſſet bene manè, & quidem aliquantò ante lucem, vt poſſemus ad opportuniores ſtationes maturè peruenire; fiebat vt duces noſtri Turcæ, ſplendore lunæ diluculum mentientis decepti, non multò pòſt mediam noctem magno tumultu nos excitarent. neque enim horæ ſunt Turcis, quibus temporum, neque milliaria, quibus locorum ſpatia diſtinguant. *Taliſmannos* habent hominum genus templorum miniſterio dicatum hi menſuris vtuntur ex aqua. quibus poſtquàm aduentari auroram cognouerunt, clamorem tollunt è celſa turri in eum vſum conſtructa; quo homines ad venerandum deum hortantur & arceſſunt. Idem faciunt medio tempore inter exortum ſolis

Turcarũ in excitãdis a ſomno Chriſtianis importunitas.

Nulla apud Tur. Horologia.

Taliſmãni templorum miniſtri

ſolis & meridiem; & item inter meridiem & occaſum: poſtremò, ſole occidente, voce vtuntur acutiſſima, eam non iniucunda modulatione vibrantes; quæ longius, quàm credi poſſit, exauditur. ſic totus dies Turcis in quatuor ſpatia diuiditur, maiora aut contractiora, vt anni fert tempus. noctis oẽ tempus incertũ eſt. Decepti (vt dixi) fulgore lunæ noſtri duces, cùm procul abeſſet ſolis exortus, vaſa cõclamabãt. ſurgebamus properè, ne eſſem⁹ in mora, neue nobis imputari poſſet ſi quid eueniſſet ſiniſtri ſarcinæ colligebantur lect⁹ tentoria cõiicebãtur in currũ, equi iungebãtur, accincti paratiq; profectionis veluti ſignum exſpectabamus. at noſtri Turcæ, animaduerſo errore, ſua cubilia ſomnumque repetierant. cumque aliquandiu expectaſſemus, neque illi venirent, mittebam qui nunciaret parata nobis eſſe omnia; ipſos morari. referrebant, quos miſeram; Turcas denuò ſe in ſuos tapetes reclinaſſe; dicere à luna deceptos perperam de diſceſſu indicaſſe; longè abeſſe proficiſcendi tempus; ſuadere vt nos quoque redormiremus. ſic mihi magno

horas è turribus nũciant.

molimi-

molimine erant retexenda omnia, quę iam erāt compoſita: aut pleraq; noctis pars in graui frigore, magna cùm moleſtia, traducenda. Huic malo vt occurrerem, interdico Turcis ne mihi deinceps moleſti ſint: mihi fore curæ vt ſuo tempore euigilemus, modò pridie tempus profectionis indicēt; habere me horologia q̄ non fallerent; ea me explicaturū; dormirent ipſi meo periculo; neq; dubitarent ſurgendi negotium curæ meæ relinquere. his illi quidem acquieſcebant. ſed tñ ſolicitudinem deponere non poterāt aderant manè; expergefactū cubicularium meum rogabāt, vt ad me viſeret, videretq; qd illi tēporis indices loquerētur: q, cum ille feciſſet, ſignificabat eis pro eo ac poterat, aut multum aut parum ſupereſſe temporis ad exortum ſolem. cui cùm ſemel atq; iterum fidem habuiſſent, neque falſi eſſent. noſtro deinceps ſtabāt arbitrio, fidemq; horologiorum admirabantur; nobis verò licebat ſomno integro nullo tumultu interrupto frui. Niſſa venimus Sophiam, itinere & cælo, pro anni tempore, tolerabili. ſatis illud magnum incoliſq; & peregrinis frequens

Horologij vſus Turcis miraculo eſt.

Sophiam peruenimus quondam Bul

quens oppidum, & olim fuit regum Bulgarorum, pòſt (niſi fallor) Deſpotarum Seruiæ, dum domus illa manebat, neq; dum Turcarum armis cōciderat. Pòſt hac pluribus diebus fecimus iter per amænas & non infrugiferas Bulgarorum conualles; quo ferè tempore pane vſi ſumus ſubcinericio, *fugacias* vocant. eum puellæ mulierelque vendunt: neque enim ſunt in ea regione piſtores. illæ vbi hoſpites aduenisse ſentiunt, vnde lucelli quid ſperent, ſubactam ſubitò cū aqua ſine fermento farinam calidis cineribus ſubiiciunt; atq; ita feruentes etiamnum à foco panes paruo pretio venales circumferunt. ſūt illic & reliqua edulia ſatis vilia. Veruex xxxv. aſperis, ſinguli pulli gallinacei gallinæq; ſingulis comparantur. aſperi L. coronatum conſtituunt. Non eſt prętermittend⁹ illarum mulierum ornatus. ferè ſolis induſiis ſiue interulis veſtiuntur ea linea ſunt, filo haud ſubtiliore quàm quo apud nos ſacci texuntur; ſed multiplici ac⁹ pictura variis coloribus rudi & ridendo opere elaborata. quo tñ mirum in modum ſibi placent. itaq; cùm noſtra induſia intuerētur, tametſi

garia Regum deinde Deſpotarum Seruiæ Vrbē.

Panis ſubcinericius apud Bulgaros.

Vilitas annonæ.

Habitus fæminarum.

molimine erant retexenda omnia, quę iam erãt compoſita: aut pleraq; noctis pars in graui frigore, magna cùm moleſtia, traducenda. Huic malo vt occurrerem, interdico Turcis ne mihi deinceps moleſti ſint: mihi fore curæ vt ſuo tempore euigilemus, modò pridie tempus profectionis indicẽt; habere me horologia q̃ non fallerent; ea me explicaturũ; dormirent ipſi meo periculo; neq; dubitarent ſurgendi negotium curæ meæ relinquere. his illi quidem acquieſcebant. ſed tñ ſolicitudinem deponere non poterãt aderant manè; expergefactũ cubicularium meum rogabãt, vt ad me viſeret, videretq; qd illi tẽporis indices loquerẽtur: q, cum ille feciſſet, ſignificabat eis pro eo ac poterat, aut multum aut parum ſupereſſe temporis ad exortum ſolem. cui cùm ſemel atq; iterum fidem habuiſſent, nequo falſi eſſent. noſtro deinceps ſtabãt arbitrio, fidemq; horologiorùm admirabantur; nobis verò licebat ſomno integro nullo tumultu interrupto frui. Niſſa venimus Sophiam, itinere & cælo, pro anni tempore, tolerabili. ſatis illud magnum incoliſq; & peregrinis frequens

Horologij vſus Turcis miraculo eſt.

Sophiam peruenimus quondam Bul

quens oppidum; & olim fuit regum Bulgarorum, pòſt (niſi fallor) Deſpotarum Seruiæ, dum domus illa manebat, neq; dum Turcarum armis cõciderat. Pòſt hac pluribus diebus fecimus iter pèr amœnas & non infrugiferas Bulgarorum conualles; quo ferè tempore pane vſi ſumus ſubcinericio, *fugacias* vocant. eum puellæ mulierelque vendunt: neque enim ſunt in ea regione piſtores. illæ vbi hoſpites aduenisse ſentiunt, vnde lucelli quid ſperent, ſubactam ſubitò cũ aqua ſine fermento farinam calidis cineribus ſubiiciunt; atq; ita feruentes etiamnum à foco panes paruo pretio venales circumferunt. ſũt illic & reliqua edulia ſatis vilia. Veruex xxxv. aſperis, ſinguli pulli gallinacei gallinæq; ſingulis comparantur. aſperi L. coronatum conſtituunt. Non eſt prętermittend⁹ illarum mulierum ornatus. ferè ſolis induſiis ſiue interulis veſtiuntur ea linea ſunt, filo haud ſubtiliore quàm quo apud nos ſacci texuntur; ſed multiplici ac⁹ pictura variis coloribus rudi & ridendo opere elaborata. quo tñ mirum in modum ſibi placent. itaq; cùm noſtra induſia intuerẽtur, tametſi

garia Regum deinde Deſpotarum Seruia Vrbẽ.

Panis ſubcinericium apud Bulgaros.

Vilitas annonæ.

Habitus fœminarum.

metſi ex præſtantiſſima tela; tamen mirari ſe aiebant tantam in nobis modeſtiam quòd ſimplicibus nullo colore neque opere variatis induſiis vteremur, ſed nihil tam nouum occurrebat, quàm turritum caput, & galeri (ſi ſic vocari poteſt) planè inuſitata forma. eſt ille ex ſtramine, inducta tela; figura planè contraria ei, qua apud nos vtuntur ruſticanæ mulieres. hic enim in humeros demittitur, & qua infimus, ibi latiſſimus eſt, deinde in pyramidem faſtigiatur: contra ille infima parte eſt anguſtiſſimus; deinde ſupra caput ſurgit in turbinem, ferè ad dodrantem; qua verò ſupinus cœlum ſpectat, capaciſſimus eſt, & apertus: vt non minus videatur ad imbrem & ſolem accipiendum factus, quàm noſter ad arcendum. eo verò ſpatio quod eſt inter eius inferiorem & ſuperiorem oram, nummuli & imagunculæ & fruſta vitri diuerſi coloris, & quicquid nitet, quamuis vile, pro ornamento dependet. Huiuſmodi galeri cum ad proceritatem adiuuant. tum ad grauitatẽ quamuis leui iactatione ad caſum faciles & parati. ita ergo ſe inferunt, Clytæ-

Pilei diuerſiſſimi à noſtris

pæſtram

næſtram aliquam aut Hecubam (ſed Troia florente) in ſcenam prodire putes. Hîc mihi in mentem venit: quâm leuis & infirma res ſit, quę vulgo perhibetur, nobilitas. nam cùm de puellis quibusdã, quæ liberaliore erant forma ſcire vellẽ nũ quo eſſent genere: audiebã eas à ſum̃is eius gentis ſatrapis originem ducere, aut etiam regium eſſe genus, iam bubulco aut opilioni deſponſas. ſic in regno Turcarum iacet nobilitas. vidi item pòſtea aliis locis Cantacuzenorum & Palæologorum, imperatorii generis reliquas, cõtemptius inter Turcas degentes, quàm vixit Dionyſius Corinthi, nam Turcæ neminem, ne ſuorum quidem, niſi ex ſe pendunt: ſola domo Othomanorum exepta, quæ ſuis cenſetur natalib. Gentem, Bulgarorum à flumine Scytharũ Volga, cum pleræq; nationes aut ſpõte aut vi coactæ, ſedes mutarent, huc commigraſſe exiſtimant; dictoſq; Bulgaros tamquam Volgaros, ab eo, quẽ dixi fluuio, montes Hęmi, qui ſunt inter Sophiam & Philippopolim, inſederunt; loca ſanè natura munita: vbi diu Græcorum imperatorum potentiam con-

Nobilitas Bulgarorum grauiter oppreſſa.

Bulgari vnde.

C temſerut

Balduinus Flander Imp. Constat. ab iis intereptus.

Lingua eorum.

Hebrus fluuius.

Rhodope ab incolis iam Rulla vocatur.

tempſerunt; Balduinum maiorem Flādriæ comitē Conſtantinopolis imperio potitū tumultuario prælio captū interfecerunt. Turcarū vim ferre nō potuerunt, â quib. deuicti miſerrimę ſeruitutis iugū ſubierunt. lingua vtuntur Illyrica, vt Seruiani & Raziani. Antequam in eā planiciē deſcendatur, quæ Philippopoli obiacet, per ſaltū aſperrimūq; montis iugū euadendū eſt. hunc ſaltū Turcæ CAPIDERVENT vocant; quaſi dicas portam anguſtiarum. in ea, quàm dixi, planicie fluui' Hebrus mox occurrit haud procul è Rhodope ducta origine cuius quidē mōtis verticē alta niue rigentē, anteqā eas (quas dixi) āguſtias ſuperaremus, ſpectauimus. quem quidē accolę, ni fallor, *Rullam*, vocāt, ex hoc, vt teſtatur Plinius, fluit Hebrus. quod & ex illo Ouidij carmnie notum eſt.

Quà patet vmbroſum Rhodope glacialis ad Hæmum.

Et ſacer amiſſas exigit Hebrus aquas.

quo videtur poëta flu[illegible]nis eius breuitatē & aquæ inopiam innuere voluiſſe. nam etſi magnus & celebris fluuius, tamen plerumq; vadoſus eſt. ac memi-

ni cum

ni cum rediremus, proximè Philippopolim nos Hebrum vado traiicere, vt transiremus in inſulam: in qua & pernoctauimus ſub tentoriis. ſed aquis ea nocte auctis, poſtridie non ſine moleſtia rurſus eo tranſmiſſo in viam rediuimus. Sita eſt Philippopolis in vno ex trib. collibus, à reliquis montib. diſiunctis & tanquam diuulſis; quibus quidem collib. ea vrbe tanquam corona impoſita quæſitus honos videtur. Fuimus Philippopoli, vidimus in locis paluſtrib. & aquoſis orizam inſtar tritici creſcentem. eſt ea tota planicies tumulis terreſtribus veluti conſita: quos Turcæ de induſtria excitatos fabulantur, vt eſſent monumenta pugnarum: quas olim crebras iis in campis fuiſſe pugnatas credi volunt, hominumque quos belli furor hauſit ſepulchra. Ita ferè ſecuti Hebri ripā aliquādiu à dextra nos proſequentis, Hæmoque ad ſiniſtram dimiſſo, qui in pontum excurrit, ac demum per præclarum Muſtaphæ pontem Hebro tranſmiſſo, venimus Hadrianopolim, Turcis *Endrene* dictam. Hæc vrbs priuſquam ab Imperatore Hadriano nomen & incrementū

Philippopolis vbi.

Hadrianopolis Turcis.

acciperet, Oreſta vocabatur, ſita eſt ad confluentes Marizæ ſiue Hebri & fluuiolorum Tunſæ & Hardæ : qui ſimul deinde ſuum curſum in mare Ægeum deflectunt. Ne huius quidem vrbis, quantum mænibus antiquis continetur capacitas maxima eſt ſuburbiis tumet, iiſque ædificiis, quæ Turcæ adiecerunt in molem excreſcit. Vnum diem Hadrianopoli commorati progredimur Conſtantinopolim verſus iam propinquam, veluti extremum noſtri itineris actum confecturi. per hæc loca tranſeuntibus ingens vbique florum copia offerebatur. Narciſſorum, Hyacinthorum, & eorum quos Turcæ *Tulipan* vocant: non ſine magna admiratione noſtra, propter anni tempus, media planè hieme, floribus minimè amicum. Narciſſis & Hyacinthis abundat Græcia miro fragrantibus odore. ſic vt, cum multi ſint, odorum huiuſmodi inſuetis caput offendant, Tullipanti aut nullus aut exiguus eſt odor; à coloris varietate & pulchritudine commendatur. Turcæ flores valdè excolunt. neque dubitant, alioqui minimè prodigi, in eximio

Endrene dictam peruenient.

ingens in his partibus florum copia.

Turcæ floribus ſtudent.

flore

flore aliquot aſperorum ſumptum facere. Mihi quoque illi flores eaque dona non paruo conſtabant. erant enim ſemper aliquot aſperi promendi, quos contra rependerem. neque aliter rationem inſtituere oportet eum, qui ſit cum Turcis verſaturus, quàm vt ſimul ac eorum fines ingreſſus ſit, aperiat marſupium; neque ante claudat, quàm iam illinc eggreſſus; interea perpetuam nummorum ſementem faciat, vtinam ne infrugiferam. ſed tamen vt alius fructus deſit, hæc vna ratio eſt Turcarum ingenia fera & à reliquis auerſa gentibus, mitigandi. hoc velut cantu Turcæ conſopiuntur: alioqui non futuri tractabiles. abſque hoc foret; non magis ea loca externis hominib. frequentari poſſent, quàm quæ propter nimium æſtum aut frigus perpetuæ ſolitudini damnata creduntur.

Perpetua largitio & culæ apud Turc. neceſſario facienda.

Medio ferè inter Conſtantinopolim & Hadrianopolim itinere oppidulum eſt quod Chiurli vocant: memorabile aduerſa Selimi cum patre Baiazete pugna, quo ex prælio equi beneficio, quem Carabouluck, hoc eſt nubem nigram vocarunt, Selimus ſeruatus eſt.

Selim. cũ Baiazeto patre aduerſa pugna apud Chiurli oppidũ.

verſa ad Tartaros Procopienſes, vbi ſocer dominabatur, fuga. Antequam veniremus Selimbriam, quod eſt ea via oppidulũ ad mare ſitum, vidimus non obſcura veteris aggeris & foſſæ veſtigia, quæ ab illo mari ad Danubiũ vſq; à poſterioribus Græcorum Imperatoribus ea de cauſa perducta ferunt; vt quæ intra ea munitionẽ continerentur, agri, poſſeſſioneſq; Conſtantinopolitanorũ, tuta eſſent ab incurſu barbarorum, quo tẽpore memorant ſenẽ quendã dixiſſe ſeq; ſe non tam exiſtimare ea extra periculũ barbarorum, quæ eſſent intra ambitum eius aggeris; quàm quæ extra eſſent, barbaris prodi: quod maior iis animus ad ea oppugnanda, Græcis verò ad defendenda minor futurus eſſet. Selimbriæ tenuit nos iucundus placidi maris aſpectus: iuuitq; alludentib. vndis in littore conchas legere, & delphinorum ſpectare choros, cæliq; illius tepore frui. Nam dici non poteſt, quæ fuerit ibi temperies, quàm mite clemẽſq; cœlũ: Chiurli quidem vſq; horridior aliquanto, neſcio quid Treicium ſpirans aura: inde incredibilis cæli clemẽtia. Proximè Cõſtantinopolim duos amœ-

Aggeris & foſſa veteris veſtigia.

Selimbria. amœnitas & ſpectacula.

amœniſſimos maris ſinus ponte traiecimus, quib. locis ſi qua cultura accederet, naturaq; artis auxilio paullulū modò iuuaretur, haud ſcio an nihil pulchrius ſol aſpiceret. ſed videntur illam ſuam lugere ſortē quod barbaro domino faſtidiente negligantur. implemur hic ſapidiſſimis marinis piſcibus, noſtro in conſpectu captis. Cùm in Xenodochiis quæ Turcæ Imaret vocant, hoſpitarer, animaduerti forte plures ſchedas parietum rimis inſertas. quas dum curioſius exemiſſem, non temere hoc fieri ſuſpicans. libuit ex Turcis meis ſciſcitari, quid continerent. ſed comperi, nihil habere cur ita reponi mererentur. eò auidior cognoſcendi fio, qua tamen re ibi ſeruarentur. nam antea quoque pluribus locis id factum videram. Turcæ nihil mihi reſpondere, nec cauſam velle indicare; an quod puderet rem narrare, fidem apud me non habituram, an quòd tantum myſteriū homini profano aperiri nollent. poſtea ex iis quibus factus ſum familiarior, cognoui Turcas multum honoris deferre chartæ, quòd in ea Dei nomen

Piſces eius ſapidiſſimi.

Imaret Turc. Xenodochia.

Schedulis ſummus honos habetur.

ſcribatur,itaq; chartulam nullam humi iacere patiuntur, & ſi in aliquam incidunt, ſubito attollũt, rimæque alicui aut foramini indunt, ne pedibus proteratur. in quo fortaſſe nihil eſt hactenus quod reprehendas. ſed audi reliqua Supremi iudicij tempore, cùm Mahumetes ſuos ſectatores ex iis locis, vbi pro admiſſis criminibus pœnas dãt in cœlum vocabit, vt ſempiternæ beatitudinis participes faciat: alia ad eum via nulla patebit, quam per ingentem ferream cratem igne feruefactam & candentem; per quam nudis pedibus incedendum erit. quo dolore, tu cogita: & tibi ob oculos pone gallum gallinaceum per prunas ſubſultim currentem. ecce verò hic (mirabile dictu) charta illa omnis, quam ita ab iis à contumelia pedum aſſeruatam diximus, improuiſa aderit, ſeq; eorũ ſoleis ſubſternet, magno futura auxilio quominus noxam candentis ferri ſentiant: tantum erit meritum vindicatæ ab iniuria chartæ. & memini, cùm aliquando meis famulis grauiter duces noſtri iraſcerentur, quòd eos viderent ad ſordidiſſima quæque miniſteria charta

Ridicula ſuperſtitio.

vti,

vti, idque ad me tanquam magnum flagitium deferre. quibus ego nihil id mirum eſſe reſpondi in meis famulis; quippe qui ſuillis etiam carnibus veſci conſueuiſſent. Tales quidem in ſua religione ſunt Turcæ, immane apud eos piaculum, ſi quis eorum vel imprudens Alcorano (qui diuinæ legis habetur liber) inſideat; homini vero Chriſtiano etiam capitale. ſed nec roſarum folia humi iacere patiuntur: quòd vt veteres roſam ex ſanguine Veneris, ſic iſti ex ſudore Mahumetis natam ſibi perſuaſerint. ſed iam deſino, ne tibi in his nugis nimius videar. Conſtantinopolim veni ad diem xx. Ianuarij: ibique collegas reperi, quos dixi ſuprà, Antonium Wrantium, & Franciſcum Zay. Eo tempore aberat cùm exercitu Turcarum princeps in Aſia: nec erat quiſquam relictus Conſtantinopoli præter Ebrahimum Baſſam Eunuchum, qui vrbi præeſſet, & Ruſtanum ſed honore abactum: quem nos nihilominus & veteris auctoritatis & iam ſperatæ breuique rediturę memores, officioſè inuiſimus, ſalutauimus, & donis honeſtauimus. Non erit fortaſſe ab hoc loco a-

Fabula de roſa.

alienum referre quæ fuerit cauſſa cur ſic Ruſtanus muneris dignitate priuaretur. Suſtulerat Suleimannus ex concubina (ni fallor) Boſphorana, filium nomine Muſtapham, qui tum ætatis flore & militari gloria maximè vigebat. ſed erant eidem Suleimanno complures alii liberi ex Roxolana: quam ita amabat, vt in vxoris haberet loco, dícta etiã dote, ex quo Turcis certa matrimonij fides. & hoc quidem præter morẽ ſuperiorum Imperatorum; quorũ nullus à Baiazete maiore, iuſtam in matrimonio coniugem habuit nam cùm ille prælio victus in Tamberlanis poteſtatẽ vna cum vxore veniſſet, multa quidem intoleranda tulit; ſed nihil viſũ eſt indignius; quám ludibria & cõtumeliæ, quibus in eius oculis vxor afficiebatur|| cuius quidẽ rei memoria Imperatores, qui Baiazeti in imperium ſucceſſerunt ad huc vſque omnes à ducendis vxoribus ſe abſtinuerunt; vt quicunque caſus incidiſſet ſimilem fortunã ne paterentur: tantumq; liberos, ex ſeruilis conditionis mulieribus, in quas minus iniuriæ cadere, quàm in vxores legitimas videbatur,

Ruſtanus munere ſuo priuatus.

Cur Imperatores Turcarũ à Ducendis vxoribus abſtineant.

b

batur, ſuſceperunt. neque verò Turcæ minus honoris deferunt natis ex concubinis aut pellicib. quàm ex vxorib.; neq; illi minus in bona paterna iuris habent. Cum ergo Muſtapha propter egregiam indolem ætatiſque opportunitatem, gratiæ militum, & populi ſuffragio pòſt mortem patris iam ſeneſcentis haud dubius imperij ſucceſſor deſignaretur: vt liberis regnū aſſereret, contrà nitebatur nouerca; ſtudebatque Muſtaphæ virtutem & ætatis prærogatiuam auctoritate matrimonij eleuare. quam in rem adiutore & & conſiliario vtebatur Ruſtano; cùm quo illi fortuna communis: quod eius filiam ex Suleimanno ſuſceptam Ruſtanus haberet in matrimonio; vt nihil alteri ab altero ſeparatum poſſet euenire. Idem Ruſtanus inter Baſſas apud Suleimannum, principē gratiæ & auctoritatis locum tenebat; vir acri ingenio præditus, & perſpicaci, magnū Suleimanī laudis inſtrumentū; ſi de natalib. quæres, ſubulcus: nec tamen indignus eo dignitatis gradu, ſi nullis auaritiæ ſordib contaminaretur. hoc vno nomine ipſi imperatori ſuſpect⁹, cete-

Muſtapha

loqui carus & probatus. quamquam id ipſum vitium domino in bonum vertit, iuſſus procurare fiſcum, & rem pecuniariam tractare: à qua plerumque laborabat Suleimanñus, in ea procuratione nullo lucro, quamuis minimo, neglecto, dum etiam ex herbis, roſis & violis, quæ in hortis principalibus erant, pecuniam corradit; dum cuiuſque captiui galeam, loricam equum diuendit, ceteraque pari ratione adminiſtrat; id conſecutus eſt, vt magnos nummorum aceruos conderet; ærarium Suleimanno amplum conficeret, planeque rem eius ea parte conſtabiliret, Qua etiam de cauſſa memini, quod in Turca mirere, magnum quendam virum Ruſtano, vehementer infenſum ita dicere; ſe Ruſtano, etiamſi poſſet, nocere tñ nequaquã velle, quod eius cura, ſtudio & labore, res pecuniaria domino ſuo conſtituta eſſet. camera eſt in regia peculiaris, vbi huiuſmodi pecuniæ ſeruantur, cum hoc titulo; *Pecunia Ruſtani diligentia adquiſita.* Hic Ruſtanus cùm eſſet Viſiriorum primus, penes quem rerum Turcicarum adminiſtrationis ſumma eſt, nullo

Ruſtani auaritia.

nego-

negotio quam in partẽ vellet, vt conſiliorum omnium auctor, animum voluntatemque ſui regis poterat impellere. Vnde ea Turcarum mentibus inhæſit opinio, cùm Ruſtani criminationibus, tum vxoris Roxolanę veneficiis. quorum infamia laborabat, ita ab alienatum à filio Muſtapha patrem fuiſſe, vt de eo tollendo conſilium caperet. pauci credunt Muſtapham, cum Ruſtani conſilia nouercæq; artes non ignoraret, vltro occupare voluiſſe; patriſque imperio & vitæ inſidiatum Nihil eſt omnino miſerius Turcicorum imperatorum filiis: è quibus, ſi quis patri ſucceſſit, reliquos ineuitabilis mortis neceſſitas manet. nam neq; Turcæ imperij æmulos ferunt; nec per milites prætorianos omnino ferre poſſunt, qui ſi quis fortè fratrum ſit, præter eum qui regnat, ſuperſtes; cõgiariorum petendorum nullum finem faciunt, ſi recuſantur; ſtatim audis; *Saluus Frater ſit Fratrem Deus nobis ſeruet.* quo verbo deſignari illum imperio non eſt obſcurum adeò vt fratrum ſanguine manus polluere, & à parricidio regnum auſpicari Turcis imperatoribus ſit neceſſe.

Turca imperij æmulos nõ ferunt.

Hunc caſum in ſe timentem Muſtapham, aut Roxolanam à liberis ſuis in Muſtapham cupientem auertere, Suleimanno parricidij occaſionem dediſſe conſentaneum eſt. Erat ei bellum cum Rege Perſarum Sagthama; quò miſſus erat cum ſumma imperij, Ruſtanus. is cùm ad Perſarum fines appropinquaret, ſubito conſtitit: Suleimannumque per literas trepidè certiorem fecit, rem in magno verſari diſcrimine: omnia eſſe inſidiarum plena: corruptos militũ animos vni Muſtaphæ ſtudere, illum imperio; ſe non eſſe malo parem: eius præſentiam atque auctoritatem requiri; veniret, ſi ſaluum vellet imperium. his litteris turbatus Suleimannus ſubitò aduolat, Muſtapham per litteras arceſſit, vtque de criminibus de quibus in ſuſpicionem vocabatur, & iã palam accuſabatur, ſatisfaciat, monet: ſi id fiat, nihil manere periculi: anceps deliberatio Muſtaphæ: ſi ad patrem infenſum veniat & inimicum; diſcrimẽ certum. ſin detrectet; manifeſta cogitati criminis confeſſio: vicit ea ſententia, in qua animi & periculi erat amplius. profectus Amaſia cui præerat venit

Ruſtani contra Muſtapham machinatio.

venit ad patrem, cuius non longè caſtra erant, innocētia ſua fretus. an quòd confideret præſente exercitu nihil ſibi euenturum mali certè ad ineluctabile exitium venit. ſententiam de filij morte domi conceptam Suleimannus attulerat, conſultó prius, ne religione neglecta videretur; ſuo *Muffti* is eſt apud Turcas Sacerdotum ſupremus; vt apud nos Romanus pontifex Eum verò, ne quid ad gratiam reſponderet, huncin modum fuerat, aggreſſus: Conſtantinopoli quendam haud poſtremi inter mercatores loci cùm domo aliquandiu eſſet abfuturus, ſeruum, cui præcipuè indulſerat, rei ſuæ familiæque toti præpoſuiſſe, vxoremque & liberos eius fidei credidiſſe: illum verò ſtatim abſentis domini rem interuertere, capitique vxoris & liberorum inſidiari cœpiſſe: quin ipſimet domino certam perniciem machinatum eſſe: ſe, quid in illum iure ſtatui poſſet, velle ab eo intelligere. reſpondit Muffti; *illum vt per cruciatum necaretur videri meruiſſe* id, ſiue ex animi ſui ſententia ita dixerit ſiue Ruſtani Roxolanæue fraudibus

Muffti ſacerdotũ ſupremus.

bus in hoc allegatus, certè vehementer animum Suleimanni confirmauit, vltrò iam in necem filij propendentis. non enim minus in ſe filij ſcelus quàm ſerui illius in dominum, eſſe existimabat. Cùm ergo veniſſet Muſtapha in caſtra, ſuſpenſo expectatione euentus magnoperè exercitu: introducitur in patris tentorium. vbi pacata videbātur omnia: nullus miles, ſpiculator nullus, nullus lictor, inſidiarum nihil, quod timeri poſſet. at erant muti aliquot, quos Turcæ habent in deliciis, validi & robuſti homines, ad cædem eius deſtinati; qui receptum in tentorium interius, magno impetu aggrediuntur, laqueumque illi omni vi iniicere conantur. ille ſtrenuè ſe defendere (neque enim erat inualidus) & non modò de vita, ſed etiam de imperio contendere; cùm dubium non eſſet, quin, ſi periculo elapſus inter Gianizaros ſe conieciſſet, illi rei indignitate & miſericordia eius, quem ſummè amabant, commoti non modò ſeruaturi, verum etiam etiam imperatorem fuerint ſalutaturi. Hoc ipſum metuens Suleimannus, qui linteis

Suleimāni in Muſtapham impietas.

teis modò tentorij parietibus theatro, in quo illa agebatur tragœdia, diſiungebatur, cum præter ſpem incœpto ſuo moram iniectam videret: ea tentorij parte caput exſerens, toruos & minaces oculos in muros torquet illorumque ſegnitiem atrocib. ſignis grauiter increpat. tum verò muti, redintegratis terrore viribus, miſerum Muſtapham ſternunt, iniectoque, neruo gulam ei frangunt: moxque in tapete porrectum, ante tentorium explicant; vt eſſet Gianizaris videre, quem habere imperatorem expetiuiſſent. Quæ res vbi per caſtra vulgata eſt, commiſeratio & dolor omnem exercitum peruaſit: neque fuit quiſquam, qui ad tam triſte ſpectaculum non accederet; præſertim Gianizarorum, quorum fuit ea conſternatio & rabies; vt ad quoduis facinus impelli poſſent, dux modo adeſſet. nam quem ducem ſperauerant, eum ſenſu caſſum, humi videbant iacere. vnum ſupererat, moderate vt ferrent, quod mutari non poterat. igitur mœſti ſilenteſque & lachrymarum pleni ſe in ſua tabernacula referebant: vbi quantum libebat licebat infelicis iuuenis

Digitized by Google

nis caſum miſerari. inprimis vt delirum & inſanum ſenem Suleimannum accuſabant; modo fraudem & crudelitatem nouercæ, modo Ruſtani ſcelus deteſtabantur, quod tantum lumen Othomannicæ domus extinxiſſent. ſic illum diem ieiuni, ne aqua quidẽ guſtata, traduxerunt neque defuerunt qui inediam diutius etiam continuarent. certè totis caſtris luctus, pluribus diebus frequentauit: quin neque deſiderij neque lugendi modus futurus videbatur; niſi Suleimannus Ruſtanum de illius ipſius (vt eſt credibile) conſilio exutum dignitate, priuatumque Conſtantinopolim relegaſſet. in locum ſuffectus eſt Achmat Baſſa, qui tenente principem locum Ruſtano inter Viſirios ſecundus, maioris animi vir quàm conſilij fuerat. Quæ rerum mutatio luctum minuit, militumque animos mitigauit, quibus facile probabatur, vt eſt vulgus credulum, Suleimannum ſcelera Ruſtani & philtra cõiugis deprehendiſſe; & iam quamuis ſerò, reſipiſcere, Ruſtanumque ea de cauſſa exegiſſe, ac ne coniugi quidem parſurũ, vbi Cõſtantinopolim rediſſet.

Achmat Baſſa Ruſtano ſuccedit.

Ruſta-

Ruſtanum quidem magnam triſtitiam præ ſe ferentem & tanquam omni ſpe recuperandæ dignitatis deſtitutum, ipſi Conſtantinopoli conueniunt. At verò non ſatis Roxolanæ fuit ſublatum eſſe è medio Muſtapham; ni etiam filius (quem reliquerat vnicum) adhuc impubes extingueretur: neque enim ſuæ liberorumque ſecuritati ſatis conſultum arbitrabatur, quàm diu ex illo proles ſupereſſet. ſed tamen cauſſæ alicuius obtentum ad eam rem videbat deſiderari neque verò difficile eam inuenire. defertur ad Suleimannum, quoties nepos eius Pruſiade (nam illic educabatur) prodiret in publicum, ſolere illius ciuitatis pueros omnia ei fauſta precari, optareque vt diu patri ſuperſtes viueret: neque id aliò pertinere, niſi vt imperio aui & patris vindictæ deſtinaretur: non enim defuturos filio Muſtaphæ Gianizaros: ita nihil eius mortem ad regni & ſtatus tranquillitatem contuliſſe: religione nihil eſſe debere cuiquam antiquius, ne liberorum quidem ſalutem: religionem Muſulmanam (ſic illi ſuam vt optimam vocant) tutela regni & do-

Roxolanæ crudelitas.

Religio Muſulmana.

& dominatu Othomannicæ familiæ contineri: qua domo afflicta religionē ſtare non poſſe. à re verò nulla certiorem imminere illi domui ruinam, quàm à domeſtica diſcordia: vt ergo & domus & imperium ac proinde religio conſeruarentur, quacumque ratione vel cum parricidio liberorũ diſcordiis inteſtinis occurrendum eſſe; magni nec ducendam liberorum iacturam, quæ religionis incolumitate compenſetur: Muſtaphæ filio eò minus parcendum quòd contagione paterni ſceleris iam nocens eſſe cœpiſſet: neque dubitari debere, quin ſe mox ducem paternę cauſſæ daturus eſſet. His rationibus impulſus Suleimannus, facilè in cædem nepotis ſubſcripſit, deditque Ebrahimo Baſſæ negotium, vt Pruſiadē ad inſontis pueri exitium properaret. is poſtquam eò venit, inprimis ſibi dandam operam putauit, vt pueri mater deciperetur, nimis enim facinus inhumanũ videbatur, ſciēte matre, & pœnè in eius oculis filium necari. quin etiam motus aliquis populi atque ex eo impedimentum timeri poterat. hoc ergo mulierem circumuenit artificio. fingit ſe veniſſe

Ebrahimi totus.

ſe veniſſe à Suleimanno, qui & ipſam & filium eius viſat: quem quidem Suleimannum non optimis vſum conſiliis in occidendo Muſtapha fuiſſe; quòd ipſe iam ſed ſerò deprehenderit: eò tamen ſibi cariorem fore eius filium, quo in patrem fuiſſet iniuſtior. multa addit huius generis, quò fidem faciat credulæ matri, iam præſertim Ruſtani caſu nonnihil confirmatæ. blanditiæ poſtremò munuſculis cumulantur. poſt vnum atque alterum diem iniicitur ſermo de prodeundo extra vrbem, mutandi cæli, liberiorisque aëris fruendi cauſa. ſuadet Eunuchus vt poſtridie in ſuburbanum proficiſcantur, ipſa curru veniat; filius in equo currum præcedat: res extra omnem fraudis ſuſpicionem videbatur. aſſentitur illa: inſtruitur currus; ſed ita compoſito axe, vt, cùm ad aſpera quædam ventum eſſet, frangi eum neceſſe eſſet. ſic illa in auſpicatum iter ingreſſa extra vrbem venit Eunuchus cum puero, veluti per occaſionem colloquij, longius antecedit. ſequitur, quanta poteſt feſtinatione, mater. ſed vbi ad ſalebras illas ventum eſt, impacta vehementius ſaxis

rota

augurio perterrita, diu retineri non potuit, quin curru relicto, natũm pedes ſequeretur, aliquot ancillis tantũm comitata. ſed iam quo volebat peruenerat Eunuchus qui non moratus diutius, quàm dũm ſubiret limẽ deſtinatæ ad cędem domus, funeſtam ſententiam pronunciat: mandatum eſſe Imperatoris vt moriatur. ad quæ puer, ex diſciplina gentis, reſpondiſſe dicitur; non ſe hoc vt iuſſum imperatoris, ſed vt Dei cui parere ſit neceſſe, accipere. itaque ceruicem laqueo offert: ſic ſummæ ſpei innocens puer ſtrangulatur. quo perpetrato, Eunuchus poſtico elabitur, & quantum poteſt profugit. mox adeſt mater, eius quod iam euenerat, præſaga. fores pulſat. vbi cõmodum eſt, admittitur. inuenit filium etiamnum calentem à vita, palpitantem, & tantum non ſpirantem. ſed hoc loco velum obtendere melius eſt nam qui fuerit materni animi, in illo filij caſu, affectus; cogitari facilius poteſt quàm exprimi. Pruſiadem deinde ſe recipere coacta, venit eò paſſis capillis, ſciſſa veſte, magno eiulatu, magniſque lamentis omnia complens. accurrunt vndiq; Pru-

Muſtaphæ filius ſtrangulatur.

ſien-

ſienſes matres, liberæ, ancillæque : & audito tam ſæno facinore, in rabiem aguntur, bacchantumq; in morem cõſternatæ portis effunduntur: vnum Eunuchum requirunt, vnum ſibi offerri optant, dira in eum, ſi detur, exempla editurę. verum ille, futuri prouidus, veritusſque ne vt alter Orpheus fruſtatim à furentibus illis concerperetur, nihil in fuga diligentiæ prætermiſit. ſed iam ad inſtitutum reuertor. Nuncius cum literis de meo aduentu ad Suleimannum mittitur.

Truſienſium mulierum furor.

inte-

CONSTANTINOPOLIS.

interim, verò dum reſponſum exſpectatur, vrbis Conſtantinopolis per otium inſpiciendæ facultas fuit. inprimis diuæ Sophiæ templum adire placuit: quò tamen non niſi ſingulari beneficio ſum admiſſus. Turcæ ſua templa prophanari credunt, ſi quis Chriſtianus ingrediatur: eſt ea ſanè moles magnifica, & digna quæ ſpectetur; maximo cum fornicè ſiue hemiſphærio in medio, quod à ſolo impluuio lumen habet. Ad huius templi formam omnia ferè Turcarum templa ſunt conſtructa. ſunt qui fuiſſe multò maius, multiſque appendicibus latè ſe extendiſſe, eaſque iam pridem reciſas omnes, & adyta ſola, quodque fuit in templo medium remanſiſſe aſſerant. Iam ad ipſius vrbis ſitum quod attinet, videtur vrbi dominaturæ facta à natura ſedes. eſt in Europa; habet in conſpectu Aſiã, Ægyptum, Africamque à dextrâ. quæ tametſi contiguæ non ſunt, maris tamen nauigandique commoditate veluti iunguntur. à ſiniſtr verò Pontus eſt Euxinus, & palus Mæotis; quæ circumcirca multis gentibus habitantur, & multis vndique fluminibus frequentantur;

Templũ D. Sophia.

Conſtantinopolis ſitus pulcherrimus.

Digitized by Google

quàm Turcæ: tametſi nec iſti poſitos in menſa piſces aſpernantur, modò ex eo ſint genere quos mundos putant alios non magis attingunt, quàm venenum letale. nam (vt hoc quidem obiter dicam) ſibi linguam potius aut dentes euelli patiantur, quàm quicquam guſtent quod immundum eſſe ſibi perſuaſerint, veluti ranam, limacē, vel teſtudinem. qua in re pari ſuperſtitione laborant Græci. Receperam in familiam Puerum religionis Græcæ, quo diſpenſatore vtebar. hunc reliqui famuli nunq; inducere potuerant, vt cochleis veſceretur. tandem verò ita coctas conditaſque appoſuerunt, vt ille aliud piſcium exiſtimans eſſe genus, auidiſſimè ſe illis expleret. ſed poſtquam de riſu & cachiñatione reliquorum, proiectis etiam teſtis, ſibi fuiſſe illuſum cognouit; dici non poteſt quantoperè commotus, ſe in cubiculum recepit; ibique vomendi flendique & ſeſe affligtandi finem nullum fecit: vix duorum menſium ſalarium ſatis huius peccati veniæ redimendæ futurum. nam hunc morem habēt ſacerdotes Græci, vt pro genere

Turcarū rigida abſtinētia.

D 2 &magni-

reuertor, quo nihil vel ad aſpectum iucundius, vel ad vſum opportunius eſſe poteſt. ædificiorum elegantiā (vt dixi) in vrbibus Turcarum fruſtra requiras, vti etiam platearum: quippe anguſtiores amœnitatem omnem excludunt, ſunt multis in locis non contēnendæ veterum monumentorum reliquiæ: nec tamen tam multæ, vt potius mirandum non ſit, tot à Conſtantino Roma allatis non ſupereſſe plures. de quibus ſingulatim dicere non eſt præſentis inſtituti: pauca tantùm attingā. Erat veteris Hipodromi area; vbi gemini ſerpentes ænei viſuntur. eſt itidem inſignis obeliſcus. item duæ viſuntur, Conſtantinopoli memorabiles columnæ, altera eſt è regione *Carauaſarai*, vbi nos hoſpitabamur: altera in foro, quod Turcæ *Auratbaſar* vocant, hoc eſt, forum mulierum: ei ab imo ad ſūmum inſculpta eſt hiſtoria cuiuſdam expeditionis Archadij, qui eam conſtruxit, cuiuſque diu in ſumo poſitam ſtatuam habuit. quàm tamen cochleam rectius dixeris, quam columnam; propter ſtructuram graduum, quibus intus ad ſummum aſcenditur. ea pe-

Elegantia ædificiorum à Turcis negligitur.

nes me depicta eſt: at columna, quæ ſita eſt ex aduerſo diuerſorij, in quo Cæſareos oratores hoſpitari mos eſt, ea tota præter baſim & epiſtylium conſtat octo lapidibus ſolidis porphireticis, ita coniunctis, vt vnum ſaxum videatur: quemadmodum etiam vulgo creditur. nam vbi lapis lapidi committitur; ſertum prominet laureatum, quod integram ambit columnam: quo inferne ſpectantibus compaginis adſpectus occultatur. Ea columna crebris terræmotibus concuſſa, & vicino incendio vſtulata multis locis agit rimas, & ne deſiliat. crebris circulis ferreis reuincitur; in ea ferunt aliquando fuiſſe Apollinis, deinde Conſtantini, poſtremò Theodoſij ſenioris ſtatuas, ſed omnes vi uentorum, aut terræmotu deiectas. De obeliſco, cuius ſuprà memini, qui eſt in hippodromo, ſic Græci commemorant: à baſi conuulſum multis à ſæculis iacuiſſe humi: tempore poſteriorum Imperatorum repertum architectum, qui operam ſuam in eo ſuæ baſi reſtituendo deferret: illumque, poſtquam de pretio conuentum eſſet,

Monumenta quædam antiquitatis.

ingen-

ingentem apparatum organorum ex trochleis & funibus præſertim inſtituiſſe; quibus lapidem illum ingentem erexerit, ſublimemque eò euexerit, vt vno tantùm digito abeſſet à dorſo aſtragalorum, quibus imponi debebat: tum iudicaſſe populum, ſpectatorem oleum illi & operam tanti apparatus periiſſe, magniſque denuo laboribus & impenſis opus inſtaurandum: at illum minimè diffiſum, petito à rerum naturalium ſcientia ſubſidio iuſſiſſe afferri immenſam aquæ vim: qua multis horis in machinam illam iniecta funes, quibus obeliſcus librabatur, ſenſim madefactos rigenteſque (vt eorum eſt natura) ſe contraxiſſe: ſic vt obeliſcum altius ſublatum in aſtragalis ſtatuerent: magna cum admiratione & plauſu vulgi. Vidi Conſtantinopoli diuerſi generis feras, lynces, ſyluestres, feles, pantheras, leopardos, & leones, adeò quidem domitos & cicures, vt me ſpectante, obiectam pecudem vnus ſibi à magiſtro ex ore pateretur eripi; rictumque modò cruore delibuto placaretur. vidi etiam elephantum planè iuuenem,

Elephas pila ludens & ſaltans.

uenem, mirè lepidum: vt qui ſaltaret & pila luderet, hic credo, vix temperabis riſu. elephantũ inquies ludentẽ pila & ſaltantẽ? minus quàm funãbulũ Senecæ, itemque Græcarum litterarum peritum, Plinij teſtimonio notos? ſed audi tamen, ne me quicquam fingere exiſtimes, aut perperàm intelligas. cùm ſaltare iuberetur, mouebat ita alternis pedes toto corpore coruſcans, vt non obſcurè tripudiare velle videretur. pila verò palmaria ita ludebat, vt pilam in ſe coniectam proboſcide ſcitè exciperet; longèque repercuteret: quod nos palma facimus. ſi tibi hoc non eſt ſatis, vt dici poſſit ſaltaſſe: & pila luſitaſſe; quærendus eſt qui planiùs, & magis diſertè fabuletur. fuerat & camelopardalis inter eas feras, paulò antequàm venirem Conſtantinopolim. ſed ea iam exſpirauerat oſſa tamen, quæ ſub terra condebantur, eruenda curaui. vt inſpicerem. eſt hoc animal longè in antica parte procerius quàm in poſtica; vt vel ferendo oneri vel portando homini ea de cauſſa non ſit aptum quòd caput, & ceruicem camelo ſimilem habeat, pellem verò pardi inſtar maculis

Camelopardis.

ſpar-

ſparſam, camelopardalim vocant. Non vidiſſe Pontum, cùm eò nauigandi daretur facultas, nimiæ deſidiæ imputari potuit; quando non minoris negotij eſſe veteribus vidiſſe. Pontum, quàm Chorinthum nauigaſſe credebatur, eò itaque iucundiſſima nauigatione profectus, admiſſus ſum in aliquot principis domos voluptati & oblectationi dicatas: in quarum vnius valuis ſpectaui opere teſſellato graphicè redditam claram illam Solimi cum Iſmaele Perſarum Rege pugnam. vidi item cōpluria in amœniſſimis conuallibus principiis vrreta, minimū arti debentia, naturæ ferè omnia. ô Nympharum domos! ô ſedes Muſarum! ô loca litteratis apta receſſibus! ea me herclè (vt paullò ante dixi) lugere nunc videntur, & operam cultumque Chriſtianorum requirere. ſed multò magis ipſa Conſtantinopolis, vel tota potius Græcia: quæ quondam florentiſſima, nunc indigna premitur ſeruitute; bonarum olim artium omniſque liberalioris doctrinæ inuentrix humanitatem, quam nobis tradidit, repoſcere videtur, & opem pro iure communium ſacrorum ad-

Corinthus.

uerſus Scythicam barbariem implorarare; ſed fruſtra, euntibus in alia omnium Principum Chriſtianorum animis. neque verò grauiore imperio Turcæ Græcos premunt, quàm nobis dominantur vitia, luxus, crapula, deſidia, libido, ſuperbia, ambitio, auaritia, odium, inuidia, æmulatio: quæ noſtros animos ita depreſſos & ſepultos tenent, vt neque cælum ſuſpicere, neque præclarum quicquam meditari, & ad rem magnam aſpirare valeant. debuerat quidem nos pietas & officium impellere, vt afflictis ſociorum rebus ſuccurreremus. ſed ſi nec laudis nec honeſti pulchritudo animos torpentes inflammauit, certe vtilitas, cuius hodie prima ratio ducitur, mouere potuit, vt loca tam præclara tantiſque commoditatibus & opportunitatibus plena, Barbaris erepta à nobis potius, quàm ab illis vellemus poſſideri. nunc per immenſa maris ſpatia Indiæ petuntur & Antipodes. quia enim facilis ibi præda, opimæque exuuiæ, ſine ſanguine hominibus incallidis & ſimplicibus detrahuntur, pietas obtenditur au-

Barbari indigni regione tã jucunda.

rum

rium quæritur. Longè aliter maiores noſtri: qui nequaquam ſibi, tanquam ſi mercatores eſſent, ea loca duxerunt quærenda, vbi auri plurimum; ſed vbi virtutis officiique exercendi maior facultas offerebatur. laboris & periculorum & longinquæ expeditionis præmium non vtilitas erat, ſed honor. neque illis è bellis locupletior quiſquam, ſed gloria cumulatior domum reuertebatur. ſed hæc tibi; ne quis ſit fortaſſe qui nefas eſſe exiſtimet, quicquam in ſæculi noſtri moribus deſiderare, Vtcunque tamen erit, acui ſagittas in noſtram perniciem video; metuoque futurum, vt ſi pro gloria nolimus de ſalute tandem cogamur dimicare. Redeo nunc in Pontum, quem Turcæ *Caradenis* vocant, hoc eſt mare nigrum. demittit ſe per anguſtas fauces in Boſphorum Thracium. vbi multis vorticibus & flexib occurſu promontoriorũ agitatus, itinere vnius diei, deſcendit Conſtantinopolim; ibique paribus pænè anguſtiis erumpit in Propontidem. In medio oſtio, quo in Boſphorum influxit, ſaxum eſt cum columna in cui-

Mare nigrum.

Pharum turris nauigantibus lumē præbet.

Lazarus Epirota contio Lanſfixus.

us baſi nomen Romani cuiuſdam O-
ctauiani(ſi memini) Latinè inſcriptum
extat, inde in litore Eutropæo edita
turris eſt, quæ noctu lumen nauiganti-
bus prælucere ſolet: *Pharum* dicunt. à
quo loco non ita procul fluuiolus in
mare labitur, in cuius alueo lapillos o-
nichibus ſardonichibuſque haud mul-
tò deteriores legimus. certè eundem
ferè ſi expoliantur, nitorem referunt.
paucis ab eo, quod dixi, oſtio milliari-
bus anguſtiæ monſtrantur, quibus Da-
rius exercitum contra Scythas Euro-
pæos traiecit. at medio circiter ſpatio
inter vtraſq; Boſphori fauces arces duæ
ſunt: quarum vna in Europa eſt, alte-
ra ex oppoſito in Aſia, hanc diu ante
oppugnatam Conſtantinopolim ha-
buerunt Turcæ: illa validis turribus eſt
ædificata à Mahumete, paucis aliquot,
antequam Conſtantinopolim expu-
gnaret, annis. hodie Turcæ pro carce-
re inſignium captiuorum vtuntur. Ex
ea paulò antè elapſus retractuſque La-
zarus ductor Epirota apud Caſtrum
nouum vnà cum Hiſpanis captus, con-
to ab anu in humeros transfixus, dede-
rat crudeles pœnas: quas tamen ſum-

ma animi equitate pertulit. Voles fortaſſe hoc loco, vt tibi aliquid de natantibus inſulis Cyaneis ſiue Symplegadibus referam. ingenuè fateor, me paucis iis horis, quibus ſum ibi verſatus, nullas inſulas Cyaneas (neſcio an aliò quopiam tunc defluxerint) cognoſcere potuiſſe. de quibus ſi curioſiores, à Petro Gillio iſtarum omnium rerum exacto inueſtigatore mox certiora diſces. mihi obuia modò & expoſita commemorare ſatis eſt. Illud nefas reticere; valdè falli Polybium, variis argumentis colligentem fore, vt labentibus annis Pontus arenarum cumulis ita exaggeretur, vt propter illuuiem quam Danubius, Boryſthenes aliàque flumina in ipſum inuehunt, nauigationi reddatur inutilis. neque enim hodie pilo minùs nauigabilis pontus eſt, quàm fuit olim tempore Polybij. ſic ſæpe ſententias, quæ nullis rationibus refelli poſſe videbantur, dies atque vſus refellit. Quis olim ratiocinantibus inhabitabiles eſſe terras ſub zona torrida non aſſenſit? cùm tamen ſatis conſtet ex narratione eorum, qui ea loca adierunt, haud ferè minùs eas quàm alias habitari: quinimò

Polybij opinio de Ponto refellitur.

mo eo ipſo tempore, cùm iis ſol eſt altiſſimus, radioſque ad perpendiculum in terram dimittit, æſtũ tum maximè pluuiarum perpetuitate, quibus ea loca adumbrentur refrigerenturque, temperari. Poſtquàm (vt dixi) de meo aduentu Turcarũ Imperator certior factus eſt: litteræ ad præfectum Conſtantinopolitanum afferuntur, quibus nos in Aſiam traiicere, & Amaſiam, ſiue (vt eſt in Antiquis numiſmatibus) Amazeiam, mittere iubetur. Itaque rebus ad iter compoſitis & acceptis ducibus, die Martij 9 tramiſimus in Natoliam. ſic enim Turcæ hodie Aſiam vocant nec ſumus eo die longius, quàm Scutarium vſque progreſſi, is pagus eſt in litore Aſiatico, veteri Byzantio oppoſitus, eo loci vbi olim aut certe paullo ſuperius, Chalcedonem nobilem ciuitatem fuiſſe exiſtimatur. quòd equos currus, impedimenta, familiam, & nos eo die traieceramus ſatis itineris confeciſſe Turcis viſi ſumus: maximè quòd è propinquo, ſi quid (vt ſolet) Conſtantinopoli quod ad iter pertineret, neglectum aut omiſſum eſſet, facilè poſſet

Conſtantinopoli legatus in Aſiam traiicit.

repe-

repeti. Inde poſtridie digreſſi per campos herbis odoriferis ac præſertim Stœcade refertos iter fecimus: magnamque vidimus iis locis errantem, ſine metu maximarum teſtudinum multitudinem, erat ea nobis grata futura præda, niſi Turcis, quos comites habebamus parcere maluiſſemus: ſi quidem illi, ſi eas attigiſſent, aut omnino in menſam noſtram inferri vidiſſent, adeò pollui ſeſe exiſtimaſſent, vt nullis aquis ſatis poſſent ablui. dixi enim iam antè quanta cum ſuperſtitione cùm Græci tũ Turcæ ab huiuſmodi animalium contactu refugiant: vnde fit; vt, cùm beſtiæ minime maleficæ nemo tendat inſidias, teſtudinum ibi plena ſint omnia. Ex quibus vnam bicipitem pluribus diebus alui; victuram etiam diutius, niſi mea culpa interiiſſet. Eo die ventum eſt in pagum quem *Cartali* vocant, non enim me pigebit deinceps omnium manſionum noſtrarum nomina adſcribere, Conſtantinopolitanum quidem iter iam pleriſque eſt vſurpatum; Amaſianum hactenus, quòd ſciam, noſtrum nulli. ex Cartali venimus *Gabiſe*, Bithy-

Turcæ pollui ſeſe eſu quorundum animalium putãt

niæ

niæ oppidum: quod olim Lybiſſam fuiſſe putant Hannibalis ſepulchro celebrem. inde iucundiſſimus patet in mare ſinumque Nicomedienſem proſpectus. vbi etiam admirandæ proceritatis & craſſitiei cupreſſi viſuntur. quarta poſtquam Conſtantinopoli diſceſſeramus manſione venimus Nicomediam; vetus & fama clarum oppidum in quo nihil vidimus ſpectatu dignum, præter parietinas & rudera, hoc eſt, epiſtyliorum columnarum fragmenta, ſola ex veteri ſplendore reliqua. arx eſt integrior in colle ſita. paullò antequam eò veniremus, longus ex candido marmore murus ſub terra fodientibus detectus fuerat: pars (vt opinor) antiquæ Regum Bithyniæ domus. Nicomedia tranſmiſſo montis Olympi iugo in pagum Kaſockli venimus: ex hoc Nicæam, ſed ſerius cœpta iam prima vigilia. non procul inde audio magnum clamorem & veluti hominum irridentium inſultantiumque voces, interrogo quid ſit; & num fortaſſe qui nautæ (nam ripa lacus Aſcanij haud lõgè aberat) nos irriderent, quòd præter eorum conſuetudinem id no-

Hannibalis ſepulchrum.

ctis

ctis iter faceremus. narrant mihi vlulatum eſſe beſtiarum quas Turcæ *Ciacales* vocant. Lupi ſunt vulpibus maiores, communibus lupis minores; vora citate tamen edendique ingluuie pares: gregatim incedunt; hominibus armentiſque innoxij, furto magis & dolo quàm vi victum quærentes, ab harum ferarum ingenio Turcæ homines fraudulentos & verſipelles, maximè Aſiaticos, *Ciacales* vocant. tentoria Turcarum aut etiam domos noctu ſubeunt, in quibus quicquid inueniunt eſculentũ, vorant. quòd ſi aliud deeſt; quicquid eſt operis coriacei rodunt, veluti calceos, ocreas, cingula, gladiorum vaginas, & quicquid eſt huius generis. neque deeſt ad furtum ſolertia: niſi (quod ridiculum eſt) ſuo ſe proderent indicio. nam cum maximè ſunt in ipſo furto occupati; ſi quis fortè gregalium, qui foris remanſit, vlulare incipiat; mox ipſi idem faciunt, parum memores vbi verſentur. quo clamore expergefacti homines arreptis armis fures manifeſtarios malè mulctant. Nicææ ſequenti die manſimus. puto me eadem in aula quieuiſſe, in qua o-

Lupi Aſiatiaci.

Mira illorum furandi ſolertia.

lim

Nicæa Vrbs

lim habitum fuit concilium Nicænum. iacet Nicæa in ripa lacus Aſcanij oppidi eius mœnia & portæ ſatis integræ ſunt. quatuor ſunt omnino, quæ ex medio foro deſpici poſſunt: in quarũ ſingulis veteres ſunt inſcriptiones Latinæ, quæ ab Antonino quo non memini, ſed certè ab Antonino Imperatore vrbem eam inſtauratam teſtantur. Eiuſdem quoque extant thermarum reliquiæ è quibus dum Turcæ lapidem eruerent, ſtruendis Conſtantinopoli publicis ædificiis, cùm adeſſemus, ſtatuam inuenerant egregiam pæneque integram armati militis: ſed eam mox malleorum ictibus deformarunt. quod cùm ægre nos ferre oſtenderemus, deridiculo habebamur, rogitantibus operis, num eam venerari & adorare, vt nr̃. eſſet mos, vellemus? Profecti Nicæa venimus Ienyſar: ex Ienyſar, Ackbiuck, inde Bazargyck: ex Bazargyck Boſouick ſiue Caſſũbaſa, in arctiſſimis anguſtiis montis olympi ſitum, nam â Nicæa ferè hactenus per cliuos montis Olympi nobis iter fuit. hic deuertimus in Turcicum Xenodochium. è regione ſaxum erat paullo editius: in quo

in quo altius exciſa erat quadrata ſcrobs, eaque ampla: à cuius imo canalis in viam publicam perducebatur. hanc ſcrobem veteres illi incolæ hiberno tempore niuibus complebant, vt per eum, quem dixi canalem demiſſa in viam ſtillans ex niuibus aqua perquam frigida prætereuntium ſiti ſubueniret huiuſmodi opera Turcę pulcherrimas eleemoſinas iudicant; vt quæ publicè & in comune proſint. Non procul ab hoc loco Otmanlik ad dextram oſtenditur; receptaculum (vt puto) Othomanni illius, qui princeps Othomannam domum nobilitauit. Ex his anguſtiis in latiſſimos campos deſcendimus. in quibus primam noctem ſub tentoriis egimus. id enim viſum ad tolerandum calorem aptius. locus dicebatur *Chiauſada*. vidimus hic ſubterraneam domum, cui per ſolum impluuiū lumen infundebatur. vidimus item capras illas, ex quarū vellere ſiue pilo (ne de lana caprina mihi controuerſia ſit) pañus ille texitur, quem cymatilem ſiue vndulatum vocant e earū tenuiſſimus mireque nitens pilus, ad terram vſque propendens. hunc non tondent, ſed depectunt caprarij; non

Othomāni receptaculū

Capra è quarū lana vndulata veſtes fiunt.

multum pulchritudine cedentem ſerico, capræ ſæpius in fluminibus, lauantur, gramine paſcuntur per eos campos exili & ſicco; quod ad lanæ tenuitatem multum conferre certum eſt. nam conſtat aliò translatis non manere eãdem; ſed vnà cum pabulo mutari; totaſque ita generare capras, vt vix agnoſcantur deductum ex huiuſmodi vellere ab eius regionis mulieribus filum Ancyram portatur Galatiæ vrbem, vbi & texitur & tingitur; vt poſterius dicetur eſt quoque frequens iiſdem locis genus illud ouium (neque enim ex alio ferè conſtant greges) quod pinguem & ponderoſam caudam trahit, quæ modò trium aut quatuor, modò etiam octo aut decem librarum eſt. quinimò in eam aliquando magnitudinem excreſcit in ouibus vetuſtioribus, vt duas rotulas cum media tabella ſubiici neceſſe ſit, in quam illa recumbat; vt oues trahant quod ferre non poſſunt hoc tu fortaſſe vix credes, nec tamen quicquam mentior. quanquam, vt non negauerim talibus caudis non deeſſe ſuum vſum propter copiam pinguedinis, caro tamen reliqua

Oues à noſtris diuerſa.

mihi

mihi durior & inſuauior, quàm ſit ouium noſtrarum, videtur. Qui his gregibus paſtores præſunt, noctem & diē degunt in campis: vxoreſque & liberos circumuectant in curribus, quibus pro domiciliis vtuntur: niſi quòd aliquando exigua tabernacula tendant. longè verò lateque vagantur modò campos, modò editiora loca, modò valles, vt ratio temporis & pabuli poſtulat, perſequentes. videor mihi deprehendiſſe in ea regione aues nonnullas nobis inuiſas adeoque incognitas: inter alias, genus eſt anatum, quod non immeritò quis inter cornicines retulerit. ita voce cornuum ſonitum imitantur, quæ inflare ſolent per diſpoſitos equos iter facientium duces. Eſt ea auis, quamuis inermis, audax & ſtrenua: quam etiam malos dæmones terrere Turcis perſuaſum eſt: certè libertatis adeò retinens, vt etiam per totum triennium in corte nutrita, facultatem nacta, libertatem ſaginæ anteponat, ſedeſque naturales & ſuetos alueos volatu repetat. Ex Chiauſada venimus in Karaly: ex hoc in Hazdēgri, deinde in Mazotthoy: ex Mazotthoy tranſ-

Anates Cornicines.

trāſmiſſo Sangario fluuio, qui defluit in Pontum, ex Phrygia, venimus in Mahathli; ex eo in Zugli; inde Chilancyck. ex Chilancyck in Ialanchich; ex Ialanchich in Potughin: inde attigimus Ancyram, quam Turcæ *Angur* vocant. Ancyrę manſimus vnam diem. in magnis caloribus parum properabamus. nec cauſſæ eſſe credebant Turcæ, cur amplius feſtinaremus. morante adhuc oratore Regis Perſarum: cum quo nos eodem ferè tempore volebant venire Amaſiam. In tot pagis quot ſupra nominauimus, nihil admodum vidimus admiratione dignum; niſi quod inter ſepulchra Turcarum nonnunquam incidimus in columnas aut lapides antiquos ex egregio marmore; in quibus inſcriptionum Romanarum aut Græcarum extabant veſtigia; ſed ita mutila, vt legi nequirent. nam in eo quidem omnis oblectatio mea conſumebatur, cùm attigeram hoſpitium, quòd vel inſcriptiones antiquas, vel numiſmata Romana aut Græca, vel certè rariores plantas anquirebam. ſolent verò Turcæ procul comportatis ingentib. ſaxis ſepulchra

Ancyra.

ſua

ſuorũ alioqui inania, nulla iniecta terra tegere. ea quidem de cauſſa, vt malo dæmone accuſante & rationem vitæ à mortuo exigente (nam ita credunt) defendente verò bono Genio, locus ſit vbi mortuus ſedere, & ſe cauſſæ commodius dicendæ poſſit erigere. idcirco verò grauis lapis iniicitur, vt tutiora ſint cadauera à canum, luporũ, reliquarumque beſtiarum iniuriis: in quibus imprimis eſt hyæna regionibus iis ſatis frequens, illa ſepulchra ſuffodit, extrahitque cadauera, portatque ad ſuam ſpeluncam: iuxta quam videre eſt ingentem cumulum oſſium humanorum veterinariorum, & reliquorum omne genus animalium. Beſtia eſt hyæna lupo aliquanto humilior, ſed nihilo breuior: pellem habet lupi ſimilem, niſi quod pilo ſit horridiore & grandib. maculis nigris diſtinguatur. caput ei ſpinæ dorſi contiguum; ſine vllis vertebris: vt cùm reſpicere velit, totam ſe vertere neceſſe habeat. pro dentibus os habere dicunt continuum. in amatoriis ei vim magnam Turcæ, vt etiam veteres, tribuunt. cumque eſſent duæ eo tempo-

Sepulchra Turcarum qualia.

Hyena cadauera è ſepulchris extrahit.

tempore Conſtantinopoli mihi tamen vendere grauabantur, quòd ſe Sultanæ, hoc eſt, principis vxori, eas reſeruare dicerent. quippe quas philtris & magicis artibus animum mariti retinere recepta in vulgus (vt dixi) opinio eſt. fallitur verò Bellonus, qui hyænam putat quem Cattum ſiue felem Zibettum vocant. Iam ride quantum lubet, ſi vnquam riſiſti: fabulam audies, quã ex ore populi referam. Aiunt hyænam, quam ipſi *Zirtlan* vocant, ſermonem intelligere humanum. (veteres etiam imitari dixerunt) proptereaque à venatoribus hunc in modum capi. accedunt ad eius cauernam, quam ex oſſium (vt dixi) cumulo reprehendi facilè eſt, ſubit vnus cum fune: cuius partem extremam ſociis tenendam foris relinquit; ipſe identidem pronuncians, *Ioctur Ioctur Vcala*; illam ſe non reperire, illam non adeſſe, introrepit. at hyæna, quæ ſe latere neſcirique ex eius ſermone putat, manet immota, donec ſibi crus fune vinciatur; ſubinde venatore illam non adeſſe clamitante. deinde cum iiſdem verbis retrocedit. ſed vbi iam ex ſpelunca euaſit, derepente cla-

Ridiculus hyænam capiendi modus.

more:

more magno hyænam intus eſſe pronuntiat. quo illa intellecto, vehementi impetu, vt fugam capiat, nequicquam proſilit, venatoribus per funem, quo crus ei implicatum diximus, retinentibus. ſic eam vel occidi vel adhibita induſtria narrant viuam capi. nam animal ſæuum eſt, & quod ſe impigrè defendat, ſed de hyæna ſatis. Veterum numiſmatum ibidem magnam paſſim copiam reperiebamus, præſertim poſteriorum Imperatorum, Conſtantinorum, Conſtantium, Iuſtinorum, Valentium, Valentinorum, Numerianorum, Probotum, Tacitorum, & id genus ſimilium. quibus multis in locis Turcæ pro ponderibus vtebantur, nimirum vnius drachmæ vel dimidiæ, vocant *Giaur manguri*: ac ſi dicas, nummos paganorum ſiue infidelium. præterea multa erant vicinarum Aſiæ ciuitatum Amyſi. Synopis, Cumanorũ, Amaſtris; & ipſius denique Amaſiæ quò tendebamus, nonnulla. in quo faber quidam ærarius mihi magnopere mouit ſtomachum, à quo cùm numiſmata requireremus; ingentem ſe aulam paucis antè diebus plenam habuiſ- *Numiſmatum magna copia.*

ſe narrabat; ex quibus lebetes æneos aliquot conflaſſet; quod nullum eorum aut vſum aut pretium putaret eſſe ſanè magno mihi erat dolori; tantum periiſſe antiquitatis. ſed ego illum ita vltus ſum vt dicerem me centum aureos pro iis, ſuper eſſent modò, numeraturum. ſic illum non minus amiſſo eo è faucib. bolo triſtem à me dimiſi. quam ille me ea vetuſtatis iactura commouerat. Plantarum quidem. qua iter faciebamus, nobis incognitarum non maxima copia occurrebat. pleræque eædē erant cum noſtratibus niſi quod pro ratione ſoli lætius aut malignius proueniebant, Amomũ, quod Dioſcorides etiam in ponto naſci ſcribit, nequicquam magno ſtudio requiſiuimus. vt neſciã ſtirps ne ea interierit an ſolum verterit, Ancyram venimus, manſione à Conſtantinopoli. XIX. Eſt id oppidum Gallatiæ, Gallorum aliquando ſedes, Tectoſagum Plinio & Straboni non ignotum: quamquam illud fortaſſe, quod nunc exſtat, veteris oppidi pars tantum fuerit: Canones *Anquiram* vocant. hic pulcherrimam vidimus inſcriptionem; & tabu-

larum

ſarum illarum quibus indicem rerum à ſe geſtarum complexus eſt Auguſti: exemplum id, quatenus legi potuit, per noſtros homines tranſcribendum curauimus, exſtat inciſum ædificij, quod olim fortaſſe prætorium fuerit: diruti & tecto carentis marmoreis parietibus, ita vt dimidia pars intrantibus, ad dextram dimidia ad ſiniſtram occurrat, ſuprema capita ferè integra ſunt. media lacunis laborare incipiunt. infima verò clauarum & ſecurium ictibus ita lacerata, vt legi non poſſint, quod ſanè rei litterariæ non mediocre damnum eſt à doctis merito deplorandum: idque eo magis quod vrbem illam ab Aſiæ communitate Auguſto dicatam fuiſſe conſtet; hic etiam ſpectauimus, quemadmodum & tingeretur & affuſa aqua vi preli vndas illas acciperet. à quibus & nomen habet & commendatur pannus ille cymatilis, è lana caprarum. de quibus dixi, contextus is optimus & præſtãtiſſimus habebatur, qui latiſſimarum vndarum veſtigia receperat, conſtanterque referebat, quòd ſi qua parte vndæ minores diſpareſque intercurrebant.

Auguſti tabula.

Panni cymatilis officina.

E 2 quam-

quamuis idem color & eadem eſſet materia, tamen aliquot aureis propter vitium, minoris æſtimabatur. eo ferè panno honeſtior inter Turcas ſenectus ornatur. neque verò Suleimannus in alio veſtitu magis ſpectari ſe gaudet, quàm cimatili, eoque viridi, colore noſtris moribus ab ea ætate alieno, ſed cum Turcis commendat religio, Prophetaque eorum Mahumetes: cui is etiam ætate ſenecta vſitatus & familiaris fuit. niger apud eos color vilis infauſtuſque habetur. itaque apparere ibi aliquem in veſte nigra, fœdi ſcæuique hominis eſt; adeò vt aliquando Baſſæ nos cum veſte nigra ad ſe accedere & mirarentur, & ſerio conquererentur: nec quiſquam ibi cum nigro veſtitu in publicum, niſi ærumnoſus, prodit, quem vel inſignis paupertas vel grauis aliqua calamitas premat: color purpureus, egregius quidem, ſed cædis belli tempore nuntius. auſpicatiores; albus, luteus, cæruleus, ianthinus, murinus. ceterique nam Turcæ quidem non parum auguriis omnibuſque tribuunt. conſtat aliquando amotos ab officio Baſſas propter equi lapſum: ac ſi magni

Niger color Turcis exoſus.

Auguriis Turca deditu.

gni

gni aliſcuius infortunij id portentum eſſet; quod ab rogatione officij, à publica calamitate in caput priuatum auerrũcaretur. Ancyra venimus in pagum Balygazar. hinc in Zarekuct, mox in Zermeczij, inde venimus ad ripam fluuii Halys. in pagum Algeos tranſeuntibus per hæc loca procul videbantur Synopi propinqui montis; rubricæ, quæ ab ea nomen habet, colorem referentes hic eſt ille *Halys*, terminus olim regnorum Medi & Lydorum, de quo vetus fuit oraculum, fore vt eum tranſgreſſus Crœſus bellum Perſis moturus maximum imperium euerteret, ſed (quod eum fefellit) ſuum. Erat ad eius ripã ſiluula: quam primò, vt ignoti fruticis, mirati ſumus, ſed mox deprehendimus glycyrrhizam eſſe, cuius radicum ſucco nos affatim expleuimus. adſtabat fortè ibidem homo ruſticanus: ex quo per interpretem quæſiuimus, num is fluuius piſcibus abundaret, & quemadmodum caperentur. reſpondit ille, piſcium eſſe ſatis, ſed capi non poſſe. cùmque id miraremur; ſi quis, inquit manum iniicere conetur, illi ſe porripiunt, neque captantem expe- *Glycyrrhiza ſiluula.*

expectant. & iam antè cùm in aues nobis incognitas incidiſſemus, eaque de cauſſa, quomodo capi poſſent, interrogaſſemus alius neſcio quis capi negauit; quòd auolarent ſi quis capere conaretur. Habebat alter è meis collegis Franciſcus Zay retia, quæ mox ad piſcationem expediri iuſſit. capti cùm alij piſces, tum frequens Danubio ſilurus multi præterea in eo flumine cancri marini, aut certe marinis perquam ſimiles. Turcæ qui aderant, tantam Chriſtianorum induſtriã ſatis nequibant mirari. Quid ergo? inquies; nulline ſunt in Turcia piſcatores? ſunt ſane. ſed in illis locis oppidò quàm pauci. ac memini alio loco magno cachinno rideri nos, cum piſciculos, quos vulgò fundulos vocant deducto riuo captaremus quid enim tam minutum piſcẽ ſectaremur? quem vſum aut fructum ex eo ſperaremus? neque fatui animaduertebant, ex magna horum piſciculorũ copia ingentes nobis ſtruices patinarias concinnari: quæ multis hominibus ſatiandis ſuppeterent. ſed ea eſt eorum frugalitas. gulæ minimè ſtudentium: quibus ſi ſal ſit & panis; al-

Piſcatio legatorũ.

Frugalitas Turcarum.

lium

ſiumque aut cœpa aut acidi lactis genus, Galleno non ignoti, quod ipſe Oxygalam, iſti *Iugurtham* dicunt, nihil requirant præterea. lac illud diluunt aqua frigidiſſima, panemque interunt, eoq́; vtuntur in magno æſtu & ſiti. cuius ſanè vtilitatem nos quoque in magnis caloribus ſæpè experti ſumus. cibus is cùm palato & ventriculo gratiſſimus eſt, tum ad extinguendam vehementiorem ſitim vim habet admirabilem. magna eius copia paſſim venalis eſt, vbicunque ſunt *Carauaſciarai*, hoc eſt (vt dixi) Turcarum diuerſoria, quemadmodum & aliorum obſoniorum. nam Turcæ calentes cibos aut carnes, dum peregrinantur, nō deſiderāt. obſonia ſunt iſta: oxygala, caſeus, ſiccata pruna, pyra, perſica, cydonia, ficus, vuæ paſſæ, corna. hæc omnia exponuntur in magnis fictilibus ſcutellis, ex aqua pura cocta. vnuſquiſque, quod magis arriſerit, ſibi comparat, veſciturque illis fructibus cum pane pro obſonio. quib. abſumptis, aquam, quæ ſuper eſt, vertit in potum. ſic illis minimo impendio cibus & potus conſtant, adeò vt *Obſonia illorum.*

 aſſue-

affirmare auſim, vnum aliquem noſtratem maiorem ſumptum in cibos facere vno die, quàm Turca faciat duodecim. quinimò ſolemnes eorum epulæ ferè non ſunt niſi è libis, placentis, & reliquis dulciariis; item orizæ multis ferculis. huc caro veruecina & gallinæ accedunt. nam capus, animal adhuc ignotum eſt Turcis. Phaſianorum verò turdorum, ficedularum, & ſimilium, ne auditum quidem nomen. ad aquã, quam bibunt, ſi mel aut ſaccarum admiſceatur. Ioui non inuideant ſuũ nectar. Vnum tamen potionis genus, ne quid indictum relinquam, non prætererierim. capiunt vuam paſſam. eam mola ſubigendam curant; ita ſubactam, contritam iniiciunt in vas ligneum: deinde ſuperfundunt certam portionem calentis aquæ: miſcentque: & tecto diligenter vaſe patiuntur feruere vno atque altero die. quod ſi remiſſius quàm opus ſit ferueat, adiiciunt vini fecem. primò vbi feruere cœperit, ſi guſtes, inſipidum quiddam & nimia dulcedine odioſum videatur. poſtea accedit nonnihil acidi ſaporis: quod dulci mixtum vehementer palato blanditur

Aquam melle aut ſaccaro miſcent.

ditur

ditur. itaque tribus aut quatuor diebus ea potio eſt gratiſſima, pręſertim vbi multa niue, quæ Conſtantinopoli nullo tempore deſit, fuerit refrigerata. *Arab ſorbet* vocant, hoc eſt, potionem Arabicam. ſed ea diutius ſeruari non poteſt. mox enim planè aceſcit. tentat caput, pedeſque non minus quàm vinum: id eoque Turcarũ religione damnatur. hoc genus potus fateor mihi non diſplicuiſſe. quemadmodum etiam mirè me nonnunquam refecit vua; quam multis locis in æſtatem ſeruant. eius verò, vt ex ipſis audiui, hæc eſt ratio conſeruandæ, accipiunt vuam grãdioribus acinis, bene maturam: quod ab illius regionis ſole facilè præſtari poteſt. illam collocant in vaſe ligneo ſiue fictili, ſubſtrato prius in fundo vaſis multo ſemine ſinapi mollito; cui vuas imponunt; ſtipantque conſperſas ſubinde eadem ſinapi farina poſtremò vua ad oram vaſis ita perducta, iniiciunt muſtum quam recentiſſimum, implentque: ac poſtremo claudunt. atque ita manere patiuntur donec tẽpus anni ſitim adducat; ſiccitatiſque & caloris remedia poſcat. tunc vas reli-

Potio Turcis gratiſſima.

Vua in æſtatem vſque quomodo ſeruetur.

per longinquas oras peregrinari ſolitum, ad fluuium poſtremò perueniſſe; cuius aquæ bibentibus præſtarent immortalitatem, qui quidem fluuius, qua in parte terrarum ſit, non dicunt; niſi ſi fortaſſis in Vtopia collocari debet: tantum affirmant illum magnis tenebris multaque caligine obductum latere; neque cuiquam mortalium poſt Chederlem, vti illum videret, contigiſſe: Chederlem verò ipſum mortis legibus ſolutum huc illuc in equo præſtantiſſimo, qui ſimiliter eiuſdem aquæ hauſtum mortalitatem exuerit, diuagari: gaudentem prœliis, adeſſe in bello melioribus, aut iis qui eius opem implorauerint, ciuſcunque tandem ſint religionis. quæ cùm ſint ridicula, tum iſtud magis maiorem riſum meretur; illum fuiſſe vnum de comitibus & amicis Alexandri magni, nullam habent Turcæ temporum neque ætatum rationem; mireque hiſtorias omnes miſcent & confundunt: cùm iis in mentem veniet, non verebuntur affiirmare Regis Salomonis magiſtrum curiæ fuiſſe Iobum; eius

Fluuius qui immortalitate præſtat.

Turcæ in hiſtoria rudes.

exercitus præfectum Alexandrum magnum, aut his etiam abſurdiora. eſt in ea *Moſchea* (ac ſic Turcæ vocant ſua delubra) fons aquæ puriſſimæ, eximio marmore conſtructus. hunc credi volunt initium duxiſſe ex Chederlis equi lotio, quod eo in loco profuderit. narrant præterea multa de Chederlis comitibus, de ſtabulario eius, deque nepote ex ſorore, quorum ſepulchra vicinis locis oſtendunt: vbi multa quotidie opem illorum inuocantibns diuinitus beneficia conferri perſuadere nobis conabantur. quinimò ramenta lapidum & terram ipſam, vbi conſtiterat Chederles, dũ præſtolaretur draconi in potu ſumptam aduerſus febrem doloremq; capitis & oculorum prodeſſe eadem ſuperſtitione commemorabãt. ſunt autem omnia ea loca draconum viperarumque plena: ita vt nonnulla, adultis caloribus, propter multitudinem apricantium ferarum, hominibus inacceſſa ſint. *Ne* hoc quidem prætermittam, Turcas magno cum riſu ſpectare in Græcorum templis D. Georgium, quem (vt dixi) ſuum Chederlem eſſe volunt, ita in tabellis depictum, vt

D. Georgius.

illi

Illi puer ex equi clunibus, in quibus poſt dominum ſedet, vinum miſceat ac miniſtret. hoc enim habitu paſſim diuus Georgius à Græcis pingitur. Sed iam prope eſt, vt ex longo itinere conquieſcamus. ab hoc loco, manſio vna tantùm interfuit. nimirum Bagliſon, vt veniremus Amaſiam. quam quidem attigimus trigeſimo die poſtquàm diſceſſeramus Conſtantinopoli, Aprilis ſeptima. venientibus aliquot occurrerunt Turcæ, qui gratularentur aduentum; & honoris cauſſa deducerent. Amaſia vrbs fere præcipua eſt Cappadociæ: præfectuſque eius prouinciæ ibi ius dicere, & ſtatiua caſtra habere ſolet. ſed neſcio quid infauſtum ea ſedes iam à Bayazetis temporibus habere viſa eſt, & nunc miſerabilis Muſtaphæ caſus comprobauit. Strabo eam patriam ſibi fuiſſe ſcribit. iacet ſub aduerſis collibus ad vtramq; transfluentis Iridis ripam (nam is vrbem mediam ſecat) ſic vt ferè tamquam ex theatri gradibus vndique ex locis decliuibus deſpectus in flumen, vnaque pars alteri tota pateat & conſpicua ſit. collibus quidem ita cingitur, vt vna tantum via curribus

Amaſia Vrbs Cappadociæ.

aut iumentis aditum & exitum præbeat. Qua nocte eò venimus, magnum fuit incendium: quod Gianizari ſuo more vicinarum ædium ruina exſtinxerunt. optanda certè Turcicis militibus ſunt incendia. nam cum eorum opera nec ferè niſi contiguarum ædiũ (vt dixi) ruina reſtinguatur; non modò, quorum domus conflagrant, bona rapiunt & contiguarum: itaque illi ipſi ſæpè ignem occultè ſubiiciunt. vt furti occaſio naſcatur. quemadmodum cùm eſſem Conſtantinopoli, fieri memini. nam pluribus ortis incendiis cùm ſatis conſtaret ea non eſſe fortuita, neque tamen auctores deprehenderentur; vulgo in exploratores Perſicos culpa conferebatur; ſed tandem diligentiore habito examine ſocios nauales, qui erant eo in portu, ſuſcitaſſe compertum eſt, vt obtentu incẽdij ſurandi occaſionem haberent. In colle, qui editiſſimus Amaſiæ imminet, arx eſt non contemnenda; quæ perpetuo præſidio Turcico tenetur, ſeu contra Aſiæ populos imperio Turcarum non nimis æquos (vt dicam poſtea) ſeu contra Perſam: qui

Gianizari ſæpè optant incendia.

huc

huc uſque excurſiones aliquando fecit interuallo ſanè maximo in eo colle ſunt non pauca veterum monumentorum veſtigia, fortaſſis ipſorum Cappadociæ regum. cæterùm nec domus nec plateæ Amaſianæ pulchritudine vlla viſendæ ſunt. domus ex argilla, eadem ferè ratione qua in Hiſpania, ædificatæ. quinimò ipſum domus tectum argillaceum planum eſt & ſine vllo faſtigio. columnæ alicuius veteris fragmentum habent pro cylindro: quo huc illuc impulſo, ſi quid in tecto pluuia vel vento luxatum eſt, denuo ſtipetur æqueturque. in iis tectis incolæ, tempore æſtatis, ſub dio ſomnum capiunt. pluuiæ in locis nec magnæ nec frequentes: ſed tamen, ſi quando ſunt, ſtillante paſſim ex tectis luto, prætereuntium veſtes ſordibus valde contaminantur. Vidi ibi in vicinia noſtra iuuenem quendam Satrapam, more veterum de lecto cænantem. Vbi venimus Amaſiam, ad ſupremum Baſſam Achmat reliquoſque ſalutatum ducti ſumus. nam princeps ipſe aberat, egimuſque de mandatis quæ habebamus, à

Domus Amaſiæ ex argilla.

Achmat Baſſa.

Cæſare, Baſſis ne cauſſæ noſtræ ſtatim viderentur iniquiores haud admodum aduerſantibus, & totam rem ad principis ſui voluntatem reiicientibus. qui poſtquàm venit, ſumus ad eum introducti. ſed ille nec orationem, nec rationes noſtras, nec mandata animo aut fronte ſatis benigna ſuſcepit. ſedebat ipſe in ſolio perquam humili; ab humo haud altiore vno pede. erat illud inſtratum pretioſiſſima plurimaque veſte ſtragula, puluiniſq; exquiſito opere elaboratis, iuxta erant arcus & ſagittæ frons (vt dixi) minimè læta, triſtiſque in vultu, ſed tamen plena maieſtatis ſeueritas. ſinguli, vt ingreſſi ſumus, ad eum à cubiculariis eius deducti ſumus, brachia noſtra tenentibus. ita enim fert eorum conſuetudo ab eo tempore, quo Croata quidam, in vindictam domini ſui interfecti Marci deſpotæ Seruiæ, petito colloquio Amuratem occidit. poſteaque veluti deoſculata eius manu, ad parietem oppoſitũ ceſſim ita ſumus reducti, ne illi tergum aut vllam poſterioris corporis partem obuerteremus. tunc ea me, quæ volui, dicentem audiuit. ſed cum exſpe-

Legatus ad Imperatorem Turci cũ admiſſus

ſpectationi eius non reſponderent (erant enim Cæſ. Maieſtatis poſtulata plena dignitatis & libertatis ; ideoque ab eo, qui ſibi mihi negari debere putabat, minus æquis aurib. accipiebantur) veluti faſtidiens, nihil aliud reſpondit, quàm, *Giuſel, Giuſel*: hoc eſt, puchrè, pulchrè. ita ſumus domum dimiſſi. Erat eius aula perquam frequens. aderant magnis munerib. præpoſiti multi. aderant prætoriani equites omnes Sphai, Garipigi, Vluſagi Gianizarorum magnus numerus. ſed nullus in in tanto conuentu nobilis, niſi ex ſuis virtutibus & fortibus factis; natalibus nemo à reliquis diſtinguitur : honos cuique pro muneris & officij quod adminiſtrat ratione defertur: nullum ibi de loco certamen; muneris genus, quo fungitur. ſuum cuique locum aſſignat: munera verò & officia princeps ipſe diſtribuit. in quo non diuitias, non fumum nobilitatis pendit, non gratiam cuiuſquam aut multitudinis iudicium moratur : ſed merita conſiderat, ſed mores ingeniumque atque indolem intuetur. ex ſua virtute vnuſquiſq; ornatur. Ita muneribus, qui ſunt ad ea

Qui nobiles inter Turcas.

obeunda

obeunda idonei, præficiuntur, ſuos ibi quiſque natales, ſuam fortunam, quam fingat pro arbitrio, in manu habet. qui rerum primas à principe tenent, ferè ſunt paſtorum aut bubulcorum filij de quo tantum abeſt vt eos pudeat, etiam inter ſe gloriantur; eóque plus ſibi tribuunt, quominus maioribus aut natalium fortunæ debent. neque enim aut naſci aut propagari traduciue virtutem, putant: ſed partim a Deo dari, partim bona diſciplina multoque labore & ſtudio comparari; vtque paternam artem nullam, non muſicam, non arithmeticam, non geometriam, ſic nec virtutem ad filium, aut hæredem tranſire: nec animam ex ſemine paterno ſuſcitari, vt filium patris ſimilem naſci neceſſe ſit; ſed cœlitus in corpus infundi credunt. ſic ea in gente dignitates, honores, magiſtratus, virtutum & meritorum præmia ſunt: improbitas, ignauia, inertia, nullo honore penſantur, iacent, contemnunturque. Ergo illi rebus geſtis florent, dominantur, imperij fines quotidie proferunt. apud nos aliis viuitur moribus. virtuti

Quænam vera nobilitas.

nihil

nihil eſt, relictum. loci: omnia natalibus deferuntur; opinione natalium omnes honoris aditus occupantur. ſed de his rebus alias fortaſſe plura: & hæc ipſa ſoli tibi dicta exiſtimato: Nunc ades, & mecum maximam multitudinem turbinatorum capitum ſpecta, multis candidiſſimæ bombycinæ telæ ſpiris inuolutorum, nitidiſſimum ex omni genere & colore veſtitum; fulgentia omnia auro, argento, purpura, ſerico & holoſerico. longum eſſet omnia perſequi: nec tamen liceret ſpectaculi nouitatem dicendo conſequi. nihil vnquam vidi, quod iucundius oculis occurreret. In tanto tamen luxu, magna ſimplicitas & parſimonia: veſtium omnium cuiuſque ordinis vna forma: nihil limborum, nihil nugarum, vt apud nos ſolet, aſſuitur, quod magno conſtat, & triduo deteritur. pulcherrimæ illic veſtes ſericæ, holoſericæ, vel adeò palmatæ; quibus vtuntur plurimis, manupretium eſt ducatus. illi noſtram veſtiendi rationem non minus mirabantur, quàm nos illorum. veſtitu vtuntur

Turbinatorum capita.

Veſtes Turcarũ.

ſpro-

prolixo & ferè ad talos demiſſo. qui vt eſt honeſtior, ita proceritatem eis conciliare videtur. veſtitus contrà noſter adeò curtus & breuis, vt eas partes aperiat, quas natura latere voluit; eaq; re parum decorus. huc accedit quòd, neſcio qua ratione, demere aliquid de ſtatura & breuitatem addere videtur. Inprimis verò in tanta multitudine, ſilentium & modeſtia non mediocrem mihi laudem mereri videbantur. nullæ ibi voces, nullum murmur, quale incompoſitæ multitudinis eſſe ſolet: nulla concurſatio. ſumma quiete quiſque ſui ordinis locum tuebatur. ſedebant ſumma capita, quæ ipſi *Aga* vocant: præfecti, chiliarchæ, tribuni, centuriones. reliquum vulgus ſtabat. digna erant præcipuè quæ ſpectarentur, aliquot Gianizarorum millia; qui longo ordine ſeiuncti à reliquis tam immoti ſtabant, vt me diu iudicij incertũ redderent, homineſne eſſent an ſtatuæ. aberant enim aliquando â me longius. donec, vt eos ſalutarem, ſicuti mos eſt, admonitus, ſimul omnes vt ſalutem redderent, capita iuclinantes viderem. Poſtquàm inde ſumus digreſſi; magna

Silentiũ & modeſtia mirabilis.

gna

gnæ denuo cum voluptate ſpectauimus equitem prætorianum, domum redeuntem, in equis non pulcherrimis tantùm & præſtantiſſimis, ſed etiam egregiè cultis & ornatis. ita nos quidem cum exigua ſpe quicquam e orũ, quæ poſtulabamus, obtinendi diſceſſimus. Venerat Maij decima orator Perſicus: ſecumq; attulerat multa & præclara munera, periſtromata melioris notę; tentoria Babylonica, variis intus coloribus acu depicta, phaleras & ephippia exquiſiti operis, gem̃is ornatos à Damaſco acinaces, & mira elegantia clypeos. ſed omnia ſuperabat Alcoranus. qui liber continet eorum cæremonias legeſque, quas diuino inſtinctu afflatum Mahumetem tuliſſe credi volunt. cuiuſmodi munus magno eſt apud eos in honore. Perſarum oratori pax illicò data; quò nobis, quibuſcum plus futurum videbatur negotij, maior cura iniiceretur. Erga ipſum verò oratorem, nullum honoris genus prætermiſſum, vt nos de veritate pacis minus dubitaremus. Certeroqui (vt dixi antè) in vtramque partem Turcæ ſolent eſſe immodici, ſiue honorem amicis de-

Orator Perſicus.

Pax ei illico datur.

cis de-

cis deferant. ſiue hoſtes per contumeliam dedignantur. Halli Baſſa Viſiriorum ſecundus, Perſis prandium dedit in hortis; quem in locum, quamquam à nobis interpoſito fluuio ſatis longè diſſitum, tamen proſpectu penetrare poteramus, ita enim loci ſitus decliuitaſque ferebat, vt dixi, nullus eſſet ferè ea in vrbe locus, quo non vltro citroque conſpectus pateret. eſt verò Halli Baſſa ratione Dalmata, vir eleganti ingenio, & (quod in Turca mirandum) in quo nihil deſideres humanitatis, ſub velo menſam inumbrante Baſſæ vna cum oratore accubuerant. menſæ miniſtrabant centum iuuenes pari eodemque omnes veſtitu: epulaſque hoc ordine menſæ inferebant, Procedebant primùm paribus diſtantes ſpatiis ad menſam vſque vbi accumbebant conuiuę, vacuis manibus: quo nihil ſalutationem impediret. quæ poſitis ſuper femora manibus, flexiſque in terram capitibus fiebat. qua ſalutatione perfuncti, qui culinæ proximus conſtiterat; acceptas lances proximo tradebat, ille tertio, tertius quarto, ac ſic deinceps;

Pulcherrimus modꝰ menſæ miniſtrādi.

ceps; donec ad eum peruenirent, qui ſtabat menſæ proximus. de cuius manu acceptas architriclinus menſæ apponebat ſic centum, aut eo plura fercula ſine tumultu in menſam (vt ita dicam) influebant. quo facto iuuenes illi conuiuas denuò venerati eodem quo venerant ordine, degrediebantur, niſi quòd: qui vltimi fuerant, in receſſu primum locum tenerent; & qui mēſæ proximi ſteterant, nunc ipſum agmen clauderent. eadem ratione reliqua etiam in menſam inferebantur. adeò Turcis, vel vbi parui refert. ordinē eſſe placet, quem nos in rebus quantumuis grauib. negligimus. haud longiſſimè ab oratoris menſa eius comites Turcæq; epulabantnr. Pace (vt dixi) cum Perſis confirmata, nihil nos, quod quidem æquitatis ſpeciem haberet, à Turcis potuimus impetrare, tantum de ſemeſtribus induciis, dum deferri reſponſum referrique poſſet: inter nos conuenit. Veneram ordinarij oratoris loco futurus. ſed cum nihil etiamnum eſſet de pace confectum; viſum eſt Baſſis, vt cum litteris Suleimanni ad Regem meum abirem; ad

Ordo Turcis gratiſſimus.

quas.

quas, ſi ei videretur, reſponſum referrem. ita denuò ad principem introducor. iniiciuntur mihi palmatæ duæ, amplæ, talares: quibus vix par eram ferendis. meis quoque famulis omnibus donantur diuerſi coloris veſtes ſericæ, quibus induti me comitabantur. procedo cum hac pompa, veluti Agamemnonem aut ſimilem aliquem in tragœdia acturus: & principem, acceptis eius litteris, panno aureo tectis & obſignatis, valere iubeo. ex famulis quoque honeſtiores ſalutatum ad eum admiſſi. poſtremò Baſſis ſimiliter ſalutatis, diſcedo Amaſia vnà cum collegis poſtridie Kal. Iunias. Mos quidem eſt, vt diſceſſuris oratoribus prandium in Diuano (ſic illi vocant locum vbi Baſſæ ius dicunt) præbeatur; ſed amicis, noſtræ res nondum erant pacatæ.

Veſtibus orator donatur.

De

SVLEIMANNVS TVRCARVM IMPERATOR.

Impia SANGVINEO SITIS *insidet ore Tyranni;*
Crudeles agitat Mens truculenta NECES:
GNATORVM *rigidâ franguntur cannabe fauces,*
Terribilis VITAM, *quam dedit* IPSE, *rapit.*
Et ne DIRA SITIS, *mitescat* SANGVINE *viso,*
HVNC *exire suo corpore* FVNE *vetat.*

Suleimā-nus qua-lis.

De Suleimanno fortaſſe, qualis mihi viſus ſit, requires. Ætate iam eſt ingraueſcente: oris dignitate totiuſque corporis habitu tanta imperij magnitudine digno: frugi & temperans ſemper habitus; etiam cum per ætatē Turcarum inſtituto peccare, citra reprehenſionem, poſſet. nam ne in adoleſcentia quidem aut vino ſe dedidit, aut fœdis puerorum amoribus indulſit. quæ fere Turcarum deliciæ ſunt. nec quicquam illi etiam ab iniquioribus obiici grauius poteſt, præter animum nimis vxorium, ac proinde in morte Muſtaphę fortaſſis etiam incautiorem quod vulgò poculis amatoriis & incātationibus imputabatur vxoris, quam quidem poſteaquam in iuſtæ vxoris locum duxit, ſatis conſtāt nullam eum poſtea pellicem, tametſi per leges nihil prohiberetur, attigiſſe. Religionis ceremoniarumque ſuarum cuſtos ſeueriſſimus: nec minus illarum, quam imperij propagandi, cupidus. pro ætate (nam ad ſexageſimum annum iam accedit) ſatis integra vtitur valedutine; niſi quod coloris vitium latentis alicuius mali indicium eſt, vlcus immedi-

Ceremo-niarum religio-nis ſtudio-ſus.

cabile

cabile ſiue gangrænam in crure eſſe in vulgus creditum eſt. ſed ille coloris, quod dixi, vicium fuco inductoque genis purpuriſſo corrigit, quotiens oratores cum magna bonæ valetudinis ſuę opinione vult dimiſſos. quod quidem eò pertinere putat, vt eū externi principes valentē & robuſtum magis reformidēt, cuius etiā rei non obſcura indicia tū deprehendi. neq; enim, cùm pari diuerſo vultu abeuntē me dimiſit, ab eo quo venientē exceperat. In ſūmis Iunij *Amaſia*
caloribꝰ. itineri nos dedimus. quos cùm *legati diſ-*
non ferrē, ſtatim in febrē incidi, remiſ- *cedunt.*
ſam quidem & lentam, tamen continuam. ad quam capitis grauedo & catharrus adiungebatur. ea me Conſtātinopolim vſque proſecuta eſt. eodem die, quo nos diſceſſimus, orator quoque Perſicus Amaſiam reliquit; eadem via profectus. vna enim eſt (vt dixi) qua ſit aditus atque exitus ex ea vrbe; aſperitate circumiectorum collium à reliquis partibus itineris commoditatem excludente. ſed ea via mox in duas ſcinditur: quarū vna in orientē ducit, quā Perſæ; altera in occidentem,

Iter ab Amaſia Cõſtantinopolim iterum.

quam nos tenuimus. Amaſia egreſſis videre erat paſſim circumcirca per latos campos explicata Turcarum caſtra multis referta tentoriis. hîc non puto mihi faciendũ vt narrando reditu pluribus te morer; cùm ferè per eadem loca eaſdemque manſiones reditus fuerit, quã acceſſus: niſi quòd aliquanto celerius redierimus, atque aliquot dierum itinera duplicauerimus. Itaque venimus Conſtantinopolim die Iunij viceſima quarta. quod iter quàm mihi graue acciderit febre continua laboranti, tibi cogitandum relinquo. extenuatiſſimus redij; poſterius tamen quietem nactus auxilio balneorum tepentis aquæ, quib. auctore medico meo Quaquelbeno ſum vſus, facilè vires amiſſas recuperaui. idem me è balneo exeuntem frigida perfundebat: quæ res etſi erat moleſta, tamen magnopere iuuabat. Dum eſſem adhuc Conſtantinopoli, quidam è caſtris Turcicis reuerſus narrauit; (nec me pigebit adſcribere: quod magno argumento ſit, quàm populi illi Aſiatici religionem imperiumque Othomannorum grauatè ferant) redeuntem Suleimannum vſum

Aſiatici Turcas exoſos habent.

fuiſſe.

fuiſſe hoſpitio hominis cuiuſdam Aſiatici, inque illius domo pernoctaſſe: at illum, vbi princeps migraſſet, luſtralibus aquis multoque ſuffitu, & certo cæremoniarum ritu, domum ſuam vt pollutam & contaminatam contagio talis hoſpitis expiaſſe. quod vbi Suleimanno innotuiſſet; iuſſiſſe hominem interfici, domumque ſolo æquari. ſic ille magnas aucupi à Turcis propenſiorisque in Perſas ſtudij pœnas dedit. Conſtantinopoli ad quatuordecim circiter dies moratus, dum me reficio iter ingredior Viennam. ſed initio, vt dicam, non ſatis auſpicato. egreſſo Conſtantinopoli ſtatim occurrerunt plaustra puerorum puellarumque, quæ ex Hungaria Conſtantinopolim venales ducebantur. quo genere mercis nullum frequentius. neque aliter quàm Antuerpia exeuntibus variæ mercium ſarcinæ ſolent occurrere, nobis ſubinde obuiam fiebant omne genus miſera mancipia Chriſtiana, quæ in diram ſeruitutem abducebantur; iuuenes, profectiorisque ætatis homines gregatim agebantur, aut ita catena illigati, quemadmodum apud nos venales equi,

Chriſtiani venales Conſtantinopoli exponuntur.

equi, longo ordine trahebantur. Quæ cùm viderem; vix lacrymas tenebam, & infelicem populi Chriſtiani conditionem miſerabar. hoc ſi ſatis non eſt, vt inauſpicatò iter ingreſſus videar accipe aliud. commendarant mihi collegæ quoſdam de ſuo comitatu, longioris in Turcia moræ impatientes, vt eos mecum reducerem. cum his ergo bidui iter progreſſus, video qui inter eos erat caput, quemque ad officij nomine Veiuodam vocabant, ferri in curru, ægrotum nudato pede; in quo peſtilentem anthracem habebat, doloris alleuationem hac ratione quærens. ea res nos omnes quidem vehementer commouit, verentes ne hic morbus vt ſolet, latius ſerperet, neque diutius cum hoc morbo eſt conflictatus, quàm dum Hadrianopolim, quæ non longè aberat, veniremus. quo ex loco migrauit ad plures. ecce hic aliud ex alio malum. reliqui Hungari in mortui exuuias inuolant: alius caligas, alius thoracem, alius, ne quid periret, interulam, alius linteamina arripit: neque prohiberi poſſunt, quin ſe nobiſcum vnà in apertiſſimum

Veiuodà peſte corripitur.

inum periculum coniiciant, circumcurſabat medicus, perque Deum obteſtabatur, ne illa tangerent, ex quorum contagio certum paratum eſſet exitium. ſed ſurdis canebat, ergo altero, quàm Hadrianopoli diſceſſeramus die illi iidem frequentes medicum meum circumſiſtere; aduerſus capitis dolorem totiuſque corporis grauitatem, cum animi quadam triſtitia & deiectione coniunctam remedium petere; peſtis eſſe initia ſuſpicari, hic medicus: non ſe fruſtra monuiſſe; habere eos quod tantopere expetiuiſſent; nolle quidem iis deeſſe: ſed quam facultatem rebus omnibus neceſſariis in itinere deſtituto dari. eo ipſo die cùm ambulatum, vti mos meus erat, ſimul in hoſpitium veneram, ſi quid fortè dignum cognitu reperirem, prodiiſſemus: in prato quodam herba incognita ſeſe mihi offerebat. ex qua folia decerpta cum naribus admouiſſem, odorem q; allij percepiſſem: medico, ſi fortè cognoſceret in manus dabam. quam ille diligentius inſpectam ſcordion eſſe pronunciat; ſublatiſque in cœlum manib. Deo gratias agit, quod

Contagio periculoſa ex veſtibus.

Scordion præſens contra peſtem remedium.

 nobis

nobis remedio tam opportuno aduerſus peſtem ſubueniſſet: dehinc vim magnam colligit, eamque in grandem ollam coniicit, ignique admouet, vt decoquatur: Hungaros bono animo eſſe iubet, atque in eos decoctum hoc partitur; vt iam cubitum ituri benè calens cùm terra Lemnia electuarioque diaſcordij ſumant; monetque ne ſomnum antè capiant, quàm ſudorem multum ſudarint. qua re obſeruata, illi poſtridie redeunt; ſibique melius eſſe narrant. eandem potionem denuò flagitant. qua hauſta planè conualeſcunt. ſic nos Dei benignitate tetræ illius luis metum effugimus. ſed ne ſic quidem, quod erat itineris reliquum, ſine incommodo conficere potuimus. transmiſſis iam Thracibus & Bulgaris qui in Niſſam extenduntur: item Seruianis, quià Niſſa Simandriam vſq; pertinet, vbi Ratziani, incipiũt peruenimus Belgradũ, per æſtum & calores intentiſſimos; Leone nimirum & Canicula furentibus. offertur nobis eo in loco, die, quo nobis piſcibus veſci ſtatum erat ingens optimorum piſcium copia: inter quos erant magna proceritate

Belgradũ perueniuunt.

ritate plurimoque abdomine Cyprini, in Danubio (quod genus maximè commendatur) capti. quibus dum mei auidius ſeſe inferciunt? ſiue ea cauſa fuerit ſiue occaſio, complures in febrim incidunt. ea omnis piſcium copia quæ ſatiandis XL. hominibus ſatis fuit, dimidiati taleri pretio conſtitit: ſic reliquæ fere res paruo veneunt. fœni inprimis nullum pretium: ſumere cuique licet, è plenis campis, quantum velit: ſecandi modo labor & vectura imputantur. quo magis admirati ſumus. cùm Sauum traiecimus, priſcorũ Hungarorum iudicium? qui Panno niàm felix omnium rerum copia domicilium ſibi delegerunt. Magnum ſpatium terrarum emenſi eramus, cùm trans mare tum citra, quo tamen nihil præter torridum & exile & tantùm non ariditate enectum gramen, hordeum, auenam triticumque videramus. at Hungariam ingreſſis ea altitudine gramen fuit, vt præcedentem currum ſępe poſterior non videret. quę res magno erat argumento bonitatis ſoli. à Simandria (vt dixi) Ratziani incipiunt, pertinentque ad Drauum

Fœni apud Hungaros nullum pretium.

Ratziani.

ſluuium: genus hominum bibulum, nec, vt putant, ſatis fidum, qui aut vnde nomen aut originem traxerint, mihi incompertum. plenam certè ſtudij voluntatem nobis oſtendebant. per eorum aliquot ignobilia loca venimus Eſſeck ſæpè magna ex parte luto inducta clauſum, nobile clade Katzianeri & noſtri exercitus internecione oppidulum. hic me corripuit febris tertiana, vim caloris ferre nequeuntem, quo per apertos & patentes Hungariæ campos torrebamur. ab Eſſeck tranſmiſſo Drauo venimus in Laſqueu: vbi cùm feſſus de via æſtuque & febre confectus quieti me dediſſem, adueniunt interea eius loci decuriones vt aduentum gratulentur; afferuntque grandiſſimos pepones pyraque & pruna varii generis; vinum præterea & panem; omnia ſanè exquiſitiſſima, quibus neſcio an quicquam melius ferat illa decantata & ab vbertate ſoli tantopere celebrata Campania; his oneratur longa menſa in cubiculo vbi quieſco. Hungaros ad cœnam mei retinent; quòd ad me non admitterentur, morbum excuſan-

Katziane-ri.

tes,

tes. vbi expergiſcor; coniicio oculos in illam menſam, incertus an vigilans an per inſomnium, mihi cornucopiæ videor videre; donec medicum vnde illa ſint, percunctor; narrat ille ſe eo loco exponenda curauiſſe. vt ſaltem aſpectu recrearer. num guſtare liceat rogo. non prohibet, dum guſtentur modò. ſic ſciſſis omnibus & leuiter degustatis, non leuiter recreatus ſum. poſtridie adſunt Hungari: ſua officia deferunt: ſeque Cæſari, conquesti de vicinorũ nonnullorũ iniuriis; commendant. hinc venimus in Mohancz, funeſtum clade Ludouici Regis Hungariæ locum vidi non procul ab eo municipio riuulum valde depreſſum & profundum præruptis ripis; in quem cum equo delapſus, periit; infelix iuuenis! qui neſcio imprudentiore an inauſpicatiore conſilio, cum exigua militum tumultuariorum; & magna ex parte ruſticorum inermium manu, contra ingentes eaſdemque exercitaſſimas Suleimanni copias ſtare non dubitarit. Ex Mohacz veni Tulnam, ey Tulna Felduar. inde traieci in inſulam Danubij, bene magnam, quæ à

Locus in quo periit Ludouicus Rex.

 Ratzi-

Ratzianis incolitur: *Cophin* vocant. vnde rurſus traiecto Danubio veni Budā 31. die, poſtquam Belgrado profectus eram, Auguſti IV. multis in eo itinere amiſſis equis, paſtu recentis ordei & aquæ frigidioris potu ſuffocatis, multis item elapſus periculis propter latrocinia, quib. totus ille tractus infeſtatur, præſertim ab Heydonibus. qua de re postmodum conſtitit indicio quorundam, quos Baſſa Budenſis ſupplicio affecit: qui faſſi ſunt ſe in alueo lati torrentis, cui pons erat impoſitus peſſimè conſtructus, vt nos ex inſidiis adorirentur, delituiſſe, nihil eſt minoris negotij, quàm plures à paucioribus in huiuſmodi pontib. circumueniri: cùm enim propter vitium pontium hiantesq; rimas ſiue lacunas non poſſis ſine magno equi lapſus periculo, quantumuis aduertas, incedere, ſi ſint à fronte qui occurrant, aliique à tergo inſtent; latera verò infeſtentur ab iis, qui pugnant ex alueo, & in fruticibus vluaque abduntur, cùm propter vitium pontis in equo vix te mouere queas, non eſt dubium, quin peius quàm illi quondam in furcis Caudinis capi vel occidi poſſis.

Inſidiæ Heydonū.

Mihi

Mihi tamen non cõſtat, an multitudo noſtra; an conſpectus Hungarorum, quos habebam mecum, an quòd longo agmine incederemus, neque eodem tempore omnes in ponte conſiſteremus, an quid aliud eos terruerit. quicquid id verò fuerit, Dei gratia incolumes venimus Budam. quo in loco Baſſam non offendimus. tendebat è regione in campis prope Pæſtum, vbi, more Hungarorum, comitia militaria habebat *Racos* vocant. aderant complures vicini Singiacci: nonnulli exſpectabantur. ea cauſſa, cùm admitti ad eum poſtularem, in diem tertium ſum reiectus: quo maior eſſet Singiaccorum & militum frequentia. arceſſitus, traiicio in eius caſtra. multa conqueſtus eſt de Hungarorum quorundam iniuriis. Eſt hoc omnino vtrique genti cõmune non minus Turcis quàm Hungaris, vt cùm ipſi iniuriam fecerint, vltrò expoſtulent. addidit etiam vindictæ minas: & fortaſſe præſentis terrore exercitus ſe multum proficere arbitrabatur. reſpondi paucis, quam ille culpam in Hungaros conferret, iuſtius Turcis aſſignari me vel in itinere

Mos Turcarũ iniuriis ſatisfaciendi.

incidiſſe in eius miltes, qui fortunas miſerorum Chriſtianorum R. M. colonorum ferrent agerent; quemadmodum acciderat. reſpondebat, ſe quoſdam contumaces Chriſtianos domino ſuo ſubditos puniendos, diripiendoſque militib. obieciſſe, poſt huiuſmodî altercationẽ, ego ab illo dimiſſus ſum propemodum enectus, cùm eo die me febris acceſſio premeret. altero iter Strigonium proſequimur, accepto aliquot equitum Turcicorum præſidio. Erat mihi animus, trãſmiſſo Danubio, pernoctare in pago, qui eſt in aduerſa arci Strigonio ripa, quò poſtridie maturius Commaronium peruenirem; atque ita febrem eo die (vt putabam) redituram facilius tolerarem. Ideò ducem noſtrum, vt aliquis qui pontonem in hãc ripam traduceret, præmitteretur rogabam, quo celerior eſſet traiectus. id tametſi fieri pluribus de cauſſis vix poterat. tamen, partim quo mihi ſatisfaceret, partim quo Singiacco aduentum meum ſignificaret, duos præmittit. Cùm illi vnius horæ ſpacio iam præceſſiſſent; vident adſtare equites IV. ſub vmbra arbo-

Turca denaſa-gur.

ſtis paulùm extra viam. illi Turcas rati, quòd erant eo habitu, deflectunt. accedunt propius, percunctantur, num iis locis ſatis pacata ſint omnia, illi nihil reſpondent, ſed ſtrictis gladiis faciunt in eos impetum, vnique vulnus in aduerſum os infligunt; quo naſum ita incidunt, vt maior pars in mentũ propenderet. quo facto, equum, quem loro ducebat, arripiunt: cui vnus inſiliens ſuum macilentum & nullius pretij pro illo relinquit. qua permutatione facta capeſſunt fugam. at Turcæ magno cum eiulatu & fœdo ſpectaculo eius qui vulnus acceperat, ad nos ſe recipiunt: monemurq; vt ad pugnam parati ſimus, quo detectas inſidias perrumpamus, ego quoque in equum, quo meis animum adderem, inferor. ſed ſerò, iam depugnato prælio, venimus. illi de præda, quam erant nacti, conſeruanda magis quàm de pugna ſoliciti, præcipiti fuga Giaurinum noſtræ ditionis oppidum, cuius erant præſidiarij, repetebant. Turcæ eos nobis procul oſtendebant curſu colles vicinos, qua itur Giaurinum, tranſmittentes. Ita ventum eſt Strigonium, *Strigonium denuc peruenit.*

vbi

Strigoniū denuo peruenit.

vbi poſtero die humaniter me Singiacus conuenit, monetque inter cætera, meminerim inſolentiæ militum Hungaricorum: quos ne præſentiæ quidem meæ R. M. oratoris reuerentia, quominus ingenio ſuo vterentur, retinuiſſet: darem operam, vt equus qui eſſet abductus, reduceretur. Stabat interim meus Turca, qui vulnus acceperat, in eius atrij angulo capite obuoluto, ob contuſum naſum, raucum & miſerabile quiddam ſonans; poſtulanſque, vt caſum ſuum munere aliquo conſolarer. dixi daturum quod ſanando vulneri eſſet ſatis. Dedi itaq; duos aureos ducatos. ille petebat amplius, ſed eum Singiacus repreſſit, idque illi ſenando ſatis ſuperque eſſe confirmauit: fatale eius infortunium non debere in me transferri. Ita dimiſſus venio eo die Comaronium, vbi cùm diu ſtato ſuo tempore meam febrim exſpectaſſem; illa poſtremò me liberatum ſenſi, neq; auſam fuiſſe Turcicam febrim in fines Chriſtianorum tranſire. Itaque Deo egi gratias, qui me & morbi & longæ difficiliſque peregrinationis moleſtiis eodem tempore liberauiſſet. Biduo poſt

Febri Legatus liberatus.

veni

veni Viennam: vbi Romanorum Regem Ferdinandum dominum meum clementiſſimum non inueni. eſt Viennæ eius loco Rex Bohemiæ Maximilianus, cuius humanitas præteritorum laborum memoriam magna ex parte mihi abſtulit. Cæterùm ita etiamnum ſqualore & macie extenuatus ſum, & itineris & morbi incommodis, vt multi ſuſpicentur mihi infuſſū à Turcis venenum. Nuper certè, cùm hîc eſſet Ferdinandus Archidux, eumque ſalutarem: ex quodam de ſuis quis eſſem, rogauit: ille, quod quidem audire potui, me eſſe eum, qui recens ex iis locis veniſſem, è quibus ita affectos redire mos eſſet, reſpondit: boletum fortaſſe, qualem olim Claudius, me deglutiuiſſe volens innuere. ſed ego horum nihil eſſe ſcio, nec dubito, quin poſtquam aliquamdiu conquiero, & colorem & vires & priſtinum totius corporis habitum ſim recuperaturus, quemadmodum ſenſim fieri quotidie experior. Interea feci Regem Romanorum de meo reditu, ſemeſtribuſq; induciis, & ſumma rerum geſtarum certiorem, vbi ex comitiis, in quibus nunc abeſt, domum

domum redierit : ſingillatim omnia & ſubtiliuſq; ei cōmemorabuntur. Multi qui vnà mecum ire Conſtantinopolim metu aut re alia deterrebātur, magno nunc vnà rediiſſe redēptum vellent. ſed apposítè Plautinus ille : *Qui nucleum eſſe vult, frangat nucem*. Iniuria fructus panem deſiderat, qui in laboris parte non fuit. Habes iter meū tam Amaſianū quam Conſtantinopolitanum, craſſo filo deductum ; quemadmodum, ſi præſens eſſes, coràm narrarem. ad excuſationem ſtyli debebit valere, quòd tibi præpoperè petenti morē geſſi : neque te à feſtinante & vehementer occupato elegantiam orationis, quam ne meditatus quidem & otioſus præſtare poſſem, æquum eſt requirere. me quidem in hac mea infantia conſolabitur nullius mendacii ſibi conſcius animus, quod eſt in huiuſmodi narrationibus præcipuè ſpectandum. Bene vale. Viennæ Auſtriæ Kal. Septemb. CIↃ. IↃ. LIV.

Sera pœnitentia.

AVGE-

AVGERII GISLENII BVSBEQVII D. LEGATIONIS TVRCICÆ.

Epiſtola ſecunda.

ACcepi litteras tuas, quibus ſcribis te audiuiſſe de mea in Thraciam ſecunda profectione, cæterum mirari, qui me huc impelli paſſus ſim, vt veluti bis ad eūdē, focos illos barbarie & feritate infames reuiſerē. ſcire verò cupere, quis fuerit iſtius itineris proceſſus, quem hic rerum ſtatum offenderim, quomodo acceptus ſim, deniq; vt valeam, quàm viuā ex ſententia, ecqua ſit ſpes propinqui reditus. De his vt tibi ſcribam, pro iure veteris amicitiæ noſtræ poſtulas. Ad quæ ego tibi reſpondeo: Primum non fuiſſe vanum,

quod

fluuium: genus hominum bibulum: nec, vt putant, ſatis fidum, qui aut vnde nomen aut originem traxerint, mihi incompertum. plenam certè ſtudij voluntatem nobis oſtendebant. per eorum aliquot ignobilia loca venimus Eſſeck ſæpè magna ex parte luto inducta clauſum, nobile clade Katzianeri & noſtri exercitus internecione oppidulum. hic me corripuit febris tertiana, vim caloris ferre nequeuntem, quo per apertos & patentes Hungariæ campos torrebamur. ab Eſſeck tranſmiſſo Drauo venimus in Laſqueu: vbi cùm feſſus de via æſtuque & febre confectus quieti me dediſſem, adueniunt interea eius loci decuriones vt aduentum gratulentur; afferuntque grandiſſimos pepones pyraque & pruna varii generis; vinum præterea & panem; omnia ſanè exquiſitiſſima, quibus neſcio an quicquam melius ferat illa decantata & ab vbertate ſoli tantopere celebrata Campania; his oneratur longa menſa in cubiculo vbi quieſco. Hungaros ad cœnam mei retinent; quòd ad me non admitterentur, morbum excuſan-

Katziani.

tes. vbi expergiſcor; coniicio oculos in illam menſam, incertus an vigilans an per inſomnium, mihi cornucopiæ videor videre; donec medicum vnde illa ſint, percunctor; narrat ille ſe eo loco exponenda curauiſſe. vt ſaltem aſpectu recrearer. num guſtare liceat rogo. non prohibet, dum guſtentur modò. ſic ſciſſis omnibus & leuiter deguſtatis, non leuiter recreatus ſum. poſtridie adſunt Hungari: ſua officia deferunt: ſeque Cæſari, conqueſti de vicinorũ nonnullorũ iniuriis; comendant. hinc venimus in Mohancz, funeſtum clade Ludouici Regis Hungariæ locum vidi non procul ab eo municipio riuulum valde depreſſum & profundum præruptis ripis; in quem cum equo delapſus, periit; infelix iuuenis! qui neſcio imprudentiore an inauſpicatiore conſilio, cum exigua militum tumultuariorum; & magna ex parte ruſticorum inermium manu, contra ingentes eaſdemque exercitaſſimas Suleimanni copias ſtare non dubitarit. Ex Mohacz veni Tulnam, e Tulna Felduar. inde traieci in inſulam Danubij, bene magnam, quæ

Locus in quo periit Ludouicus Rex.

Ratzianis incolitur: *Cophin* vocant. vnde rurſus traiecto Danubio veni Budam 11. die, poſtquam Belgrado profectus eram, Auguſti iv. multis in eo itinere amiſſis equis, paſtu recentis ordei & aquæ frigidioris potu ſuffocatis, multis item elapſus periculis propter latrocinia, quib. totus ille tractus infeſtatur, præſertim ab Heydonibus. qua de re postmodum conſtitit indicio quorundam, quos Baſſa Budenſis ſupplicio affecit: qui faſſi ſunt ſe in alueo lati torrentis, cui pons erat impoſitus peſſimè conſtructus, vt nos ex inſidiis adorirentur, delituiſſe, nihil eſt minoris negotij, quàm plures à paucioribus in huiuſmodi pontib. circumueniri: cùm enim propter vitium pontium hiantesque rimas ſiue lacunas non poſſis ſine magno equi lapſus periculo, quantumuis aduertas, incedere, ſi ſint à fronte qui occurrant, aliique à tergo inſtent, latera verò infeſtentur ab iis, qui pugnant ex aluco, & in fruticibus vluaque abduntur, cùm propter vitium pontis in equo vix te mouere queas, non eſt dubium, quin peius quàm illi quondam in furcis Caudinis capi vel occidi poſſis.

Inſidiæ Heydonũ

Mihi

Mihi tamen non cōſtat, an multitudo noſtra; an conſpectus Hungarorum, quos habebam mecum, an quòd longo agmine incederemus, neque eodem tempore omnes in ponte conſiſteremus, an quid aliud eos terruerit. quicquid id verò fuerit, Dei gratia incolumes venimus Budam. quo in loco Baſſam non offendimus. tendebat è regione in campis prope Pæſtum, vbi, more Hungarorum, comitia militaria habebat *Racos* vocant. aderant complures vicini Singiacci: nonnulli exſpectabantur. ea cauſſa, cùm admitti ad eum poſtularem, in diem tertium ſum reiectus: quo maior eſſet Singiaccorum & militum frequentia. arceſſitus, traiicio in eius caſtra. multa conqueſtus eſt de Hungarorum quorundam iniuriis. Eſt hoc omnino vtrique genti cōmune non minus Turcis quàm Hungaris, vt cùm ipſi iniuriam fecerint, vltrò expoſtulent. addidit etiam vindictæ minas: & fortaſſe præſentis terrore exercitus ſe multum proficere arbitrabatur. reſpondi paucis, quam ille culpam in Hungaros conferret, iuſtius Turcis aſſignari me vel in itinere

Mos Turcarū iniuriis ſatisfaciendi.

ſtis paulùm extra viam. illi Turcas rati, quòd erant eo habitu, deflectunt. accedunt propius, percunctantur, num iis locis ſatis pacata ſint omnia, illi nihil reſpondent, ſed ſtrictis gladiis faciunt in eos impetum, vnique vulnus in aduerſum os infligunt; quo naſum ita incidunt, vt maior pars in mentũ propenderet. quo facto, equum, quem loro ducebat, arripiunt: cui vnus inſiliens ſuum macilentum & nullius pretij pro illo relinquit. qua permutatione facta capeſſunt fugam. at Turcæ magno cum eiulatu & fœdo ſpectaculo eius qui vulnus acceperat, ad nos ſe recipiunt: monemurq; vt ad pugnam parati ſimus, quo detectas inſidias perrumpamus. ego quoque in equum, quo meis animum adderem, inferor. ſed ſerò, iam depugnato prælio, venimus. illi de præda, quam erant nacti, conſeruanda magis quàm de pugna ſoliciti, præcipiti fuga Giaurinum noſtræ ditionis oppidum, cuius erant præſidiarij, repetebant. Turcæ eos nobis procul oſtendebant curſu colles vicinos, qua itur Giaurinum, tranſmittentes. Ita ventum eſt Strigonium, *Strigonium denuc peruenit.*

ubi

veni Viennam: vbi Romanorum Regem Ferdinandum dominum meum clementiſſimum non inueni. eſt Viennæ eius loco Rex Bohemiæ Maximilianus, cuius humanitas præteritorum laborum memoriam magna ex parte mihi abſtulit. Cæterùm ita etiamnum ſqualore & macie extenuatus ſum, & itineris & morbi incommodis, vt multi ſuſpicentur mihi infuſũ à Turcis venenum. Nuper certè, cùm hîc eſſet Ferdinandus Archidux, eumque ſalutatarem: ex quodam de ſuis quis eſſem rogauit ille, quod quidem audire potui, me eſſe eum, qui recens ex iis locis veniſſem, è quibus ita affectos redire mos eſſet, reſpondit: boletum fortaſſe, qualem olim Claudius, me deglutiuiſſe volens innuere. ſed ego horum nihil eſſe ſcio, nec dubito, quin poſtquam aliquamdiu conquiero, & colorem & vires & priſtinum totius corporis habitum ſim recuperaturus, quemadmodum ſenſim fieri quotidie experior Interea feci Regem Romanorum de meo reditu, ſemeſtribuſq; induciis, & ſumma rerum geſtarum certiorem, vbi ex comitiis, in quibus nunc abeſt, domum

AVGERII GISLENII BVSBEQVII D. LEGATIONIS TVRCICÆ.

Epiſtola ſecunda.

ACcepi litteras tuas, quibus ſcribis te audiuiſſe de mea in Thraciam ſecunda profectione, cæterum mirari, qui me huc impelli paſſus ſim, vt veluti bis ad eũdẽ, focos illos barbariec & feritate infames reuiſerẽ. ſcire verò cupere, quis fuerit iſtius itineris proceſſus, quem hic rerum ſtatum offenderim, quomodo acceptus ſim, deniq; vt valeam, quàm viuã ex ſententia, ecqua ſit ſpes propinqui reditus. De his vt tibi ſcribam, pro iure veteris amicitiæ noſtræ poſtulas. Ad quæ ego tibi reſpondeo: Primum, non fuiſſe vanum, quod

cælum contriſtabant, Cum iter Conſtantinopolim repetere iubeor, nullum habiturus euangelium pro nuncio quem referebam. Hic tu mihi, *Bis ad eundem* pro quo ego tibi, *Bis quæ pulcra.* Et ita eſt profectò, quo conſiliis honeſtis plus eſt adiunctum laboris & periculi, eo maius decus & pretium eſt. Ergo menſe Nouemb. digredior Vienna, longum iter ad inhoſpitalem Pontum remenſurus. Non faciam vt abutar patientia tua, teque denuò, audiendis iſtius itineris tricis, fatigem: nam tibi quidem à prioris narratione puto etiamnum dolere aures, præſertim cùm iiſdem ferè veſtigiis, quibus illud iter feceramus, eodem regreſſi ſimus. Conſtantinopolim veni, initio Ianuarij, itineris incommodis, vnius de comitibus meis iactura defunctus, quẽ febris ardentis impetus conſumpſerat: collegas meos offendi incolumes; cæterùm magnas in rebus Turcicis factas mutationes; graui liberatum periculo Baiazetem Suleimanni minorẽ filium & patri reconciliatum; Achomati Baſſæ primo Viſirio fractam laqueo gulam; Ruſtanum in priſtinum digni-

Tempus profectionis.

Conſtantinopolim venit.

dignitatis locum reſtitutum. De quibus paulo poſt: nunc dicam, quàm aduerſa principis & Baſſarum & reliquorum Turcarum voluntate exceptus ſim. Nam cum Baſſæ (vt eſt eorum mos priuſquam ad Regem ſuum introducãt) audire ex me vellent, quid referrem: vbi viderunt Cæſarem nolle de ſuo iure decedere, ſed cenſere æquum ſeruari pacta. quæ neque vi neque dolo cum Ioannis Veiuodæ, ſiue præfecti Tranſiluaniæ vidua eiuſque filio feciſſet, grauiter & indignè ferebant. Tantos longinqui temporis felicitas huic genti ſpiritus fecit, vt nihil iniquum putet q; velit, nihil æquũ quod nolit. igitur nobis grauiter minari, & magnum denunciare periculum cœperunt, ſi cum huiuſmodi mãdatis in conſpectum Regis ſui veniſſemus. Ad quem cum nihilominus admitti poſtularemus, illi negabant velle ſe periculum noſtrum ſecum communicari. quot enim ſibi eſſe capita, (ſic ipſi loquuntur) vt nos cum tali reſponſo coram principe ſuo ſiſtere auderent; neque enim obſcurè haberi eum à nobis ludibrio: quod ipſe non eſſet

Aduerſa voluntate excipitur.

Turcarũ faſtus.

ſaturũs humaniter adeſſe eum cum victore exercitu, rebus contra Perſas proſperè geſtis præferocem & ſuperbum, filio imperij æmulo (ex quo cognoſci poſſet, quanta eſſet iracundia) è viuis ſublato: quid ei poſſet eſſe optatius, quàm ducere in Hungariã, exercitumque multis laboribus affectum ſpoliis & copiis Hungarorũ reficere & ad ſuum imperium adiũgere, quod reliquũ eſſet eius prouinciæ, quod ſanè eſſet non multũ. Proinde quieſceremus, ſi ſaperemus, neque quietũ excitaremus, neq; mala noſtra acceleraremus, ſatis illa ventura tempori. Huiuſmodi Baſſarũ ſermonib. reliquorum Turcarũ ſermones congruebant. nam quod ferè leniſſimum nobis denunciabant, erat, vt duo in tetrum carcerem cõpingerentur, tertius naſo atque auribus truncatis (quæ mea pars fuiſſet) ad Dominum remitteretur. ad hæc præter hoſpitium noſtrum commeantium vultus truces, infeſti oculi, nihil niſi ſæuum & atrox portẽtẽdes notabantur. Ab eoque tempore, nos multò aſperius tractare cœperunt arctius incluſos tenere, neminem

Dure legatus à Turcis tractatur.

ad

ad nos pati introire, nulli de noſtris prodeundi poteſtatem facere; ac reliquis rebus omnibus pænè vt captiuos, non vt oratores habere. Quæ quidem iam ſextum menſem perpetimur, ignari quid vltrà futurum ſit. ſed erit quod volet Deus; certè quicquid futurum eſt quicquid ferendum erit; in cauſſæ decore & honeſtate magnum nobis erit repoſitum ſolatium. Nunc accipe, quæ exſpectas de Baiazete: de quo vt planius exponam, paulò altius de Suleimanni liberis repetendum eſt. Suleimanno quinque fuerunt filij, vnus ex concubina Boſphorana natu maximus Muſtapha, de cuius infelici exitu alias ſcripſi. Ex Roxolana verò, quàm in iuſtæ coniugis locum habet, quatuor Mahometes, Selimus, Baiazetes & Giangir, Mahometes vxore ducta (nam & concubinas vxores Turcæ vocant) adoleſcens fato functus eſt. Superſunt Selimus & Baiazetes, Giangir natu minimus hunc vitæ ſortitus eſt exitum. cùm eſſet allatum Conſtantinopolim Muſtapham extinctum, adoleſcens nec animo nec corpore ſatis validus (nam gibbo defor-

Suleimāni filij.

Giangir ob metū mortis futura moritur.

mabat-

mabatur) vehementer pertimuit, cùm intelligeret ſibi quoque huiuſmodi caſum ex propinquo impendere. Non enim ſibi longiorem incolumitatem dari, quàm dum pater viueret: quo compoſito, ei quicunque in imperium ſucceſſiſſet, idem futurum regni initium, quem ſibi vitæ finem; nulli parſurum ex fratribus, ſed omnes ex æquo vt regni æmulos, ſublaturum è medio de quibus ſe vnum fore; qua cogitatione, non ſecus, quàm præſente iam exitio, ita exhorruit vt in morbum incideret, ex quo mors conſequuta eſt. Superſunt (vt dixi) duo; quorum alter, vt pote Selimus natu maior voluntate patris ad imperium deſtinatur. Baiazetem ſtudium & pietas matris ſubleuat, ſiue ea commiſeratio eſt ineuitabilis exitij, ſiue obſequio, ſeu qua alia ratione matris animum ita ſibi deuinxit, dubium certè nulli, quin ſi illius ſtetur arbitrio, ipſa Selimo Baiazetem prælatura; atque in imperio collocatura ſit. Sed dandus eſt locus paternæ voluntati, in eo fixæ & confirmatæ, ne poſt mortem ſuam, ſi fata ſinant, regnet alius quàm Selimus. Cuius rei

Baiazetes matri charisſimus.

G non

non ignarus Baiazetes omnia circumſpicit. ſi qua neceſſitatis vim declinare & certam cum imperio perniciem commutare poſſit, neque verò matris Ruſtanique fauor rebus ſuis penitus eum diffidere patitur, & exiſtimat præclarius de imperio contendentem, fortunamque periclitantem cadere, quàm fratris carnificis manu, tanquã victimam inglorium iugulari. Cum eſſet ea mente Baiazetes, & iam à Selimo non obſcura ſimultate diſſideret, viſa eſt non incommoda offerri occaſio, ex inuidia cædis Muſtaphæ, faciundi initium eorum motuũ, quos iamdiu voluebat in animo Tantum ſui deſiderium Muſtapha reliquerat, vt multos poſt eius mortem viuere tæderet, ad eò omnem fortunarum ſuarum ſpẽ in eo collocauerant, quib. illud erat optatiſſimum, vt vel eius iniuriam vlciſcerentur, vel eodem ſortis euentu defungerentur, quoſdam timor ex conſcientia, quòd ei ſtuduerant, ita ſollicitos habebat, vt nullam non conditionẽm præſenti ſtatu potiorem ducerent: itaque rerum nouarum cauſſas quærebant, omniaq; turbare

Baiazetis molitiones.

Muſtaphæ deſiderium.

bare cupiebant. Dux modò deſiderabatur: Muſtapha quidem ad vitam reuocari non poterat; viuus fingi poterat. id conſilium Baiazeti, quem nihil horum fugiebat, ad ea quæ cogitabat, viſum eſt aptiſſimum, ergo per ſuos clientes hominem quem ā obſcurum, ſed prõptæ audaciæ excitat, qui ſe Muſtapham profiteri, atque, eius perſonam ſuſtinere audeat, cuius neque ſtatura, neque facies, neq; reliqui corporis habitus à Muſtapha multum abhorrebat. hic primum tanquam fuga elapſus, in ea parte Thraciæ ſe oſtendere cœpit. quæ ſupra Conſtantinopolim eſt, vergitque ad Danubium, nec procul abeſt à Moldauia & Valachia prouinciis; & cùm eo nomine ad res nouas, magnas opportunitates habebat. tum quòd multis equitib. abundabat, qui Muſtapham præcipuè coluerant. huc tanquam ex itinere ſe applicat, paucis comitatus, & veluti fallere cupiens. Rogati, vt fit, eius comites, quis eſſet, timidè innuunt magis, quàm declarant, Muſtaphā eſſe: nec ipſe diffitetur, eò magis accenduntur homines cupiditate cognoſcendi. quo fa-

Pſeudo-muſtapha in Thraciā peruenit.

eos aduentu, & pro incolumitate ſua Deo gratias agit. narrat cùm à patre arceſſeretur, non fuiſſe auſum venire in eius conſpectum, nec ſe irato committere: ſed de ſententia amicorum quendam ſibi ſimilem multis promiſſis oneratum, pro ſe miſiſſe: cuius periculo de patris animo fieret certior. hunc priuſquam ad patrem admitteretur, indicta cauſſa miſerandum in modum fuiſſe ſtrangulatum, proiectúque ante eius tabernaculum: quo tempore fuiſſe quibus multos fraus ſuboleret, ſed maiorem eorum fuiſſe numerum, qui in errorem inducerentur. vt confuſis mortis acerbitate miſeri illius faciei lineamentis falſi opinarentur ſe interfectum. Quibus rebus cognitis, non fuiſſe ſibi cunctandum quin fugam capeſſeret & ſaluti conſuleret. profugiſſe verò cum paucis, quo obſcurior fuga eſſet, ac proinde tutior. facto ſupra Pontum per populos Boſphoranos itinere eò perueniſſe, vbi plurimum ſibi præſidij in amicorum fide poſitum eſſe crederet: rogare ne ſibi deeſſent, neue minoris facerent per nouercæ ſcelus afflictum, quàm reb. integris facere ſoliti eſſent.

Oratio ficti Muſtaphæ ad Thraces.

Digitized by Google

ſibi eſſe in animo. vltum ire iniurias, & ſuam incolumitatem armis tutari. nam quid aliud ſibi reliquum? ſe quidē alia re nulla ſuperſtitem, quàm alienæ cædis beneficio: ſatis periculi factum. quo animo eſſet in ſe pater per eius errorem non pietatem viuere. quarū rerū cauſſa ſuis veneficiis nouercæ ſit, quæ miſerum ſenem mente prope alienata & amore eius inſanientem, qua velit, circumducat & adminiſtro Ruſtano ad quoduis facinus impellat. Sed gratia ſuperis; non deeſſe ſibi amicos, quorum auxilio ex his malis emergat, & ab inimicis pœnas repetat: animos quidē ſibi etiam ſupereſſe: à ſe ſtare Gianizaros, & maiorem paternæ familiæ partem, magnas ad nominis ſui famam confluxuras copias, quicunque nunc mortuum lugeant. qui multi ſint, ad opem viuo ferendam concurſuros. hoſpitē modò benignè ſuſciperent, dumque auxilia conuenirent, inopem ſuo præſidio tegerent. poſtremò hæc iam non amplius in occulto, ſed propalam ad quoſcunque deuerterat, veluti concionabundus agebat. concinebant eadem commemorantes. quos fugæ ſuæ co-

comites credi volebat: eadem affirmabant haud paruæ autoritatis quidam à Baiazete ad eam rem opportunè præparati. Sic hominum Baiazeti ignotorum maxima pars in fraudem pellicebatur. Nam ea res tanto gerebatur artificio, vt nonnulli etiam, qui viuum Muſtapham nouerant, & iacentem ante patris tentorium recognouerant; tamen quod ſcirent, impensè nollent credere, & hunc eſſe verum Muſtapham perſuaderi ſibi paterentur. At Muſtaphæ familiares & clientes, in quorum animis facies & memoria Muſtaphæ penitus inſederat, nihil fallebat, tamen partim metu, partim dolore & iracundia cædis quiduis ſubire quàm ſine Muſtapha diutius viuere præoptantes, inprimis aderant, vt nomen falſo Muſtaphæ darent. Atque etiam cæteros dubitare prohibebant, quin hic eſſet Muſtapha, quem necatum falsò proditum erat ipſe verò impoſtor alios pollicendo, alios liberaliter appellando, multo donis & pecunia, quam ex reliquiis veteris fortunę ſeruatam memorabat (nam prouiderat Baiazetes, ne quid in hac parte

Plures dolo huius ficti Muſtapha decepti.

parte deſideraretur) aut retinebat, aut ſibi adiungebat. ita paucis diebus magna vis hominum conuenerat, augebaturque quotidie iamque penè ad iuſti exercitus modum excreuerat; cùm ſubitò vicinorum Singiaccorum trepidis nunciis & litteris fit certior Suleimagnus; quantumque diſcriminis ex concurſu tantæ multitudini, ab hoc Pſeudomuſtapha immineat, docetur. Is (quod erat) ſuſpicatus non ſine conſcientia alterius ex filiis, hæc moueri; nequaquam neglectu digna iudicauit; ac per litteras Singiaccos increpat, quod eò rem deuenire paſſi eſſent; neque initio ſtatim vt fieri debuerat, obuiam iſſent; grauiterque minatur, niſi ſibi impoſtorem illum primo quoque tempore in vinculis mittant, vnà cum cæteris tanti ſceleris authoribus. id quò fiat facilius, ſe eis vnum de Baſſis Viſiriis ſubſidio mittere (is *Pertau* vocabatur, cum quo nupta erat Mahometis, de quo ſuprà dixi, vidua) cum eo venire magnum prætorianorum militum numerum. Sed ſi ſibi purgati eſſe vellent, ipſi per ſe negotium conficerent, antequam eò

Coniuratio Regi detegitur per Singiaccos.

Suleimāni ad Singiaccos reſponſum.

venirent auxilia. Ducebat Pertau copias non tam numero quàm fide conſpicuas; Suleimannus enim fidiſſimum quemque tribunorum centurionumque & decurionum. ſeligendum curauerat: neque enim metus non erat, ne vel ſtudio partium, vel largitionib. & pecunia corrupti, ad eum ſigna transferrent, contra quem venerant. Vulgus quidem Gianizarorum nominis Muſtaphæ: & rerum nouarum expectatione ſuſpenſum, fauebat ei turbæ, omniaque miſceri ſtudebat; neque res erat extra periculum. Singiacci poſtquam quæ imperabat Suleimanus acceperunt, haud ſegniter agendum rati, atque alius alium cohortari, moliri, feſtinare, & ex omni parte Pſeudo muſtaphæ cœptis occurrere, ſeque opponere cœperunt. Itaque aduenientes manus diſtinere, eas quæ iam conuenerant diſſipare contendunt, terrore & denunciatione periculi omnia complent. Interea procedebat agmen Pertau Baſſæ; neque iam procul ab iis locis aberat, cùm (vt in tali re ſolet) nondum ſatis confirmatis, & celeritate præuentis, poſtquam vndique contra ſe veni-

Pſeudomuſtapha conatus impeditus.

ri vident, Pſeudomuſtaphæ milites timor inceſſit, ac primò pauci dilabuntur; Poſtremò verò omnes poſito pudore & promiſſorum immemores, deſerto duce (quo cui commodum fuit) diffugere, Conantem idem facere Muſtapham, cum præcipuis eius adminiſtris & conſiliariis, Singiacci occupant viuumque excipiunt: ij omnes Pertau Baſſæ traduntur, à quo cum lecto præſidio mittuntur Conſtantinopolim. ibi Suleimannus diligenti quæſtione per tormenta habita, quæ vult exquirit. Crimen Baiazetis, & recta eius conſilia cognoſcit; cui fuerit in animo, poſtquam copiæ, quantas deſtinauerat, conueniſſent, ad eas ſe cum bona manu adiungere, & vel Conſtantinopolim rectà, vel ad fratrem opprimendum (vt ſe dediſſet opportunitas) ducere. Sed dum agit cunctantius, immatura conſilia, celeritate oppreſſa, de quibus rebus poſtquam Suleimaño ſatis conſtitit, illos omnes intempeſta nocte alto mergi imperat, minimè ex vſu ſuo iudicans, horum quicquam efferri in vulgus, aut domeſtica ſua vulnera finitimis principibus nudari grauiter

Idem capitur.

uiter inde iratus Baiazeti, qui tantum facinus auſus eſſet, quemadmodũ de eo ſuppliciũ ſumeret, animo agitabat. Quod vxorem eius vt eſt ſagax; minimè latuit, ea paucorum dierum interuallo, dum iræ vis efferueſceret, interpoſito, iniecta huius rei mẽtione apud Suleimannum, adoleſcentiæ imprudentiã, facti neceſſitatem, maiorũ exempla colligit; ita natura comparatũ, ne quis ſibi nec ſuis deſit. mortem omnes ex æquo fugere. iuuenum animos, minimo negotio, à verò rectoque conſiliis improborum abduci: Primo delicto ignoſci æquum eſſe ſi reſipiſcat, magnum pretium patri ſeruaſſe filium: ſin eodem relabatur, pro culpæ vtriuſque merito non defuturum ſupplicii tempus]. quod ſi nollet illi, ſibi daret hanc veniam, pro eo quem pepeiſſet, deprecanti; ne ſæuiret in communem ſanguinem. Nam quem ſibi animum fore, ſi è duobus filiis, quos Deus ſibi reliquiſſet, patris ſeueritas alterum ſibi eripuiſſet: moderaretur iracundiæ, lenitatemque ſeuitiæ quamuis iuſtæ præferret. Nec Deum præpotentem illum & iuſtiſſimum ſummam

Ira Suleimanni in Baiazetem cõuertitur.

Matris pro eo preces.

ſeueritatem ſemper amplecti, magnam partem duci miſericordia, alioquin non ſuſtectuſrum in pœnas genus humanum. An verò quem locum clementiæ magis conuenire quàm in liberos; futurum deinceps in officio Baiazetem, & metum in quo nunc ſit, à tanta indulgentia conuerſurum in cumulum obſequij pietatis. generoſos animos nulla re magis retineri, quàm gratia & beneficio. veniæ memoriam impedimento fore ne peccaret iterum; pro eo ſpōdere, atq; in ſe recipere, eum poſt hac omnib. officij & pietatis numeris patri ſatis facturū. Quib. verbis, ad hoc lacrymis & blāditiis remollitus Suleimannus, alioqui plus iuſto vxori deditur. flexit animū, & Baiazeti parcere cōſtituit, veniret modò & ſua iuſſa præſens acciperet. Non deeſt negotio mater, monet occultè per litteras Baiazetem, ne vereatur arceſſitus venire; nihil illi fore periculi, patrem ſua opera reductū in gratiā, amotamq; ex animo eius omnem offenſionem Quo nuncio in ſpem bonam erectus ſtatuit ſe patri credere, timidè tamē, & ad fratrē Muſtaphā ſubinde reſpectans, cui-

Baiazetes ad patrem proficiſcitur.

ius exrmplum ſatis eum admonebat, quantum adiret periculi. Venit ergo ad locum colloquio deſtinatum; id erat diuerſorium publicum paucis à Conſtantinopoli milliaribus, *Careſtranum* vocant. Ita fert his temporibus Turcarum principum conſuetudo, ne viuo patre quiſquam filiorum adultorum intra Conſtantinopolis mœnia pedem inferat hoc enim ad ſolicitandos militum prætorianorum animos, & imperij mutationem pertinere. De e quo deſcendenti, præſto ſunt patris famuli qui gladium & pugionem ponere iubeant, id tametſi non eſt inuſitatum in reliquis, qui ad Imperatorẽ iſtum admittuntur, tamen in filio, ſibi malè cõſcio, timorẽ augere poterat, Sed mater quæ eum timoris plenum acceſſurum animo prouiderat, propinquo, in aditu eius domus, & qua Baiazeti prætereundum erat, cubiculo cõſtiterat. ex quo per feneſtellam linteo obductam ttanſeuntem his verbis cõpellat, *Corcoma oglan corcoma*. quod valet, ne time, fili, ne time. qua voce matris non mediocriter confirmatur aimus

Matris voce animatur.

nimus Baiazeti. Vt ingreſſus eſt, & pater eum aſſidere iuſſit, tum verò eius temeritatem grauiter accuſare cœpit. quòd arma ſumere auſus eſſet quæ contra ſe ſumpta videri poterant; & vt maximè contra fratrem ſumpta eſſent; nihilominus peſſimum id facinus videri. neque enim ſtetiſſe per eum: quominus religionis ſtatus conuelleretur, Ottomannorum imperio (cui ſoli hodie inniteretur) per domeſticas diſcordias in ruinæ diſcrimen adducto: quod quidem ſi de religione piè ſentiat, ab eo longiſſimè abeſſe debuerit, vt taceat ſe viuo attentatam regni poſſeſſionem, cum magna ſua iniuria & contemptione, quibus rebus ſcelus inexpiabile, & quo nullum ſatis dignum ſupplicium reperiri poſſit, contractum. Sedtamen ſtatuiſſe ei parcere, & magis benigni patris quàm juſti judicis partes agere cum eo, vt ipſe deinde curam rerum futurarum relinqueret Deo: nihil iſtorum noſtro geri arbitrio, Dei nutu regna transferri. Si ita fatum eſſet, vt poſt ſuam mortem ipſe regni potiretur; id ratum fore, vltroque venturum ei regnum, neque fu-

turum in manu cuiuſquam remorari: quod diuinitus ſtatutũ eſſet: ſin aliter Deo viſum, inſanũ eſſe fruſtra laborare obniti diuinæ voluntati cũ Deo pugnare; proinde tumultuari deſineret, neu fratrẽ quietum laceſſeret, neu ſenectutis ſuæ otium turbaret quod ſi eodẽ reuolueretur, & nouam tempeſtatẽ excitaret, eam in ipſius caput caſuram, nec fore ſecundo delicto veniam. nec ſe illũ mitem patrem, ſed acerbiſſimũ vindicẽ experturũ quæ cũ dixiſſet, & ad ea Baiazetes pauca pro tempore reſpondiſſet, vt magis culpam deprecaretur, quàm purgaret, & ſe in poteſtate patris futurũ polliceretur: potum de more gentis Suleimañus afferri iuſſit, filioq; porrigi; ea erat ex ſaccharo & certis ſuccis aqua, ex qua Baiazetes (haud quaquã recuſare auſus, tametſi maluiſſet) quod viſum eſt bibit, anxius animi, ne id ſibi ſupremum poculũ foret: ſed eum pater, ducto mox eodẽ ex poculo hauſtu, cura liberauit. Sic Baiazetes meliore quàm Muſtapha euentu cum patre congreſſus, ad ſuam præfecturam reuerſus eſt. De morte Achomatis Baſſæ pauca habeo, quæ dicam

Potus in ſignum amicitiæ ei porrigitur.

ſunt.

ſunt qui putent, ei datum crimini occultum erga verũ Muſtapham ſtudiũ, aut certè in Pſeudomuſtaphæ & Baiazetis pæne ſerò deprehendendis cum filiis negligentiam Alij in hunc caſum diu reſeruatum, graſſatorẽ & latrocinio infamẽ dum priuatus & ſine honore militaret, cui tamen ob fortitudinis admirationẽ & rei militaris ſcientiam, pæna dilata fuiſſet magis, quàm remiſſa, quã nunc repetere viſum eſſet. Alij hoc vnum morte Achomatis actũ putant, vt vacuus priſtinæ dignitatis Ruſtano pateret locus. Nam promiſiſſe Achomati Suleimannum, ſe dum viueret, ſignũ ſuum ſiue ſigillũ ab eo non ablaturũ. cum verò res poſtularet, vt id Ruſtano reſtitueretur, ne quid fieret contra promiſſi fidẽ, morte eius, mendacio occurrendũ fuiſſe: ideoq; iuſſum mori. Addunt dixiſſe Suleimannum. ſatius eſſe vt ſemel moreretur, quàm vt millies: quod futurum eſſet, ſi viuus continenter cruciaretur ereptæ dignitatis, atque in alium translatæ, dolore. Vtcunque ſit, cum manè in Diuanũ (is concilij, vt alias dixi locus eſt) imprudens omnium veniſſet, mox affuit

Achomat Baſſa è medio tollitur.

Digitized by Google

Eius in morte obeunda conſtantia.

fuit qui ei Regis nomine mortem indiceret: qui nuncius Achomatem haud multò magis commouit, vt erat incredibili magnitudine animi, quam ſi nihil ad ipſum pertineret. carnificem tantùm munus ſuum exequi parantē à ſe repulit, haud conuenire exiſtimās, tanto honore modòvſū, pollutis illius manibus attrectari. cùmque oculos ad eos qui adſtabant circumtuliſſet, hominem honeſtum ſibi amicum orauit, vt hoc ſibi daret; vt eius manibus necaretur; futurum id ſibi magni & poſtremi muneris loco: quod ille etiam atque etiam rogatus non recuſauit. Verùm Achomates eum monuit ne ſtatim atque vna vice aſtricto neruo ſe ſuffocaret, ſed eo remiſſo, ſemel reſpirare pateretur; quo facto neruum adduceret, donec ex animaretur: in quo mos ei geſtus eſt. Sic mihi pænè videtur Achomates mortem antequam moreretur guſtare, orcumque viuus ſalutare, nec ſemel mori voluiſſe. Ab eius morte reſtituta Ruſtano priſtini muneris inſignia, primuſque inter Viſirios locus. De reditu quod ſcire vis, notum illud; *Facilis deſcenſus Auerni.*

Qui

Qui mihi venienti dux fuit reducem faciet cùm ei viſum erit. Interea ſolitudinem & reliquas moleſtias, conſuetudine librorum, veterum amicorum, ſolabor, qui quidem hactenus nullo loco mihi defuerunt, fidemq́. & aſſiduitatem quam debent, diu noctuque præſtant. Vale Conſtantinopoli pridie Idus Iul. cIↄ. Iↄ. IV. *Epilogus Epiſtolæ.*

AVGERII GISLENII BVSBEQVII D. LEGATIONIS TVRCICÆ.

Epiſtola tertia.

NIMIRVM audiſti recte, nihil te feſellit, domum iam pridem dimiſſi collegæ mei, ego remanſi ſolus. Sed quæris, quod me vel fatum vel tam dira voluntas tenuerit, ne cùm illis vna redirem, barbariei iſti valedicerem; & opta-

to patriæ fruerer conſpectu. ſimul exigis reddi quidquid hic interea viderim, aut audierim commemoratione dignum; cuiuſmodi tibi ſine vlla exceptione viſum iri ſpondes, quicquid ſcripſero. ſtudia item mea & occupationes, & ſolitudinis ſolatia quæ ſint, requiris: prodeã noñunquã, an ſemper domi ſedeam. Non literas, video, ſed commentarios, ſeu mauis diaria à me flagitas, inprimis verò de reb. Baiazetis, de quib. iſtic multa iactari dicis, ſcire deſideras, promiſſum repetis, neq; mihi, dicã ſcripturũ grandẽ minaris, & iam formulã meditaris, qua mecum ad iudicẽ agas, niſi fidem exſoluero. mitiùs ſuadeo. *leniter qui ſæuiunt* (inquit ille) *ſapiunt magis.* Sed tamen accipe potius cum vſura debitum, quâm ego in ius ambulem, homo à litibus (ſi quiſquam) alienus: tametſi longo ſanè appellas interuallo, et haud ſciã an te exceptione ſummouere poſſem. Sed (vt velit) accipe potiùs quæ vis, quàm ego lites ſequar. Quum mei collegæ, tibi ex ſuperiorib. litteris non incogniti, viderent nos iam hic triennium operã ludere, neq; de pace neq; de longioribu

Cur collegis abeũtibus ipſe Busbequius remãſerit.

buſ inducijs quicquam confectam eſſe neque in poſterum magnam profectus ſpem oſtẽdi, niſi ſeram & longinquam: ad id omni ſtudio incumbere cœperunt vt dimitterentur; cumque eò res magno labore perducta eſſet, (neq; enim ſi quis huc ſe demiſerit, expeditum eſt cùm velit reuocare gradũ) vt Suleimannus deceſſioni aſſentiret: tamẽ vna dubitatio relinquebatur, ipſine ſoli (vt qui priores venerant) an omnes dimitteremur. Nam Suleimañus ne videretur, ſi quem noſtrum retineret, pacis cupidior, eius rei optionem nobis relinquebat. Collegæ quidem ad rem Cæſaris magnopere intereſſe putabant, remanere vnum. neq; verò id erat obſcurum, neque mihi ſecus videbatur. niſi q; diſſimulandũ & Turcos cælandum arbitrabar, propterea quoties eis præſentibus fieret eius rei mentio, à manſione valde me abhorrere præ me ferebã, fateri quidẽ veniſſe, vt oratoris ordinarij munere fungerer; ſed id, ſi de pace conueniſſet, incerta pace non videre quî manere poſſem, niſi aut cõtra aut certè præter domini mei voluntatem. Sic dimitti omnes

Magni intererat legatum Conſtantinopoli remanere.

omnes verius eſſe, ita ego diſputabam quo meliore conditione rogatus manerem, quàm ſi me obtuliſſem; vltroque intruſiſſem, non me præteribat ſi dimitteremur omnes; non modò magnam ad bellum feneſtram; ſed pænè totas Iani valuas aperiri: quod ſi manerem, manere omnia ad pacem integra. Dum nuncij vltrò citroque cōmearent, longum decurſurum tempus, quo multa accidere poſſent, quibus noſtra cauſa fieret melior. denique quiduis præſtare, quàm in belli atrociſſimi neceſſitatem non neceſſariò præcipitare, neq; tamen eram neſcius quàm mihi ipſi parum conſulerem, cui & labor prorogabatur, & tanti negotij moles ſoli ſuſtinenda relinquebatur, variique & ancipites caſus multi portendebantur; præſertim ſi actionis illius exitus in bellum euaſiſſet. Sed hæc, qui talia onera ſubeunt, in minimis habere debent pro publicis vtilitatibus. nec quicquam niſi quod in commune proſit, ſpectare. Vtique quo hæc liberius agerem, magnam mihi facultatem dabat Ruſtanus, qui ſe manſionis meæ valde cupidum oſtendebat, intel-

Bellum non temere expetēdum.

intelligebat nimirum, quantum fieret ad bellum compendium, ſi profectis omnibus, inchoata pacis actio deſtitueretur. A bello autem cùm alij tũ hac maximè de cauſſa alienus erat, quòd prouidebat vir multarum rerum peritus, ſi Sueſimannus in Hungariam expeditionem intuliſſet; fieri non poſſe, quin per hanc occaſionem filij eius ad nouos motus excitarentur, quod ſi Selimus maximè quieuiſſet, non tamen quieturum Baiazetem, cui ipſe & vxor & ſocrus præcipuè cupiebant, quos quidem motus ei exitiales futuros animo fortaſſe præſagiebat. Cùm ergo nos domi adhibuiſſet, prolixè collegas admonebat, quæ agi apud Cæſarem pacis cauſſa vellet. Me verò hortabatur, vt manerem, ne ſuſceptum munus desererem, ne defatigarer, antequam ad exitum perduxiſſem. Non eſſe ambiguum, quin Cæſari, qui ſe nunquam à pace auerſum oſtendiſſet, manſio mea probaretur. egò contrà, quoad commodè & tutò facere poſſum, grauor & recuſo. Eo magis ſudare Ruſtanus, & mihi omnino perſuaſum velle, ne ſpem omnem pacis abrum-

Cur Ruſtanus voluerit abſtinere à bello Hungarico.

Ruſtani in retinẽdo legato ſtudium.

rumpam, nihil eſſe Imperatori ſuo lon-
gius, quàm vt in Hungariam exercitũ
duceret. quod iam diu factum eſſet,
niſi ipſe auxilio atq; opera mulierũ (v-
xorem & ſocrum ſignificans) tanquã
præhenſa veſtis lacinia (nam ita lo-
quebatur) eum retineret. ne ſæuũ hunc
leonẽ quieſcentẽ laceſſere, & in nos ir-
ritare pergeremus. Ego mollius abnu-
ere, & nõ negare mãſurũ, niſi ipſorum
criminationes metuerẽ, ſi quid minus
ex eorum voto proueniſſet. (quod ta-
men præſtare meum non eſſet) ſtatim
mihi imputaturos, eoq; nomine ſuccẽ-
ſuros. Ruſtanus vereri prohibebat, vt-
cunque res cecidiſſet nihil meæ culpæ
aſſignatum iri, manerem modò, ha-
biturum me in ſua tutela & (vt ipſe
dicebat) in fratris loco. Dico me cogi-
taturum. ita diſceſſum poſtridie voca-
mur in Diuanum, (ea eſt ſedes publici
conſilij) vbi eadem ferè acta, niſi quod
Ruſtanus propter reliquorũm Baſſa-
rum præſentiam aliquanto tectior
inceſſit, atque ego ad extremum re-
manſioni aſſenſus ſum, relicto Baſſis
libello, quo teſtabar me voluntatis do-
mini mei ignarum manere eaque
de

de cauſſa libera ei omnia atque in-tegra reſeruare. In me verò nihil reci-pere, neque præſtiturum polliceri, quemcumque tandem negotij exi-tum Deus eſſe voluiſſet. Qui libellus poſtea temporibus aſperis magno mi-hi vſui fuit, cũ quid accidiſſet, quo no-mine Baſſæ mecum durius agen-dum cenſerent. Habes rationem & cauſſam manſionis meæ. Fuit diſceſ-ſus collegarum meorum ſub finem menſis Auguſti año ſupra milleſimum quinquageſſimo ſeptimo. Quæ ſecuta eſt hyeme, Adrianopolim migrauit princeps. ita conſueuit, cùm ad infe-rendum Hungariæ aduentus ſui terro-rem, tum inuitatus aucupij & hyemis intentioris, quàm Conſtantinopoli op-portunitate quorum vtrumque vale-tudini ſuæ conducere arbitratur. Re-ſtagnant, vicinis locis propter fluuiorũ confluẽtes, frequẽtes aquæ, apud quas ferarum, anatum, anſerum, ardearum, pygargorum, gruum, buteonum, atque aliarum auium magna copia eſt, quibus capiendis ferè vtitur minorum aquilarum ope atque miniſterio ita aſſuefactarum, vt prædam ſub

Suleimãnus Adrianopolim proficiſcitur.

nubi-

nubibus petitam, in terram detrahant. humilius volantem rapiant, aut vesano impetu solo affligant. Audio eum ita doctos habere (quos vocant) falcones, vt gruem aggredi audeant: sic ſub alam vbi corpori iungitur, inuolantes, vt ab ictu roſtri tuti ſint, atque ita præcipitem ſecum trahunt. Quæ tamen non ſemper felix temeritas eſt: nam ſi minimum aberrarint, præſentarias luunt pœnas & roſtro gruis veluti telo tranſfixi exanimes ad terrã deuoluuntur. Quibus dixi de cauſis ferè anniuerſariũ eſt huic principi ſub hyemem tranſire Adrianopoli, neque antè redire Bizantium, quàm ranæ coaxando moleſtæ eſſe incipiant: illò ſum etiam paulò pòſt Ruſtani literis euocatus, addidi mihi equites aliquot qui deducerent. item Gianizari numero ſedecim: ſiue is honos fuit, ſiue cuſtodia. Facimus magna itinera, nam iuſſi eramus properare. Sed vix tridui viam ingreſſis Gianizaros tædere cœpit laboris. ibant pedibus, & via erat lutulenta, vt id temporis anni querebantur de itineris quotidiani magnitudine pænè conduplicati

Falcones Turcarũ.

Legatus Adrianopolim euocatus.

quod:

quod cum Imperatore ipſo in expeditionibus facere conſueuiſſent, ferri non poſſe. Mihi moleſtum, vt qui eis grauis eſſe nollem, dum cum meis circumſpicio, qua ratione huic incommodo mederi queam, libenteſque ad iter reddam, iniicit aliquis, ſe animaduertiſſe eos valde delectari pultis genere, quod coquus meus ex vino & ouis, addito multo ſaccaro aromatibuſq; concinnabat: & quis ſcit (aiebat) an ſi apponatur illud quotidie pro ientaculo, æquiore animo ferant laborem, & faciliores ſe præbeant? ridiculum quidem videbatur, tamen placuit experiri, neque defuit ſucceſſus. illi enim huius pultis dulcedine mitigati, multoque inſuper vino hilariores facti vltrò viam depoſcebant, etſi ita acciperentur, vel Budam vſque mecum ituros ſe offerebant, ſic ventum eſt Adrianopolim, vbi mihi audiendæ fuerunt Ruſtani querelæ, ne dicam conuicia. ſuper Hungarorum excurſionibus & rapinis, ad quæ promptam reſponſionē ſuppeditabant militum Turcicorum crebræ iniuriæ, plurimaque maleficia, quibus noſtros quotidie inceſſebant.

Gianizari pulte delectantur

Ruſtani querela.

Quid mirum, ſi paria paribus noſtri reſponderent? Nam commodùm venerat cum litteris à Cæſare tabellarius, quibus edocebat quæ quotidie contra induciarum fidem, quas diſcedentibus collegis in certum tempus pepigeramus, in finibus noſtris Turcæ deſignarent; vt miſeros agreſtes per continuas excurſiones infeſtos haberent, eorum fortunas popularentur, ipſos liberoſq; & vxores captiuos ducerent. Non videtur prætereundum, quo die is nuncius venerat Adrianopolim grauiter mouiſſe terram: cuius rei occaſione ille referebat, ſe terræ tremorem (quem eundem iudicabat) & Niſſæ & Sophiæ atque alij deinceps pluribus locis, per quæ iter habuerat, ſenſiſſe, vt videretur terræ cauernis incluſus aër, cū eo certaſſe, tantùmque itineris pari ferè tēporis ſpatio feciſſe quantum ipſe eques confecerat: cuius rei fidem vtique affirmauerit; quòd quatriduo pòſt terra ſimiliter mouerit Conſtantinopoli, vt idem eſſe motus, atque eò etiam penetraſſe videretur. Tu vt voles interpretaberis. Eſt alioqui terræ motibus perquam obnoxia Conſtantinopolis. ac memini

Terræ motus paulatim progreditur.

memini cùm paulò poſt mediam no-
ctem, tantò motu deuerſorium noſtrũ
quaſſari cœperit; vt ruinam facturum
videretur. quare ex ſomno profun-
diore excuſſus, cùm pernox lumen ha-
berem, atq; inde ſcyphum, hinc librũ,
illinc ruentem aſſerem, aut lapidem vi-
derem, omniaque vacillarent & colli-
derentur; aliquandiu rei inſolentia
attonitus obſtupui, donec in mentem
venit terræ motus, tum in eam partem
fugi, vbi à ruina me tutiorem fore
ſperabam, idem motus per aliquot
dies tenuit, ſed non eadem vehemen-
tia. Tota verò vrbe, & inprimis in
deuerſorio noſtro, temploque ſanctæ
Sophiæ, videre eſt ingentibus rimis ex
eiuſmodi labe fatiſcentes denſiſſimos
parietes. Adrianopoli circiter trime-
ſtre commoratus, pactis ſeptem
menſium induciis menſe Martio re-
ductus ſum Conſtantinopolim. Cùm
verò me tæderet incluſionis in eo-
dem deuerſorio, ego cum meo Chiau-
ſo (genus id eſt, vt tibi ſcripſi aliàs, mul-
tiplicis apud Turcas officij, quod et-
iam ad oratorum cuſtodiam exten-
ditur) vt mihi liceret ære meo domum

Alias ædes conducere legato conceditur.

conducere, more reliquorum oratorũ, vbi vel horti vel campi eſſet aliquid, quo liberiore fruerer cælo. Nihil aduerſatus eſt Chiauſus, quod in eo certum compendium videretur, ſi ipſe ædes conduxiſſem, quas hactenus princeps ſuo impendio præbuiſſet, quarum annuæ mercedis nomine quadringenti aurei (quos ducatos vocant) ei quotannis expenſi ferrentur, nam tanti illarum fructus recipiendis hoſpitibus æſtimabatur, quo ſumptu dominum ſuum releuari non moleſtè ferebat. ita demigro in domum vel inſulam verius propria pecunia conductam, lato circumiacente campo, vbi hortum inſtituere, atque eius cultura laborioſæ legationis curas lenire cogitabam. Sed poſtquam meus cuſtos vſu cognouit, in domo vndique aperta; & patente magnoque campi ſpatio, non poſſe eandem cuſtodiæ rationem haberi, atq; in *Carauaſarai* (quam vocem & ſuperiorib litteris puto tibi adhuc notam) quod clatratis feneſtris vndique munitum eſſet, & vnum tantum haberet aditum; mutat ſententiam & cum Baſſis iam Adrianopoli reuerſis ita agit, vt

parie-

parietibus veteris diuerſorij denuò includar, nec tamen mecum non præclarè actum putem. ſiquidem Baſſarum aliquot ſententiæ eo inclinarant, vt minore impenſa anguſtius hoſpitiū mihi iam ſoli conduceretur. ſed vicit humanior pars. ſic intra conſuetæ domus olauſtra redactus ſum. quam domum volo etiam tibi magis cognitã. ſita eſt celeberrima Conſtantinopolis regione edito loco, vnde à poſtica parte in mare patet amœnus quidem, ſed longinquus deſpectus, vt tamen exultantes in eo & ludentes delphinos videre poſſis, ac longè oculis obiectum habeas Olympum Aſiæ montem perpetua niue candidum. omnibus perflatur ventis, eòque ſalubris eius habitatio cenſetur. Turcæ tamen inquilinorum commoditati inuidentes, non cōtenti cancellis ferreis luminibus offeciſſe, pluteos adiecerunt, quib. & proſpectus & aëris fruendi libertas impeditur, ſic viſum occurrere ſubiectæ viciniatis querimoniæ, nihil ſe habere à conſpectu Chriſtianorum tecti. Quadrata ædificij æquis lateribus forma, in medio ampla area, in qua & puteus.

Baſſarū barbara humanitas.

Situs ædium quas legatus inhabitare ſolet.

tectus. pars ſuperior quæ ſola habitatur, in porticum, qua tota ambitur, & in cubicula diuiditur. pars interior quæ in aream deſpicit, conſtat è porticu. exteriorem cubicula occupant. quæ omnia in porticum habent aditum, ea multa ſunt ſed anguſta, inter ſe paria, quales monachorum cellæ. eius frons in viam publicam obuerſa eſt, qua iter eſt ad regiam, & qua princeps ferè ſingulis diebus Veneris (qui eis vt apud nos dies ſolis, feſti ſunt) ad ſua ſacra proficiſcitur, vt oratorib. videndi eius de feneſtra facultas nunquam deſit. nam familia è veſtibulo cum Chiauſo & Gianizaris prætereuntem ſalutat, vel reſalutat veriùs: quod ita ferat Turcarum inſtitutũ, vt qui maior ſit, minorem ſalutando præueniat. Itaque princeps ipſe ſtantem velut ad officium compitis populũ capitis nutu prior ſalutat, cui populus cum fauſtis acclamationib. omnibuſque reſpondet. pars inferior equorum ſtabulationi deſtinata eſt, eam domum tutam ab incendio præſtant intus fornices quib. tota ſtructa eſt, foris plumbum quo integitur, ſunt eius quidem multæ opportunitates

Dies Veneris apud Turcas Sacer:

Princeps plebem ſalutans.

nitates, ſed non pauciora incommoda omnia ibi ad vſum neceſſarium ædificata, nihil ad elegantiam aut delectationem: nihil eſt quod te ſua ſpecie vel nouitate retineat. Hortus nullus in quem exeas, nulla arbor, nullus frutex, nulla vireſcens herba, quæ oculos reficiat: ſed moleſtum multarum beſtiarum contubernium. ſunt in ea muſtelarum greges, frequentes angues, ſtellioneſque & ſcorpiones. ergo euenit interdum, vt quis mane pileum repetens ab eo loco vbi pridiè poſuerat, angue redimitum, magno cum terrore inueniat. Quæ tamen beſtiæ, vt hinc de præclaris ſolitudinis noſtræ ſolatiis audire incipias, delectationem aliquam adferunt. vt cum muſtela magno prœlio cum angue congreſſa non deterretur, quo minus tota ſpectante domo, renitentem defenſantemque ſe longe in ſuum cauum victrix trahat; vel cum eadem muſtela ſedem mutat, & catulos aliò transfert, vt nuper vnà dum adhuc cum hoſpitibus à prandio accumberem, in mediam menſam ſupernè vbi cubile habebat, deſiliit ore catulum geſtans quē eo lo-

Anguib. domus le gatis infeſta.

Anguis cum Muſtela concertatio.

oo retenta reliquit, neque tamen à limine longius diſcedebat, operiens quis eum maneret caſus. donec ſatiati informis animalculi conſpectu humi deponeremus, quo mater aduolans correptum tranſtulit, quò deſtinauerat. Fuit etiam nobis ſpectaculo ſiue anguis ſiue draco; certè ſerpens in ſtabulo pedibus equorum obtritus admodum tumida aluo, qua meo iuſſu aperta, reperti ſunt tres prægrandes mures. Mirabar qui tardus veloces, repens currentes conſequi & faucibus (vt videbatur) tam arctis deuorare integros potuiſſet. ſed mirari deſij, poſtquam in alium anguem incidi, qui correptũ ore maximũ bufonem ſiue ranam rubetam à clunibus orſus jam magna ex parte deglutiuerat. videbat nihilominus bufo, & quod poterat prioribus pedibus nitens eripere ſe hoſti contendebat. Cùm primum vidi, magna me cœpit admiratio. exiſtimantem monſtrum eſſe: animal videlicet bipes, cum tanta cauda, quãtus erat ſerpens. re cognita cœpi bacillo tundere, vt capturam dimitteret, quod aliquandiu fruſtra fuit. conabatur quidem ſe præda

Iidē bufones inſectatur.

exone-

exonerare, quo expeditior ſugeret; ſed inuito hærebat in ſaucibus rana, quam magna vi ſugendo attraxerat, qua tamen ad extremum excuſſa, os vacuũ claudere non poterat, rictu fœdum in modum diducto & hiante, qui habitus eius fuit, donec interficeretur. Bacillum illud, ſi Plinio fides habenda, vtile futurum erat parturientibus, ſed ego non contentus indigenis beſtiis, domũ impleui extrariis, quibus alendis familia occupatur & ſe oblectat me vehementer approbante, quo leuius ferat longum patriæ deſiderium. Quid enim potius, quando humano arcemur cõmercio, quàm vt ex beſtiarum contubernio ærumnarum obliuionem quæramus: alioqui ſolitudo, ſaxa & parietes quid delectationis adferant? In his primas tenent ſimiæ, quæ mirificos ludos edunt, & magnos riſus faciũt. Itaque raro eas videas ſine circumſiſtentium corona. earum nequitiam & ridiculam improbitatem magna cum voluptate attendentium. Habeo præterea, lupos, vrſos, ceruos platicerotas (quos non rectè vulgus *damas* vocat) & ceruos vulgares, item hinnulos,

Simiæ iucundæ.

 lynces,

lynces, ichneumones, muſtelas eius generis quas martas & zibellinas vocant; & ſcire vis, etiam porcum, cuius contagium equis meis ſalutare, qui eos curant, mihi perſuadent. Neque verò prætereundus fuit, cùm reliquas animantes nominarem, quando propter eum, mea domus ab Aſiaticis hominib. frequentetur. accedũt vt videant animal illud immundum, à cuius eſu libris ſuisritualibus prohibentur: quod eorum finibus exulat, quod antea viderunt nunquam, cuius Turcæ omnes non minùs quam nos hominis peſtilentia infecti, contactum horrent. quo more cognito bellè fit, vt qui mittere aliquid ocultius ad me velit, porcello in ſaccum coniecto puerum oneret. intranti occurrit Chiauſus. & quid intrò ferat percunctatur. tum puer ei in aurem ſe porculum mihi ab amico dono ferre tentat ille ſcipione, ſtatimque vt grunnitum audit, fugit retrò quantũ poteſt, & abi, inquit, intrò in malam rem cum tuo iſto tam illepido munere. Tum deſpuens, & conuerſus ad cõſeſſores: *mira*, inquit, *res, quam debiles Christianos eſu iſtius impuriſsimi*

Porcus inuiſum Aſiaticis animal.

Modus occultè quædam ad legatos mittendi.

ani-

animales: prorſus eo carere non poſſunt. Sic intromiſſus puer vna infert quæ cęlatum Chiauſum voluit. Sunt item mihi complura auium genera, aquilæ, corui, monedulæ, anates exoticæ. grues Balaricæ, perdiceſq;. His tot animantib. refertæ domus ſpeciē non malè cepit, qui nauem Noes ſimilem dixit Ex his præter eam quam dixi familiæ oblectationem & longæ abſentiæ leuamentum, etiam hāc vtilitatem capio, quod me multa cognóſcere iuuat, quibus lectis inſcriptoribus minus fidem adhibebam. pleni ſunt libri amorum, quibus feræ in homines inflamatæ fuerunt. in quib. quidem ego ſemper aſſenſum ſuſtinui, veritus ne fabuloſa temerè crederem, donec vidi lyncem quem habui ab Aſſyria ſic affectū erga vnum de meis hominibus, paucis diebus cognitum, vt amare negari non poſſet. vbi præſens aderat. multæ & inſignes blanditiæ, complexuſque & tantùm non oſcula. cùm vellet abire iniectus leniter in veſtis laciniam vnguib. retinebat, abeuntem verò oculis proſequebatur: nec eos ferè ab ea parte dimouebat, mæſtus interim, donec

Vtilitas beſtiarum.

Lyncis erga hominem incredibilis affectus.

redeuntem aſpiceret, hic mira rurſus alacritas & gratulatio; nec tulit diutius abſentis deſiderium. illo mecum in caſtra Turcica trans mare profecto, lynx deſiderij vim continua ægritudine teſtatus, poſt inediam aliquot dierum contabuit. Quod tuli ſanè moleſtè, quòd eum cùm ichneumone quem habui valdè placidum, Cæſari dono deſtinaueram propter tergoris puchritudinem, quæ tanta fuit, vt cum communibus lyncibus compoſitus aliud fermè animal videretur, hos enim elegantiſſimos producit Aſſyria, quorum hic tergora quindecim & ſedecim aureis coronatis veneũt. nec dubito, quin illæ fuerint Babylonicæ pelles, olim in pretio habitæ, quarum in l. interdum. titulo de publicanis. mentio fit. Accipe aliud de aue. Eſt mihi inter cæteras, grus Balearica. id genus à vulgatis diſtat candido plumarum cirro ab vtriuſque auris ſede demiſſo. deinde nigritie totius partis colli anterioris, qua Turcæ tegumenta capitis ornant. nec magnitudine communibus gruibus par eſt. hæc quã dico grus Balearica a-
[illegible] pe-

Ichneumon.

[illegible]

Grus Balearica hominũ amans.

pertiſſima dedit amoris ſigna erga militem Hiſpanum, quem captiuum redemeram, ſic ei dedita, vt per plures horas eo inambulante ambularet vnà, illo inſiſtente conſiſteret, aſſidenti verò aſtaret, ſeque ab eo (reliquorum contactū auerſata) tractari & demulceri pateretur. Vbi domo aberat, ibat ad eius cubiculum, oſtiumque veluti pulſatura roſtro appetebat. ſi quis aperiebat, omnia oculis perluſtrabat, ſi eum reperiret, vbi ſe fruſtra eſſe videbat, tum verò totam circuibat domum cum tantis & tam acutis clamoribus vt ferri non poſſet, & neceſſe eſſet aliquo concludi, quo minus eius clangor aures offenderet Sed vbi is redierat, paſſis alis ei obuiam ferebatur cum abſurdo & incondito corporis motu, vt vel ſtaticulos ſaltationis alicuius tranſmarinæ. vel certè velitationem cum pygmæo meditari videretur. Quid plura? fecit ſibi poſtremo conſuetudinem ſub lecto eius cubandi, vbi & ouum ei peperit. Habes duorum brutorum animalium amoris erga homines indices affectus. nunc contrà audi de animalis ingrati feritate & perfidia. fuit

Cerui manſuefacti ſubita ferocitas.

mihi ceruus manſuefactus, qui no-
biſcum multis menſib. comiter & ami-
cè vixit, ſed idem vbi venit tempus co-
itus, derepentè ita efferatus eſt, vt iuris
hoſpitalis & beneficiorum immemor,
omnes nos velut indicto bello pro ho-
ſtib. haberet in obuium quemque
cornib. incurſaret, parceret nemini, vt
neceſſe haberemus eius furorem parie-
tib. & repagulis coërcere. Quib. tamen
effractis cum noctu erupiſſet, magnū
inter equos, qui in area ſub cœlo con-
ſuetudine Turcica pernoctabant, tu-
multum concitauit. cui ſedando cùm
equiſones accurrerent, carceriſque ef-
fractorem eò redigere conarentur, vn-
de proruperat; tantùm abfuit, vt ſe co-
gi pateretur, vt pleroſque vulneraret.
quare illi concitati, in equile quod eſſe
ampliſſimum dixi, perduellem com-
pellunt ibidemque meo permiſſu, ha-
ſtis, venabulis, omnique genere telorū,
quod cuiq; in manum venerat; mem-
bra omnia transfixum ſternunt, primò
quidem fortiter & magno animo ſe
defendentem, ad extremum turbæ im-
parem. nam pluſquam 40. homines
contra vnum armati ſtabant. Sic ille

ſua

fractæ teſſeræ hoſpitalis pœnas dedit. Quo in fruſtra ſecto, oratores qui tum erãt Conſtantinopoli nocturnæ venationis participes feci. fuit ceruus prægrandi & vaſto corpore, quales ferè ex Hungaria autumni principio ad ſuos hymenæos in Auſtriã aſcendunt. Nactus eram à mendicis ex eo quæſtum facientib. circuibant illi ſtipem colligẽtes precatione prius facta. in qua cum Dei nomen ſæpius occurreret, ad quod ipſi caput inclinabant, conſueſecerant ceruum, vt idem faceret. quo miraculo captum vulgus, ac ſi beſtiæ ſenſus diuinitatis ineſſet, in eos certatim quadrantes congerebat, & hunc propter raram coporis proceritatẽ ad Cæſarem ducere cogitaueram.

Ceruus ad Dei nomen caput inclinat.

Quando de mendicis Turcicis incidit mẽtio, non erit abs re pauca de ratione corũ attingere. ſunt illi quidẽ multò rariores, quàm apud nos, nec niſi ferè errones, qui per ſpeciem religionis diuerſas ſanctimonię vias profeſſi vagantur. Nonnulli ſtuporem mentis mendicitati obtendunt. quod quidẽ genus valdè gratioſum eſt, quod ſtolidi & amẽtes, vt cælo haud dubiè prædeſtinati,

Rari apud Turcas mendici.

iam

iam in hac vita pro diuis habeantur. Sunt & Arabes, qui vexilla circumferunt, cum quibus maiores ſuos propagandæ religioni Muſulmannæ militaſſe prædicant: qui non paſſim nec ab omnibus mendicant, ſed veſperi prætereuntib. ſebaceam cādelam, malum citrium vel punicum obtrudunt, vt nummum, qui duplo, triplove pluris ſit recipiant, & vendere potius quàm turpiter rogare videantur. Ceteroqui qui apud nos mendicant, apud eos ſeruiunt. captum vſu membrorum ſeruū nihilominus herus alit, nec eſt ita debilitatus quiſquam, quin operæ eius aliquod ſit pretium: Memini me redimere non ignobilem militem Hiſpanum, qui ordines apud ſuos duxerat: quem cum membris omnibus ex vulneribus debilitatum Turca emiſſet, rationem tamen iniit, quomodo fructum ex eo caperet, traiecit eum in Aſiam, vbi anſerum greges aluntur, quibus paſcendis operas eius locabat, ex quo non contemnendum lucellum faciebat. Ac neſcio an optimè reb. noſtris conſuluit, qui ſeruitutem primus ſuſtulit. Scio ſeruitij varia eſſe incommoda, ſed

Arabum lepida mendicandi ratio.

ea commodorũ pondere ſubleuantur. Si iuſta & clemens & qualem Romanæ leges præſcribũt, ſeruitus preſertim publica, maneret, non tot fortaſſe crucibus, neque tot patibulis opus eſſet ad coërcendos, quibus præter vitam & libertatē nihil eſt, quos egeſtas ad quoduis audendum ſcelus impellit, libertas ſine re non ſemper ſuadet honeſta. non omnium ingenia inopem ferunt libertatem, nec omnes ita nati ſunt, vt ſe regere & ſuo arbitrio rectè vti ſciāt, melioris ductu atq; imperio tanquam adminiculo opus habent, nullum alioqui peccandi finē facturi. vt ſunt quædam beſtiæ, quarum ferocitas ſemper metuenda ſit, niſi vinculis aut robore coërceantur. Hic quidem mens imbecillior auctoritate herili gubernatur, herus ſerui labore viuit. Turcæ maxima, qua publicè qua priuatim, è ſeruitio emolumenta capiunt, rem familiarem ſeruorum operis præclarè tuētur. ideoque prouerbio negant eum pauperem videri, cui vel vnicus ſeruus ſit. Sed & publicè ſi quid moliendum, transferendum, euderandum aut mouendum ſit, id ſeruorum opera & aſſi-

Seruorũ apud Turcas vſus.

dui-

duitate conſequuntur. Nos operum antiquorum magnificentiã nuſquam aſſequimur. quid enim? manib. deſtituimur, hoc eſt ſeruili auxilio. vt taceam, quantum inſtrumentũ ſeruorum doctrina & litteræ fuerint veteribus ad omnẽ ſcientiã adipiſcendam. ſed tu hæc animi cauſſa dici à me puta. Turcicæ quidem militiæ fructus haud aliunde magis conſtat quàm ex ſeruis. Si miles Turca nihil aliud reportet è bello quàm vnum aut alterum mancipium, bene rem ſuam geſſit, tulit laborum præmium Nam vulgare mancipium quadraginta aut quinquaginta coronatis æſtimatur. quod ſi ætatis aut formæ aut opificij acceſſione commẽdetur, duplicatur pretium. ex quo ſatis liquere arbitror, quantum compendiũ faciant, cùm vndecunq; quinq; aut ſex captiuuorum millia abducunt, quamq; quæſtuoſæ ſint illorũ deprędationes. Nec Romanos olim hoc lucrũ ſpreuiſſe aduerto, cùm ſectiones vrbiũ vniuerſas viginti quinque aut triginta milliũ capitũ diſtraherent & publicarẽt, vt eorum ſcripta teſtantur. Turcæ quidem ex tali ſectione plus minus

Pretium mancipiorum.

decies

decies quinquies centena coronatorũ millia redigerent. Quanquam illi quidem à ſuæ religionis hominibus iure belli abſtinent, ab omnique capitis deminutione habent immunes. Sed regredior ex ſemita in viam. cum ſuprà de venatione mea tibi narrauerim, proximũ eſt vt de aucupio quoq; dicam. Turcæ cum omnib. beſtiis indulgeant, tum potiſſimum auibus, & in his vel plurimum miluis, quorum opera mũdiorem vrbem haberi putant. itaque magna hic eius generis alitũ, & quod nec laqueos nec tela metuant, pænè manſuetarum, copia eſt. ſibilo inuocatæ adſũt iactaq; ſurſũ cibaria vnguib. rapiunt. iubeo mactari veruecem, conuocatiſq; illis ad viſcerationem inteſtinorum fruſtra in ſublime iaci, adſunt mox decẽ. duodecim: viginti. ſed paulò poſt adeo frequentes aggregantur, vt pænè domum inumbrent. quorundam ea confidentia eſt, vt de manibus porrigentium abripere audeant. ego interim cum manuali balliſta poſt columnam ſto. modò huius modò illius caudæ vel alarum, vt caſus tulerit, pinnas teſtaceis globis verberans, donec mor-

Turcæ miluiis in primis indulgent.

mortifero ictu vnam aut alteram percuſſam decutio; quæ tamẽ non niſi foribus occluſis audeo, ne Turcas irritem. nec de perdicibus, quando in hũc ſermonem ventum eſt, prætermittendum, ne quam partem ignores mearum oblectationum, & te quoque fortaſſe quæ me cepit, admiratio capiat. Habui perdices Chio allatas ex eo genere, quod eſt roſtro & pedibus rubris, tam cicures, vt eo ipſo tædio eſſent, aſſiduè meis pedibus adhærebant, è crepidis holoſericis roſtro puluerem excitantes, quo ſe puluerarent. cum eſſet moleſtæ, & ſecludi in cameram iuſſiſſem, omnes præ nimia pinguedine paucis dieb. extinctæ ſunt, ſi modo famulis meis fidem habeo. nam Plinius quodam loco leporem & perdicem negat pingueſcere. Nihil dum hic habes, quod mirere; ſed audi reliqua. plena eſt Chios huiuſmodi auibus: vbi cum hominibus ſub iiſdem tectis hoſpitantur. Agreſtes pænè ſinguli plures paucioreſue nutriunt, vt cuiuſque fert animus aut res. primo diluculo paſtor publicus eas ſibilo euocat, procurrunt cateruatim, congregantur que in

Perdices obeundi.

Perdices publicè in Chio aluntur.

via. inde paſtorem, vt apud nos oues, ſecutæ procedunt in agrum. vbi totum diem apricantur paſcunturque. ſub veſperum eodem ſigno reuocatæ, facto agmine domum & ad nota cubilia ſe recipiunt hanc conſuetudinem ita fieri memorant, ſtatim vt oues excluſæ ſunt, eas ruſtici in ſinum intra induſium transferunt, itaque vna die & altera circumferentes fouent, & ori ſubinde admotas ſaliua nutricant. quo beneficio deuinctæ (vt ſunt ferè reliquæ animantes hominibus magis memores & gratæ) nutricios non obliuiſcuntur. vna tamen adhibenda cautio eſt, ne in agro pernoctent, id enim ſi ſemel atque iterum fiat, facilè ad naturam redeunt, vitæ libertatem humano contubernio præferentes. Do maximè operam, vt huiuſmodi miniſterij benè peritum hominem ad Cæſarem reducam, qui eandem alendarum perdicum rationem apud nos inſtituat. Hoc etſi non viderim, tot teſtibus tamen & tã grauibus conſtat. vt eandem fidem tribuam auribus, quam adhiberem oculis: quemadmodum & in eo quod ſequitur, quod adeò hic peruulgatum eſt &

Modus ci curandi perdices.

Oua quomodo in Aegypto excludantur.

eſt & in confeſſo, vt impudẽs habeatur, ſi quid vocare audeat in dubium. Qui ex Ægypto huc veniũt (vt veniũt quotidiè multi) conſtanter affirmant, non illic noſtro more gallinis oua incubanda ſubiici, ſed per certos homines, ad quos ea cura pertinet, verno tempore, multo ſtercore fimoque congeſto ingentem veluti furnum conſtrui, in quẽ tota vicinia longè lateq; oua conferat, vbi ſolis & ſtercoris putreſcentis vapore animentur, ſuoque tempore pullos edunt: quos repetentibus, qui oua contulerunt, qui ei muneri præſunt non numerant (id enim nimis longum eſſet) ſed admetiuntur. Quod vt libentiùs tibi commemorarem, fecit quod eſt apud Vopiſcum in Epiſtola qua Adrianus Ægyptiis iratus, in eos inuehitur his verbis: *Nihil opto illis, niſi vt ſuis pullis alantur, quos quemadmodum fecundent, pudet dicere.* Non dubito quin hic mos vetus fuerit Ægyptiis. ea re ſuſpicor Adrianum eis vt probrum obiicere obſcœnitatem cibi in ſtercore & fimo nati. fieri poteſt vt fallar, tu iudicabis. Nunc exequar quod reliquũ eſt noſtrarum oblectationum. Habeo

com

complures generoſos equos, Syros, Cilices, Arabes, Cappadoces, camelos item portandis ſarcinis, vt reliquum itineris redituſque prouiſum inſtrumentum. volo enim ita Turcas credere, me omnibus exhauſtis domini mei mandatis, vnam expectare decedendi veniam, quam iam diu vrgeo vel importuniſſimè, è diſcordiis præſentib. & inteſtino fratrum bello de tolerabilibus pacis conditionibus non deſperans. Ex equis cum alias magnam capio voluptatem, tum vel potiſſimum cum veſperi ſinguli è ſtabulo producuntur, collocanturq; in area, vt aſpiratione nocturnæ auræ menſib. æſtiuis fruantur, & ſuauius quieſcant. ſic læti & exultãtes progrediuntur, celſa ceruice iubã iactantes vt ſe ſpectari ſentire videãtur priorib. eorũ pedib. aptantur cõpedes, alter poſteriorum pedũ de palo fune religatur. Nihil eſt omninò manſuetius equis Turcicis, neque quod magis dominum aut eum à quo curetur, cognoſcat. Ita eos Turcæ adhibita omni lenitate educant. Vidi, cum per Pontum, ſeu per eam Bythiniæ partẽ, quam ex re Axilon vocant. haberem.

Equi legati.

Equi Turcici manſuetiſſimi.

bërem iter in Cappadociã, quemadmo- eum homines agreſtes, pullos equinos, etiamnum nouos & tenellos curarent, vt eis blandirentur, vt in conclauia, & tantum non admenſam adhiberent, pertractarent, demulcerent. diceres ferè liberûm haberi numero. omnibus ceruicem ambit veluti monile. faſcia amuletis plena, aduerſus faſcinũ, quod præcipue metuitur. nec pueri, quorum curæ committuntur, minore vtuntur clemencia, eos ſibi frequenti palpo cõciliantes; fuſte nunquam, niſi magna cogat neceſſitas, ſæuientes, ergo euadunt illi hominum amantiſſimi: neq; tamen eo magis calcitroſum aut mordacem, aut refractarium reperias. rãra hic huiuſmodi flagitia. At noſtra ratio dij boni quam eſt ab hac diuerſa noſtris moribus nihil putant actum agaſones, niſi truci voce vſq; intonent, niſi fuſtis continenter in equi coſtis habitet. ita fit, vt ad eorum ingreſſum in ſtabulum equi toti cohorreſcant, & eos perinde oderint ac metuant. Amãt Turcæ aſſuefactos habere vt iuſſi procumbant in genua, & ſeſſorem ita recipiant. Bacillum, clauam, aut enſem

Equorũ Turcæ amantiſſimi.

mer

mordicus humo attollant, inſidentiq; domino porrigant. quæ vbi perdidicerunt, vt ſi artis ſides, aptant eorum naribus annulos argenteos, honorem & inſigne diſciplinæ Vidi qui excuſſo ephippiis domino maneret in eodem veſtigio, vidi qui procul aſtante equiſone circuirent, & quoties iuberet, conſiſterent. vidi qui domino mecum in ſuperiore cœnaculo prandente, arrectis auribus vocem eius captarent: quam cum præcepiſſent, adhinnirent Sed eſt eorum equorum proprium, vt non niſi porrecta rigidaque ceruice cursum conficiant, nec ſiſti, nec flecti poſſint, niſi largiore gyro, quod freni (vt ita dicam) crimen arbitror, quod quidem per totam Turciam vnius generis & formæ eſt; neque vt apud nos pro oris equi ratione, aſperius molliusue induitur. Calceant Turcæ equos ſoleis non adeò vt apud nos in medio apertis, ſed pene continuis & ſolidis, quo minorib offenſa aculis pedes obnoxij ſint. Iidem equi haud paulo longiùs quàm noſtri vitam extendunt. videre eſt 20 annorum eo animi vigore, ea corporis firmitate, qua ſunt a-

Eorū erga Dominos fides.

pud nos annorum octo: & perhibentur aliqui in equilib. Principis ob magna merita perpetuis alimētis dignati, duraſſe ad annum quinquageſimum, & eo amplius. Per noctes æſtiuas, quibus calor intentior eſt; Turcæ equos non habent in operto, ſed exponunt (vt dixi) nocturnæ auræ, dorſualibus intectos, arido fimo ſubſtrato, in quem vſum collecta toto anno equorum excrementa ſiccant in ſolem, comminuuntque, & in puluerem redigunt. hoc ſtratum equis ſubiicitur; neque aliud norunt. ſtraminis nullus vſus, ne ad pabulum quidem, modica fœni, non maxima hordei portione equos ſuſtentant, magis quam ſaginant. gaudent macilentioribus. vt ad curſum & omnem laborem aptioribus dorſualibus, quos dixi, equos inſternunt, non minus tempore æſtatis, quàm hyemis, ſed tamen pro temporis ratione diuerſis. id cum ad nitorem pili conducere, tum aduerſum frigus neceſſarium eſſe ducunt alſioſis eorum equis, neque vllam rem minùs ferentibus quàm frigoris inclementiam. Ex his (vt dixi) iucundum ſpectaculum ca-

Equorū ſtra. [margin note, partly illegible]

Macilentiores equi melio ges. [margin note]

pio, cum ſole ad occaſum vergente ſinguli ſuis quique locis in area collocantur, appellati à me vel Arabis vel Caramani vel quocunq; nomine hinnitu reſpondent, oculoſque in me contorquent. nam ſoleo interdum deſcendere, & cortices peponũm mea manu inter eos diuidere. hinc illa notitia. Ego verò quacunque ratione poſſum, moleſtiarum quæro obliuia. Habeo camelos fœminas ſex, per cauſſam ſarcinarũ ferendarum cõparatas; ſed re vera vt ad Principes meos ducã, ſi fortè eorum operæ opportunitate adducti huiuſmodi animalis alendi ſtudium eos capiat. Duo ſunt, ex quibus meo iudicio maximum Turcæ vſum fructumq; percipiunt, oriza inter fruges, cameli inter iumenta. vtrumq; longinquis expeditionibus, quas obeunt perquàm accommodatum. nam illa quidem non facile corrumpitur, & ſalubre hominibus præbet alimentum; & multis ſaturandis pauca ſufficit. Cameli grauiſſima ſubeunt onera, facilè eſuriem & ſitim ferunt, minimumque curæ requirunt. Camelarius vnus ſex curandis ſatis eſt. neq; aliud ferè animal

Cameli.

Magnã ex his Turca vtilitatem capiunt.

mal regenti magis obtemperat: non ęgent pectine, non ſtrigili opus habent, ſcopis mundantur, vt nobis veſtimenta. in nudo ſolo accumbunt verius quàm procumbunt. itaq; onerandos ſe præbent. quod ſi onus fuerit iuſto grauius, fremitu teſtantur, & recuſant ſurgere. ſub grauiore pondere facilè rumpuntur, præſertim via lutulenta & lubrica. Iuuat videre quemadmodum in orbem conſidentes collatis capitibus, ex eadem pelui vel patina ſumma concordia pabulum & potum ſumunt, contentæ minimo. Cum res exigit, in pabuli penuria, vepres & ſpinas rodunt, quibus quanto magis os cruentatur, eò impenſiùs delectantur. camelorum nonnullos mittunt Scythæ, ſed plures ferunt Syria Aſſyriaque, vbi maximis paſcuntur armentis, tantuſq; eorum prouentus eſt & vilitas, vt equa generoſior, interdum centum camelis permutetur. in quo tamen fortaſſe non tam camelorum vilitas, quam equarum caritas, & pretium, admirationem faciat; quòd huiuſmodi equæ tanti illic æſtimentur, vt qui vnam habeat ſe diuitias habere putet. Bonita-

Vna equa centum camelis permutatur.

tis

tis periculum ſit ex arduo monte per præceps in offenſo pede decurſu. Proficiſcens ad bellum Turcarum princeps multa camelorum millia ſecum ducit, ſupra quadraginta, nec multò pauciores ſarcinarios mulos, quorum magnam partem, vbi in Perſiam itur, onerãt omne genus frugibus, ſed præcipuè oriza. Iidem tam muli, quàm cameli, tentoriis atque armis reliquoque bellico inſtrumento & apparatu portando deſeruiunt. Quæ regiones nomine Perſiæ ei regnantur, quem Turcæ *Chiſilbas*, nos Sophi vocamus, non ea fertilitate ſunt qua noſtræ. Tum mos eſt ei genti, vbi hoſtis ingruit, omnia flamma & ferro corrumpere, & ita hoſtem fame ſumouere. Qui niſi annonæ vim ſecum ferat, magno conflictatur periculo. Nec tamen temerè vbi ad hoſtem ventum eſt, comportato commeatui manus admouet, in reditũ potiſſimũ reſeruatur, vbi referre pedem tempus admonet, & per ea loca remeandũ eſt, quæ vel vaſtauit hoſtis vel tanta hominum iumentorumq; multitudo in modũ locuſtarũ penitus (ſic dicam) abraſit: tum Principis com-

Perſæ hoſtes fame ſubmouere conantur.

meatus recluditur, expenditurq; quotidie aliquid Gianizaris aliiſque mancipiis regiis, quod ſatis ſit ad vitam fugientem retinendam. reliquis malè conſultum eſt, niſi de ſuo prouiſum habeant, quo vtantur. Nam plerique talium difficultatum frequenti bellorum vſu experti, equites præſertim, equum loro ducunt. in quo multa vehunt, quæ vitæ vſus exigit. Breue velū quo tentoriolo vtantur, ſub quo ſole vel imbre infeſto latitare poſſint. veſtium item aliquid & ſtragulorum, huc addunt peculiarem penum ſcorteum. ſacculum vnum atque alterum, puriſſimæ farinæ plenum. præterea exiguam ollam butyri, aliquid aromatum & ſalis; quibus vbi ad xtremum famis ventum eſt, vitam tolerent. de prompta farinæ pauca cochlearia in aquā iniiciunt: addunt butyri nonnihil: deinde ſale & aromatibus condiunt: quæ admota foco vbi ferbuerūt intumeſcūt, ſic vt capacem impleant patinam, eo veſcuntur die ſemel aut bis, pro copia, ſine pane, niſi ſi quem igne induratum ſiue bucellatum ſecum attulerunt eo modo annonæ anguſtias per ynum

Equi militum variis vſibus inſeruiūt.

num menſem, & ſi ſit opus amplius e-
luctantur. Sunt qui folliculum ſicca- *Carnib.*
tæ, & in pollinem redactæ carnis bu- *equorum*
bulæ complent, qua, vt firmioris nu- *Turcæ veſ*
trimenti, magno cum fructu (vt dixi *cuntur.*
de farina) vtuntur. Neq; verò interim
equorum carnibus abſtinent, quorum
fieri non poteſt, quin in tanto exercitu
magnus numerus intereat. ſed vt quiſ-
que paulo adhuc habitior periit, ene-
ctis fame hominibus lautum præbet
obſonium. At domini amiſſorum e-
quorum (vt hoc quoque dicam) mouẽ-
te caſtra Principe, viæ qua iturus eſt,
longo ordine abſiſtunt receptis in ca-
put ephippiis ſiue ſellis; ita iacturam
equi ſignificantes, emendoque nouo
auxilium implorantes. quibus mune-
re quo videtur ſubuenit princeps.
Sic Turcæ cum extremis difficultatib. *Militẽ*
patientia, ſobrietate victus & parſimo- *Turcarũ*
nia, pugnant, & ſe rebus melioribus *ſobrij,*
ſeruant. longè aliter quàm milites no-
ſtri, qui quotidianos cibos in caſtris
faſtidiunt, molliculas eſcas, turdos, fi-
cedulas, & conuiuiorum apparatus
requirunt. Quæ ſi non ſuppetant, tu-
multuāt ac pereunt: & ſi etiā ſuppe-

ſtant, pereunt tamen. Nam ſibi quiſque certiſſimus hoſtis eſt, neque capitaliorem habet inimicum quam ſuam intēperantiā; quæ ſi cunctetur hoſtis, eum iugulat. Quæ cogitantem horror corripit, quid poſtremò futurum ſit, cùm hanc noſtram rationem cum eorum comparo. ſuperare alteros, alteros interire neceſſe eſt; ambo certè incolumes eſſe non poſſumus ab illa parte ſtant immenſæ imperij opes, vires integræ, armorum vſus & exercitatio, miles veteranus, victoriarum aſſiduitas, laborum patientia, concordia, ordo, diſciplina, frugalitas, vigilantia. ab hac noſtra, publica egeſtas, priuatus luxus, deminutæ vires, infracti animi, laboris & armorum inſolentia, contumaces milites. duces auari, diſciplinæ contemptus, licentia, temeritas, ebrietas, crapula, quodque eſt peſſimum. illis vincere. nobis vinci ſolitum. Et dubitamus etiam quid euenturum ſit? vnus modò Perſa intercedit: quem ad nos feſtinans hoſtis reſpicere cogitur, ſed is moram adfert, non ſalutem. hoc compoſito, cum totius orientis viribus in noſtras ceruices ingruet, quàm

Comparatio militia Turcica & noſtra.

quàm paratos non audeo dicere. Redeo nunc vnde deuerti. dixi iumentis portari in bellum arma & tentoria, ea ſunt fermè Gianizarorum. Magnæ Turcis curæ eſt, vt benè valentẽ tutũq; ab iniuria tempeſtatis militem habeant. à vi hoſtili ipſe ſe defendat, valetudo ſtat præſidio publico. hinc melius videas veſtitum Turcam, quàm armatum. Frigus inprimis timetur, quod etiam æſtatis tempore tribus arcent veſtimentis, quorum intimum (ſiue ea ſubucula eſt, ſeu quocũq; nomine vocanda eſt) craſſo filo contextum, plurimum adfert caloris, Eiuſdem frigoris depellendi cauſſa & aduerſus imbrem tentoria eis circumferuntur, in quibus tantum cuique tribuitur loci, quantum corpore occupat: ita vnum tentorium 25. aut 30. capit Gianizaros: earum quoque veſtium, de quibus attigi, pannus publicè ſuppeditatur. Ne verò qua querela ſit, & gratiæ quid datum videatur, ita eum diſtribuunt. Manipulatim milites primis noctis tenebris ad locum ei rei deſtinatum euocant, (ſiue id diribitorium eſt) ſiue quod aliud ei nomen eſt.)

Turcarũ cura in milite fouendo.

Frigoris arcendi ſtudioſiſſimi Turcæ etiam æſtiuo tẽpore.

tot iam paratis ſepoſitiſque portionibus, quot ſunt eius manipuli milites ingreſſi ſumunt quiſque quod ſors in tenebris offert, cui ſoli imputatur, ſi quod fuerit panni melioris deterioriſque diſcrimen; eadem de cauſſa ſtipendium eis non numeratur, ſed appenditur. ne quis leuiores acciſoſue nummos ſibi datos criminetur. nec ſtipendij dies expectantur, ſed pridie repræſentatur. Arma verò potiſſimum comportantur in vſum equitis prætoriani. Nam Gianizari ferè pugnant expediti eminus & ſclopeto. ergo vbi hoſtis in propinquo eſt, & ſperatur prœlium, promitur armatura, ſed ferè generis antiqui, variis collecta prœliorum caſibus, exuuiæ & ſpolia veterum victoriarum. ea diſtribuitur in equites prætorianos, alioqui leui tãtùm clypeo tectos. Iam verò cogitare potes, quemadmodum ea armatura vnicuique quadret, ſic temere partita. huic thorax anguſtior, illi laxior galea, iſti ponderoſior lorica quàm ferre poſſit, obtigit. aliud alibi vitium. Ferunt tamen æquo animo armaturam. recuſare ignauum putant, & ſub qui-

Gianizarorum modus pugnandi.

buſ-

buſcunque armis egregiè pugnaturos ſibi pollicentur. tanta eſt frequentibus victoriis & multo belli vſu confidentia. hinc eſt etiam quod peditem veteranum, qui nunquam pugnauit ex equo, tamen ad equum reſcribere non dubitant. Nam ita habent perſuaſum, in quo ſit militiæ vſus, & conſtantia, eum quocunque pugnæ genere fortem operam nauaturum. Neque mihi aliter videntur ſenſiſſe Romani, & in his vel maximè Iulius Cæſar, quem dicere ſolitum ſcribunt, *milites ſuos etiam vnguentatos bene pugnare poſſe.* Nam quid ſpectaſſe eum iudicemus, cùm legionem decimam, venturus cum Ariouiſto in colloquium, equis impoſuit, vt ex equis opinor pugnaret, ſi foret opus, genere pugnæ cui minimùm aſſueuerat. Nam ſcimus longè aliam peditis apud Romanos, aliam equitis fuiſſe diſciplinam. Quòd ſi defendas Cæſaris fuiſſe conſilium, vt in equis quidem deportaret legionem, ſed pedeſtris eius opera vteretur; plenum periculoſæ aleæ videtur futurum fuiſſe negotium, ſi cùm Ariouiſti exercitatiſſimi equites tam eſſent in

Iidem Gianizari tam certamini equeſtri, quàm Pedeſtri ineundo apti.

propinquo, vt Romanos lapidibus inceſſere poſſent, magno de repẽte impetu in eos incurriſſent, dum legioni temporis momento ad pedes deſiliendum, equi amoliendi, ordo aciei inſtituendus fuiſſet. Ac neſcio an noſtris moribus videri poſſit quicquam abſurdius. Sed vtrumcuq; ſit, armorũ vſu freti, inſtitutis quanquam à noſtris moribus alienis & Romani olim bella conficiebant & hodie Turcæ proſpere ſucceſſu pugnant. Atque hæc quidem hactenus. nunc eo reuertor, quod ſcripſi erga omne genus animantum Turcas ſe præbere indulgentes. Canis apud eos obſcœnum & impurum animal habetur, ideoque domo arcent: in eius locum ſuccedit felis, multo caſtior, & (vt videtur) verecundia quadam & pudore præditus. quam conſuetudinẽ firmant exemplo Mahumetis legiſlatoris ſui, cui ſic felis fuit in deliciis, vt cùm lectitante eo in menſa ſuper manicam eius obdormiuiſſet, atque eum tempus ad rem ſacram vocaret in templum, abſcindere ſibi manicam maluerit, quam feli ſomnum turbare. Nihilominus cùm ita de canib. ſentiant,

Canis Turcis ingratum animal,

Mahumetis erga felem impotens amor.

atque

atque illi communes ſint. nec proprios habeant dominos, vicorum potiùs & regionum quàm certæ domus ſcuſtodes, victitentque de purgamentis quæ in publicum eiiciuntur; tamen ſi qua ſit in vicinia fœta canis, accedunt, offas pultis & offarum reliquias congerunt, idque pietati conſonum putant. In quo cum eos accuſo, quòd ea præſtent brutæ animanti, quæ haud ſcio an præſtarent rationis participi & ſibi cōgeneri, certè minimè darent homini Chriſtiano; reſpondent conceſſam homini à Deo rationē, egregiū ad omnia inſtrumentum, qua tamen ille abutatur, ſic vt nihil ei cadat incommodi, quod non ſua culpa contraxerit, idcirco minore miſericordia dignum. At brutis nihil à Deo tributum præter quoſdam motus & appetitus naturales quos non ſequi non poſſint, ideoq; humana ope & commiſeratione ſubleuandos. Ea de cauſſa ferunt grauiter, ſi qua beſtia per cruciatum interficiatur: aut voluptas ex eius laniena quæreretur: cuius rei documēto nuper fuit aurifex quidam Venetus. Is delectabatur aucupio; cœperat inter reliquas *Venetus Auceps malè à Turcis habitus.*

aues vnam coccygis magnitudine atque eiuſdem ferè coloris, non magno quidem roſtro, ſed faucibus ita vaſtis & patentibus vt cùm diducerentur, podigioſè hiarent, & quamuis magnum hominis pugnum caperent. cuius rei nouitatem miratus homo alioqui ridiculus, auem ianuæ ſuæ ſupero limini paſſis alis affigit, faucib. ita bacillo diductis, vt immenſum hiarent. qui illac iter habebant frequentes Turcæ, conſiſtebant ſupiciebantq;. ſed vbi mouere auem & viuere animaduerterunt, in miſerationē verſi clamant, indignum facinus, innocentem auem ſic diſcruciari: aurificem domo euocant, arreptumq; obtorto collo trahunt ad iudicē rerum capitalium. iamq; in eo res erat. vt male verberibus acciperetur, cùm à Bailo Veneto (ſic eum vocāt qui illic inter ciues Venetos ius dicit) quidam interuenit, qui hominem repeteret: quem à beneuolo & fauente iudice tamen fremētib. reliquis Turcis vix impetrat. Sic ille ſeruatus eſt. Riſi ſatis (nam ad me crebrò ventitat) cùm mihi totam rem, quantoq; in metu verſatus eſſet, comemorauit. quin etiam

tiam auem ad me attulit, vt inſpicerem. ea eſt qua dixi figura, noctu volare & vaccarum mammas ſugere aiunt. coniectura ducor, vt veterum *caprimulgum* fuiſſe credam. Tales ſe erga omne brutorum animantium genus præſtant Turcæ ſed maximè pinnigerum. eſt è regione diuerſorij noſtri procera platanus. amplitudine ramorum & opacitate frondium ſpectanda: ſub ea interdum conſiſtunt aucupes, cum magno auicularum numero: accedunt multi, & paruo ære captiuas redimunt, quas ſingulatim deinceps manu emittunt. Illæ ferè in platanum ſubuolant, vbi ſe à carceris ſqualore & ſordibus purgãt, pinnaſque explicant, pipilantes interim. tum Turcæ qui redemerunt, *Audin* inquiunt alter alteri, *vt ſibi gratulatur, & mihi gratias agit?* Quid ergo? adeone Pythagoræi Turcæ, vt omne animal apud eos ſacroſanctum ſit: nulloque veſcantur? minimè imò ferè à nullo abſtinent, quod ſit appoſitum, ſiue elixo ſiue aſſato. Ouem quidem lanienæ naſci dicunt, ſed non ferunt ex earum cruciatu & tormento voluptatem quæri. Minores quidem

Pinnigera animalia Turcis gratiſſima.

Minores aues caueis nũquam includunt.

aues,

aues, quarum cantu rura campique celebrantur, ſunt qui nulla ratione adduci queant vt interficiant, imò vt caueis incluſas teneant, nimium libertati earum iniuriam ſic fieri exiſtimantes. Sed non eſt omnibus vna ſententia. Luſcinias certè egregiò canoras ſunt qui domi nutriant, quarum operas ad canendum veris tempore locent. Vidi qui cardueles ita doctas circumferrent, vt cum eis de feneſtra ſupernè nummus oſtenderetur, quamuis procul aduolarent, nummumque peterent; quem ſi qui tenebat extorqueri ſibi non pateretur, manum eius inſidentes in aliud atque aliud cubiculum tranſeuntem comitabantur, cum nummo interea luctantes: quem ſimulatque adepti eſſent, itineris quod feciſſent memores, ad dominum ſtantem in via ſonituque tintinabuli reuocantem reuolabant, cui tradito nummo operæ præmium grana aliquot canabis accipiebant. Sed quieſco ne me Plinium aut Ælianum imitari, & hiſtoriam animalium componere velle cenſeas. Tranſeo ad alia, ac volo tibi caſtimoniæ mulieris Tur-

Cardueles circuſeu.

cicæ

ciæ exemplum comemorare Turcæ, ſi qua alia gens, vxorum pudicitiæ ſtudent; ideo concluſas ſeruant domi atque abdunt, vt vix ſol aſpiciat. quòd ſi in publicum neceſſitas euocet, ita tectas, ita pannis obuolutas emittunt, vt meræ laruæ aut ſpectra occurrentibus videantur. ipſis quidem viros per linteum aut ſetaceum videndi copia eſt, viris nulla earũ corporis pars ad conſpectum patet, eſt enim apud eos recepta opinio, non poſſe mulierem quam vel minimum forma aut ætas commẽdet, à viro ſine potiundi libidine, ac proinde ſine mentis labe conſpici. ob id omnes habent abſconditas. Fratribus quidem earum, videndi facultas permittitur: at maritorum fratribus non item. Qui ſunt opulentiores aut in aliquo honoris gradu, ea lege ducunt, ne limine vnquam pedem efferant, ne quis quæve ad eas viſendi vel quacunque de cauſſa admittatur, ne conſanguineorum quidem proximi, excepto patre & matre, qui die paſchatis viſere filiam non prohibentur. pro quo ſi mulieres eminenti dignitate patrem habeant, aut dotem attulerunt grandio-

Turcæ caſtitatis ſtudioſi.

Feminæ perpetuò incluſæ.

diorem, repromittunt viciſſim mariti, ſe nullas habituros pellices, ſed eis ſolis contentos fore. Diuortia fiunt inter eos pluribus de cauſſis, quas viris cōminiſci facile eſt. Dimiſſæ dos redditur, niſi probrum aliquod diſſidio cauſſā dedit. Mulieres ęgriùs à viris diuortunt. in cauſſis quibus id eis permiſſum hæ continentur: ſi mariti debitis eas alimentis fraudent: item ſi præter naturæ præſcriptū (quod nefas Turcis familiare) eis abuti conentur. Tunc ad iudicem profectæ ſe non poſſe diutius apud maritū manere teſtantur: iudice cauſam quærente, nihil reſpōdent, ſed exutū pede calceū inuertunt. id iudici abominādæ Veneris indicium eſt. Qui potentiores ſunt, & frequens habent gynæcium, eius cuſtodiæ eunuchos apponunt. non modò teſtibus captos, ſed toto cælo, alioqui ſimplicibus eunuchis ſe parum tutò mulieres ſuas putant committere, quòd eis ſuperet, quo delectare poſſint, quamuis ad generandum non ſint pares. Idem potentiores balnea habent domi, quibus ipſi mulieresque lauentur, ſed tenuiores balneis vtuntur publicis. Corporis

Cauſſæ diuortij apud Turcas.

poris ſordes inſtar piaculi deteſtantur: magis etiam quàm animi impuritatē. crebræ ea de cauſſa lotiones, nec aluū excrementis exonerant, quin aquam ſecum portent, qua partes obſcœnas lauent. Cúm verò vulgus mulierū promiſcuis ſui ſexus balneis vtatur, eo plures cùm ſeruæ tum libera aggregātur: in quib. puellæ multæ ſunt eximia forma, ex diuerſis orbis regionib. variis caſibus collectæ: quæ cùm nudæ vt in balneis reliquarum oculis exponantur, miros in quibuſdam exciant amores, nihilo minores quam quibus apud nos adoleſcentium animos virginei commouent. Vide quid proficiat cuſtodia; quamque non omnia fugit, qui vitauit adulterum. mulieres inter ſe amant, conciliatrices verò nefariorum amorum ſunt balneæ: à quibus propterea quidam mulieres ſuas quoad poſſunt arcent, penitus tamen abſtinere non poſſunt permittente lege. Sed hæc vulgi labes: ditiores (vt dixi) lauant domi, Euenit vt in tali cœtu mulier magno natu caperetur amore iuuenculæ, filiæ cuiuſdam incolæ Conſtantinopolitani, hominis

Corporis ſordes deteſtātur vel maximè.

in tenui re. cumque apud eam procando & blandiendo non tantum proficeret, quantum inſania poſtulabat, rem auſa eſt noſtris moribus pæne incredibilem: mutato cultu mentitur virum, conducit ædeis in propinquo, vbi habitabat puellæ pater: nomen edit inter mancipia imperatoris de numero Chiauſorum; breuique vt fit inter vicinos inſinuat ſe in eius conſuetudinem, nec multo poſt de filiæ nuptiis mentionem iniicit. quid multa? viſa eſt cōditio patri non aſpernanda. libenter annuit. dicitur dos pro facultatibus, & item dies nuptiis, qua ingreſſus in thalamum ad nouam nuptam, bellus ille ſponſus, vbi capitis tegmen depoſuit, & colloqui cœpit, ſtatim agnoſcitur. exclamat virgo. & parentes reuocat. illi cognoſcunt non ſe viro, ſed fœminæ collocaſſe filiam. poſtridiè ducunt ad præfectum Gianizarorum, qui per abſentiā principis vrbi præerat. is increpat. mulieris tam grandis natu veſaniam, ecquid puderet propudium tam fœdæ libidinis, tamque vecordis incepti. tum illa; *Abi ſis* (inquit) *neſcis quid valeat amor. faxit Deus ne eius vires vnquam*

Mulieris Conſtantinopolitana impotens amor.

expe-

experiaris. Ad vocem tam abſurdam non tenuit riſum Præfectus, ſtatimque è conſpectu amoueri illam & profundo mergi iuſſit. ſic vetulæ malè proceſſerunt ſui amores. Turcæ in occulta flagitia non valdè inquirunt, ne locum aperiant calumniæ: manifeſtaria & comperta grauiter puniunt. Vereor ne tam nefarij exempli commemoratio grauior ad tuas aures acciderit; volo, ſi poſſum, commodiore narratione abſtergere ſi quid tædij adhæſerit. nam quod ſequitur, ſat ſcio, non ſine riſu leges: Venerat nuper turbatis in Hungaria rebus à Cæſare tabellarius, Eum Baſſæ non rectà ad me vt conſuetum, ſed prius in Diuanum duci voluerunt. inceſſerat eos cupido cognoſcendi quid Cæſaris litteræ continerent, antequam mihi redderentur, ſuſpicabantur me pleraque ſupprimere, neque litterarum ſententiam fideliter eis aperite. ſed tabellarius futuri prouidus litteras Cæſaris abdiderat, ſolaſque amicorum protulerat. Iam docti erant à ſuo interprete, Ebrahimo natione Polono, litteras in quib. eſſent ſecretiora mandata, non vſitatis characteribus, ſed genere

Littera miſſa ad legatum intercipiuntur.

nere

nere notarum nouo (quas *ziffras* vocaremus) ſcriptas. Dum litteras omnes ſcrutantur, fortè incidunt in epiſtolam hominis mihi amici Burgundici Secretarij. aduertit Ebrahimus per tenuiorem chartam translucentibus litteris non vſitato more conſcriptam. exclamat ſe inueniſſe. vetat attingi reliquas, hanc eſſe, quæ rem contineret, reſignatā Baſſæ iubent vt legat & interpretetur. intenti ipſi ora tenebant. At Ebrahimus negat ſe vel vnam litteram nouiſſe. mirari Baſſæ, & an litteras Chriſtianas nunquam didiciſſet aut dedidiciſſet, quærere: reſpōdet Ebrahimus, hoc genus litterarum iis tantummodo notū, qui eſſent Principib. à ſecretis. illi nō ſatis intelligere, ſed tamen ſi ita eſt, inquiunt, quid ceſſas? cur non ocius cōfers te ad Secretariū vel Baili Veneti vel Florētini? Nihil cunctatos Ebrahimus eò trāſuolat. erant iis notis ſcriptæ litteræ vt à puero decē annorum legi poſſēt. sed vterque Secretarius quod erant ad me ſcriptæ, vix inſpectas reiecit cauſatus huiuſmodi literas à nemine legi niſi cum quo communicatum eſſet earū exemplum. Cum hoc reſponſo recurrit Ebra-

Secretarij Veneti nolunt legere litteras legati.

ſtimus. Baſſæ deliberant quid facto ſit opus tum neſcio quis: Eſt in hac vrbe vir multarum litterarum ſciens Patriarcha, aut hunc, cùm ſit ſenex & Chriſtianus, litteras iſtas lecturum opinor, aut aliũ neminem. Itur in iſtius ſententiam Patriacha negat ſe vel vnum apicem nouiſſe: non enim litteras Græcas, non Latinas, non Hebræas, neque Chaldæas eſſe. ſic irrito labore referuntur. hic Hally Baſſa tametſi alias vir minimè inſulſus, ad Ruſtanum conuerſus, *Carduſsi*, inquit (id Turcis fratrem ſignat) recordor mihi fuiſſe ſeruum natione Italum, omnium linguarum & litterarum peritum. is ſi viueret, mihi haud dubium eſt, quin literas iſtas legere & interpretari poſſet, ſed iampridẽ diem ſuum obiit. Ignari quid præterea conſilij caperent, optimum ſtatuunt litteras nulli ſibi futuras vſui, ad me mittere. ego omnì re per Ebrahimum cognita (neque enim celari poterat) grauiter queror & ſuccenſeo, quòd ita litteras meas intercepiſſent; nulla iuris publici, nulla Cæſaris, a quo veniſſent, reuerentia: & ſimul iubeo illum expectare, vt translata quædam

Querela legati contra Ebrahimum.

præfectò, inquit: neque ego ab hac abſum ſententia, æternæ beatitudinis conſortes fore, qui ſanctè innocenterq; hãc vitam traduxerint, quamcumque illi religionem ſecuti ſint. Ea eſt quorundam inter Turcas hæreſis, neque verò Ruſtanus per omnia nimis catholicus habetur. Turcæ pietati & officio ſuo conuenire exiſtimant, vt homini Chriſtiano de quo benè ſentiant, ſacrorum & religionis ſuæ communionem ſemel deferant; vt ſeruent, ſi poſſint, certo exitio deſtinatum. quare nullum maiorem honorem haberi, neque maius beneficium â ſe dari poſſe arbitrantur. Accipe aliud cum Ruſtano colloquium, vt intelligas quanto interuallo Perſas à Turcis religio diſiungat. Interrogabat me aliquando: num bellum inter Reges Hiſpanorum & Gallorum maneret: cùm manere reſpondiſſem; Quo iure inquit, inter ſe bellum gerũt, cum religionis ſocietate iunguntur? eodem (inquam) quo vos cum Perſis. Sunt ciuitates, prouinciæ, regna, de quibus controuertunt, & armis diſceptant. Alia res eſt, inquit Ruſtanus; Nos enim ne ſis neſcius, magis

Hæreſis Turcarum.

A Perſis magis a-uerſi Turcæ ſunt, quam à Chriſtianis.

K auerſa-

uerſamur Perſas, magis profanos habemus quàm vos Chriſtianos. Nunc de rebus Hungaricis aliquid. Ex quo huc redij, res in Hungaria vario euento geſtæ, de quibus ſingulatim perſcribere longum eſſet, & à meo inſtituto alienum. Rediit in Tranſiluaniam Iſabella, regis Ioannis vxor, vnà cum filio, repudiata tranſactione pactiſque infirmatis, quæ cum Cæſare Ferdinando fecerat. & populis Tranſiluaniæ Turcicorum armorum terrore, ſub vetus iugum ceruicem denuò ſubmittentibus. Quibus feliciter peractis, Turcæ non contenti, ne de tota quidem Hungaria deſperare videbãtur Itaque cum alia ſibi attentanda putarunt, tum inprimis Sigeti obſidionem, (ea vox Hungaris inſulam ſonat) loci natura valde muniti. Ad eam rem ducem deligunt, qui ſuperioris temporis felicitate ſuis multum fiduciæ, hoſtibus contra plurimum adferret formidinis. is fuit Hally Baſſa Epyrota, cum reliquis rebus in Hungaria cui præfuerat, feliciter geſtis: tum maximè clade Sfortiæ Palauicini & Epiſcopi quinque Eccleſienſis famoſis. Arceſſitus ab vltimis contra Perſam.

Iſabella Trāſiluaniæ dux.

[illegible]iſſima [illegible] Hally Baſſa ſu[illegible]a.

ſani Turcicæ ditionis finibus, vbi præerat, venit cum magna expectatione Conſtantinopolim. Erant etiamnum hîc mei collegæ. ſuum reditum vrgentes. Placitum eſt Baſſis, vt eum videremus, quem belli quoddam fulmen à nobis habitum iri iudicabant. excepit nos humaniter, multa locutus in eam ſententiam, vt paci conſuleremus, ne ferro flammaque vaſtari Hungariam vellemus: ad eas potius conditiones accederemus, quas ſuus Imperator nobis ferebat. Reſpondimus nobis nihil pace antiquius, modò daretur iis conditionibus, quæ Imperatori noſtro tolerabiles eſſent ea pace prohiberi, quæ eſſet contra rem & dignitatem Maieſtatis ſuæ. Ita diſceſſimus prius aquæ ſaccaro dilutæ potione ab eo honeſtati. Erat eunuchus Hally, ſed q̃ vni demptũ erat corpori, hoc addituũ animo videbatur. ſtatura erat breui, ſufflato corpore. colore buxeo, triſti aſpectu, toruis oculis, latis & eminentib. humeris, inter quos depreſſum latebat caput. Ex ore duo veluti aprugni prominebãt dẽtes. vox ei rauca; vt vno verbo dicam, Furiarum quarta. Is

Hally Baſſ. deſcriptio.

Sighetū oppugnatur.

poſtridiè magno apparatu in Hungariam pergere contendit: vbi ſumpto ad comparationem belli ſpatio, poſtremò ducit ad Sigethium, reſtituenteſque Babocham (ea arx eſt) Cæſaris homines diſturbat. Sed Cæſar de cōſiliis eius iam pridem factus certior de tribus filiis vnum nomine Ferdinandum iuuenem, cuilibet veterum Imperatorum animi magnitudine parem, deſtinauerat, quem ruenti Hally Baſſæ opponeret, cuiuſque virtute rebus Hungaricis opitularetur. Atq; is non quidem maximis copiis, ſed equite ſelecto, contra Hally exercitum ſtetit. Narrarunt mihi Turcæ qui interfuerant, fuiſſe operæ pretium videre earum copiarum ſplēdorem, ordinem, conſtantiam. Furebat pro inſita animo ferocitate Baſſa, qui lōgè ampliores copias habebat, audere Chriſtianos ſuum conſpectū ferre. Neſcio quid paludoſi ſoli inter vtrūq; exercitum intercedebat, qua tranſiri ſine diſcrimine non poterat. Ferdinando quidem, cui Sigheti ſubſidium, & vt hoſtem ab obſidione auerteret, conſilij ſcopus erat, tranſeundi neceſſitas nulla. Hally Baſſæ contrà ſummæ rei

Ferdinandus Cæſaris filius.

Ferocia Baſſa.

diſcri-

diſcrimē neceſſariū, niſi cedere turpiter periculoſique receptus aleam ſubire mallet, vt euentus docuit. Is ergo proſpiciens in quam neceſſiitatem adductus eſſet, rei ſummam in caſum dare decreuerat, iamque eo flexerat equum vt ſe in locum illum impeditum demitteret; cum ex circumſtantibus Singiaccus quidam, cuius mihi nomen excidit, animaduerſa periculi magnitudine, equo deſilit, & fræno equi Baſſæ manu iniecta, Ecquid, inquit, vides *Sultane* (ita dignitate præcellentes, Turcæ nominant) in quàm apertum diſcrimen teq; & nos omnes coniicias. Non cogitas quantum illa palus incommodi habeat. expectant Chriſtiani armis animiſque parati, vt nos partim vix emerſos, partim etiamnum in cæno hærentes, diſſipatos certè omnes perturbatoſque ipſi conferti opprimant, imprudentiaque noſtra ad exploratam victoriam abutantur. Quin moderare iracundiæ, redi ad te, tot viros fortes tecum vna Imperatori noſtro & melioribus temporibus ſerua. Dabit Deus locum his incommodis ſanandis. Quibus dictis Hally, tan- *Hally Temeritas.*

quam mente recepta, ſe continuit. Nemo tum fuit Turcarum, qui non eius Singiacci conſilio ſeruatum exercitum confiteretur, Sed tamen cùm eſſet res delata Conſtantinopolim, etſi ne Baſſæ quidem Viſirij, hoc eſt primarij, idem inficiari poterant. nihilominus impunitatis tam audacis facti ſupereſſe memoriam noluerunt. Laudabant quidē muſſantes & fidem & prudentiam; ſed exēptum licentiæ, vt vt ſucceſſerat, ſine debita animaduerſione ad poſteros tranſmitti alienum à diſciplina iudicabant. ea re loco motum reuocant Conſtantinopolim, vbi inter abactos verſari cogunt; donec purgato quoad viſum eſt, flagitio, haud paulò meliore præfectura rurſus ornant, vt facilè appareret diſciplinæ magis conſeruandæ quam delicti merito, eas pœnas dediſſe. At Hally paulò poſt amiſſa in reditu inſidiis atque incurſu Hungarorum bona parte exercitus, fractus & inglorius Budam ſe recepit, vbi dolore atque ignominia expeditionis inauſpicatæ vitam inuiſam cum morte commutauit. Contra Archidux Ferdinandus cum merita laurea ad patrem

Pœnas dat temeritatis Cōſtantinopoli.

Hal'ys infauſtus obitus.

Ferdi-

Ferdinandũ ſe retulit, re non ſolùm ad præſentem vtilitatem, ſed multo etiam magis ad poſteritatis exemplum benè & feliciter geſta; dato Turcis documento, ſi moleſti eſſe pergerent, Cæſari neque vires neque duces deeſſe, quibus eorum inſolentiam caſtigaret. Nec ab eo tempore paulò modeſtiùs Turcæ illis finib. ſe habuerunt. Dum eſſet adhuc in caſtris apud Sighetum Hally, noſtri milites ſcalis in mœnia egreſſi, vrbem Strigonium, eiuſdem cum vicina arce nominis ceperant, vnde prædæ nonnihil egeſtum, abducti habitatores ferè pueri mulieresque. Cuius rei cùm trepidus ad Hally Baſſam nuncius veniſſet, qui ipſa vultus conſternatione magnum aliquod malum profiteretur, quærit Baſſa. Satin' ſalue? & quæ tantæ conſternationis cauſſa? tum illi ingentem acceptam cladem, captum, direptumque Strigonium memorat. Sic Baſſa, quam tu mihi (malùm) cladem ingentem, quod tantum incommodum narras? Ea demum ſatue mihi clades animaduertenda contigit, cum hinc (genitalium ſedem oſtentans) ea mihi membra ablata ſunt, quæ me vi-

Strigoniũ à Chriſtianis occupatum.

tabat Ruſtanus & præclarũ illud neceſſarij ſui ſtratagema glorians omnibus ingerebat. Nihil dum hic habes quod gratulatione dignum ſit, ſed ſumma potius commiſeratione. hi ſunt caſus tragici, fortunæ inſolentis ludi. Verùm non diu affuit Nemeſis quæ riſum Ruſtani lacrymis & luctu mutaret. Venit non ita multo pòſt ab iiſdem regionibus magna celeritate eques Dalmata, ex eorum genere quos ab enormi ſtolidaque audacia *Dellios*, hoc eſt, amentes ſiue inſanos Turcæ vocant. qui malè rem geſtam, aduerſo Marte pugnatum nunciaret. pleroſque Singiaccos alioſque præſidiorum præfectos coniunctis copiis in hoſticum feciſſe excurſionem, multa millia peruagatos tuliſſe, egiſſe omnia, magnam prædam adeptos eſſe: ad extremum cum modum non facerent, incidiſſe in exercitum Chriſtianorum, equites ſclopetarios, à quibus magna clade ſe fuſos fugatoſque multos deſideraſſe, in quibus & Achillem illum cecidiſſe Ruſtani propinquum, tantis modò laudibus celebratum. Tam triſti nuncio perculſus Ruſtanus lachrymas non

Ruſtani inanis lætitia.

Turcarũ clades.

ei fumus, fatemur. ignis vnum eſt ex elementis, & quidē acerrimum. Et quæ ſunt cuiuſquā mortalium vires tantæ, quæ elemētorum violētiæ non cedant? Hæc cùm Dalmatica magniloquentia plenis faucib, pronunciaret, vix (quanquā in re triſti) qui adſtabant erumpentes cachinnos reprimebāt. Hæc res me non mediocriter exhilarauit, mœſtum etiānum à memoria ſuperioris caſus. Ex quo diſcere potui, Turcis magno terrori eſſe minores ſclopetos. quorum ex equis vſus eſt. Idē vſu venire audio Perſis. ex quo fuit nō nemo, qui ſuaderet Ruſtano ad bellū aduerſus Perſas cum ſuo rege proficiſcenti, vt turmam ducentorum equitum ex ſuis domeſticis inſtitutam ſclopetis armaret, magno terrori futuram hoſtibus, & ſtragem magnam facturam. Nec conſilium aſpernatus Ruſtanus eam turmā inſtituit, ſclopetis inſtruit, curat exercendam. Sed nondum dimidiam partem itineris confecerant. cum aliud ad ſclopeti vſum neceſſarium deficere cœpit, amittebatur quotidiè aliquid aut frangebatur, raris qui poſſent reficere. ſi bona ſclopetorum pars iam

Minores ſclopeti Turcis terrori ſunt.

 inuti-

Ioſius Huic ſe æmulum comparauerat Velibegus eiuſdem laudis affectator, finitimorum locorum & ipſe Singiacus: æmulatio aliis forte rebus aucta, ad ſummum odium, inſidias & vulnera proceſſit, hac an alia de cauſſa arceſſitus Conſtantinopolim Velibegus mihi incompertum, venit certe. ex quo cum alia multa quæ fuiſſent in Diuano Baſſæ poſtremò de diſſidio ipſius cum Arslambego audire voluerunt. Tum prolixe recitauit totam illarum ſimultatum ſcenam, cauſſas, progreſſum, & quo denique euaſiſſent, & vt cauſſam ſuam faceret meliorem, ſubiūxit ſe ex inſidiis ab Arslambego vulneratum: quibus nihil fuiſſet opus, ſi ſe dignum ſuo nomine Arslambegus præſtare voluiſſet. quandoquidem ipſe pugnam cum eo nunquam ſubterfugiſſet, vt quem ad ſingularem pugnam multoties prouocaſſet. Hoc Baſſæ auerſantes. Tunc comilitoni tuo ſingulare certamen denunciare auſus es? deerant quippe Chriſtiani, in quos pugnares. viuit vterque veſtrum pane noſtri Imperatoris nihilominus inter vos de vita decernere parabatis. quo iure, quo-

Quare Turca duella auerſentur.

tuam exemplo?an ignorabatis, vtercunque veſtrum cecidiſſet. Imperatoris damno caſurum? Quo dicto duci eum in carcerem iuſſerunt, in quo multis menſibus maceratus, vix tandem liberatus eſt, exiſtimatione valdè deminuta. Apud nos multi hoſte publico nunquam conſpecto, quod in ciuem aut contubernalem ſtrinxerunt ferrum, clari & memorabiles habentur. Quid iis moribus facias, vbi virtutis locum vitia occupant. & quod pœnam meretur, gloriæ & honori vertitur? Reſtat vt quoniam omnia ſcire vis, ne aduentum quidem in hanc vrbē Colchorum regis te fraudem. Regnat ad Phaſim fluuium, in ſinu maris Euxini, haud procul à monte Caucaſo. Nomen ei Dadiano. vir eſt & dignitate oris & proceritate corporis conſpicuus. ſed moribus vt fertur incultior. venit cum magno comitatu, ſed ferè pannoſo, veſtitu vili & obſoleto. Colchos hodie Itali *Mingrellos* appellant. ſunt ex iis populis, qui intra portas Caſpias, quas Turcæ *Demir capi* hoc eſt ferreas portas nominant, & maria Ponticum & Hyrcanum ſitian à genere Chriſtia-

Colchorũ regis aduentus Cōſtantinopolim.

** Arſla Leonem Turcis ſignificat.*

næ religionis quod ſequuntur, an ab antiquo nomine (quod verius videtur) Georgiani hodie vocantur, in quibus cenſentur Albani & Iberi. Cauſſa aduentus incerta. Sunt qui ſuſpicentur veniſſe euocatũ à Turcis. Nam Colchi reliquique eius tractus populi belligerante cũ Perſis Turca, ſi ab eo ſteterint, magno adiumento eſſe poſſunt. in vulgus tamen credibilior cauſſa præfertur, veniſſe petitum auxilium aliquot triremium aduerſus vicinum Iberum quod ſi obtineat, non recuſaret vltrò ſe vectigalem huic principi facere. eius patrem Iberi interfecerunt. Antiquis & inueteratis odiis ab Iberis Colchi diſſident: ſed quodã tẽpore cùm de concordia & reconciliatione conſtitutum eſſet colloquium; magnoque numero hinc Colchi illinc Iberi conueniſſent, facetum illud cõmemoratur, magnis inter eos poculis cœptum pugnari, & de bibendi gloria certamen initum, in quo inferiores Colchi profundo ſomno ſternuntur. At Iberi mala fide vſi ſopitam & ſtertentem bonum Dadianum in currum coniiciunt, & veluti iuſto prælio captum ſecum auehunt.

Cauſſa aduentus illius.

Faceta pugna.

bunt, & in editam turrim condunt. quam iniuriam vt vlturi irēt Colchi, & vt regem ſuum recuperarent, ad xxx. hominum millia cogunt, quorum dux regina captiui vxor, magni mulier animi, nec equitandi imperita nec tractandorum armorum. In eo exercitu rerum capita potentioreſque ponderoſis & inhabilibus loricis tegebantur; gladioſq; habebant & præpilatas haſtas. erat item (quod mirere) certa ſclopetariorum manus. reliqua multitudo nullis armis tecta, ſagittis pugnabat aut præuſta ſude aut grandi lignea claua, in equis ſine ephippiis vecta. cæterum ordo ibi nullus, nulla imperia. ſic cum tumultuoſè ad eum locum appropinquarent, vbi rex cuſtodiebatur, paucarum bombardarum fragore perterrefacti ad vnum milliare trepida fuga retroferũtur. hinc collectis animis redeunt: ſed eodem modo terrore bombardarum aliquoties proturbantur. At Dadianus propinquum auxilium deſpiciens, ſciſſis in faſcias, quibus lectus ſternebatur, linteis noctu per feneſtram ſe demittit, & ad ſuos profugit. quod ſtratagema, vt miri-

Colchorũ contra Iberos exercitus

Bombardarum terrore fugatur.

m irificum hodieq; multo populorum illorum ſermone celebratur. Colchorum regio omnis generis frugum v berrima, tantùm non ſponte prouenientium, præterquam frumenti & hordei. quamquam nec ea defutura putãt, niſi parceretur operæ iuuat indulgere deſidiæ, negligenti cultura panicum ſeritur, quod copioſiſſimum prouenit tantoque fœnore redditur, vt ſemel ſatum in biennium ſuppetat. eo aſſueti ſaturantur, neque meliorem frugem deſiderant. Vinum conſitis ad pedem altiſſimarum arborum vitibus multũ & non contemnendum legunt: atque huiuſmodi vites per arboris maritæ ramos ſparſæ in multas ætates ſufficiunt; Cera & melle feris apibus per ſiluas opus facientibus abundant. vnus illis, inueſtigandi labor. eædem ſiluæ venationis magnam copiam ſuggerũt: plena omnia phaſianis & perdicibus. Terræ fertilitatis vel pepones argumento ſunt, qui præterquam quòd ſuauiſſimi ſunt ſaporis, in longitudinẽ trium pedum ſæpe excreſcunt. Argenti ſignati minimum eſt. argenteum nummum norunt pauci, aureum pauciores.

Colchorũ regio fertiliſſima.

Argenteorum & nummorum etiã aureorũ.

penuria apud Golchos.

ciores, habẽt ferè nulli. quare neſcio an fortunatos illos nefas ſit dicere, qui tanta careant peccandi illecebra: tametſi (ni fallor) noſtratum pauci hanc eis felicitatem inuideant, apud quod nemo diteſcat. eatenus tamen argento honos eſt, vt ſi quod è peregrinorũ commercio redactũ eſt, vt fieri neceſſe eſt, id omne ad vſum templorũ transferatur, crucibus aut calicibus aut alijs templorum ornamentis conflandis, quæ Rex, vbi viſum, per ſpeciem publicæ neceſſitatis omnia conuaſát, ad ſeque auertit. vnum inter ſe norunt commercij genus permutationem. ergo quo quiſque abundat, in forum portat, vt permutet cum eo quo indiget. ita pecunia non deſideratur: mutua merces pro pecunia eſt: quin & regi ſuum vectigal terræ fructib. penditur largè illi ſuminiſtrantur. quæ vſus vitæ cultuſq; requirunt. quod edat, quod bibat, quod veſtiat, quo famulitiũ & bene promerentes remuneret. Penu ei inexhauſtum, cum ex decimis, aliiſque iuribus regiis, tum ex muneribus quæ aſſiduè congeruntur. in quib. prodigendis nihilo ſegnior eſt, quàm in accipiendis.

Digitized by Google

cipiendis. Eius regia tanquam horreũ publicum eſt, omni copia rerum refertum: inde victus omnibus ſuppeditat. qui indigent, quos circumuenit inopia. quos malignior prouētus & ſpes anni fefellit, regiis cibariis aluntur. Mos eſt, vt qui mercatores illuc nauem appulerunt, munere aliquo regem impertiant. id qualecunque rex non ſpernit: ipſos in terram egreſſos conuiuio adhibet. Eſt vaſtum quoddam ædificium. quod ab vtroque capite regiis ſtabulis clauditur, in quo regi menſa ſtrenitur. ea eſt longiſſima. ipſe accumbit in ſumõ, mediocri ſpatio interpoſito accumbant reliqui. menſa oneratur variis eduliis, ſed potiſſimum venatione, nec parcè miniſtrantur vina. quæ vt quiſque largiſſimè hauſerit, eo hoſpes gratior habetur, in eodem cœnaculo cibum etiã ſumit Regina, cũ muliebri comitatu, ſeorſum tamẽ. nec magna ibi grauitatis aut decori ratio. eadẽ ferè poculorum licentia, ineptæ geſticulationes, cachinni, nutus, nictus; vt ſi ſint Iaſones. non defuturæ Medeæ videantur. A prandio rex cum ſuis hoſpitibus it venatum. ibi paſſim in ſiluis, in vmbracu-

Palatium Regis.

bracu-

braculis ampliſſimarum arborum, huc illuc proiectam plebem videre eſt, inter vinum & choreas & cantus dies feſtos agentem: in longam perticam ſiue aſſerem ſides intendunt, eaſque bacillo ad numerum percutiunt, ad quem ſtrepitum cantant ſuas amicas, & laudes fortium virorum, inter quos (ſi vera ſunt, quæ memorantur) frequens Rulandi nomen: vnde eo translatum, non coniicio, niſi tranſmare migrauit vnà cum Gothofrido Bollionio. de quo Rulando multa narrant prodigioſa, magis etiam ridicula, quam noſtri talium fabularum architecti. In tanto ocio tantaque victus affluentia non conſtant mores. rara ibi pudicitia. Maritus vxori vel ſorori aduentorem cõmendat, vt eum obiectet, ne tædium temporis; de reliquo parum ſolicitus. quin placere ſuas vxores glorioſum ducunt. nec puellarum aſtrictior cuſtodia eſt aut melior diſciplina. paucas inuenire eſt adultas, quæ ſint virgines. oſtenduntur pleręq; matres anno ætatis decimo. quod cum mirere, neque propter corporis paruitatem credas, iuſſæ infantem proferunt grandi rana haud

Rulandi notum nomen apud Colchos, & vnde ſit.

Digitized by Google

haud multo maiorem, cùm alioqui gens procera ſit & forma membrorum egregia. adeò verò omnis leporis & vrbanitatis expers eſt, vt inter cætera ſonitu quodam gutturis ructus haud abſimili, ſe tibi blandiri, & honorem habere arbitretur. vna in re vim ingenij oſtendunt, in faciendo furto: furandi ſolertia in magna laude ducitur. qui dextro Mercurio furatur, magnus cenſetur: qui neſcit, vt ſtipes & truncus deſpicitur: imò vix communi luce dignus iudicatur. adeò quidem vt huiuſmodi vel frater vel etiam filius, vt degener & ſpei deploratæ, mercatoribus aduenis donetur, aut parua merce permutetur, quocumq; terrarum aſportandus. Narrabat mihi mercator Italus, qui in ea regione fuerat, ſacerdotem in templo cultrum ſibi ſentienti ſed diſſimulanti ſurripuiſſe; cui, ne ſe putaret ſefelliſſe, vaginam dono dederit, vt haberet videlicet quo cultrum reconderet. Templum ingreſſi; Deiparæ virginis, Petri, Pauli, aut aliorum diuorum imaginum præſentia mediocriter afficiuntur: vnam requirunt diui Georgij in equo ſedentis effigiem ante hanc

Furandi apud eos ſolertia.

Diuorũ imagines colunt, & maximè D. Georgij Martyris.

hanc venerabundi ſe proſternunt: deinde omni ex parte deoſculantur, ne equi quidem ſoleis prætermiſſis. hūc demū virum fortem fuiſſe prædicant, bellatorem inſignem, qui ſæpe ſingulari certamine, paribus armis, cum malo dæmone congreſſus victoriam reportarit. aut certè non inferior diſceſſerit. Nunc dicā quod attonitus legas: regnorū orientalium principes nō ſolēt adiri ſine munere, Dadianus Suleimanno munus attulit tantæ claritatis ex gemma carbunculo cauatam patinam, vt ad eius lumē ducenti homines noctu non minùs quàm meridie iter facere poſſent. Non credo (inquis): nec ego, neque credas poſtulo. aliorū eſt affatim qui credāt. Cordatiores breuem capedūculam dicunt è lapide carchedonio ſiue granata naufragio interceptā, cuiuſdā filii regis Perſarum, quem Conſtantinopolim transfugere conan tēmpeſtas in littus Colchicum ciecit. Attulit etiam falcones quos vocant albos (ſiue id genus aliud accipitrum fuit) viginti, quos in Colchide frequentes reperiri aiunt. Hæc ſunt quæ de Colchis & eorum moribus audita,

Munus magnificum Suleimanno allatum.

com-

communia tecum eſſe volui. De ſtudiis reliquaque vitæ meæ conſuetudine, quod quæris, & an domo prodeam nunquam. equidem non ſoleo prodire, niſi cùm adferuntur à Cæſare litteræ, quas huic principi reddam; aut mandata, vt de Turcorum præſidiorum rapinis & maleficiis expoſtulem: quod anno fit bis, terue, quod ſi velim interdum cum meo cuſtode per vrbem obequitare, iam fortaſſe non denegetur. ſed nolo id gratiæ mihi apponi, malo exiſtiment cuſtodiæ acerbitatem à me nihili pendi. & quæ mihi voluptas ſit circumuectari per ora Turcarum, aut obloquentium aut etiam conuicientium? Merus & agri delectant, non vrbs, ea præſertim, quæ penè ruinā minatur, in qua nihil ſit reliquum ſplendoris priſtini præter ſitum, quæ quondā Romanæ vrbis æmula inceſſit, nunc indigniſſima premitur ſeruitute. quæ intuentē, quem nō ſubeat commiſeratio. quem non moueat rerum humanarū inconſtantia. Et quis ſcit an ex propinquo nos eadem fata vrgeant? Domi me contineo, vbi cum libris, veteribus amicis rationē habeo, cū his verſor, his me
oblecto,

oblecto, ipſe mihi valetudinis cauſſa ſphæriſterium ſtruxi, in quo me minore pila ante prandium exerceo: à prandio exerceor arcu Turcico, quo genere armorum dici non poteſt quàm iſti excellant. Ab octauo aut etiam ſeptimo ætatis anno arcum tendere incipiunt, idque continuis 10. aut 12. annis vſurpant: ex quo maximam brachio firmitatem acquirunt, & tantam ſcientiam, vt nihil ſit tam minutum quod ſagitta non conſequantur. Arcubus vtuntur vt haud paulo quàm noſtri ſunt validiorib. ita propter breuitatē multo habiliorib. qui non ex ſimplici ligno, ſed è neruo & cornu bubulo multoque glutine & lino componuntur. Horum etiam firmiſſimorum neruum exercitati Turcæ ad aurem vſq; facilè adducunt: quos tamen aliquis qui non aſſueuerit, tametſi robuſtus, tantum intendere nequeat, vt nummum erectum, inter arcum & neruū in angulo vbi crenæ inditur loco moueat. Ictu vero tam certo ſagittas deſtinant, vt in prœlio hominis oculum, aut ſi qua alia pars vulneri pateat, configant. Videre eſt in ludo vbi diſcunt, tanta arte dirigentes ictum, vt

Sagittæ ad certū locum eiaculandæ peritiſſimi Turcæ.

in ſcopo albi m̃: quod ferè minus eſt tallero, quinque aut ſex ſagittis ita circumuallent, vt ſingulæ ſagittæ albi oram contingant, non violent tamen neque comminuant. A ſcopo haud ferè longiùs triginta pedibus abſiſtunt. annulis vtuntur in pollice dextræ manus oſſeis, quib. incumbentem neruũ attrahunt, ſiniſtræ manus pollicis eminentis iuncturæ nodo ſagitta coercetur, longè quàm apud nos diuerſa ratione. Scopi aggerē à ſolo quatuor plus minus pedes excitant, è terra ſabuloſa tabulis circumſepta. At Baſſæ, & qui ampliorem habent familiam, eius generis ludo ſuos ſeruos exercent domi, quos inter quidam ceteros præcellentes, alios inſtituũt. ex his aliquot ſolemni Paſchatis (nam & ipſi ſuum habent Paſcha) in magna ſupra Peram planicie conueniunt, vbi aqua fronte humi conſidentes cruribus ita compoſitis vt ſartorum apud nos conſuetudo eſt (ea eſt enim propria Turcarum ſeſſio) à precatione orſi (ita enim omnia Turcæ auſpicantur) inter ſe quis longiùs ſagittam mittat contendunt. agitur ea res magna modeſtia & ſilentio,

Scopi excitandi modus.

Etiam Turcæ ſuum ſolenne paſcha, & quo modo illud ab iis celebretur.

aſtans terra extractas mundataſq; ſagittas iaculantib. reiectat. quo nomine à ſingulis certà donatur ſtipe, qui ei quæſtus eſt. Scopi frons oſtioli ſimilitudinem refert: ex quo fortè vſurpatū eſt Græcis prouerbium, vt cum toto ſcopo aberrare aliquem ſignificare volunt, eum *iaculari contra ianuam* dicant. Nam & Græcos eodem ſcopi genere, iam olim vſos arbitror, & Turcas ab iis ſumpſiſſe, non quòd ignorem arcus vſum Turcis antiquiſſimum. ſed nihil vetat, quin vbi in vrbes Græcas victores ſucceſſiſſent, hanc inuentam ſcopi atque aggeris rationem retinuerint. Non enim facilè gentem aliā minùs piguit aliorum benè inuenta ad ſe transferre. Teſtes maiores minoreſque bombardæ, multaque alia, quæ à noſtris excogitata ipſi ad ſe auertūt. vt libros tamen typis excuderent, horologia in publico haberent, nondum adduci potuerunt: quod ſcripturam, hoc eſt ſuas litteras ſacras, nō amplius ſcripturam fore, ſi excuderetur. et ſi horologia publice haberentur, aliquid de æditiorū ſuorū & priſci ritus auctoritate deminutū iri arbitrētur: alias plurimum

Scopi forma vnde ad Turcas peruenerit.

rimum tribuere ſoliti vetuſtis aliorum inſtitutis, pæne vel cum aliqua religionis ſuæ iniuria: de vulgo dico. Quis eſt qui neſciat, quàm ſint auerſi ab omni ſenſu Chriſtianarum ceremoniarum? ſed tamen cum Græcorum ſacerdotib. mos ſit, certo veris tempore aquas cõſecrando mare clauſum veluti reſerare, ante quod tempus non facilè ſe committant fluctibus, ab ea ceremonia nec Turcæ abſunt. Paratis ergo rebus ad nauigandum, ſubinde ad Græcos accedunt, percunctanturq; an nõdum etiam ſit aquis dictum bene; quod ſi negent, nauigationem differunt: ſi factum reſpondeãt, naues conſcendunt ac nauigant. Fuit item Græcorum inſtitutum, vt non niſi ſexto die Auguſti feſto transfigurationis Domini ſpecus recluderetur, vnde in Lemno terra quam *agos ſphragida* vocabant, hauritur. idem inſtitutum hodieque ſeruant Turcæ: & vt olim ſacerdos Græcus liturgiam ibi celebrabat, ſic & hodie illam celebrari volunt, ipſi quidem ſacrorum ex longinquo tantum ſpectatores. Quod ſi quis roget, cur tamen ita faciant, reſpondent, multa ex-ſtare-

Turcæ Chriſtianorũ ceremonias non omnino contẽnunt.

Liturgiã in feſto Transfig. Domini fieri curant.

ſtare antiquitus inſtituta, quorum vtilitatem diuturnus vſus comprobarit, cauſſæ ignorentur. pluſquam ſe ſciuiſſe & vidiſſe veteres, non eſſe conuellenda eorum placita. malle ea ſeruare, quam cum ſuo damno quicquam mutare. quæ opinio apud nonnullos adeò inualuit, vt ſciam quoſdam ſacro baptiſmate voluiſſe ſuos filios in occulto luſtrari, quòd dicerent ſe ſuſpicari eum ritum aliquid boni continere, & non temerè inſtitutum. Sed vt nec iſtud omittam de eorum exercitationibus, mos eſt antiquus gentis iam à Parthis vſque deductus, vt in equo fugam ſimulantes hoſtem temerè ſubeuntẽ ſagitta feriãt: q. vt faciãt expeditiùs, ita cõ equũtur. ſum̃am altiſſimæ perticæ, ſiue mali in plano erecti, partem æreo globo induunt, quem ad malum vbi celerrimo curſu equum incitarunt, iamque nonnihil prætervecti ſunt, repentè conuerſi reſupinatiq; equo curſum perficiente, ſagittam in globum illum mittunt: cuius rei frequenti vſu efficiunt, vt nullo negocio arcu in fugam verſo, hoſtem incautum figant. Tempus eſt vt me in deuerſorium

Parthor in fuga imitantur.

recipiam ne cuſtos meus nihil ſuccen-ſeat. Quicquid his quas dixi exercitationib. temporis mihi ſuperat, id omne libris impenditur, aut colloquutionib. cum amicis, vel Peræ ciuibus, origine Genuenſibus, vel aliis; non tamen ſine venia Chiauſorum. Neque verò illi eodem modo ſemper affecti ſunt. habent delucida interualla, quibus ſe tractabiliores præbẽt. Cùm ergo ſunt in mari Halcyonia, frequentes ad me ventitant ſalutandi gratia, vel aliis de cauſis, Raguſæi, Florentini, Veneti, Græci etiam interdum, aliarumq; nationum homines. Deferuntur etiam huc ex lõginquiorib. terris homines, quorum ſermonibus vehementer capior. venit ante paucos menſes ſuccini mercator quidam Dantiſco, qui vniuerſum eius ſucci ſiue bituminis prouentum redẽptum habebat. cuius cùm magnus in Turciam numerus exportetur, cupido eum inceſſerat cognoſcendi, quis eius hic vſus eſſet, aut quo porrò ferretur. Demum cognouit portari in Perſiam vbi in magno honore eſt. ornant eo ſua conclauia, muſæa & ſacraria. Donauit is me vaſculo ligneo eius ceruiſiæ quam *Iuppenbier* vocant, ſane præ-

Chiauſorum interualla.

Succini mercator.

ſtantiſſimæ. ſed riſi ſatis conuiuas meos, Græcos & Italos; qui huiuſmodi potus inſolentes, quo nomine vocarent, nō reperiebant, poſtremò quod valetudini conducere ex me audiebant, & medicamenti genus eſſe rebantur, ſirupum nominarunt. quem dum ſibi miſceri ſubinde petūt, vt magis ac magis etiā guſtent pitiſſando, meum vas vno prandio abſumpſerunt. Enimuerò vtor tanta aliquando Chiauſorum facilitate, (nam ſubinde mutantur) vt non modò ſi prodire velim, non repugnent, verùm vltrò inuitent, ſed ego (vt dixi) recuſare ſoleo, ne in ſua manu poſitum putent, vt mihi gratificentur, vel moleſti ſint. excuſo autem ita cauillans, vt dicam tam diuturna in ea domo manſione, me in eius ædificij partem coaluiſſe, vt non ſine ruinæ periculo inde auelli queam. ſemel proditurum, cum daretur in patriam reditus. Familiæ meç libertate gaudeo. quo æquiore animo ferat longum exilium. In quo rurſus eſt illa moleſtia, quod occurſantibus temulentis Turcis crebræ rixæ oriantur, maximè ſi abſunt Gianizari: ſed nec ſi adſunt, ſemper

Cereuiſia Dantiſco allata.

Græci et Itali per imperitiā ſirupum vocant.

Rixæ crebræ cum Turcis.

prohibere poſſunt, ne plagæ inferantur aut accipiantur. itaq; magno cum tędio meo, accuſantium calumnias refutare cogor, ſed me hoc onere maiore ex parte leuat Chiauſſorum importunitas, ſedulò fores clauſas habentium: cuius nuperũ exemplum volo tibi commemorare. Venerat ad me miſſus à Cæſare Philippus quidam Baldus Italus, ſex & ſexaginta natus annos, maiore celeritate quã ea, ætas tolerare poſſet, ex quo in morbum incidit, Imperauerat medicus clyſterem, quem cùm pharmacopæus attuliſſet, eum Chiauſſus aditu prohibebat, neque medicinã ægroto inferre patiebatur nimis inhumaniter. Habebã id temporis Chiauſſũ qui diu comem & benignum erga nos ſe geſſerat, ſed tunc veluti derepètè efferatus adeò ſæuum ſe præbebat, vt ferri non poſſet. fuſtem etiam & verbera ad me adire volentib, intentaret. poſtquam ſatis me commouit, demonſtrandum ei ſtatuo quàm ſumat inanem operam cum his ineptis & puerilibus terriculis. appono de meis vnum, intra limen qui ianuam peſſulo obductam habeat, reſeret nemini, niſi meo iuſſu.

Chiauſſi feritas.

iuſſu. aderat Chiauſus, manè, vt fores de more aperiret: ſed vbi clauis nihil proficiebat, ſenſit intus occluſas. inclamat hominem meum, qui per valuarum rimas ei perſpicuus erat, vt ſe intromittat. meus recuſat. iraſci Chiauſſus, conuiciari & maledicere. Tum famulus, blatera tu quantum voles: huc quidem non introibis, neque tuorum quiſquam. Nam cur ego tibi magis aperiam, quàm tu nobis: tu nos incluſos, nos te excluſum tenebimus. Tu foris oſtium occlude quantum voles: ego vt intus clauſum ſit, prouidebo tum Chiauſſus, itane iuſſit orator? iuſſit. At equum ſaltem ſine vt collocem in ſtabulo. non patiar. fœnũ tamen & pabulum ſuppedita. tantundem eſt in vicinia vnde emas. Solebã eum Chiauſſum aſſumere mihi conuiuã. aut de menſa ad eum mittere tũ mutata ſorte ante fores ieiunus excubabat, equo ad platanum quæ eſt è regione religato. hac iter habent Baſſæ & plerique purpurati, cùm è regia domum ſe recipiunt videbant equum Chiauſſi, quem ex ornatu ſatis norant, ad pedem platani fœnum rodentem.

Legati lepida de eo Syndicãa

A Baſſis ſpſe ridetur

percunctabantur, cur illic haberet, ac non potius in ſtabulo, vt conſueuerat: ille rem vt ſe habebat commemorat; vt nos includat, ſic ſe ipſum à nobis excludi, ac non modò ſe, ſed & equum: nec ſibi cibum, nec equo pabulum ſuppeditari hæc ad reliquos quoque Baſſas perlata cum riſu accipiebantur. atq; ab eo tempore dubium eſſe deſiit, quã nihil proficerent, occludendis foribus, quamq; ſpernerẽtur huiuſmodi friuolæ vexationes. Ac paulo poſt amoto illo Chiauſſo liberiore cuſtodia haberi cœpti ſumus, cuius rei paucis diebus animaduertendam mentionem fecit Ruſtanus. Nam cum ad eum veniſſet ſalutatum quidam grãdis natu, qui pietatis & ſanctimoniæ opinione magnũ habebat nõen in reliquo ſermone quæſiuit à Ruſtano, cur cùm manifeſta eſſet principis filiorũ inter ipſos diſcordia, ex qua graues motus impẽderẽt, iamq; eſſent pro foribus; cur (inquã) cũ Cæſare pacẽ non firmaret, ab eaq; parte Suleimannũ cura liberaret? Tum Ruſtanus nihil ſibi ait optatius, ſed q poſſet? quę ego poſtularẽ, mihi nõ poſſe ipſũ cõcedere: quæ verò mihi offerret,

Humanior Chiauſſus ſubrogatur alteri.

ferret, me nolle accipere. nec ipſe, inquiebat, cogi ſe patitur. qui non expertus ſum; vt eum ad meas conditiones adducerem? habeo cũ iam multos annos incluſum multis modis. moleſtus ſum, & tracto aſperè. Sed quid proficio: ad omnia occalluit. cùm damus operã vt eũ quàm arctiſſima cuſtodia cõtineamus, vltrò ſe oppeſſulatis foribus includit. ſic mihi fruſtrà labor ſumitur. alius, vt moleſtiis defungeretur. credo iam ad noſtram religionẽ deſciuiſſet: iſte nihili pẽdit. hæc mihi retulerunt, qui ſermoni interfuerũt. Propenſum in ſuſpiciones hominũ genus ſunt Turcæ, animis imbiberũt, habere Chriſtianorũ principũ oratores varia mandata, quæ pro re nata & ingenio tẽporũ deinceps proponant ac primò quidem ſi poſſint commodiſſimis legibus depaciſcantur: quod ſi minus procedat, ad ea pedetentim deſcendant quæ grauiora ſint. ob id perterrefaciendos, oſtendendum bellum, veluti carcere concluſos habẽdos, omnib. modis vexandos, quo malis victi, quæ ad vltimũ reſeruare iuſſi ſint mãdata, maturiùs edãt. Quam ad rem multũ olim iuuiſſe

Turcæ ad ſuſpitiones proni.

oratorem quendam Venetum nonnulli arbitrantur quo tempore de reſtituenda Turcarum regi Romaniæ ſiue Græciæ vrbe Neapoli inter Venetos & Turcas diſceptabatur.

Vnde ea ſuſpitiones ortũ ſumpſerint.

Qui cùm haberet in mandatis à ſuo ſenatu, vt omnia experiretur, ſi qua ratione cum Turcis ſalua Neapoli tranſigere poſſet: quæ vbi feciſſet, potius quàm ad bellum veniretur, demum in eius vrbis deditionem conſentiret, contigit proditione quorundam ciuium Venetorum, vt hæc Turcis enũciarẽtur, quorũ ignarus orator, cũ leuiorib. cõditionibus proponendis actionem auſpicari & animos Baſſarum tentare cogitaret atque illis vt mandata omnia exprimeret inſtantibus, pernegaret aliud ſibi mandatum: poſtremò Baſſæ indignantes eo proruperunt, vt diceret̃, videret quo progrederetur: nõ ſolere ſuũ dominum haberi ludibrio, ſcire eum, cum quibus mandatis veniſſet, quæ ſingulatim ei recitarunt, ad amuſſim cum iis quæ habebat, congruentia. Quæ niſi ſtatim omnia proferret, cùm ei tanquam impoſtori & mendaci non leue impendere periculum, tum cer-

Baſſarũ in legatũ Venetum indignatio.

tamRe-

am Reipub. eius perniciem maturari, concitata ob eius fraudem implacabili ira Suleimanni, & domino illo in belli exitialis flammam conieсto. haud longum eſſe conſulendi tempus, ſi mãdata omnia edidiſſet: ſin fruſtrari pergeret, nullã fore ad pacis ſpem regreſſum neque pœnitentiæ locum. Suleimannum rogare neminem: habere, Dei beneficio vires quibus poſſet cogere. Quibus commotus orator fruſtra cælari exiſtimans, quæ eſſent apertiſſima, nihil reticuit, ſed vt quidq; habebat ab illo ſenatu commiſſum, ingenuè faſſus eſt. quæ tamen res ei magnæ inuidiæ domi fuit. Ab eo tempore Turcæ videntur impenſiùs indulſiſſe ſuſpicionib: cũ nullo oratore ſe bona cõditione tranſacturos rati, niſi quem diu macerauiſſent. Hinc Velduuickiũ Caroli Imperatoris oratorem octodecim menſibus, meos collegas triennio amplius diſtinuerunt, & nulla re confecta dimiſerunt. Me verò quamdiu iã exerceant, nondum vllum animo finẽ prouidentem, tibi non eſt ignotum. Cum verò veniſſet hic, quem dico, Baldus homo id ætatis ſuſpicabantur attu- *Weldauuickius Caroli Imp. legatus.*

liſſe noua mandata, quibus nos incommodioribus pacis legibus illigari pateremur. quæ ne ego inuerterem verebãtur; quippe curarum eorum interiorũ conſcius. ea de cauſſa immitius agendum putabant, quo citius illa & certiore fide extorquerent. Ab eodem conſilio; Ruſtano venit in mẽtem, mihi tanquam per iocum belli metũ incutere. quid ergo? mittit ad me prægrandẽ cucurbitã ex earũ genere, quas nos angurias, Germani *Waſſerplutzer* vocãt, proueniunt mira ſuauitate Cõſtãtinopoli, ſeminib. intus rubris, quæ Rhodo vt originem, ſic nomẽ ducunt: harum vſus ad mitigandã in magnis calorib. ſitim, eius formæ vnã Ruſtanus. cùm eſſet calor intentior, ad me per interpretẽ meum mittit, cum hac præfatione, vterer tẽpori accomodato fructu, nihil eſſe refrigerãdo caloris aptius; ſed ſcirẽ Budæ & Belgradi magnã eius fructus & quidẽ grãdioris aliquãto copiam eſſe, deſignans bõbardarum globos. Renenciari iubeo, me pro munere habere gratiam. libenterq; vſurum. ſed quod de Buda & Belgrado diceret, mihi non videri mirum: quando et-

Ruſtanus belli terrorem fruſtra legato incutit.

do et-

do etiam huius generis fructuum equidem nihilo minorum magna eſſet vbertas Viennæ. iuuit Ruſtanum ex reſpõſio intelligere, nõ me latuiſſe cauilli ſui argutiam Nunc me tempus vocat ad res Baiazetis, de quibus tu inprimis ſcire deſideras. Meminiſti haud dubiè, quẽadmodum fuerit ante años aliquot Baiazetes à patre dimiſſus, ea lege, ne quid deinceps moueret aduerſus fratrem, neu nouarum turbarum cõcitator eſſet: pacem ad amicitiã, vt fraterna neceſſitudine dignumerat, coleret. Recordaretur quid ſibi recepiſſet, neque ſuã ſenectutem vltra ſollicitaret, alioqui nõ laturum impunè. Quæ quidem apud animum Baiazetis pondus habuerunt, dum ei vixit mater. magis vt eius voluntatem retineret, neq; ſpẽ quam vnicam in eius erga ſe indulgentia habebat, corrumperet. quâm quòd vel fraterna charitate, vel patris, in ſe beneuolentia confideret. vtcunque ſit, in gratiam matris quieſcebat tamen, verùm poſtquam ea biennio poſt fato conceſſit: tanquam nulla ſpe ſalutis reliqua, omnibuſq; pietatis vinculis exſolutus, priora conſilia reſumere, & veteres

De Baiazetis noua narratio.

Spes quã in matre habuerat animum Baiazetis continet.

veteres cum fratre ſimultates grauius exercere cœpit. ac modò inſidias ex occulto vitæ eius ſtruere, modò aperte vim intentare, ſæpe prouinciæ eius fines per ſuos homines incurſare (nã prouincias confines obtinebant) & ſi quos deprehẽdere poterat eius domeſticos, in domini contumeliam malè multare: denique nihil reliqui facere, eorum quib. fraternam exiſtimationem, (quãdo vitæ nocere non poterat) minui violarique arbitrabatur. Addictos ſibi quoſdam habebat Conſtantinopoli, per quos militum prætorianorum animos, quibus poterat artibus alliciebat. nec dubitabat, cùm res ita ferret, eo ipſe trãſire, atque apud conſcios & ſuæ factionis homines latitare. quarum rerum præſertim ex Selimi litteris nihil Suleimannus neſciebat: quib. identidem admonebatur, vt curam haberet ſuæ ſalutis. Errare eum, niſi iſtas Baiazetis nefariorũ conſiliorum profuſiones, ad extremum, in caput ſuum verſuras intelligeret. Nihil pen ſi habere Baiazetem; non homines non Deũ curare, modò regnaret. Non minus indomitæ cupiditati eius, patris

Suleimãnus à Selimo minatur.

ioco-

incolumitatem, quam fratris intercedere. per ſuum latus vitam eius peti. cuius ſceleris iamdiu captum ſit conſilium, modò occaſionem quæri. videret ne prius inſidiis circumuentus teneretur, quam ſciri poſſet aut ſubueniri. Sibi quidem facilè eſſe Baiazetis iniurias tolerare, ſed magnitudine periculi paterni commoueri. Quibus rebus Suleimanni odium aduerſus Baiazetem magis ac magis accendebatur. Ergo per litteras offi ij ipſum commonefacit, quanta in eum vſus eſſet clementia. quid ſibi promiſiſſet, vetera illa in memoriam reuocat. Non fore ſemper veniæ locum. Fratrem iniuriis laceſſere, ſibi moleſtiam creare deſinat. Breue ſibi vitæ tempus. quo exacto fore Deo curæ quæ ſit amborum fortuna. interea debere eos quieſcere. ſuæ & publicæ tranquillitati conſulere. Sed hæc ad Baiazetem fruſtra erant, vt cuius animo penitus inſediſſet, quamuis experiri fortunam potius quam ignauum & torpentem mucroni fratris iugulum ſubiicere: quam ſe ſortem manere in regno Selimi tam clarè prouidebat, quàm ea quæ poſita

Suleimani odiū augetur.

ſunt

ſunt ante oculos. Reſpondebat tamen ad paterna iuſſa non incommodè. ſed facta cum dictis nō congruebant, neq; de ſuſcepto conſilio quicquam mutabat. Quod vbi vidit Suleimannus, alia ratione agendum, filioſq; à ſe longius amouendos, & inter ſe maiore ſpatio diſiungendos ratus, indicat ſibi placere vtrumq; intra certam diem decedere de ſua præfectura (Chiutaiæ præerat Baiazetes, Magneſiū regebat Selimus) ac Baiazetē ire Amaſiam, Selimū migrare Iconium. Selimo nihil erat q imputaretur, integra apud patrē gratia: ne tamē cauſa maturaretur Baiazeti deſcendendi ad extrema, ſi ſolus præfectura moueretur. ex equo habitos Suleimannus videri volebat. Mandatis additum, quo locorum ſpatio diſiunctiores eſſent, eo. animis coniunctiorib. inter ſe fore. vicinitatem ſæpe obeſſe concordiæ, dum miniſtrorum ſeruorumq; improbitate multa vtrinq; peccantur, quibus dominorum voluntates exulcerentur. dicto audiētes ſint. qui ſegnius paruerit, non vitaturum contumaciæ ſuſpicionem. Nihil cunctatur Selimus, vt q ſciret hæc magnam

Nouum Suleimāni conſilium.

Præfecturas mutare iubet.

partem

partem gratiæ ſuæ dari. Baiazetes tergiuerſabatur, ac paulũ modò progreſſus ſubſtitit. querebatur vel recẽti fratris cæde damnatã infauſti ominis Amaſiæ præfecturam ſibi dari: quamuis potius prouinciam boni conſulturum, quàm eã vbi propinquorũ miſerabiles exitus ſemper in oculos incurrãt, & funeſta memoria animũ vulnerẽt. Hybernare ſaltẽ liceret in iis locis, aut certè vnde frater deceſſiſſet. Suleimañus nihil audiebat: iam dierum aliquot iter præceſſerat Selimus cũ copiis, quas ei pater adiunxerat (nã Baiazetis inſidiæ metuebantur) Baiazete etiãnum cunctabundo & reſtitante; cum derepentè conuerſo itinere regreditur captoque circuitu fratri à tergo apparuit, Pruſiadem cõtra Cõſtantinopolim in littore Aſiatico Bithyniæ vrbem petens, non inſcio conſilij patre, cui cunctatio Baiazetis nõ placebat. Quid enim ſi cõciliatis prætorianorũ animis Pruſiadem aut ipſam Cõſtãtinopolim petere contendiſſet? quantũ ſumæ rerum. quantum ſibi & Selimo periculum? in communi metu ibi conſiſtere Selimum viſum tutiſſimum, vnde plurimum mu-

Baiazetes Conſtãtinopolim petit.

tui præſidij è propinquitate oſtenderetur. Nondum tantas vires habebat Selimus, vt cum fratre quiduis auſuro ſine metu manū con ereret. Baiazetes vbi Selimum à tergo reſpexit, & nihil aliud ſua mora effectum, quàm vt ille certus imperij hæres eſſet, ſi quid patri humanitus contigiſſet, cuius rei pro continua eius inualetudine, ac tū ſolito etiam grauiore, metus non aberat: dat litteras ad patrem quibus fratrem criminatur, non potuiſſe eum apertius declarare, quam eſſet in eum animo impio & contumace, qui non alia de cauſſa eo iter flexiſſet, quam vt imperio inſidiaretur. & breuem haberet traiectum, ſi qualem de morte eius ſperaret nuncium accepiſſet Quod ſi votum eius longior vita patris moraretur, ipſe rem occulto facinore per ſuos ſcelerum miniſtros tranſigeret, parricidioque imperium interciperet. Nihilominus hunc talem, vt egregia pietate & patris valde reuerentem, geſtari in ſinu: ſe contrà rectè ſentientem, & cui nihil tale vnquam venerit in mentem, qui patris nutus omnes obſeruet, repudiari. cuius ſumma postulatio ſit, vt omnem

Selimus fratris inſidias metuit.

Baiazetis ad patrem preces.

vt omen infelicis præfecturæ vitet. inde vertit ad preces, & patri denuò ſupplicat, vt ſibi de alia præfectura gratificatum velit, vel ea vnde migrarit frater, vel alia quacunque modò auſpicatiore quàm Amaſia. Ad hæc ſe reſponſum exſpectaturum eo loco vbi iam conſtiterit, ne ſi voti compos fiat, longius ſibi regrediendũ ſit. Quòd ſi nihil impetrauerit, iturum tunc quocumque pater iuſſerit, De Amaſia quod cauſabaturBaiazetes, non erat de nihilo, quòd ſic mos ferat Turcarum vt è minimis rebus maximarum auguria capiant. ſed aliter accipiebantur à Suleimanno, cui filij lachrymæ non erant ignotæ. quem ſciebat affectare locum nouandis rebus Amaſia opportuniorem, longius à Conſtantinopoli diſſita. Sic Baiazetes alias ex aliis moræ cauſſas nectens, patris quod poterat voluntatem eludebat. neque ceſſabat nouo milite adlegendo ſuas copias augere, armare, pecunias facere, õniaq; apparare, quæ ad ſui defenſionem & fratris oppugnationem pertinerent. Quæ Suleimannus ita accipiebat, tanquam ſibi ipſi vis pararetur, nihilominus magnã partem ſilen-

Baiazetis doli.

ſilentio tranſibat nolebat cautus ſenex incitatum Baiazetē, magis etiam præcipitē agere. Non fugiebat eū, omniū gentium oculos in hoc filiorum diſſidium verſos: ſtudebatque, vt quam minimo ſtrepitu, tēpore interpoſito turbæ ſedarentur. Reſpondit Baiazeti leniter, de præfectura mutari non poſſe: immotam ſtare eius rei ſententiam. facturos rectè, ſi ambo proficiſcerentur, quo iuſſi erant. de reliquo bonam ſpē haberent ſibi fore curæ, vt omnia ſic adminiſtrarētur, vt neutri iuſtæ querela locus relinqueretur. Qui hæc mādata ad eum perferret, deligitur Pertau Baſſarum Viſiriorum quartus: cum iiſdem verò, vt res ſine ſtudio geri videretur, ad Selimum deſtinatur Mehemet Viſiriorum Baſſarum tertius. datur vtrique negotium, ne ante ab eorum latere, ad quos miſſi erant, digrediantur, quàm illi ſuas prouincias attigiſſent. haud abſurdo Suleimanni conſilio, vt tales viros apud filios aſſiduos officij monitores haberet. Quod quidē facilè paſſus eſt Selimus: non item Baiazetes, q cum ruere & miſcere omnia haberet in animo, nihil alienius à ſuis inceptis

Pertau Baſſa.

Baiazetus agrè Baſſam ſecum retinet.

inceptis ducebat, quàm habere affixũ ſibi vnũ de paternis conſiliariis, qui ſua dicta factaq; arbitraretur. Igitur humaniter appellatũ, & donis pro copia cultum, fruſtrà renitentem dimittit; præfatus ſe velle eo defenſore & patrono apud patrem vti: alioqui ſe habere neminem, qui ſuam cauſſam tueretur, nõ futurum ſe ingratum, neq; indecorem clientem. Cæterum referret patri, ſemper ſibi primam futuram mandatorũ eius auctoritatem, ſi per Selimum liceat, cuius iniurias & ſuæ ſalutis oppugnationem diutius tolerare non poſſet. Sic dimiſſus Pertau ſatis certũ reddidit Suleimannum, quæ filij mens, quod conſilium eſſet. Tametſi Baiazetes ne nihil actum ea legatione videretur, ſe Amaſiam ire ſimulabat, nihilo ſecius aduerſus eum Suleimannus omnia cõparabat. Bellerbegum Græciæ cum ſuo equitatu quamuis podagra tardum feſtinare, & Selimo ſubſidio ire imperat: & reuerſum è legatione Mehemet Baſſam cum fidiſſimis prætorianorum eadem de cauſſa in Aſiã mittit: ipſe quoque accinctus eodem properare videri volebat, ſed milites prætoriani detrectãtes & inuiti ad ſigna cõueniebãt, fra-

Suleimannus omnia cõtra illum parat.

ternum bellum vt ſceleris plenum abominantes. Nam in quem ſtringerent ferrum? an non & ipſum imperij hæredem? poſſe ſuperſederi hoc bello, vt minime neceſſario, nec cogendos ſociali ſanguine maculare manus, & piaculo ſe obſtringere. Baiazetis conatus neceſſitate defendi. Quæ poſtquam ad Suleimannum perlata ſunt, ad ſuum Mufti (quem ſupremum Turcarum ſacris antiſtitem haud dubie memineris) à quo in rebus dubiis tanquam à quercu Dodonea reſponſa petuntur, refert: Quomodo habendus ſit, qui ſe viuo pecunias & manus cogat, oppida expugnet, imperij quietem turbet. Quid item de iis cenſeat, qui caſtra eius ſequantur, & talia conanti auxilio ſint: ac poſtremo de iis qui arma capere recuſent, & nihil eum peccare, defendāt Reſpondit Mufti, eum hominē, & qui eius ſectam ſequantur, videri quouis ſupplicio dignos: qui verò contra eum arma ferre detrectarent, tanquā profanos & religionis deſertores pro inteſtabilibus habendos. Hoc reſponſum in vulgus effertur, atque opera præfecti Chiauſorum ad Baiazetem

Mufti conſulitur.

Eius reſponſum.

Digitized by Google

tem mittitur. Paucis poſt diebus rediit Conſtantinopolim quidam de corpore Chiauſorum, quem â Suleimanno ad Selimum ablegatum Baiazetes interceperat, per quem patri nunciabat, ſibi cum eo cuncta pietatis officia conſtare; nulla contra eum arma mota, neq; recuſare, quin ei in rebus omnibus dicto audiens ſit. cum fratre ſibi negotium & de vita certamen; cuius ferro ſibi neceſſariò cadendum ſit, aut illi ſuo. nefas ſupereſſe vtrumque. hoc diſſidium eô viuo finire ſibi certum eſſe: proinde ipſum rectiùs facturum, ſi ſe certamini eorum non interponat, neque alterutri auxilio ſit. Quòd ſi (vt ferebatur) mare traiiciat, vt Selimo ſuppetias eat; ne ſperet ſe facilè in poteſtatem redactum iri. exploratum habere perſugium: ſed cum non prius tranſiturum in Aſiam, quàm ipſe incendiis, cædibus, ruinis totam deformaſſet. nihilo mitius, quàm aut Tamerlanes aut alius quiuis hoſtis importuniſſimus. Hæc ita renunciata haud mediocrem Suliemanno curam attulerunt. Simul audiebatur Axuar oppidum, cui filius Selimi pro Singiacco præfuerat à Baia-

Baiazetis ad patrem monitio.

Suleimannus his verbis nonnihil concutitur.

veteres cum fratre ſimultates grauius exercere cœpit. ac modò inſidias ex occulto vitæ eius ſtruere, modò aperte vim intentare, ſæpè prouinciæ eius fines per ſuos homines incurſare (nã prouincias confines obtinebant) & ſi quos deprehẽdere poterat eius domeſticos, in domini contumeliam malè multare: denique nihil reliqui facere, eorum quib. fraternam exiſtimationem, (quãdo vitæ nocere non poterat) minui violarique arbitrabatur. Addictos ſibi quoſdam habebat Conſtantinopoli, per quos militum prætorianorum animos, quibus poterat artibus alliciebat. nec dubitabat, cùm res ita ferret, eo ipſe trãſire, atque apud conſcios & ſuæ factionis homines latitare. quarum rerum præſertim ex Selimi litteris nihil Suleimannus neſciebat: quib. identidem admonebatur, vt curam haberet ſuæ ſalutis. Errare eum, niſi iſtas Baiazetis nefariorũ conſiliorum profuſiones, ad extremum, in caput ſuum verſuras intelligeret. Nihil pensi habere Baiazetem; non homines non Deũ curare, modò regnaret. Non minus indomitæ cupiditati eius, patris

Suleimãnus à Selimo monetur.

inco-

incolumitatem, quam fratris intercedere. per ſuum latus vitam eius peti. cuius ſceleris iamdiu captum ſit conſilium, modò occaſionem quæri. videret ne prius inſidiis circumuentus teneretur, quam ſciri poſſet aut ſubueniri. Sibi quidem facilè eſſe Baiazetis iniurias tolerare, ſed magnitudine periculi paterni commoueri. Quibus rebus Suleimanni odium aduerſus Baiazetem magis ac magis accendebatur. Ergo per litteras offi- ij ipſum commonefacit. quanta in eum vſus eſſet clementia. quid ſibi promiſiſſet, vetera illa in memoriam reuocat. Non fore ſemper veniæ locum. Fratrem iniuriis laceſſere, ſibi moleſtiam creare deſinat. Breue ſibi vitæ tempus. quo exacto fore Deo curæ quæ ſit amborum fortuna. interea debere eos quieſcere, ſuæ & publicæ tranquillitati conſulere. Sed hæc ad Baiazetem fruſtra erant, vt cuius animo penitus inſediſſet, quamuis experiri fortunam potius quam ignauum & torpentem mucroni fratris iugulum ſubiicere: quam ſe ſortem manere in regno Selimi tam clarè prouidebat, quàm ea quæ poſita

Suleimanni odiũ augetur.

ſunt

Digitized by Google

ſunt ante oculos. Reſpondebat tamen ad paterna iuſſa non incommodè. ſed facta cum dictis nō congruebant, neq; de ſuſcepto conſilio quicquam mutabat. Quod vbi vidit Suleimannus, alia ratione agendum, filioſq; à ſe longius amouendos, & inter ſe maiore ſpatio diſiungendos ratus, indicat ſibi placere vtrumq; intra certam diem decedere de ſua præfectura (Chiutaiæ præerat Baiazetes, Magneſiū regebat Selimus) ac Baiazetē ire Amaſiam, Selimū migrare Iconium. Selimo nihil erat quod imputaretur, integra apud patrē gratia: ne tamē cauſa maturaretur Baiazeti deſcendendi ad extrema, ſi ſolus præfectura moueretur. ex equo habitos Suleimannus videri volebat. Mandatis additum, quo locorum ſpatio diſiunctiores eſſent, eo animis coniunctiorib. inter ſe fore. vicinitatem ſæpe obeſſe concordiæ, dum miniſtrorum ſeruorumq; improbitate multa vtrinq; peccantur, quibus dominorum voluntates exulcerentur. dicto audiētes ſint. qui ſegnius paruerit, non vitaturum contumaciæ ſuſpicionem. Nihil cunctatur Selimus, vt qui ſciret hæc magnam

Nouum Suleimāni conſilium.

Præfecturas mutare iubet.

partem

partem gratiæ ſuæ dari. Baiazetes tergiuerſabatur, ac paulũ modò progreſſus ſubſtitit querebatur vel recẽti fratris cæde damnatã infauſti ominis Amaſiæ præfecturam ſibi dari: quamuis potius prouinciam boni conſulturum, quàm eã vbi propinquorũ miſerabiles exitus ſemper in oculos incurrãt, & funeſta memoria animũ vulnerẽt. Hybernare ſaltẽ liceret in iis locis, aut certè vnde frater deceſſiſſet. Suleimañus nihil audiebat: iam dierum aliquot iter præceſſerat Selimus cũ copiis, quas ei pater adiunxerat (nã Baiazetis inſidiæ metuebantur) Baiazete etiãnum cunctabundo & reſtitante; cum derepentè conuerſo itinere regreditur captoque circuitu fratri à tergo apparuit, Pruſiadem cõtra Cõſtantinopolim in littore Aſiatico Bithyniæ vrbem petens, non inſcio conſilij patre, cui cunctatio Baiazetis nõ placebat. Quid enim ſi cõciliatis prætorianorũ animis Pruſiadem aut ipſam Cõſtãtinopolim petere contendiſſet? quantũ ſum̃æ rerum, quantum ſibi & Selimo periculum? in communi metu ibi conſiſtere Selimum viſum tutiſſimum, vnde plurimum mu-

Baiazetes Conſtãtinopolim petit.

tui

tui præſidij è propinquitate oſtenderetur. Nondum tantas vires habebat Selimus, vt cum fratre quiduis auſuro ſine metu manû confereret. Baiazetes vbi Selimum à tergo reſpexit, & nihil aliud ſua mora effectum, quàm vt ille certus imperij hæres eſſet, ſi quid patri humanitus contigiſſet, cuius rei pro continua eius inualetudine, ac tũ ſolito etiam grauiore, metus non aberat: dat litteras ad patrem quibus fratrem criminatur, non potuiſſe eum apertius declarare, quam eſſet in eum animo impio & contumace, qui non alia de cauſſa eo iter flexiſſet, quam vt imperio inſidiaretur. & breuem haberet traiectum, ſi qualem de morte eius ſperaret nuncium accepiſſet Quod ſi votum eius longior vita patris moraretur, ipſe rem occulto facinore per ſuos ſcelerum miniſtros tranſigeret, parricidioque imperium interciperet. Nihilominus hunc talem, vt egregia pietate & patris valde reuerentem, geſtari in ſinu: ſe contrà rectè ſentientem, & cui nihil tale vnquam venerit in mentem, qui patris nutus omnes obſeruet, repudiari. cuius ſummã poſtulationi ſit, vt omnes

Selimus fratris inſidias metuit.

Baiazetis ad patrem preces.

vt omen infelicis præfecturæ vitet. inde vertit ad preces, & patri denuò ſupplicat, vt ſibi de alia præfectura gratificatum velit, vel ea vnde migrarit ſtatet, vel alia quacunque modò auſpicatiore quàm Amaſia. Ad hæc ſe reſponſum exſpectaturum eo loco vbi iam conſtiterit, ne ſi voti compos fiat, longius ſibi regrediendũ ſit. Quòd ſi nihil impetrauerit, iturum tunc quocumque pater iuſſerit. De Amaſia quod cauſabatur Baiazetes, non erat de nihilo, quòd ſic mos ferat Turcarum vt è minimis rebus maximarum auguria capiant. ſed aliter accipiebantur à Suleimanno, cui filij lachrymæ non erant ignotæ. quem ſciebat affectare locum nouandis rebus Amaſia opportuniorem, longius à Conſtantinopoli diſſita. Sic Baiazetes alias ex aliis moræ cauſſas nectens, patris quod poterat voluntatem eludebat. neque ceſſabat nouo milite adlegendo ſuas copias augere, armare, pecunias facere, õniaq; apparare, quæ ad ſui defenſionem & fratris oppugnationem pertinerent. Quæ Suleimannus ita accipiebat, tanquam ſibi ipſi vis pararetur, nihilominus magnã partem ſilen-

Baiazetis doli.

Digitized by Google

ſilentio tranſibat nolebat cautus ſenex incitatum Baiazetē, magis etiam præcipitē agere. Non fugiebat eū, omniū gentium oculos in hoc filiorum diſſidium verſos: ſtudebatque, vt quam minimo ſtrepitu, tēpore interpoſito turbæ ſedarentur. Reſpondit Baiazeti leniter, de præfectura mutari non poſſe: immotam ſtare eius rei ſententiam. facturos rectè, ſi ambo proficiſcerentur, quo iuſſi erant. de reliquo bonam ſpē haberent ſibi fore curæ, vt omnia ſic adminiſtrarētur, vt neutri iuſtæ querela locus relinqueretur. Qui hæc mādata ad eum perferret, deligitur Pertau Baſſarum Viſiriorum quartus: cum iiſdem verò, vt res ſine ſtudio geri videretur, ad Selimum deſtinatur Mehemet Viſiriorum Baſſarum tertius. datur vtrique negotium, ne ante ab eorum latere, ad quos miſſi erant, digrediantur, quàm illi ſuas prouincias attigiſſent. haud abſurdo Suleimanni conſilio, vt talēs viros apud filios aſſiduos officij monitores haberet. Quod quidē facilè paſſus eſt Selimus: non item Baiazetes, q cum ruere & miſcere omnia haberet in animo, nihil alienius à ſuis inceptis

Pertau Baſſa.

Baiazetes ægrè Baſſam ſecum retinet.

inceptis ducebat, quàm habere affixũ ſibi vnũ de paternis conſiliariis, qui ſua dicta factaq; arbitraretur. Igitur humaniter appellarũ, & donis pro copia cultum, fruſtrà renitentem dimittit; præfatus ſe velle eo defenſore & patrono apud patrem vti: alioqui ſe habere neminem, qui ſuam cauſſam tueretur, nõ futurum ſe ingratum, neq; indecorem clientem. Cæterum referret patri, ſemper ſibi primam futuram mandatorũ eius auctoritatem, ſi per Selimum liceat, cuius iniurias & ſuæ ſalutis oppugnationem diutius tolerare non poſſet. Sic dimiſſus Pertau ſatis certũ reddidit Suleimannum, quæ filij mens, ꝙ conſilium eſſet. Tametſi Baiazetes ne nihil actum ea legatione videretur, ſe Amaſiam ire ſimulabat. nihilo ſecius aduerſus eum Suleimannus omnia cõparabat. Bellerbegum Græciæ cum ſuo equitatu quamuis podagra tardum feſtinare, & Selimo ſubſidio ire imperat: & reuerſum è legatione Mehemet Baſſam cum fidiſſimis prætorianorum eadem de cauſſa in Aſiã mittit: ipſe quoque accinctus eodem properare videri volebat, ſed milites prætoriani detrectãtes & inuiti ad ſigna cõueniebãt, fra-

Suleimannus omnia cõtra illum parat.

Digitized by Google

tem mittitur. Paucis poſt diebus rediit Conſtantinopolim quidam de corpore Chiauſorum, quem à Suleimanno ad Selimum ablegatum Baiazetes interceperat, per quem patri nunciabat, ſibi cum eo cuncta pietatis officia conſtare; nulla contra eum arma mota, neq; recuſare, quin ei in rebus omnibus dicto audiens ſit. cum fratre ſibi negotium & de vita certamen; cuius ferro ſibi neceſſariò cadendum ſit, aut illi ſuo. nefas ſupereſſe vtrumque. hoc diſſidium eo viuo finire ſibi certum eſſe: proinde ipſum rectiùs facturum, ſi ſe certamini eorum non interponat, neque alterutri auxilio ſit. Quòd ſi (vt ferebatur) mare traiiciat, vt Selimo ſuppetias eat; ne ſperet ſe facilè in poteſtatem redactum iri. exploratum habere perfugium: ſed eum non prius tranſiturum in Aſiam, quàm ipſe incendiis, cædibus, ruinis totam deformaſſet. nihilo mitius, quàm aut Tamerlanes aut alius quiuis hoſtis importuniſſimus. Hæc ita renunciata haud mediocrem Suliemanno curam attulerunt. Simul audiebatur Axuar oppidum, cui filius Selimi pro Singiacco præfuerat à Baia-

Baiazetis ad patrem monitio.

Suleimannus his verbis nonnihil concutitur.

Cùm iis in omnem Baiazetis motum intentus Selimus, pro mœnib. Iconij caſtra poſuerat. Certus eo loco patris auxilia manere, neq; immaturo congreſſu ſalutem ſuam in diſcrimen ancipitis pugnæ committere. At Baiazetes ex altera parte non immemor, quantum operis ſuſcepiſſet, nequaquam' cauſſæ ſuæ indormiebat, magna fortitudinis opinione equitem, quem hodie *Chiurtum* vocant, neſcio an olim Gordiæũ, conduxerat: in cuius virtute magnã fortunę melioris ſpem habebat. Ili quo die in caſtra ad eum venerũt, equeſtris pũgnæ ſimulachrum ediderunt, tanta veri ſimilitudine, vt multi caderent, plures vulnerarentur; caſtra habebat in patentibus & porrectis ad Ancyram campis, è cuius vrbis opportunitatib. quæ multæ ſunt, magnũ vſum capiebat, in arce collocarat pellices vna cũm liberis. A mercatoribus quos opulentiores cognorat, pecuniam mutuabatur, ea lege, vt ſi quem optabat belli euentum Deus dediſſet, cum fœnore reſtitueret. Inde etiam, quæ erant ad inſtruendos armandoſq; ſuos, opus deſumebat. Præter familiã (quã numeroſã

Iconij Selimus conſidet.

Pecuniã a mercatorib. Baiazetes mutuam accipit.

M 2 alere

alere ſolent Turcorum proceres) & quos dixi Chiurtos, conuenerant, qui matris, qui ſororis, qui Ruſtani beneficia habebant: item è reliquis Muſtaphæ & Achomatis clientum plerique, viri acres & armorum periti: quibus dominorum indignam necem vel cum ſuo exitio vltum ire propoſitum. Nec deerat præſentis ſtatus pertæſa & noui cupida colluuies. Nonnullos attraxerat miſericordia infortunati Baiazetis, cui nulla vſquam niſi in armis ſpes reliqua. Fauebant iuueni paterni vultus imaginem referenti, cùm in Selimo nulla oris eius ſimilitudo appareret: maternæ quidem faciei & habitus expreſſæ notæ, ſed mulieris in vulgus dum viueret odioſæ, multo grauis abdomine incedebat, inflatis buccis, facie nimia rubedine indecora, vt militari facetia *pollenta ſaginatus* diceretur, ei vita iners ferè per vinum & ſomnum traducebatur: ſed neque in appellando ſalutandoque comis erat: neq; ſibi quenquam beneficio demerebatur, nolebat (vt aiebat) populari gratia colligenda patris animum offendere. ſic vni carus patri; reliquis agebat

Multi variis de cauſis ad eum confluunt.

Qualis Selimus.

gebat inuiſus. Quamquam ab eo genere hominum maximè faſtidiebatur, quorum ſpes omnes ſitæ erant in imperatore munifico, & rerum gerendarum cupido. iidem milites Baiazetem *Sofis* vocare ſoliti, hoc eſt quieti & litterarum ſtudio deditum, poſtquam viderunt pro ſua liberorumque ſalute, captis armis quamcunque aleam paratum ſubire, admirari tanquam virum fortem cœperunt. Cur pater hunc talem ſuam ſpirantem imaginem abdicaret? cur ventricoſum illum & ſocordē nihil paternæ indolis præ ſeferentem ei anteponeret? nullam in armis culpam, ad quæ neceſſitas impellat. An non idem feciſſe Selimum horum auum? cuius rei haud alias auctorem meliorem poſſe reperiri, quem non modò contra fratrem ſe armare, verùm etiam patris fatum accelerare vis neceſſitatis coegiſſet. quo tamen facinore regnum filio & nepotibus parauiſſet. Quod ſi regnum ita partum non iniuſtè poſſideret Suleimannus, cur filius eodem iure vti vetaretur: cur in eo tam grauiter vindicaretur, quod auo licuiſſet? quamquam longè aliam rationem

Baiazetes Sulgo charus.

tionem eſſe illius Selimi, ac iſtius Baiazetis. Hujus in patrem innoxia eſſe arma. optare hunc vt diu ſuperſit pater. ne fratri quidem nociturū, ſi ſibi per eū viuere liceat, ſi ſinē iniuriis faciat. fas ſemper habitū, vim armis repellere, & poſitum ante oculos exitium (ſi fata ſinant) declinare. Ergo talibus ſtudiis copiæ Baiazetis augebantur, quæ vbi penè in iuſti exercitus modum excreuerunt, nullum Baiazetes paratis reb. interponendum ſpatiū ratus, rectâ ducit aduerſus fratrem, de ſalute, de fortunis, de imperio vnius prælij euentu decreturus, vel irritæ fortitutinis aliquā eſſe laudem, conandum, ſi poſſet, in Syriā transgredi. quod ſi procedat, de reliquo nihil fore difficultatis. venientē expectabat ſub Iconij mœnibus, Selimus paternis opibus munitus & à reb. omnib. paratiſſimus. Copias habebat magnas, ductores gerēdi belli gnaros, benè multos, quos ei pater adiunxerat, & diſpoſitarum opportunis locis bōbardarū præſidio tegebatur. Sed nihil his territus vt venit in cōſpectū Baiazetes, paucis ſuos adhortatur, vt fortiter rem gerant veniſſe tēpus quod optaſſent, dari virtutis oſtendendæ locū

Ad fratrē cum exercitu cōtendit.

præberent ſe fortes, ſe illos beatos præſtiturum, omnem in manibus eorum fortunā, quem ſuæ ſortis pigeret. pate re campū, vbi cū meliore permutaret, & in quo vitæ ſuperioris miſerias deponeret. A ſe dignitates, opes, honores, & quæcunq; virorum fortium præmia expectarēt, ſi viciſſent. Vnius aciei victoria ſpes quantumuis largas expleri. Eam verò comparari virtute, qua ipſi abundent. fraternum tantùm agmen, q; eſſet in oculis ignaui ducis ignauiores copias, ferro prorumpendum. Nam qui patris ibi ſint milites, corporibus illinc ſtare, animis ſecum facere, eundē Selimum obſtare ſuæ incolumitati, & eorum fœlicitati, vltū irent cōmunem hoſtē. Nec multitudinem pertimeſcerent. nō numero, ſed animi conſtantia victoriā quæri. Cœli quoque & terræ potens numen nō pluribus, ſed melioribus adeſſe. ſi meminiſſent, quàm immani cum hoſte, & quam ſitienti ſanguinis ipſorum præliarentur, non fore difficilem victoriam. ac poſtremò non mea, inquit, dicta, ſed facta vos intueri volo. nec dubitabo, ſi vt me pro veſtris commodis pugnantem videritis, vos

Eius ad ſuos a[d]hortatio.

tionem eſſe illius Selimi, ac iſtius Baia-
zetis. Huius in patrem innoxia eſſe ar-
ma. optare hunc vt diu ſuperſit pater.
ne fratri quidem nociturũ, ſi ſibi per eũ
viuere liceat, ſi finẽ iniuriis faciat. fas
ſemper habitũ, vim armis repellere, &
poſitum ante oculos exitium (ſi fata
ſinant) declinare. Ergo talibus ſtudiis
copiæ Baiazetis augebantur, quæ vbi
penè in iuſti exercitus modum excre-
uerunt, nullum Baiazetes paratis reb.
interponendum ſpatiũ ratus, rectâ du-
cit aduerſus fratrem, de ſalute, de for-
tunis, de imperio vnius prælij euentu
decreturus, vel irritæ fortitutinis ali-
quã eſſe laudem, conandum, ſi poſſet,
in Syriã transgredi. quod ſi procedat,
de reliquo nihil fore difficultatis. veni-
entẽ expectabat ſub Iconij mœnibus,
Selimus paternis opibus munitus & à
reb. omnib. paratiſſimus. Copias habe-
bat magnas, ductores gerẽdi belli gna-
ros, benè multos, quos ei pater adiun-
xerat, & diſpoſitarum opportunis lo-
cis bõbardarũ præſidio tegebatur. Sed
nihil his territus vt venit in cõſpectũ Ba-
iazetes, paucis ſuos adhortatur, vt for-
titer rem gerant venisse tẽpus quod o-
ptaſſent, dari virtutis oſtendendæ locũ

Ad fratrẽ cum exercitu cõtendit.

præberent ſe fortes, ſe illos beatos præſtiturum, omnem in manibus eorum fortunã, quem ſuæ ſortis pigeret. patere campũ, vbi cũ meliore permutaret, & in quo vitæ ſuperioris miſerias deponeret. A ſe dignitates, opes, honores, & quæcunq; virorum fortium præmia expectarẽt, ſi viciſſent. Vnius aciei victoria ſpes quantumuis largas expleri. Eam verò comparari virtute, qua ipſi abundent. fraternum tantùm agmen, q; eſſet in oculis ignaui ducis ignauiores copias, ferro prorumpendum. Nam qui patris ibi ſint milites, corporibus illinc ſtare, animis ſecum facere, eundẽ Selimum obſtare ſuæ incolumitati, & eorum fœlicitati, vltũ irent cõmunem hoſtẽ. Nec multitudinem pertimeſcerent. nõ numero, ſed animi conſtantia victoriã quæri. Cœli quoque & terræ potens numen nõ pluribus, ſed melioribus adeſſe. ſi meminiſſent, quàm immani cum hoſte, & quam ſitienti ſanguinis ipſorum præliarentur, non fore difficilem victoriam. ac poſtremò non mea, inquit, dicta, ſed facta vos intueri volo. nec dubitabo, ſi vt me pro veſtris commodis pugnantem videritis, vos

Eius ad ſuos adhortatio.

Digitized by Google

quoque pro mea ſalute pugnaueritis, exploratam victoriam vobis polliceri. Quo dicto magno animo ſigna in hoſtem ferri iuſſit, vbi diu inter primos verſatus, omnique & ſtrenui militis & boni ducis officio functus, non minorem ab hoſtibus, quàm à ſuis egregiæ fortitudinis laudem reportauit. Certatur acriter. Multi vtrinque cadunt. ſic cùm aliquandiu magna pertinacia dubio Marte dimicatum eſſet, eò denique victoria inclinare cœpit, vnde plus virium cauſſa iuſtior, & meliora ſtabant conſilia. Hic machinam mouent Turcæ, aiunt à vicino delubro veteris cuiuſdam ſui herois magnam vim veluti, exortam, tantum in ora militum Baiazetis puluerem tuliſſe, vt pænè lucis vſu priuarentur: & veluti capti oculis pugnarent: Multis hoſtium cæſis, multis ſuorum deſideratis, receptui ſignum dare cogitur Baiazetes ſed recipit ſe ſenſim, & ſine trepidatione, pænè victoris quàm victi ſimilior. Nec ſe loco mouit Selimus, pulſo hoſte lætus ſatis habuit abeuntium terga ſpectare. At Baiazetes poſtquam contempto patris imperio, animo ſuo morem geſſerat,

Prælium initum.

Baiazetes cedere cogitur.

rat,

rat, conſilio depulſus, atque itinere quod affectauerat deſperato, haud falſō Amaſiam petere inſtituit. Sub hoc tempus, & (vt affirmatur) de pugnæ exitu citiſſimo nuncio certus, iam Suleimannus tranſmiſit in Aſiam. Nam vt Baſſis antequam ei de victoria conſtitiſſet, non videbatur transfretandum: ſic ea nunciata non videbatur cunctandum, ne res Baiazetis aduerſæ, eorum qui cauſſæ eius occultè fauebant pectora nudarent. ex quo maiores motus orirentur. Famam eius tranſitus, cùm ad frangendos Baiazetis ſpiritus, tum ad perterrefaciēdos eius amicos plurimum valituram. Inſtandum victo, neque dandum tempus, vt ſe colligeret: exemplo Selimi, Suleimanni patris, qui formidoloſior fuiſſet victus quàm integer; eaque re maximè viciſſe videri poterat, quòd prius malè pugnaſſet Neque iſta temerè differebantur; ſi quidem incredibile eſt, quantum admirationis & gratiæ prælium illud, & ſi aduerſum Baiazeti conciliarit. Auſum eſſe cum fratre multo paratiore, & paternis opib. ſub mixo, cum parua manu confligere:

Suleimannus in Aſiam traiecit.

Magna Baiazetis poſt prælium æſtimatio.

M 1 neque

neque loci iniquitatem, neque vim bõbardarũ timuiſſe: neq; in acie verſatum vt tironem, ſed vt ducem veteranum, fortuna quidem illum inferiorem diſceſſiſſe, ſed virtute ſuperiorem. iactaret ſe patri quantum vellet victor Selimus. Baiazetem meruiſſe vt vinceret, Selimũ cuiuis potius rei debere victoriam, quam ſuæ virtuti. Hæc vt gratioſum in vulgus reddebant Baiazetem, ſic patris curas ingeminabant, odiũq; incitabant, quo magis perditum vellet; immotum ei non alium imperij hæredem relinquere, quàm Selimum natu maiorem, ſibi ſemper fidum & obſequentem: hunc alterum vt contumacem, & imperio ſe viuo inhiantem auerſabatur. à quo ſibi eò magis metuẽdum intelligebat, quo maiore eſſet fortitudinis opinione, quandoq; apertiùs ipſe Selimi partes iuuiſſet. His de cauſis mare traiecerat, eo tamen animo, ne longiùs à littore diſcederet, & tantùm è longinquo Selimi rebus aſpiraret. Quid enim admouendis propriis copiis periculum adiret, ne dubiæ fidei exercitus inopinata defectione perverteretur? Vidi Conſtantinopoli excedenen-

Suleimãnus aduerſa in Baiazetem voluntas.

cedentē año quinquageſimo nono, die quinta iunij vel inuito meo Chiauſſo. ſed quid vetat imitari milites glorioſos. & tibi duas pugnas meas narrare. Sum otioſus, (niſi ſi continua animi ſolicitudo inſtar negotij eſt) & quo pluribus ad te ſcribo eò diutius à moleſtiis abſum, Cum ſatis conſtaret in procinctu eſſe principem, vt mare tranſiret. iamque & dies præfinitus eſſet, denuncio meo Chiauſſo, me velle videre diſcedentem: veniret eo die bene manè, vt mihi fores recluderet. nam claues veſperi ſecum aſportabat. benignè pollicetur. do præterea negotium Gianizaris & interpretib. meis, vt mihi cœnaculum conducant viæ iminens, qūa princeps exceſſurus erat. illi mandata exequuntur. Vbi dies venit, euigilo tēpore antelucano. Chiauſſumq; ad fores expecto, vt aperiat: ſed ille etiam atque etiam moratur. mitto complures qui arceſſant, modò Gianizaros qui pro forib. cubare ſolent, modo interpretes meos qui foris aſtabant, vt intromitterentur, atque hæc omnia per valuarum rimas; quib. ille iam veteres fatiſcunt. Chiauſſus alias ex aliis moras

Duæ Leti Pugnæ

Chiauſſus datā fidem fallit.

M 6 fingere.

ſingere, & modò iam iamque ſe ven-turum dicere, modò aliquid ſibi præ-uertendum. dum hæc aguntur. abeunt horæ. donec fragor auditur ſclopeto-rum, quo Gian zari aſcendentem in e-quum principem ſalutabāt. hic meum iecur vrere bilis video mihi illudi. mo-uet dolor meus & iuſta indignatio ip-ſos quoque Gianizaros, admonent, ſi mei intus magna vi connitantur, ſe foris adiutantibus luxatas vetuſtate valuas ita poſſe impelli, vt excuſſis o-bicibus aperiantur. placet conſilium. illæ dant exitum validiùs impulſæ; ef-fundimur ad domum, vbi cænaculum conduci iuſſeram. Animus fuerat Chi-auſſo me fruſtrari, homini tamen non malo. nam cum mea deſideria ad Baſ-ſas detuliſſet, nō placuerat ſuum prin-cipem contra filium exiguas copias ducentē ſpectaculo eſſe homini Chri-ſtiano. eo ſuaſerant vt me benignè pol-licendo differretur, donec Imperator nauem concediſſet, tum comminiſce-retur aliquid, quo ſe mihi purgaret, ſed dolus recidit in auctorem. Vbi vētum eſt ad illam domum, reperimus occlu-

Fores vi effringū-tur.

ſam,

ſam, vt in ea non magis nobis liberum eſſet introire, quàm paulò antè fuerat exire de noſtra. Quum pulſantibus nemo reſponderet, denuo adſunt Gianizari, & ſi ſim auctor, vel fores effracturos, vel per feneſtram ſe intrò demiſſuros, & mihi aperturos pollicentur. effringi quicquam veto. quominus per feneſtram intrent, non prohibeo. Illi dicto citius vt ſe obtulerant, ingreſſi, fores reſerant, vt aſcendi, inuenio plenam Iudæorum domum, iuſtam ſynagogam. at illis portentum videri me per occluſas fores potuiſſe intrare. re cognita ſiſtit ſe mihi matrona quædam magno natu, cum ſatis decoro veſtitu, & de vi deq; iniuria illi domui facta, ſermone Hiſpanico, mecum expoſtulat. ego non ſeruatam pactorum fidem, & factam mihi eo nomine iniuriam nec me ſic ludibrio haberi debuiſſe, regero illa ſatisfactionem non accipiebat; nec tempus longiorem ſermonem patiebatur. Ceditur mihi vna feneſtra, ea à poſtica parte deſpiciebat in plateam, qua princeps vrbe migrabat. hinc cum magna voluptate ſpecto abeuntium luculentum agmen.

Condu-cta domo excludū-tur.

Abeuntis Imperatoris agmen.

Geminos cùm Garipigos tum Vluſa-gos. Singulares verò Selictaros, Spa-hioſq;. ea ſunt equitum prætorianorũ nomina ſuis locis turmiſq; diſtincto-rum. conficere creduntur plus minus ſex capitum millia. præterea ipſius principis Baſſarum & reliquorum pur-puratorũ domeſticorum, mancipiorũ multitudinem. Neq; verò non elegans præbet ſpectaculum eques Turcicus, Cappadoce vel Syro, vel alio quouis generoſo equo phaleris & ephippiis argenteis, auro & gemmis interlucen-tibus vehens. ipſe veſtitu nitet auro ar-gentoq; intertexto, aut ſerico aut ho-loſerico, vel certè è nobiliſſimo panno confecto coccineo vel hiantino ferri-gineoue, geminæ latera honeſtant the-cæ, quarum altera arcum capit, altera eſt depictis plena ſagittis, vtraq; viſen-do, opere nimirum Babylonico, quo et-iam elaboratus clypeus brachio ſini-ſtro aptatur, ſagittis & ictib. modo, qui vel claua vel gladio inferuntur, reſiſte-re aptus. Manum dextram, niſi vacuã habere præoptet impedit leuis haſta viridi colore vt plurimũ depicta. Acina-ce cingitur gemmis diſtincto. è calibe

Elegans equitis Turcici ſpectaculum.

Habitus equitis.

ab e-

ab ephippiis ſiue equeſtri ſella clauã pendet. Tantũ inquies, armorum? imò vt ſcis, ſciens horum omnium tractandorũ vſu exercitatus eſt. cedo qui poteſt aliquis arcu vti & haſta? an vbi hãſtam coniecerit, aut fregerit, tunc demum arcũ arripiet? ne id quidem: haſtã enim penes ſe ſeruat quoad poteſt: verum vbi arcus viciſſitudinẽ res poſcit, leuem eoq; habilem haſtam, recipit inter ſellam, & fœmina, ſic vt cuſpis altè retrò emineat, atque ita genu preſſam tenent quam diu viſum eſt. Arcũ verò vbi haſti pugnare res monet, in corytũ recondit, aut ſiniſtro brachio trans clypeum induit. Sed non eſt mihi propoſitum, eorum in armis ſolertiã longa belli conſuetudine multaq; exercitatione quæſitã plurib. verbis explicare. Capitib. tegmina induunt ex candidiſſimo eodemque leuiſſimo xelino linteo, è quib. mediis holoſericus apex purpureus ſurgit, per ſtrias diuiſus. hoc capitis tegumentum pleriq; pinnulis atris decorant. Equitatu iam præteruecto, excipiebat longum Gianizarorum agmen, rarò aliis armis quam ſuis ſclopetis inſtructorum, omnibus fermè

Armorũ vſus equeſtrium.

Capitũ tegmina.

fermè eadem veſtitus forma & color, vt eiuſdem domini ſeruitium & veluti familiam agnoſceres. Nullum ibi enormis veſtitus prodigium, nihil conciſum aut perforatum. ſatis ſibi citò veſtes atteri dicunt, etiamſi non ſcindãt. in pinnis modò & criſtis ſimilique ornatu militari luxuriant vel inſaniunt veriùs, præſertim in nouiſſimo agmine veterani. pinnarum quas frontalibus inſertas habent, ſyluam credas ambulare. Subſequuntur in equis, illorum centuriones & triboni, propriis inſignibus diſtincti, vltimo loco ſolus incedit ſupremus eorum præfectus. Succedunt purpuratorum principes, inter quos & Baſſæ: deinde pedites. cuſtodia corporis regij peculiari cultu atque habitu, tentos arcus (nam ſagittarij ſunt omnes) manu geſtantes. mox complures ipſius principis equi, forma & phaleris inſignes, manu ducebãtur. Ipſe ſedebat in eximio equo, fronte ſeuera & contracta, vt iratum ſcires. pone eum tres pueri: quorum vnus aquæ lagenam gerebat, alter penulam, arcã tertius. hos ſequebantur aliquot eunuchi cubicularij. vniuerſum agmẽ clau-

Gianizarorum agmen.

Præfectus vltimo loco.

debat

debat turma ducentorum fere equitum. Quæ cum omnia lætus deſpexiſſem vna mihi cura relinquebatur placandæ Hoſpitæ. Nam mulierem illam, quæ me ingredientem lingua Hiſpanica compellauerat, audiebam vxori Ruſtani perfamiliarem: verebar, ne quid per eam in illam domum deferretur, quod à me minus comiter factum argui poſſet. Iubeo venire hoſpitam: dico debuiſſe eam recordari conuentorum, neque mihi ianuam occludere, quam pacta mercede apertam fore promiſiſſet: tamen vt vt merita eſſet, mihi eſſe in animo fidem, quam ipſa neglexiſſet, præſtare, eique addito etiam corollario ſatis facere. promiſiſſe aureos ſeptem, accepturam decem, ne pœniteret ſuas ædes mihi patuiſſe. Illa vt ſibi præter ſpem auro manum impleri vidit, tum derepentè mutato animo in blãdimenta, & agendas gratias deflexa, quicquid erat ibi ſynagogæ conuertit. Accedit & illa, quam dixi Ruſtani coniugis familiarem: partes agit ſecundas concinit cum hoſpita, & mihi eius nomine ingentes gratias agit. vinum Cretenſe & bellaria proferuntur.

Hoſpitã legatus placat.

Auro ſubito emollitur.

runtur, ſi velim guſtare. ego reiicio, & & q̃ poſſum, me domum abripio, cum fauſtis totius gentis Iudæorum precationibus, noui certamen cum Chiauſſo meditans, ob reſeratas eo abſente

Noua cū Chiauſſo rixa.

fores. quem reperio mœſtum aſſidentē veſtibulo, vbi mihi longam orditur querimoniā. non debuiſſe me ſine ſuo conſenſu prodire. neq. fores effringere. videri in eo ius publicum violatum, aliaque eiuſdem generis multa. Reſpondeo paucis, ſi maturè quemadmodum mihi receperat, adeſſe voluiſſet, nihil iſtorū opus futurum fuiſſe: verùm cùm ipſe promiſſum non ſeruaſſet, dediſſe cauſſam cur illa fierent, qui mihi illudere voluiſſet, Quęro deniq; vtrum me pro oratore habeat, an pro captiuo? Reſpondet pro oratore ſi pro captiuo,

Eius querimonia retunduntur.

inquam, fruſtra conficiendæ paci adhibeor, quando hominis captiui nullum eſt arbitrium. ſin pro oratore, vt dicis cur liber non ſum, ſi orator ſum, cur domo egredi cū volo, prohibeor? Solent, inquā, captiui includi, nō oratores. libertas apud omnes gentes ſeruatur oratoribus. hoc magis ius eſt publicum. Sciret ſe mihi additum, non vt

carce-

carceris cuſtodẽ aut lictorẽ, ſed qui me (vt ipſemet dictare conſueuerat (ſuis officiis ſubleuaret, caueretque ne qua mihi aut meis iniuria fieret. Is deinde ad Gianizaros cõuerſus rixari cum iis ꝙ id mihi conſilij dediſſent, quódq; in aperiẽdis forib. meis hominib. auxilio fuiſſent. Illi negabant, me ipſorũ conſilio indiguiſſe. iũbenti aperire, paruiſſe. in quo haud magno molimine fuiſſe opus, leuiter impulſos ceſſiſſe obices: (vt acciderat) nihil vſquã fractum aut deminutum. Ita pacato nolente volente Chiauſſo, huius rei poſt id ſilentium fuit Paucis ab eo tempore diebus vocor & ipſe tranſ mare. Iſti non alienum à reb. ſuis iudicabant, me verſari in ſuis caſtris & tractari liberaliter, vt amici principis oratorẽ. ea de cauſa aſſignatũ mihi in coniũcto caſtris pago hoſpitium, vbi eram ſane commodiſſimè. Turcæ in proximis campis tendebant. cũm verò eo loco tribus menſib. vixerim, fuit mihi facultas videndorũ ipſorum caſtrorũ & cognoſcendæ aliqua ex parte diſciplinæ. qua de re niſi pauca attingam, habeas fortaſſe quod me accuſes. Sumpto habitu Chriſtianis homini-

Tranſ mare Legatus vocatur.

hominibus in illis locis vſitetato, cum vno aut altero comite quacunque vagabar ignotus. primùm videbam ſummo ordine cuiuſque corporis milites ſui loci diſtributos, & q. vix credat, qui noſtratis militiæ conſuetudinem nouit) ſummum erat vbiq; ſilentium, ſumma quies, rixa nulla, nullum cuiuſquam inſolens factum. ſed ne vox quidem aut vitulatio per laſciuiam aut ebrietatem emiſſa. Ad hæc ſumma munditiες, nulla ſterquilinia, nulla purgamenta. nihil quod oculos aut nares offenderet. Quicquid eſt huiuſmodi, aut defodiunt Turcæ, aut procul à conſpectu ſubmouēt. Ipſi quotieſcunq; alui exonerandæ neceſſitas vrget, ſcrobem ſibi ligone cauant. in qua excrementa multa obruunt. ſic tota caſtra ſordibus vacant. Sed nec vllas compotationes aut conuiuia, nullum aleæ genus magnum noſtratis militiæ flagitium, videre erat. nulla luſoriarum chartarum neque teſſerarum damna norunt Turcæ, occurrebat modò horridus aliquis, à finibus Hungaricis cum ſuis gregalibus, miles. qui flebili in chelyde mæſtum quiddam triſtis ipſe

Ordo & ratio Caſtrorum Turcicorum.

Summa militum modeſtia.

Nulla in caſtris cōpotationes.

vlula-

vlulabat verius quam cantabat, Ea erant ſuprema verba commilitonis in herbido prato ad Danubij ripam è vulnerib. morientis: quib. Danubium obteſtabatur, vt quoniam curſum teneret verſus eorum regionem, vnde ipſe ortus eſſet; meminiſſet referre amicis & popularibus, ſe pro religionis incremento & pro gloria gentis non indecoram neque inultam mortem oppetere. Ad quæ ingemiſcentes ſocii, ô terfœlicem, beatum, & cum quo ſuam ſortem permutatam vellent, vocibus ingeminabant. Habent hoc in opinione Turcæ, vt nullorum animas maiore compendio in cœlum euolare credãt, quàm virorum fortium, qui in bello ceciderũt. pro quorum etiã incolumitate virgines quotidie ad Deum preces & vota faciunt. Volui per lanienam quoq; vbi pecudes mactabantur, duci vt viderẽ quid carnis venale extaret: vidi quatuor aut quinq; ad ſumum verueces pẽdere excoriatos, atque ea erat laniena Gianizarorũ quos arbitror in caſtris haud pauciores fuiſſe quatuor millibus, mirabar tot hominibus tantillum carnis ſufficere. ea vti paucos reſpon-

Morientis militis ſuprema verba.

Laniena caſtrorũ.

ſpondebatur. Nam magnā eorum partem ſuum obſonium habere Conſtantinopoli transſportatum. Quærenti q. eſſet, oſtēdebatur mihi aliquis accumbens Gianizarus, qui è fictili aut ligneo catino rapum, cæpe, allium, paſtinacā, cucumerem trucidabat, omnia ſalè & aceto condita: quanquam ea verius cōdiebat fames, vt nec perdicib. nec phaſianis ſuauius ſaturari poſſe videretur. Potus erat animantium omnium cōmunis, aqua: cuiuſmodi frugalitate corpori ſimul & peculio conſulitur. Et quo me magis horum caperet admiratio, tempus faciebat, q. eorum ſuberat ieiunium, ſiue (vt noſtro more loquar) Quadrageſima. quo tempore apud nos etiam in bene moratis ciuitatibus, ne dum in caſtris, omnia perſtrepunt ludo, choreis, cantu, clamoribus, comeſſationibus, ebrietate, furore deniq; & inſania. vt nō fruſtra creditum ſit hominem Turcā, qui eo tēpore ad nos publici negotij cauſſa legatus veniſſet, reuerſum domū retuliſſe. Chriſtianos certis dieb. bacchari & furere, donec genera quodam cineris in tēplo reſperſi redirent ad ſe & conualeſcerēt.

Victus militum in caſtris.

Quadrageſima Turcarū.

Turca de Bacchanalibus Chriſtianorum opinio.

Eſſe

Eſſe operæ pretium videre, quantum
eius remedij beneficio mutarentur.
prorſus non videri eoſdem: diem cine-
ralium & eius profeſtum ſignãs. Quod
magis ſtupebant, quib. hæc narraban-
tur. quòd Turcis medicamenta multa
ſunt, quib. ſanitatem mentis amittant,
pauca verò quibus confeſtim recupe-
rent. Ipſi diebus illis qui inediæ tẽpus
proximè antecedunt, nihil mutant in
peius de priſtino vitæ inſtituto, nec vẽ-
tri nec genio nec licentiæ largius in-
dulgent. Quin potius contra demendo
aliquid de ſuo (vt ita dicam) dimenſo,
ſeſe abſtinentiæ præparant. ne ſubitam
mutationẽ non tolerent. Ieiunij eorum
tempus ita ſtatum eſt, vt tamen ſingu-
lis anni dieb. ferè quindecim citius re-
currat, quòd duodecim lunæ añi ſpa-
tium non impleant. Hinc fit vt ieiuniũ
q. fuit initio veris, poſt ſex años habeãt
ineunte æſtate. Nam Turcis decurſu
lunæ vnius eſuriales feriæ terminãtur:
nec vllę ſunt grauiores, quàm quę in æ-
ſtatem incidunt ob longitudinẽ dierũ.
Cùm ita ſeruent, vt nihil guſtent, ne a-
quam quidẽ; imò nec os eluere fas ha-
beant, antequã veſperi ſtellæ appareãt;
fieri neceſſe eſt, vt longiſſimiquique

Eorum Bacchanalia.

Ieiunium æſtiuale moleſtiſſimum.

Digitized by Google

dies, quique plurimum habeant calo-
ris & pulueris moleſtiſſimi accidant,
præſertim eis, qui opus faciunt & ſuo
labore victum quærunt. Liberum
tamen eſt eis ante exortum ſolis (nam
Sol veſcentem toto ieiunij tempore vi-
dere neminem debet) antequam ſtel-
læ eius ſyderis luce hebetentur, veſci
ſi lubeat, quo etiam hibernum ieiuniũ
faciliùs toleratur. Cæterùm ne die nu-
bilo errori locus ſit, ſacerdotes templo-
rum æditui ex altis turribus (vnde vt
apud nos æris ſono, ſic ipſi alta voce
ad rem ſacram populum conuocant)
candelas proponunt in earum turriũ
pinnaculis, genere quodam laternæ
chartaceo conditas, quarum luminis
indicio, euidens fit veniſſe cibi ſumen-
di tempus. Illi tum demum templum
ingreſſi, ac Deum ſuo ritu venerati, ad
cœnam redeunt. Sed æſtiuis diebus
memini videre, cùm à templo tabernã
è regione diuerſorij noſtri frequen-
tes peterent (in ea venalis habebatur
nix, quæ ex Aſiæ monte Olympo nun-
quam deſit) aquamque niue rigentem
poſcerent, quam ceſſim ſubſidentes
biberent. Turcis enim bibere aut veſci

Sol veſcentem ieiunij tempore nominem videt.

Nix venalis habetur.

aut

aut vrinam facere ſtantibus, niſi quid cogat, religio eſt ſed hæc faciunt ita demiſſis coxis, vt apud nos reddituræ lotium mulieres. Cùm verò per incertam crepuſculi lucem ſatis diſcernere non poſſem, quid ſibi eo habitu vellēt; docebar ab hominibus moris eorum non ignaris, ſingulos aquæ gelidæ magnum hauſtum educere. vt eſcæ viam aperirent. alioqui æſtu & inedia ſiccis faucibus inhæſurum. etiam humoris frigiditate appetentiam cibi excitari. Eduliorum nullum habent delectum; nec eos ab vllo cibo ieiunij religio arcet, quo aliis tēporib. veſci nefas nō ſit. Quòd ſi quid morbi incidat, qui locum inediæ non relinquat; ieiunium negligunt, cum eo tamen, vt quot dies abſtinentiæ morbi vis exemerat, totidem poſtea valentes reponant. At cùm verſantur in hoſtico, & inſtātis pugnæ metus vrget, ne fame confecti cum hoſte confligant, monentur ieiunium in aliud tempus proferre. quod ſi cunctentur, tum Imperator ipſe palàm de medio die inſpectante exercitu cibum ſumit, vt exemplo eius prouocati omnes idem faciant. Cùm verò cætero

Aqua gelida eſca viam aperiunt.

A ieiunio morbo vel caſtris impediti alio id tempore compenſant.

tempore a ſit, religio eius à vini potu abſtineat, nec ſines eelere eo vti poſſint, tū verò; id cōprimis ſeruāt cunctis ieiunij dieb. vt nemo tā profanus aut diſſolutus reperiatur, q nō vel odorē ipsū vini fugiat, nedū bibere nō vereatur. At cur tantopere Mahumetes ſuis ſectatorib. vini potu interdixerit, ſępius mihi causā ſciſcitanti memini quandoq; hanc narrari fabulam. incidiſſe Mahumeti iter ad amicum in eo itinere ſub meridiem deuertiſſe ad hoſpitē, apud quem nuptiale conuiuiū frequentabatur: à quo inuitatum cum reliquis accubuiſſe: inprimis verò admiratum fuiſſe ſummam conuiuarum hilaritatem, plurima non fictæ beneuolentiæ ſigna, dextrarum coniunctiones, complexus, oſcula. tum quæſita ex hoſpite cauſſa didiciſſe vinum hos habitus animorū facere: atq; illum abeuntem, propterea benedixiſſe ei liquori, quo tāta caritate homines iūgerentur. cæterum redeunti poſtridie, idem ſuggreſſo tectum, longè aliam rerum faciem occurriſſe. atrocis vbiq; pugnæ veſtigia, ſanguine tetro ſolum infectum. diſiecta mēbra, hic brachium, ibi pedem, alioſque alibi.

Turcis vini religioſiſſima abſtinentia.

Cur Mahomet vino ſuis interdixerit.

Mahomet vino benedicit.

alibi iacentes truncos artus: percun-
ctantem verò vnde tantum mali? audiuiſſe, conuiuas quos pridie viderat, poſtquam ſe vino ingurgitauiſſent, actos in rabiem, in mutuam perniciem ruiſſe & magnam patraſſe cædem. Qua de cauſſa mutata ſententia Mahometem vini vſum execratum. eoque ſuis in perpetuum interdixiſſe. Ergo illis in caſtris tranquilla omnia, & ſummo ſilentio compoſita, cùm aliàs tum maxime trigeſimæ (vt ſic dicam) tempore. tantum caſtrenſis diſciplina & ſumma ſeueritas per manus à maiorib. tradita poſſunt, nullum ſcelus neq; flagitium inultum relinquunt Turcæ. ſupplicia ſunt muneris dignitatiſque priuatio, bonorum publicatio fuſtuarium. mors. frequẽtiſſimũ tamẽ fuſtuariũ, à quo nõ ſunt im̃unes ne Gianizari quidẽ, tameſi à ſum̃o ſupplicio vindicẽtur. leuiora admiſſa fuſtis caſtigat, grauiora exauctoratio, militię ve mutatio, quod genus grauius morte ducũt quæ ferè ſequi ſolet. Nã exuti Gianizarorũ inſignibus, relegãtur ad lõginqua extremorũ finiũ, præſidia, vbi cõtẽpti & inglorij vitã ducũt: aut ſi rei atroci-

Idem execratur.

Supplicia militaria.

Fuſtuarium frequens.

tas grauius exemplum poſtulat. quæſita cauſſa morte, illic afficiuntur. Nec tamen Gianizari moriuntur. ſed vt gregarij, milites. Eſt verò cumprimis admirabilis Turcorum in accipienda caſtigatione patientia, in ſuris, in ſoleis, in natibus, ſæpe vltra centum plagas excipiunt, vt plures cornei fuſtes nonnunquam confringantur, & illo identidem ſit opus, *cedo alterum*. ac tametſi in promptu ſint remedia, fit tamen aliquando, vt plures libræ vitiatæ carnis è locis illis contuſis ferro circumcidendæ ſint. Nihilominus adire eum cuius iuſſu cæſi ſunt, & manum deoſculari. & gratias agere coguntur, & lictori pro ſingulis verberibus certam mercedem ſoluere. Nam fuſtem quidē illi quo caſtigantur, ſacrum habent, nec dubitant primum cælo delapſum credere. non minus quam Romani ſua ancilia. huc addunt, ne tantæ acerbitatis nullum ſolatium ſit, partes eas quas fuſtis contigerit, poſt hanc vitam immunes fore ab expiatricis flammæ ſæuitia, Cum dico ea caſtra rixa & turbis vacua fuiſſe, vnæ mihi excipiendæ ſunt, quas mei homines excitarunt. proceſſerant

Mira patientia in accipienda caſtigatione.

Fuſtem quo caſtigantur ſacrum habent.

rant

ant pauci exſpatiatum extra caſtra, ſecundum littus, ſine Gianizaris, aſſumptis tantum ſecum aliquot Italis religionem Turcicam profeſſis: quorum hominum cùm in aliis rebus variæ ſunt opportunitates, tum præcipuè in redimendis captiuis. ſiquidem accedunt ad eos in quorum poteſtate ſunt finguli, ſibi vel cõſanguineos vel affines certè populares, ꝓpea calamitate corſſi commotos rogare vt accepto pretio eos manumittant, vel ſibi addicant, domini non grauatim aſſentiuntur. Quòd ſi Chriſtianus id poſtulet, recuſent, aut multo pluris vendant. Cùm ergo mei (ita vt dixi) prodiiſſent, incidunt in Gianizaros, qui ſe in mari natando abluerant, ſine capitis inſignibus, linteis tantum tegminibus temere iniectis. Gianizari in meos vt in Chriſtianos probra iaciunt. Nam Turcæ non modò licere putant contumelioſius appellare Chriſtianos & conuiciis inceſſere, verum etiam pietatis loco ducunt, vt ignominiæ pudore adducti religionem, propter quam ita audiant, cum meliore ſcilicet mutent. Mei laceſſiti reſpondent, & conuitia rege-

Italorum Turcarũ opportunitates.

Turca Chriſtianos libenter conuiciis inceſſunt.

runt: deniq; à verbis venitur ad manus adiuuantib. meos quos dixi Italis. cuiꝰ certaminis exitus fuit, vt deſideraretur vnius ex Gianizaris linteum capitis inuolutum neſcio quo abiectum. Gianizari abeunt ad ſuum præfectum, & dãni iniuria dati meos (nã quo ſe recepiſſent obſeruarãt) deferunt; edicit præfectus, vt meum interpretem, qui velitationi interfuerat arceſſant illi ſedenẽ pre forib. corripiũt, me ſuperne ex porticu deſpectãte Mihi verò videri indignum hominẽ meũ ſine meo cõſenſu eo abripi, vnde niſi verberibus oneratũ (nã cauſſam iam intellexeram) ſpes nõ eſſet rediturũ. etenim ditioni Turcicæ ſubiectus erat Deſcendo, iniectaq; manu iubeo vt dimittant. dimittunt quidem, ſed multo grauius apud præfectũ ſuum cõqueruntur. is interloquitur, vt plures eãt, hõineſq; illos ex Chriſtianis factos Turcas, eos Italos quos dixi, ad ſe trahant; ſic tamen vt mihi neque domui in qua deuertebã, vim faciãt. adſunt denuò magno cũ ſtrepitu, cõſiſtũt in via, homineſq; illos magnis clamorib. & minis depoſcunt. Sed illi iam q̃ futurum erat prouidẽtes, traiecerant

Interpres legati manib. Turcarũ eripitur.

Con-

Cõſtantinopolim. Diu res acta eſt magno hinc inde iurgio. Demum Chiauſſus quo tum vtebar ſene capulari, metu trepidus me inſcio aliquot aureos eis obtruſit: veluti pretiũ amiſſi lintei, ſic rixæ facta eſt pauſa. Quod eo libentius commemoro, quòd per hanc occaſionẽ ex ore ipſius Ruſtani cognoui, quæ eſſet principis de Gianizaris ſentẽtia. Siquidẽ accepto huius tumultus nuncio hominem ad me miſit. ſi quis verbis moneret, vt cauſſam omnem contentionis cum illis peſſimis hominib. præciderem. An ignorarẽ bellum eſſe, quo tempore ipſi regnarent; ſic vt ne Suleimannus quidẽ eorum potens eſſet, & ſibi ab eis male metueret? Quod nõ temerè Ruſtano exciderat, ægritudinis domini ſui probè gnaro. Nihil enim magis formidabat princeps quàm ne q. perfidiæ vlcus, in Gianizaris lateret, quod erumperet. cùm remedio locus non eſſet. Sic eſt profectò, ſunt proprij & cõtinui exercitus magnæ vtilitates? ſed ſunt etiam, niſi bonis rationib. obuiam itum ſit, non leuia incõmoda. Illud inprimis q. aſſiduè defectionis metus ſollicitos habet Imperatores; & ſit

Quæ Principis de Gianizaris ſua ſententia.

 inpe-

in poteſtate militum, vt regna transfe-rant quo velint. quarum rerum magna extant exempla ſed tamen viæ ſunt multæ quibus occurri poteſt. Venit ad me in ea caſtra Albertus de Vbiis, vir honeſtus & bonis litteris non leuiter imbutus, patria ni fallor Amersfordienſis. attulit à Cæſare ad hũc principem dona, ſcyphos aliquot inauratos, cum horologio affabrè elaborato, quod elephantis dorſo turris inſtar vehebatur item pecuniæ aliquid, quod inter Baſſas diuideretur. Quæ Suleimannus in caſtris in conſpectu exercitus à me ſibi offerri voluit, quo cõteſtatior eſſet amicitia quam ſibi cum Cæſare intercedere, & nihil à Chriſtianis armorum impendere credi volebat. Redeo vnde diuerti ad Baiazetem, qui à pugna Iconienſi ſe receperat Amaſiam ad ſuam præfecturam, tamquam ibi iam quieturus ſi pater permitteret, Dolori ſuo iuuenilique cupiditati fuerat obſequutus; ita deinceps ſe comparaturus videbatur, vt paternæ voluntati ſatiſfaceret. neque ceſſabat per litteras & idoneos homines animũ patris explorare,

Albertus de Vbiis

Cæſaris ad Turcã dona.

Baiazetes Amaſiam ſe recipit.

rare, neque ſe Suleimannus alienum à reconciliatione præferebat, haud grauatim initio nuncios admittebat. legebat litteras, neque reſpondebat inclementer: vt tota caſtra rumor peruaderet, patri cum filio conuēturum. veniam datum iri ætatis infirmitati, modò reliqui temporis officia conſtarent. Sed hæc Baſſarũm conſilio à prudente ſene ſimulabantur, dum veluti clauſum indagine Baiazetem viuum in ſuam poteſtatem redigeret. Nam metus erat, ne ſalute deſperata, tanto impetu in Perſarum regis fines (quod vnicum ei perfugium) rueret, vt præfectorum cuſtodiam & diligentiā anteuerteret: quos quidem continuis nunciis Suleimannus admonebat, ita exitus omnes in Perſiam ſeruarent, ne qua Baiazeti ad fugam rima pateret. Interea qui in manus eius inciderant ſtudij & fauoris in Baiazetem ſuſpecti, per tormenta interrogati clam tollebantur è medio. In his etiam quidam, quos Baiazetes miſerat vt ſe purgarent. Regnum hoc tempore obtinet in Perſia, ſub quo nomine continetur quicquid gentium inter mare Caſpium & ſinum Perſicū

Animū patris explorat.

Exitus in Perſiam occluduntur.

Regnum Perſiæ.

dies, quique plurimum habeant caloris & pulueris moleſtiſſimi accidant: præſertim eis, qui opus faciunt & ſuo labore victum quærunt. Liberum tamen eſt eis ante exortum ſolis (nam Sol veſcentem toto ieiunij tempore videre neminem debet) antequam ſtellæ eius ſyderis luce hebetentur, veſci ſi lubeat, quo etiam hibernum ieiuniũ faciliùs toleratur. Cæterùm ne die nubilo errori locus ſit, ſacerdotes templorum æditui ex altis turribus (vnde vt apud nos æris ſono, ſic ipſi alta voce ad rem ſacram populum conuocant) candelas proponunt in earum turriũ pinnaculis, genere quodam laternæ chartaceo conditas, quarum luminis indicio euidens fit veniſſe cibi ſumendi tempus. Illi tum demum templum ingreſſi, ac Deum ſuo ritu venerati, ad cœnam redeunt. Sed æſtiuis diebus memini videre, cùm à templo tabernã è regione diuerſorij noſtri frequentes peterent (in ea venalis habebatur nix, quæ ex Aſiæ monte Olympo nunquam deſit) aquamque niue rigentem poſcerent, quam ceſſim ſubſidentes biberent. Turcis enim bibere aut veſci

Sol veſcentem Ieiunij tempore nominem videt.

Nix venalis habetur.

aut

aut vrinam facere ſtantibus; niſi quid cogat, religio eſt ſed hæc faciunt ita demiſſis coxis, vt apud nos reddituræ lotium mulieres. Cùm verò per incertam crepuſculi lucem ſatis diſcernere non poſſem. quid ſibi eo habitu vellēt; docebar ab hominibus moris eorum non ignaris, ſingulos aquæ gelidæ magnum hauſtum educere. vt eſcæ viam aperirent. alioqui æſtu & inedia ſiccis faucibus inhæſurum. etiam humoris frigiditate appetentiam cibi excitari. Eduliorum nullum habent delectum; nec eos ab vllo cibo ieiunij religio arcet. quo aliis tēporib. veſci nefas nō ſit. Quòd ſi quid morbi incidat; qui locum inediæ non relinquat; ieiunium negligunt, cum eo tamen, vt quot dies abſtinentiæ morbi vis exemerat, totidem poſtea valentes reponant. At cùm verſantur in hoſtico, & inſtātis pugnæ metus vrget, ne fame confecti cum hoſte confligant, monentur ieiunium in aliud tempus proferre. quod ſi cunctentur, tum Imperator ipſe palàm de medio die inſpectante exercitu cibum ſumit, vt exemplo eius prouocati omnes idem faciant. Cùm verò cætero

Aqua gelida eſcæ viam aperiunt.

A ieiunio morbo vel caſtris impediti alio id tempore compenſant.

N tempo-

tempore a ſi, religio eius à vini potu abſtineat, nec ſines ſcelere eo vti poſſint, tū verò id cōprimis ſeruāt cunctis ieiunij dieb. vt nemo tā profanus aut diſſolutus reperiatur, q nō vel odorē ipſū vini fugiat, nedū bibere nō vereatur. At cur tantopere Mahumetes ſuis ſectatorib. vini potu interdixerit, ſępiꝰ mihi causā ſciſcitanti memini quandoq; hanc narrari fabulam. incidiſſe Mahumeti iter ad amicum in eo itinere ſub meridiem deuertiſſe ad hoſpitē, apud quem nuptiale conuiuiū frequentabatur: à quo inuitatum cum reliquis accubuiſſe: inprimis verò admiratum fuiſſe ſummam conuiuarum hilaritatem, plurima non fictæ beneuolentiæ ſigna, dextrarum coniunctiones, complexus, oſcula. tum quæſita ex hoſpite cauſſa didiciſſe vinum hos habitus animorū facere: atq; illum abeuntem, propterea benedixiſſe ei liquori, quo tāta caritate homines iūgerentur. cæterum redeunti poſtridie, idem ſuggreſſo tectum, longè aliam rerum faciem occurriſſe. atrocis vbiq; pugnæ veſtigia, ſanguine tetro ſolum infectum. diſiecta mēbra, hic brachium, ibi pedem, alioſque alibi

Turc vini religioſiſſima abſtinentia.

Cur Mahomet vino ſuis interdixerit.

Mahomet vino benedicit.

alibi iacentes truncos artus: percun-ctantem verò vnde tantum mali? audiuiſſe, conuiuas quos pridie viderat, poſtquam ſe vino ingurgitauiſſent, actos in rabiem, in mutuam perniciem ruiſſe & magnam patraſſe cædem. Qua de cauſſa mutata ſententia Mahometem vini vſum execratum. eoque ſuis in perpetuum interdixiſſe. Ergo illis in caſtris tranquilla omnia, & ſummo ſilentio compoſita, cùm aliàs tum maxime trigeſimæ (vt ſic dicam) tempore. tantum caſtrenſis diſciplina & ſumma ſeueritas per manus à maioribus. tradita poſſunt, nullum ſcelus neq, flagitium inultum relinquunt Turcæ. ſupplicia ſunt muneris dignitatiſque priuatio, bonorum publicatio, fuſtuarium. mors. frequētiſſimū tamē fuſtuariū, à quo nō ſunt imunes ne Gianizari quidē, tameſi à ſummo ſupplicio vindicētur. leuiora admiſſa fuſtis caſtigat, grauiora exauctoratio, militię ve mutatio, quod genus grauius morte ducūt quæ ferè ſequi ſolet. Nā exuti Gianizarorū inſignibus, relegātur ad lōginqua extremorū finiū, præſidia, vbi cōtēpti & inglorij vitā ducūt: aut ſi rei atroci-

Idem exe cratur.

Supplicia militaria

Fuſtuarium frequens.

tas grauius exemplum poſtulat. quæſita cauſſa morte, illic afficiuntur. Nec tamen Gianizari moriuntur. ſed vt gregarij, milites. Eſt verò cumprimis admirabilis Turcorum in accipienda caſtigatione patientia, in ſuris, in ſoleis, in natibus, ſæpe vltra centum plagas excipiunt, vt plures cornei ſuſtes nonnunquam confringantur, & illo identidem ſit opus, *cedo alterum*. ac tametſi in promptu ſint remedia, fit tamen aliquando, vt plures libræ vitiatæ carnis è locis illis contuſis ferro circumcidendæ ſint. Nihilominus adire eum cuius iuſſu cæſi ſunt, & manum deoſculari, & gratias agere coguntur, & lictori pro ſingulis verberibus certam mercedem ſoluere. Nam fuſtem quidē illi quo caſtigantur, ſacrum habent, nec dubitant primum cælo delapſum credere. non minus quam Romani ſua ancilia. huc addunt, ne tantæ acerbitatis nullum ſolatium ſit, partes eas quas fuſtis contigerit, poſt hanc vitam immunes fore ab expiatricis flammæ ſæuitia. Cum dico ea caſtra rixa & turbis vacua fuiſſe, vnæ mihi excipiendæ ſunt, quas mei homines excitarunt. proceſſerant

Mira patientia in accipienda caſtigatione.

Fuſtem quo caſtigantur ſacrum habent.

ant pauci exſpatiatum extra caſtra, ſecundum littus, ſine Gianizaris, aſſumptis tantum ſecum aliquot Italis religionem Turcicam profeſſis: quorum hominum cùm in aliis rebus variæ ſunt opportunitates, tum præcipuè in redimendis captiuis. ſiquidem accedunt ad eos in quorum poteſtate ſunt ſinguli, ſibi vel cõſanguineos vel affines certè populares, ꝓpter ea calamitate corũ commotos rogare vt accepto pretio eos manumittant, vel ſibi addicant, domini non grauatim aſſentiuntur. Quòd ſi Chriſtianus id poſtulet, recuſent, aut multo pluris vendant. Cùm ergo mei (ita vt dixi) prodiiſſent, incidunt in Gianizaros, qui ſe in mari natando abluerant, ſine capitis inſignibus, linteis tantum tegminibus temere iniectis. Gianizari in meos vt in Chriſtianos probra iaciunt. Nam Turcæ non modò licere putant contumelioſius appellare Chriſtianos & conuiciis inceſſere, verum etiam pietatis loco ducunt, vt ignominiæ pudore adducti religionem, propter quam ita audiant, cum meliore ſcilicet mutent. Mei laceſſiti reſpondent, & conuitia rege-

Italorum Turcarũ opportunitates.

Turcæ Chriſtianos libenter conuitiis inceſſunt.

runt: deniq; à verbis venitur ad manus adiuuantib. meos quos dixi Italis. cui certaminis exitus fuit, vt deſideraretur vnius ex Gianizaris linteum capitis inuolutum neſcio quo abiectum. Gianizari abeunt ad ſuum preſectum, & dãni iniuria dati meos (nã quo ſe recepiſſent obſeruarãt) deferunt; edicit præfectus, vt meum interpretem, qui velitationi interfuerat arceſſant illi ſedeniẽ pre forib. corripiũt, me ſuperne ex porticu deſpectãte Mihi verò videri indignum hominẽ meũ ſine meo cõſenſu eo abripi, vnde niſi verberibus oneratũ (nã cauſſam iam intellexeram) ſpes nõ eſſet rediturũ. etenim ditioni Turcicæ ſubiectus erat Deſcendo, iniectaq; manu iubeo vt dimittant. dimittunt quidem, ſed multo grauius apud præfectũ ſuum cõqueruntur. is interloquitur, vt plures eãt, hõineſq; illos ex Chriſtianis factos Turcas, eos Italos quos dixi, ad ſe trahant; ſic tamen vt mihi neque domui in qua deuertebã, vim faciãt. adſunt denuò magno cũ ſtrepitu, cõſiſtũt in via, homineſq; illos magnis clamorib. & minis depoſcunt. Sed illi iam, q futurum erat prouidẽtes, traiecerant

Interpres legati manib. Turcarũ eripitur.

Con-

Cōſtantinopolim. Diu res acta eſt magno hinc inde iurgio. Demum Chiauſſus quo tum vtebar ſene capulari, metu trepidus me inſcio aliquot aureos eis obtruſit: veluti pretiū amiſſi lintei, ſic rixæ facta eſt pauſa. Quod eo libentius commemoro, quòd per hanc occaſionē ex ore ipſius Ruſtani cognoui, quæ eſſet principis de Gianizaris ſententia. Siquidē accepto huius tumultus nuncio hominem ad me miſit. ſi quis verbis moneret, vt cauſſam omnem contentionis cum illis peſſimis hominib. præciderem. An ignorarē bellum eſſe, quo tempore ipſi regnarent: ſic vt ne Suleimannus quidē eorum potens eſſet, & ſibi ab eis male metueret? Quod nō temerè Ruſtano exciderat, ægritudinis domini ſui probè gnaro. Nihil enim magis formidabat princeps quàm ne q. perfidiæ vlcus, in Gianizaris lateret, quod erumperet. cùm remedio locus non eſſet. Sic eſt profectò, ſunt proprij & cōtinui exercitus magnæ vtilitates? ſed ſunt etiam, niſi bonis rationib. obuiam itum ſit, non leuia incōmoda. Illud inprimis q. aſſiduè defectionis metus ſollicitos habet Imperatores: & ſit

Quæ Principis de Gianizaris ſua ſententia.

rare, neque ſe Suleimannus alienum à reconciliatione præferebat, haud grauatim initio nuncios admittebat. legebat litteras, neque reſpondebat inclementer: vt tota caſtra rumor peruaderet, patri cum filio conuēturum. veniam datum iri ætatis infirmitati, modò reliqui temporis officia conſtarent. Sed hæc Baſſarū consilio à prudente ſene ſimulabantur, dum veluti clauſum indagine Baiazetem viuū in ſuam poteſtatem redigeret. Nam metus erat, ne ſalute deſperata, tanto impetu in Perſarum regis fines (quod vnicū ei perfugium) rueret, vt præfectorum cuſtodiam & diligentiā anteuerteret: quos quidem continuis nunciis Suleimannus admonebat, ita exitus omnes in Perſiam ſeruarent, ne qua Baiazeti ad fugam rima pateret. Interea qui in manus eius inciderant ſtudij & fauoris in Baiazetem ſuſpecti, per tormenta interrogati clam tollebantur è medio. In his etiam quidam, quos Baiazetes miſerat vt ſe purgarent. Regnum hoc tempore obtinet in Perſia, ſub quo nomine continetur quicquid gentium inter mare Caſpium & ſinum Perſicū

Animū patris explorat.

Exitus in Perſiam occluduntur.

Regnum Perſiæ.

Digitized by Google

(cum parte aliqua maioris Armeniæ) incolit (tametſi Sulcimanus multa bello abſtraxerit: Babyloniã ipſam, Meſopotamiam & partẽ Mediæ) regnum inquam hodie in Perſia obtinet Sagthamas, dominaturq; cũ eo quo dixi ſpatio, tum etiam vlterioribꝰ regionib. vſq; ad ditionem principis quem *Homaniã Patiſach* Turcæ vocant. Huius patrem in campis Chalderoniis vicit olim magno prælio Selimus. Res Perſica ab eo tempore inclinare cœpit, inſultante acerrimo Imperatore Suleimanno, ſegniter & lentè defendente Thama, patre magnitudine animi longè inferiore. Qui quidem nunc otio & inerti vitæ deditus, regiæ parietib. incluſus inter pellicum greges conſeneſcere dicitur: variis earum delinimentis ſe oblectans, & plerumque ſortibus in res futuras inquirẽs, exigua iuſtitiæ iuriſque adminiſtrandi cura. qui neglectus magnum ad maleficia & latrocinia atque omne licentiæ genus per eius Imperij gentes campum aperit. Itaq; qui minus opibus valent. paſſim à potentioribꝰ omni genere injuriarum opprimuntur; nec vllum in eius æquitate, innocentiæ

Sagthamas Rex Perſiæ.

Thamas filius Sagthama.

Eius in adminiſtrando re gno ignauia.

præſi

præſidium viget. nihilominus apud eos populos eius auctoritas ſanctitatiſq; opinio in tantum, vt beatos credãt qui regiæ eius poſtes oſculo contigerunt, & aqua qua manus abluerit, ad varia morborum genera abutantur. Sunt ei complures liberi. in quibus vnus, cui Hiſmaëli nomen, non minus auitam indolem quam nomen refert, inſigni pulchritudine, Ottomannicæ gentis capitalis hoſtis. hunc cùm in lucem ederetur, pugnum cruore plenũ vtero matris extuliſſe dicunt, ex quo fama per eas gentes percrebuit, hominẽ fore bellicoſum, quam ipſe admodum adoleſcens multa cum Turcarum cæde inſigniq; victoria confirmauit. Sed cum pater facta cum Suleimanno pace, ne concordiæ obeſſet, ex pacto in intimã ditionis ſuæ regionem cuſtodia clauſum ſepoſuit. qui tamen poſt obitum patris cõmuni voto hæres Imperij deſtinatur. Veritus ergo Suleimannus ne Sagthamas (qui nobis ſub nomine *Sophi* notior eſt) magis veterum ſimultatum quàm recẽtis & coactæ pacis memor, filium ſi in Perſiam ſe eieciſſet, non ſine magna molitione extorqueri

Hyſmael Thamæ filius.

Prodigiũ in eius partu.

ſibi pateretur, ex eoque fortaſſe longius & difficile bellum orıretur, omnem operam dabat, vt priuſquam eò perueniret, opprimeretur. Meminerat paucis antè annis Helcam Thamæ fratem ad ſe profugum, ſuis opibus ſuſtentatum, longum fratri faceſſiuiſſe negotium, vt non immeritò Thamam parem relaturum gratiam ſuſpicaretur, & fortaſſe quæ ei bello eripuerat, per hanc occaſionẽ repetiturũ. quæ Suleimanni conſilia tametſi magnopere ſecreta haberentur, tamen Baiazetis amicos non fallebant; à quibus ſubinde monebatur, ne patri crederet, caueret inſidias, & quacunque ratione poſſet, ſaluti maturè conſuleret. Quod vt faceret Baiazetes, vt ſæpe ad magnas res, paruę momentum adferunt, cauſſam dediſſe ferebatur deprehenſus in caſtris quidam eius miles explorator; moxque iuſſu Suleimanni palam in crucem actus. eo obtentu quòd eſſet à Baiazete conductus, poſtquam ei interminatus eſſet, ne quẽ præterea militem ſcriberet. Ea veluti teſſera Baiazeti fuit, ne quod conſilium fugæ celeritati anteponeret. At Suleimannus qui iam ſe conſequutũ arbitrab

Helca ad Turcas profugus

Conſilia Suleimãni aperiuntur.

Digitized by Google

trahatur, ne poſſet elabi. & fortaſſis vt magis falleret, exercitui ſuo reditum Conſtantinopolim indixit poſtridie paſchatis. Baiazetes ipſo paſchatis die Amaſiæ ſtatim à peractis ſolemnibus ſacris vaſa conclamari iuſſit, iterque inauſpicatum in Perſiam auſpicatur, gnarus quidem ſe ad veterem Ottomannicæ domus hoſtem proficiſci; ſed animo confirmato cuiuſuis potius miſericordiam experiri, quàm in patris manus deuenire. Exceſſere omnes præter imbellem turbam, ſexum muliebrem & pueros ferendis longinquæ viæ laboribus impares, inter quos vnus cum matre relinquitur Baiazetis filius recens editus, quem inſontem aui clementiæ relinquere pater maluit, quàm ærumnoſæ & miſerabilis fugæ comitem aſſumere. quem quidem Suleimannus incertus adhuc, quæ patris futura ſors eſſet, educari Pruſiæ iuſſit. Reuerſurus fueram Conſtantinopolim pridie paſchatis, niſi me videndi eius diei ritus cupido retinuiſſet. in aperto & plano campo ante Suleimanni tentoria, Turcæ paſchales ceremonias celebraturi erant: ambigebam an

Baiazetes iter in Perſiam aggreditur.

nua vſque ſummittebant. cùm nomen Dei profaretur, in faciem venerabundi procidebant. & terrã deoſculabantur. magna cum ceremonia, & attentione ſuis ſacris interſunt Turcæ. nam ſi vel digito ſcalpant caput, periiſſe ſibi precationis fructum arbitrantur. Quid enim, inquiũt, ſi cum Baſſis tibi ſermo habendus ſit, nõ aliter facias quàm toto corpore ad reuerentiam compoſito? quanto æquius eſt idẽ ſeruari erga Deũ omne humanum faſtigium tantopere excedentem? Si c illi ratiocinãtur. Peractis precationib. omnis cõpages illa ſoluta eſt. miſeriq; & per campum fluctuari, & totam planiciem inundare cœpit. Mox Imperatori ſuum prandiũ inferebant quib. ferre mos eſt. cùm ecce Gianizari manus ferculis iniiciunt, omnia diripiunt, atq; ipſi multa cum feſtiuitate & iocis veſcuntur. Datur illud ex vetere inſtituto, diei illius hilaritati Principi aliũde prouiſum. Quo ſpectaculo lætus refero me Conſtãtinopolim. Reſtãt de Baiazete pauca, quæ vbi narrauero, te abſoluã, nõ min' fortaſſe legẽdo feſſum, quã ego ſum ſcribendo. Baiazetes, ita vt audiſti, Amaſia cum

Gianizari Imperatoris prãdium diripiunt.

expe-

ſectum, cogitare in iis locis; vbi pabuli copia ſit. quiete vnius atque alterius diei equos reficere, & nouis ſoleis calciare. commode reſpondit Baſſa, ſe nō vetare quo minus ea ſumeret, quorum indigebat: ſiue commiſeratio ea fuerit fortunæ Baiazetis, ſiue non alienus à partibus eius ſenſus, quod nonnulli iudicarunt: ſiue certè conſilium, quo facilius incogitantem opprimeret, & fortè adhuc temporis opus habebat ad conducendum in vnum locum militē. celeritate Baiazetis deceptum. Mittit etiam honoris cauſſa ad eum munuſcula, & de incolumitate deque aduentu gratulatur Baiezetis: nihilominus progrediebatur, nulla diei, exigua noctis parte ad quietem ſuis permiſſa. Baſſa Erzerumenſis vbi continuare iter Baiazetem cognouit, accelerat, & ſe reliquis Baſſis coniūgit, qui veſtigia eius legebant. Nam plures Singiacci & Baſſæ, vbi migraſſe Amaſia Baiazetem auditum eſt, mandato Suleimanni eum perſequebantur, pœna capitis indicta, niſi viuum aut extinctum ſtitiſſent. Verùm: nequidquam, propter præproperum Baiazetis diſceſſum, & quód

Baſſa Erzerumēſis. Baſſis reliquis ſe coniungit.

quòd maior eſſet huius in fugiendo quàm ipſorum in ſequendo celeritas. Quanquam nulli pluris ſtetit Baiazetis fuga, quam Baſſæ de quo modò dixi Erzerumenſi, quem hac de cauſſa præfectura à Suleimanno motum Selimus interfecit, vnà cum duob. adoleſcentib. filiis deteſtãdũ in modum prius conſtupratis. Sed & Selimus & Mahomet Baſſa, & Bellerbegus Græciæ, quanquam lõgiore interuallo Baiazetẽ inſequebantur. Grauiſſimus Suleimañ o acciderat eius deceſſus, certum habenti quod erat, Perſiam peti: & vix ſibi temperabat, quin cum vniuerſo tam milite quàm equite prætoriano accurreret, Perſæ belli timorem ex propinquo inferret. Sed moderabantur veſanos impetus conſiliarij, demonſtrantes quantum eſſet ab infido milite diſcriminis. Quid item ſi temerarius & præceps Baiazetes ſupra Pontum & Paludẽ Mæotidem deuio itinere Conſtantinopolim ſe retuliſſet, & ſeruitia & tyrones quos *Agiamoglanos* vocant, propoſita libertate ad arma vocaſſet. itaq; in vacuam imperij ſedem ſe inſinuaſſet? hæc monita Suleimannum retinebant. Cæterùm

Suleimãnus grauiſsimè diſceſſum tulit.

Baia-

Baiazetes quacunque inceſſerat ædium poſtib. inſcriptum relinquebat, ſe duplex ſtipendium daturum militibus, qui ad ſe tranſiſſent. quæ res ſuſpectos ducibus milites faciebat: & quod identidem voces audiebantur magnæ in Baiazetem beneuolentiæ indices. Tandem ad Araxem fluuium, qui Turcarum regionem à Perſica diuidit. Baiazetes euaſit. quo traiecto ne ſic quidem ſecurus: quo tranſitu ſubſequentes Singiaccos prohiberet. cuſtodias è ſuis in eius fluminis ripa diſpoſuit, qui ſibi eam prouinciã depoſcebant. ſed eos Singiacci facilè deiecerunt, & ſe penè penitus in Perſici imperij fines intulerunt, donec obuios habuerunt Satrapas cum magno equitatu, quib. percunctantibus, quid ſibi vellent, quid in aliena ditione quærerent? Turcæ reſponderunt, ſe Regis ſui transfugam filiũ repetere. Contrà Perſæ non æquum facere, quòd extra ſuos limites armati vagarentur contra fœderis leges. Sagthamæ cũ domino eorum pacẽ & amicitiam eſſe, quam ſeruari par eſſet. de Baiazete cogitaturum & ſe decere, neque deſuturum officio.

Militum animos Baiazetes ſolicitat.

In Perſid pertingit.

interea

amici vultus, frontes ſerenæ, hoſpitalia vtrinque dona, crebra colloquia, epulæ menſæque communes, per quæ optimè animorum occulta teguntur. fit etiam affinitatis mentio. promiſſa Orchani Baiazetis filio vna de Perſæ filiabus, ipſeſque confirmatur Baiazeti non quieturum Perſam, donec Suleimannus vel Meſopotamiæ vel Babyloniæ vel Arzerumi ſatrapiam ei dediſſet. Extolluntur verbis earum præfecturarum commoda: poſſe ibi ſine illo fratris metu ætatem agere longè ab eo, longè à patre ſemotum. quod ſi quid durius ingruat, habiturum à tergo aſylum ſoceri fidem quo ſe recipiat, cuius præſidio ab omni caſu tutus ſit. Qui ſermones fortaſſe vulgabantur, quo Baiazetis animus ab imminentis periculi ſenſu magis auerteretur. qui quidem de voluntate Thamæ tam ſibi certus videbatur, vt mittente illo ad Suleimannum oratorem de reconciliatione (vt credebatur) Baiazetis Conſtantinopolim, nunciari iuberet ſe vnum illic patrem amiſiſſe, alterum reperiſſe in Perſia. An verò de

Amicè ab illo recipitur

Thamæ Conſtantinopolim legatio.

veſti-

reſtituendo in gratiam patri s Baiazete Perſa per oratores, quos multos miſit, ſinceré egerit, in dubium vocari poteſt. mihi quidem fit veriſimilius, plus in eo fictæ ſedulitatis, & vt animus Suleimani tentaretur, quàm veri officij fuiſſe; neque enim interea, quæ ad eius perniciem pertinebant, ſegniter inſtruebantur. Quæ vbi ſatis prouiſa fuerunt, ex composito ſermo inijcitur, minus anguſtè tantam multitudinem hoſpitari, nō ſuppeditare annonam magis ne re futurum, ſi per loca circumiacentia diſtribuantur: forè hoc cùm ad copiam commeatus, tum ad alias res multas magis accommodatum. Magno timore Sagthamas animo patri diſpar afficiebatur, ne ſerpentem nutriret in ſinu. tametſi non deſint, qui non eam ab initio Perſæ mentem fuiſſe contendant, vt Baiazetem perderet; ſed compulſum quorundam eius familiarium ſcelere atque improbitate, qui beneficiorum & iuris hoſpitalis parum memores Baiazeti ſuadebant, vt regno Perſam ſpoliaret: cuius rei non ambigua extitiſſe indicia. quin etiam vocem unius de præcipuis Baiazetis du-

Doli Perſarum.

Familiares Baiazeti cauſſa interitus.

cibus

cibus ſceleris plenam ad ipſum Perſam delatam. Quid agimus: cur iſtum hæreticum interficere. & regnum eius occupare moramur? Nam cui dubium, quin per eius fraudem & inſidias nobis omnibus exitium inſtet? Quare adductum Sagthamam, ad conſilium magis neceſſarium, quàm ſpecioſum deſcendiſſe. Habebat Baiazetes non quidem magnas copias. pugnaces tamen in quib. erant multi viri fortes, ad quiduis audendum prompti, quos non iniuria metuebat Perſa. erat ſibi conſcius, nec veteris & per ſimulationē religionis quæſiti regni. Quis præſtaret quin in tot populis quos imperio ſubditos habebat pleroſq; præſentis ſtatus pœniteret, ac proinde res nouas mallent? Quibus nihil oportunius fieri poterat aduentu Baiazetis iuuenis audentis & ſtrenui. & (quod caput eſſet) ſpei deſperatæ, adhuc quidem ſe magis in eius poteſtate videri, quàm ipſum in ſua. vtendū viciſſitudine, nec vt hoſpitem diutius habendum, ſed vt formidoloſam beſtiam vinculis & cuſtodia circumdandum. Quam ad rem via ēēt facillima, ſi diſſipatis copiis nudatus

Aliud Conſiliū Rex capit.

datus ſuorum præſidio opprimeretur. Non enim ſine multa cæde aperto Marte poſſe expugnari, deſidem longo ocio Perſam nec conductum in vnum, contrà Baiazetis militem præſentem, promptum & exercitatum. Ita communicato cum eo conſilio de diſiungendis eius copiis, & commoditatibus collectis, quas ea res adfert, non licuit refragari Baiazeti: tametſi viros cordatos & longius proſpicientes grauis ſuſpicio perculit. Sed quid recuſari poterat. vbi tanta incumbebat neceſſitas? vbi alia nulla ſpes reliqua: vbi alieno quidem nutu de lucro tamen viuebatur? vbi de fide hoſpitis dubitare ſummæ perfidiæ imputari poterat? Ergo haud alias inter ſe viſuri in diuerſos pagos diducuntur, collocanturq; vbi Perſis viſum ac paucis interpoſitis diebus, capto tempore, pauci à multis circumuenti cæduntur. Equi, arma, veſtes & quæcunque ſupellex in prædam interfectorum cedunt. eodem tẽpore indita Baiazeti vincula, & quo ſit indignius, vt nonnulli volunt, inter menſæ ſacra atque epulas hoſpitales. liberi quoque eius cuſtodia incluſi. Habes

Baiazetis dimiſſus exercitus à Perſis deletur

Compingitur in vincula vnà cum ſuis Liberis Baiazetes.

bes, quod ſcire voluiſti, quid ad hunc diem ſit actum de Baiazete. Quid porrò futurum ſit, neminem eſſe arbitror, cui promptum ſit coniectura augurari. Variæ ſunt ſententiæ, ſunt qui Babyloniam aut ſimilem prouinciam in extremis vtriuſque principis finibus ſortiturum, cui pro Singiacco præſit. alij nihil nec in Thama nec in Suleimanno ſpei reponunt, pro conclamato habentes Baiazetem, quem huc ad ſupplicium remiſſum iri arbitrantur, aut in carcere fœdè periturum. Neque verò non multa circumſpectaſſe Perſam, cùm Baiazeti vim adferret: nimirum ne ſi in regno patri ſucceſſiſſet, iuuenis impiger & magni animi, fratre bello non paulo melior, ex eo ſibi & ſuo regno multa mala crearentur. Suis rebus multo aptius, ſi regnaret Selimus ventri & ſomno natus, ex quo pacis ſpes & longa ſecuritas oſtenderetur. propterea Perſam de manibus viuum Baiazetem nunquam dimiſſurum, in carcere potius necaturum, fide non difficili, iuuenis tædio & impatientia carceris morte abſumpti. certè non eſt quod ſperet ſibi vnquam amicum fore, quē

Perſa timore coactus ad hoc deſcēdit.

O tanta

Baiazetis res in dubio.

tanta iniuria læſerit. Aliis aliud, mihi ſic videtur; ſpiſſum (vt res cadat) fore negotium, quod opto. neque enim à fortuna Baiazetis leuiter cauſſam noſtram contigit. non facilè iſti in nos arma vertent, donec eis de exitu huius negotij conſtiterit. Quin iam mihi literas, & pacis leges neſcio quas obtrudere conantur; quas ad domini mei voluntatem proximè accedere mihi perſuaſum volunt; ſed nullum, vt fieri ſolet; dant exemplum: ex quo mihi fraus ſuſpecta eſt. itaque pernego me litteras ad Cæſarem miſſurum, de quarum ſententia non mihi prius liqueat. Quòd ſi me exemplo communicato tamen fallant; tum in eorum manifeſta impoſtura nihil erit quod mihi imputetur: in quo perſeuerare certum eſt, & dominum meum ad litteras captioſas, difficultate reſponſionis exonerare. Nam is quidem niſi ęquas, nullas pacis conditiones accipiet. At in reiicienda qualicunq; pace gradus ad bellū ſtrui videtur. libera omnia poſteri temporis euentis ſeruare conſultius arbitror. Interea non miſſarum litterarum penes

Fraudulenter cū noſtro legato agere cupiūt.

me

me culpa erit, qua me facilè liberabo, ſi euẽtus optatis eorũ deBaiazete non reſpõderit, Sin cõtra euenerit, pluſculum quidẽ erit negotij ſed nihil quod explicari non poſſit. & commoda purgatione mitigari. Non ſolent iſti implacabiliter iraſci iis, quod laborare vidẽt, vt rem domini quàm optimè gerant, præterea me ætas principis ingraueſcens iuuabit, quæ Baſſarũ iudicio, ocij & quietis magis indiget, quàm non neceſſariorum militiæ laborũ: onus quidem & moleſtiæ mihi prorogabantur, ſed hæc æqui boniq; faciẽda, modò benè collocẽtur. Habes librũ non epiſtolam, in quo ſi qua mea culpa eſt, tua eſt non minor; tu exegiſti, tuo deſiderio datum eſt, quicquid hoc fuit operæ. ſola facilitas mea reprehendi poteſt, quæ tamẽ in amicitia ſæpe laudi datur. Etſi non deſpero quin tibi non grauia lectu futura ſint, quæ mihi ſcriptu iucunda fuerũt. me quidẽ iuuit, vt ſemel ad ſcribendũ ingreſſus ſum, quàm diutiſſime cuſtodiam meam fallere, animo peregrinari, & tecum tanquam præſentem verſari. quæ erunt (vt erunt multa) caſſa & friuola, ſic accipere debebis, vt

Qua ad pacem cõducant.

Digitized by Google

quæ in familiaribus colloquiis inter amicos temerè excidunt. Eadem ſemper epiſtolæ licentia fuit, quæ ſermonis, vt nemo in quotidiano ſermone iudicij ſeueritatem, aut anxietatem limæ requiſiuit: ſic ab epiſtolis cenſuræ moroſitas abeſſe debet. In communi conſuetudine licet quicquid in buccam. idem permittitur in epiſtolis familiaribus: quæ ſi circumſpectiùs loquantur, non iam ius ſuum retinere videantur. Quæ monumenta in oculis omnium locari debent, quæ templis & porticibus deſtinantur, ſummam perfectionem requirunt: non item, quæ domeſticis tantùm vſibus & priuatis parietibus comparantur. nihil hic publico conſpectu dignum. Hæc tibi & paucis amicis, cum quibus communicare voles, ſcripta ſunt, nulla vel eruditionis vel ingenij quæſita laude. quæ ſi tibi probabuntur, hoc eſt, ſi libenter leges, iam finem ſuum conſequuta fuerint. Poterant magis Latinè & elegantiùs ſcribi. quis negat? ſed quid ſi ego non potui? ingenij iſta culpa eſt. non voluntatis. Quanquam quid hodie è Græcia, benè Latinum; aut è Turcia penitiſſimaque

Epiſtolarum ſtylus liberior.

maque barbarie elegantius expectes? Hanc denique tibi fero legem, vt ſi iſta non aſpernere, accipias reliqua, donec Viennam rediero, ſi tamen vnquam rediero: ſin minus, hic finem faciam, neque tibi vltrà moleſtus ſim. Vale. Conſtantinopoli Calendis Junij 1560.

AVGERII GISLENII BVSBEQVII LEGATIONIS TVRCICÆ.

Epiſtola 4. & vltima.

QVOD mihi de reditu gratularis, agnoſco humanitatẽ, & veterem beneuolentiam tuam. Quòd reliqua exigis legationis meæ, & quæ à poſtremis, quas ad te dedi, literis mihi vſu venerint, aut quæ ſcitu iucunda obſeruauerim, non mones immemorẽ. probè recordor, quid tibi receperim: neque mihi eſt animus fruſtari pro-

miſſum, aut tam commodum frat da-re creditorem. Accipe ergo quæ ab eo tempore ſequuta ſunt, nugas, ioca, ſeria quicquid in memoriam vt aliás: quamquam auſpicabor ab initio minimè læto. Vix dum requieuerat animus ab infortunio, & carcere Baiazetis, cùm nũcio nihilo meliore percellimur. Erat in expectatione euentus claſſis Turcicæ, quæ fama rerum ab Hiſpanis in Meninge inſula (nunc *Gerbas* vocãt) proſperè geſtarum excita eo curſum tenuerat. Factus certior Suleimannus eam inſulam à Chriſtianis expugnatam, additis ad veterem arcem nouis propugnaculis, præſidioq; impoſito muniri, ſibi id in tanto imperio, & tam florentibus rebus minimè ferendum arbitrabatur. Ea re miſſis cum claſſe auxiliis, nationi eiuſdem religionis ſenſu ſecum coniunctæ ſubuenire in animum induxerat, ac Pihalio Baſſæ maris præfecto, vt eam expeditionem obiret, negotium dederat. Is claſſem multo quidem & ſelecto milite adornauerat, anxio tamen & longinquam nauigationem & hoſtem famoſum reformidante. Inſede-

Inſula Meningie ſis ab Hiſpanis capta.

rat

rat animus Turcarum magna virtutis Hiſpanicæ opinio, quòd cognouerant multa bella vetera & recentia, fœlicibus auſpiciis magna cum eius gentis gloria confecta. meminerant Imperatorem Carolum: de filio, rege Philippo. paternæ virtutis & regnorum hærede, quotidie audiebant, Quæ res tantam curam adferebant, vt plerique veluti ſupremum adituri periculum, tabulas quoque ſupremæ voluntatis teſtes conderent, & vt nunquam redituri; Conſtantinopoli proficiſcerentur. Sic tota vrbs erat in vario metu, nec erat quiſquam ſiue conſcenderet, ſiue maneret, quem non expectatio exitus huius belli vehementer ſollicitum haberet. ſed claſſis ſecundis vſa ventis, imprudentibus noſtris interuenit, tantumque terroris in opinato aduentu intulit, vt nec ad pugnam, nec ad fugam animus, aut conſilium ſatis ſuppeteret: triremes aliquot expeditæ fuga ſalutem peterent: reliquæ hærerent, & aut vadis fœdè illiderentur. aut ab hoſtibus circumuentæ opprimerentur. In arcem Medinæ, idemque belli Dux vnà cum Ioanne

Hiſpanorũ apud Turcas magna æſtimatio.

Claßis Hiſpanica occupatur a Turcis.

Andrea Doria, claſſis præfecto, ſe rece-
perat. hi primis noctis tenebris ignora-
ti, fœlici auſu inter ſtationes hoſtium
ſcaſa in Siciliam trasfretarunt. Eius
victoriæ triremem nunciam huc mi-
ſit Pialius; quæ vt apertius profitere-
tur quid ferret, ingens vexilium, in
quo Christi Saluatoris cruci affixi ima-
ginem depictam Turcæ aiebāt, à pup-
pi p fluctus trahebat. Ea vt portū ſubi-
it, tota vrbe Chriſtianæ cladis rumor
percrebuit, gratulantibus inter ſe tan-
tam victoriam Turcis. Iidem caterua-
tim ad meas fores conueniebant, me-
oſque homines, ecquem fratrem, pro-
pinquum, aut neceſſarium in claſſe Hi-
ſpana habuiſſent, per ludibrium rogi-
tabant. eius (inquiebant) videndi bre-
ui vobis poteſtas erit. Ad hæc multis
verbis ſuam virtutem inſolenter effe-
rebant, ac noſtram deprimebant igna-
uiam. quæ arma ſupereſſe, quæ ſibi re-
ſiſterent: iam etiam domitum Hiſpa-
num. Quæ mei magno cum dolore au-
dire cogebantur: ſed ferendum erat,
quòd Deo ita placitum, & mutari non
poterat: Vna nos ſpes ſuſtentabat arcis;
quā Hiſpani magno præſidio tenebant

Turcarū ob victoriam inſolentia.

ſi eam

ſi eam tutari poſſent, donec hoſtẽ aut hyẽs aut quis caſus ab obſidione auertiſſent. Præualebat tamen metus, victoribus omnia fore procliuiora quam victis, vt accidit. Siquidem rerum omnium, ſed præſertim aquæ penuriã conflictati obſeſſi, arcem poſtremò ſeque dederunt. Fecerat hoc Don Aluarus de Sande, qui militibus illis præerat, ingentis vir animi, vetere militia clarus: vt cùm videret vltrà ſuſtineri non poſſe, arce cum paucis excederet, nauiculamque arriperet, veluti traiecturus in Siciliam: ne parta multa virtute belli decora, quamuis neceſſaria deditione contaminaret, atque vt eius loci amiſſio cuiuis rei potius imputaretur quàm ſibi. Sic venit in hoſtium poteſtatem arx. Milites enim portas, quæ diutius fruſtra claudebantur Turcis, quo mitiores experirentur, patefecerunt. Don Ioañes de Caſtella propugnaculo ſuæ fidei commiſſo excedere noluit: ſed ibidẽ cum fratre hoſti repugnans vulneratus, & ipſe ad extremũ capitur. Magna cõſtantia arx, ea trimeſtri ſpatio amplius ab Hiſpanis defẽſa fuit, benè rerũ omnium neceſſariarũ

Aluarus de Sande.

Digitized by Google

vſu atq; etiam auxilij ſpe (quod eſt miſerrimum) defectis. Sed nihil fuit in illius cœli calorib. quo premerētur grauius, quàm ſitis. Vna modo erat ciſterna, magna illa quidem, & aquæ abundans, ſed quæ tantæ multitudini non ſufficeret, Inde ſingulis certa aquæ portio quotidie diuidebatur, quantum vitæ ſuſtinendæ ſatis eſſet. Hæc augebatur à pleriſque aquæ marinæ mixtione, vi ignis à ſalſiore parte ſtillatim repurgatæ. hoc oportunè docuerat quidam alchimiæ peritus: quamquam non omnibus ea facultas ſuppetebat. Itaque videre erat multos humi ſtratos, morti propinquos rictu hiante vnius aquę nomen aſſiduè frequentantes. quibus ſi miſertus quiſpiam paulum quid aquæ in os infudiſſet, leuati erigebantur, aſſidebantque, donec eius aquæ auxilio conſumpto eodem relaberentur, ac demum, torridi animam efflarent. Sic multi quotidie peribant. præter eos quos belli caſus, morbique in illa ſollicitudine, omni medicamentorum ſubſidio deſtitutos abſumebant. Menſe Septembri victrix claſſis Conſtantinopolim refertur

Aquæ ſumma penuria.

fertur, captiuos ſpoliaque & triremes noſtras ſecum trahens, tam lætum Turcarum oculis ſpectaculum, quàm luctuoſum & flebile Chriſtianis. ſtetit ea nocte ad ſaxa è regione Byzantij, quo ſplendididiore pompa & maiore celebritate in portum inueheretur. Deſcenderat Suleimannus in porticum portus faucibus vicinam, hortorum ſuorum appendicem, vt propius intrantem, monſtratoſque Chriſtianos duces ſpectaret. Oſtentui erant in puppi prætoriæ triremis Don Aluarus de Sande, Don Sanchius de Leyua, & Don Bellingerus de Requeſenes. hic Sicularum triremium, ille Neapolitanarum præfectus. Remulco trahebantur captæ triremes, remigio & acroſtoliis deſpoliatæ, nuda corpore, vt ſic præ Turcicis paruæ deformes, contemptibileſque haberentur. Qui tum Suleimanni vultum viderunt, negant in eo vlla inſolentis lætitiæ ſigna deprehendiſſe. Ego certè altero pòſt die ad ſua ſacra proficiſcentem vidi, eodem quo ſemper vultus habitu. eademque erat frontis ſeueritas & triſtitia, penè ac ſi nihil ad eum hæc

Claſsis Turcica Conſtantinopolim redit.

Captiui Hiſpani.

victoria pertineret, nihil nouum, aut inexpectatum contigiſſet. Tam capax in illo ſene quantæuis fortunæ pectus, tam confidens animus, vt tantam gratulationem veluti immotus acciperet. Ductus paucis poſt diebus in Regiam captiuus miles, prius fame cruciatus, & tantum non enectus. Vix pedibus plerique inſiſtebant: multi præ imbecillitate concidebant, animoque linquebantur: quidam vtique moriebantur, per ludibrium agebantur, armis ridiculum in modum ac ferè præpoſterè iniectis. Circumcirca Turcarum voces audiebãtur, inſultantium, & ſibi totius orbis imperium deſpõdentium. Nam quem vltrà, victo Hiſpano, ſupereſſe hoſtem qui timeri poſſet? fuerat in ea expeditione primorum ordinum ductor Turca quidam mihi non ignotus, in cuius manus inciderat ſignum primum, ſiue regium triremium Neapolitanarum, in quo erant in cõplexu imperialis aquilæ, regum Hiſpaniæ prouinciarum omnium inſignia. Quod cùm eum Suleimanno velle offerre intelligerem, dandam mihi operam putaui, vt anteuerterem, & ab eo auferr-

Suleimānus victoria non elatus.

auferrem. Quod non difficulter obtinui miſſo duarum veſtium ſericarum munere. Sic caui ne clariſſima Caroli quinti inſignia ad æternam eius cladis memoriam apud hoſtem remanerent. Erant in numero captiuorum, præter eos quos dixi, clari natalibus, Don Ioannes de Cordona, Don Bellingeri gener. & Don Gaſto ducis Medinæ filius penè quidem puer, honorato tamen in patris exercitu militiæ munere defunctus. Don Ioannes haud inſipienter id egerat, magnæ pecuniæ pactione, vt in Chio (ea tenetur à veteribus incolis Genuenſib.) relinqueretur, Gaſtonem Pihalius occultarat, allectus ſpe ingentis pro redemptione pretij Sed hoc cõſilium ferè in perniciem ei vertit. Id enim quibuſdam veſtigiis odoratus Sulemannus, ſanè quàm ægrè ferebat, neque quicquam enixius ſtudebat, inſtigante Ruſtano, quàm vt Gaſtonem è latebris erueret, vt in manifeſto facinore iuſtiorem cauſſam haberet in Pihalium animaduertendi. Verùm incaſſum is labor ſumebatur, ſublato è viuorum numero Gaſtone, an peſte, quidam credunt; an (quod eſt veriſimilius) ne

Signum primariũ à Legato redimitur.

Pihalius Dux claſſis.

Digitized by Google

us) ne quid emanaret, ipſius Pihalij opera. Certè magna cura à patris miniſtris requiſitus, inueſtigari non potuit. Credibile eſt Pihalium, quò propriæ ſaluti conſuleret, Gaſtonis vitæ non pepercisse. Nihilominus in magno metu diu vixit, vitato Conſtantinopolis acceſſu, perque varias cauſſas circum maris Ægæi inſulas cum paucis triremibus vagatus. Irati domini conſpectum, vt ſibi exitioſum, ac ne cauſſam è vinculis dicere cogeretur, fugiebat: donec Suleimannus eunuchi Cubiculariorum decurionis, & filij Selimi precibus mitigatus, delicti gratiam fecit ſub iis verbis, quæ me referre non pigebit. *Habeat is quidem à me tanti delicti veniam & impunitatem: cæterùm debitas pœnas poſt hanc vitam de eo ſumat iuſtiſſimus ſcelerum vindex DEVS.* Adeò ei inſedit, nullum malum facinus inultum relinqui debere. Don Ioanni Cardonæ res ceſſit fœlicius; qui quidem cura atque auxilio viri illuſtris Adami à Ditrichſtein Baronis Auſtriaci, qui eius ſororem lectiſſimam fœminam habet in matrimonio, meaque fideiuſ-

Gaſto Ducis Medinæ filius amiſſus.

Ioann: Cardona liberatur.

iuſſione ſubleuatus, incolumis in Hiſpaniam rediit. Introductus in Diuanum ſiue conſeſſum, Baſſarum Sandæus, interrogatuſque à Ruſtano, Quid domino eius veniſſet in mentem, vt, cum ſua tueri non poſſet, aliena oppugnatum iret: reſpondit, ad ſuum iudicium hoc non pertinuiſſe: ſuum munus fuiſſe, vt quod haberet à domino mandatum, qua fide par erat exequeretur. In quo ſortem habuiſſe aduerſam. Deinde genu nixus Baſſas precatus eſt, vt ſalutem ſuam Suleimanno commendarent: ſibi domi vxorem eſſe, & paruos liberos: orare, vt ſe ijs ſeruatum vellent. Reſpondit Ruſtanus, ſuum Impetatorem ingenio eſſe miti, ſperare de eius ſalute impetrari poſſe. Sic Sandæus in arcem, quam *Caradenis*, hoc eſt, maris nigri. vocant, duci iubetur. Verùm non longè abierat, cùm reuocatur. Non viderat eum Cubiculariorum decurio, cuius ſuprà memini, magnæ apud dominum auctoritatis Ea de cauſſa redire iubebatur. Commemorant qui reuertentem viderunt, verùm aliàs intrepidum, aliquanto commotiorem rediiſſe, verentem ne

Baſſar à eum Sandao colloquium

muta-

Digitized by Google

ne mutata ſententia ad necem retraheretur. Reliqui captiui, qui erant præcipui nominis in turrim Perenſem, ſiue Galatenſem conducuntur: in iis Don Sanchius de Leyua, cum duobus filiis nothis, atque item Don Bellingerus. Poſtquâm ſum factus iſtorum certior, & quanta penuria omnes laborarent, putaui mearum eſſe partium, non deeſſe eorum miſeriis. Miſi itaque qui eos viſerent, & meis verbis conſolarentur, omniaque, quæ in mea eſſent poteſtate, deferrent. Atque ab eo tempore toti captiuorum nationi mea domus ſemper patuit, neque in vllo, quoad eius fieri poſſet, aduerſus eos officio ceſſatum. Turcæ ſuis captiuis, modò panis & aqua ſuppetat, abundè prouiſum arbitrantur. Quid cuiuſque ætas, quid conſuetudo, quid valetudo, & tempus anni poſtulet, impenſe ſecuri; ſanos, ægros, conualeſcentes, robuſtos, valetudinarios, iuuenes, ſenes, eodem modo accipiunt omnes, ex quo magnus opitulandi campus mihi patebat, variis vitæ neceſſitatibus diuerſa ſubſidia poſtulantibus. Magna ægrotorum multitudo decumbebat in templo quod S.

Captiui alij.

Turca captiuorum exiguam rationem habens.

Peræ, quod oppidi nomen eſt, ſtatim trans fretum ſitię regione Byzantij. Ibi eos Turcæ veluti depoſitos & abiectos habebāt. Plurimos aut in ipſo morbo, aut iam conualeſcentes idonei victus inopia perdebat, quod iuſculum, aut offam non haberent, quo languentem ventriculum fouerent, & vires amiſſas ſenſim recuperarent. De eo admonitus, do negotium ciui Perenſi, mihi amico, vt veruеces aliquot quotidie emat, quos domi elixos inter captiuos illos diuidat, his ius, illis carnes, vt cuiuſque morbi vel valetudinis ratio exigeret, quæ res non paucis profuit. Atque hæc quidem cum infirmis: aliam opem poſcebant, qui rectè valebant. Plenæ erant ædes meæ è ſummo manè ad veſperam turba eorum, qui aduerſus varia incommoda auxilium petebant. Alij lautioribus menſis aſſueti ad atri panis eiuſdemque ſicci quotidianum eſum nauſeabant, opus habebant qui compararent aliquid obſonij: aliorum ſtomachus continuum aquæ vſum non ferebat, pauxillo vino opus erat. erant quos offendebat in nudo ſolo cubātes nocturnum frigus,

Legati in captiuos liberalitas.

quibus

quibus veſte ſtragula ſubueniendum erat: huic amiculum, illi calcei deſiderabantur. Pars multo maxima aduerſus heri, vel cuſtodis ſæuitiam ſubſidium orabat, quo commodioribus iis vteretur. Ad medendum iſtis omnibus incommodis vna remedio erat pecunia, ea flagitabatur. hic nullus abibat dies, quin plures aurei inſumerentur Sed hoc malum tolerabile, neque exitioſum: pernitioſius aliud ab iis impẽdebat, qui grãdiores ſummas ſibi credi poſtulabant, aut me vadem pro redemptionis pretio cupiebant. horum nullum deerat, quo ſe venditaret, ac ſuam cauſſam præcipuam videri vellet, hic aſſerebat nobilitatem & conſanguineos, aut affines illuſtres aut primarios: iſte ductos in exercitu ordines, multorumque annorum ſtipendia: tertius diuitias domi magnas, & in promptu ſatisfaciendi facultatem. Nec deerant qui ſuam virtutem & clara in bello facinora prædicarent. Omnes denique quacunque de cauſſa ſibi ſuccurri æquum cenſebant. De fide cùm quærerentur, & an ſoluẽdi memores futuri eſſent, vetabãt dubitare.

Pecunia optimum remedium.

Nam

Nam quid iniuſtius, quàm non moleſtia & damno liberare eum à quo tantum beneficium accepiſſent, cui libertatem, cui vitam deberent, qui eos tanquam ex Orci faucibus eripuiſſet? ac ſane mihi grauiſſimum erat audire, Niſi mihi iam in numerato ſint ducenti aurei, actum eſt de me: traducor in Aſiā, aut conÿcior in triremes ad remum, auehendus neſcio quo, ſine vlla ſpe recuperandæ vnquam libertatis, aut reuiſendæ patriæ. Eſt mercator, qui tantum mercium ſuppeditare, vnde ea ſumma confici poſſit, non recuſet, modo tu fideiubeas. Hæc ferè erat omnium cautio: qua non moueri non poteram, cùm veniret in mentem vera eſſe quæ dicebantur. Fieri non poſſe, niſi eſſet ſubuentum, quin magnam partem varÿs caſib. perirent: eſſe autem eo loco neminem, qui maiorem opitulandi facultatem haberet, aut à quo iuſtius id expectaretur quàm à me. Sed tu, *nuſquam tuta fides,* mihi ingeres ſcio, ſed cadit in cuiuſquam animum fore tam immaniter ingratum aliquem, vt ex tanto periculo ereptus ſoluere nolit, quod ſi pro eius capite expenſum? Fac

Legatus hos iuniq; dos merito probat.

vni,

vni, atque alteri non voluntatem, ſed facultatem deeſſe. id ſuſque deque habendum. Non perit, quod bonis bene fit. maior certè pars in officio manebit. His rationibus adductus, meam fidem pro multis aureorum millib. obſtrinxi, meque in tam altam voraginem demiſi, vt neſciam quo modo ſim emerſurus: ac verear, ne compedes, quas eis ademi, ego meis pedibus aptarim. Qua de re pluribus ad te ſcribo, vt me purgem, quod à quibuſdam inſipientiæ accuſari me ſcio, ob nimiam credendi facilitatem; tum quod nonnullorum in ſoluendo negligentia me in ſuſpicionem adducit, fore vt non ſine graui damno ex hoc negotio exeam. Quinimò iam fuit neceſſe, me quod pro quibuſdam ſpopondi, dependere: ac memini cum ad me nonnullorum voces referebãtur, qui cùm eſſent meo beneficio ſeruati, tamen deridiculo habebant tantam facilitatem, vt hominis inepti & parum conſiderati. Ex quo poſſum colligere, quæ mens quorundam futura ſit. Sed erit, quod volet DEVS, vt vt ceciderit, non video cur me pœniteat multis benigne feciſſe.

Ipſa

Digitized by Google

Ipſa ſibi virtus ſemper pulcherrima merces. Præcipuum mihi nullum precium expecto, nullos honores, nullam ſtatuam decerni mihi volo. opto tantum vt eatenus grati ſint, vt quod pro eorum incolumitate expenſum ſit, fideliter reſtituant. Quod de cordata natione, cuiuſmodi hæc habetur, non deſpero. Ego verò lætor non modò me repoſuiſſe, verum etiam exemplo, quo prouocati plerique & ipſi bonam operam nauarunt. Sunt Peræ cum ciues, tum peregrini, generis Italici, multi mercatores, quorum extitit in captiuis ſubleuandis inſigne ſtudium, ſed vnius non poſſum obliuiſci, prorſus à reliquis diuerſi, propter ſententiæ abſurditatem. is erat Italogræcus, hoc eſt, mixta origine & moribus Græcis atque Italis. hic cum certatim omnes in tam pium opus incumberent, adduci nunquã potuit, vt teruncium in vllum impenderet. Quo nomine cum accuſaretur, ita ſe defendebat abſono & incompoſito ſermone Italico, (nam familiarior ei Græcus) Ego iſtos quales ſint non noui: ſed facilè poſſum coniicere, non niſi iuſto DEI iudicio in hanc mi-

Exemplo Legati alij ad iuuandos captiuos excitati.

Italogræci abſurdiſſima ratiocinatio.

ſeriam

ſeriam coniectos. Nolo venire contra voluntatem diuinam: maneant per me quo loco eos Deus eſſe voluit. Vos qui iis quæ diuinitus decreta ſunt tam audacter interceditis mirandum non erit ſi pænitebit. nemo mihi perſuaſerit vt vel vnum obolum horum cauſſa erogem. Sic ille. Sed vanum iſtum & ineptum vatem omittamus. Hæc Chriſtianorum maritima clades; cum Baiazetis calamitate coniuncta, magnam mihi curam adferebat ne Turcæ redderentur inſolentiores, ac proinde in ferendis conditionibus intolerabiliores. Ad mala publica accedebat priuatum, peſtis, quæ in domum meam inuaſerat, iamque vnum de fidiſſimis meis famulis rapuerat: cæteros contagij metu vehementer turbarat. de quo dicam paulo poſt, ſi prius de alia ſolicitudine nobis iniecta, minore quidem illa, ſed tamen non contemnenda, attigero. Fit in dies hic Princeps ſuæ religionis obſeruantior, hoc eſt, ſuperſtitioſior. Solitus erat oblectare ſe puerorum fidibus, & voce canentium muſica. Sed hoc omne ſublatum Sibyllæ cuiuſdam

Peſte ædes Legati luexantur.

Sybilla ſuadente Suleimānus ſuperſtitioſior euadit.

dam interuentu, hoc eſt, anus ſancti-
moniæ profeſſione celebris, quæ
magnas, niſi finem faceret, paratas
ei pœnas poſt mortem denunciarat.
Eo commotus, quicquid erat inſtru-
mentorum ſymphoniacorum, quan-
quam auro, gemmiſque egregio ope-
re diſtinctorum, comminuit, & in
gnem iniecit. Cibum ſumebat ex ar-
igentea ſupellectile: hoc quoq; neſcio
quis tam grauiter apud eum increpuit,
vt poſtea nullis quàm fictilibus vaſis
ſit vſus. Poſtremo inuentus eſt,
qui tantam vſus vini licentiam in Vr-
be non ferret, eoque nomine religio-
nem ei iniiceret, ac ſi præceptorſi pro-
phetæ ſui parum retinens eſſet. Fit er-
go edictum ne vinum deinceps Con-
ſtanttnopolim importaretur, ac ne
Chriſtianis quidem, neq; Iudeis. hoc e-
dictum ad me meoſque non parſi per-
tinebat, aquæ potioni minime aſſue-
tos. vnde enim nobis vinum; ſi à mœ-
nibus vrbis arceretur? longum patriæ
deſiderium, & incertum adhuc quo
noſtra actio euaderet, ſatis nos ma-
cerabant; niſi hæc etiam mutandi vi-
ctus neceſſitas adiungeretur, cui ſine
multo-

Vini vſus Conſtantinopoli improbatus.

multorum inualetudine locus eſſe non poſſet. Do negotium meis interpretib. vt noſtram cauſſam apud Baſſas in Diuano diligenter agant, & veterem poſſeſſionem defendãt, variatum ibi ſententiis. Erant qui cenſerent nos quoque aquæ potu debere contentos eſſe. quid enim dicturam viciniam, ſi vinũ ad nos inferri videant? Eius vſu ſibi ſeuere interdici. Ad Chriſtianos in media Conſtantinopoli eo ſe quantum liberet ingurgitare, fœtorem vini circumcirca latè differri, atque omnia profanare. Sed & Muſulmannos, qui ad me venirent, vinum eructantes prodire. Ex quo nihil proprius factũ eſt, quàm vt cauſſa caderemus. Vicit tamen eorum ſententia, quorum auctoritate noſtri ratio habebatur, qui nobis tantam mutationem intolerandam fore, morborumque & mortis cauſſam pleriſque allaturam contendebant. Permittitur nobis vnius noctis optio, qua vini quantum vellemus ad portam maritimã, quæ nobis opportuniſſima videretur, appulſum haberemus: qua nocte item currus & equi ad manum nobis eſſent, quib. vinum quanto minimo

Chriſtianis conceſſum vinum.

nimo cum ſtrepitu fieri poſſet in domū inferremus. Sic nos ius noſtrum retinuimus. Non defuerunt Græci, qui Principis animum eo, quo dicam, ſtratagemate periclitarentur. Cùm exploratum haberent eum per loca frequentibus vineis conſita, iter facturum, magno numero conueniunt, viteſque radicitus conuellunt: quarum congeſtis aceruis alii viam complent, alij currus onerant. Vbi ad eum locum venit Princeps, rei nouitatem miratus, conſtitit: vocat ad ſe proximos, quærit quid moliantur. illi reſpondent: quando ſibi eius edicto vini potu interdictum ſit, ſe vites, quarum deinceps nulla futura ſit vtilitas, extirpare, vt lignis ad focum vtantur. Tum Suleimannus: Non rectè facitis, neq; mentem meam, vt debuiſtis, aſſecuti eſtis. Ego ſi vini abſtinentiam indixi, non propterea veſci vua quenquam prohibeo. Inter præſtantiſſimos fructus, quibus genus hominum donauit DEVS, annumerari debent vuæ. harum recentium ſucco nihil vetat, quo minus fruamini dum ne in doliis conditum pernicioſo inuento deprauetis: atq; in alium ver-

Græcorū pro ſeruando vino ſtratagema.

Vuā veſci licet.

Digitized by Google

tatis vſum. An vos pomiferas arbores, quod vinum non ferunt, eradicandas cenſebitis? Quieſcite fatui, & vitibus, egregios vobis fructus laturis parcite, Ita Græcis ſine effectu ſuum commentum fuit. Reuertor nunc ad peſtem, quam ſub eodem tecto nobiſcum verſantem reliqui. Cuius vitandæ gratia mitto ad Ruſtanum rogatum, vt mihi eius permiſſu aliquo migrare liceat, vbi ſim extra metum aëris contagione infecti. Quod quidem faciebam diffidenter, quod erat mihi cognitum eius ingenium: faciebam tamen, ne viderer in mea meorũque valetudine tuenda fuiſſe negligentior. Reſpondit Ruſtanus, ſe relaturum ad Principem. poſtridie renunciat, eum ſic reſpondiſſe. Quid mihi vellem, aut quo cogitarem, an neſcirẽ peſtilentiam ſagittas eſſe DEI, quæ à propoſito ſcopo non aberrarent! vbi vbi deliteſcerem, vt ab eius teli iactu tutus eſſem? Si me percuſſum vellet, nihil fugam, nihil latebras profuturas. Fruſtra vitari, quod euitari non poſſet. Suas ædes ne nunc quidem peſte vacuas, in quibus nihilominus maneret

Demigrare in alias ædes legatus ſed fruſtra petit.

ma-

me quoque facturum rectius, ſi me loco non mouiſſem. Sic mihi in domo funeſta, & peſte contaminata manendũ fuit. Sed accidit haud multo poſt vt Ruſtanus ad plures migraret, aqua extinctus intercute. Cui ſuffectus eſt Hally Viſiriorum Baſſarum tum ſecundus, vir (ſi Turcarum quiſquam) humanus & prudens. Ad quem cùm nouę dignitatis initio gratulatum miſiſſem, ad iſſixiſſemq; amplum ſericæ veſtis munus, liberale reſponſum acceperã, me in quibuſcunq; reb. vſurũ ſe amico; ne vererer, vbi vſus eẽt, compellare. Neq; id re parcius præſtitit quam verbis promiſerat. quod primum ſum expertus. cùm ex interuallo rediuiua peſtis in domo mea denuo turbaret, eumque nobis eripuiſſet, cuius ope & præſidio in conſeruanda valetudine ſecundum DEVM potiſſimum niti ſolebamus, atque alios plures (vt ſic loquar) afflaſſet, Mitto ad Hally Baſſam eandem petitum veniam quam antea petieram à Ruſtano. Reſpondet ſe quidem mihi poſſe permittere, vt irem quo vellem, ſed futurum conſultiùs ſi id poſtularetur à Principe

Ruſtanus moritur.

Hally Ruſtano ſuffectus.

Migrationem ab Hally Baſſa impetrat.

Digitized by Google

ne, ſi fortè in homines meos incidiſſet liberi⁹ vagãtes, ægrè ferret, me ſine ſuo ſcitu verſari extra hoſpitium. Multum referre: quomodo quidq; Principi proponeretur Se ita ad eum relaturum, vt non eſſet quod de aſſenſu dubitarem. Pauloque poſt me facit certiorem, non prohiberi me quocunque viſum ſit proficiſci. Seceſſui viſa eſt aptiſſima inſula, quam vocant *Principo*, quatuor horarum nauigatione ab vrbe diſtans. ea ferè amœniſſima eſt complurium minutarum inſularum, quæ Conſtantinopoli proxime ſubſunt. Nam aliæ ſingulos, aut nullos habent pagos, hæc duobus habitatur. Quòd dixi, eum cujus fiducia maximè niti ſolebamus, morte nobis ereptum, fuit is medicus Guilielmus, optimus mihi & fidiſſimus lõginquæ peregrinationis comes. Correptum quendam peſte, quemadmodum euentus palam fecit, imprudens redemeram. Et dum Guilielmus medicinam facere conatur, neque ſatis ſibi cauet, venenum peſtiferum hauſit. Erat in ea hæreſi, vt graſſãt peſtilentia plus eſſe metus quàm periculi diceret: oriri eodem tempore, vt ſemper,

Medicus ægrati peſte corripitur.

per varia morborum genera. quorum maiorem partem timori aſſignaret peſtilentiæ: ſic fieri vt quodlibet vleus aut tuberculum pro peſtilenti anthrace curaretur. Itaque etſi iam ex peſte langueret, longè tamen à peſtis ſuſpicione aberat, donec malum diſſimulatione auctum cum tam ſæuis acceſſionibus erupit, vt ferè inter manus opem ferentium extingueretur. Nec dum tamen adduci potuit, vt ſe peſte laborare crederet. Cum pridie quàm è vita diſceſſit, miſiſſem qui percunctaretur, qui ſe haberet: reſpondit ſibi factum eſſe melius: rogare, ſi cōmodum eſſet, vt ad ſe venirem. Diu ei aſſedi, quum mihi narraret quā grauiter æger fuiſſet. Nam ſibi cùm cæteros, tum videndi ſenſum ita debilitatum fuiſſe, vt neminem diſcerneret. quo affectu ſe nunc liberatum, atque omnibus ſenſibus vigere: vnam ſupereſſe deſtilationem quæ ſpiritum impediret: qua ſi leuetur, continuò valentem fore. Ab eo diſcedens, dico me audiſſe, habere eum neſcio quid abſceſſus in pectore. fatetur, reiectoq; lecti ſtragulo mihi monſtrat, ſed nihil eſſe incommodi. contractum

Peſtiu me dicunt latent.

id è nodulis anguſtioris thoracis, quem nouum induiſſet. Ad veſperam, cùm ex familiæ diſciplina duo è reliquo comitatu meo ei noctu miniſtraturi acceſſiſſent, iamque munda interula inducere eum pararent aduertit ipſe in nudato corpore maculam purpuream, quam ipſi morſum pulicis eſſe dicebāt. Et verò plures & grandiores vidit. Non ſunt, inquit, iſti morſus pulicum, ſed mortis appropinquantis nuncij. Hoc ergo agamus. hinc totam noctem Deo precibus placando, piis colloquiis, & ſacræ lectionis auditioni vacauit, donec mane ſumma cum miſericordiæ diuinæ fiducia vita exceſſit. Sic ſum orbatus homine mihi cariſſimo, & rebus meis opportuniſſimo. Nec minus damni fecit in eius morte reſpub. literaria. Multa viderat, didicerat, annotauerat, quæ in communem vſum aliquando edere cogitabat: mors præclaros conatus interrupit. Eius quidem fidelitas, & rerum vſus tanti à me fiebat, vt ſi fuiſſent paſſa tempora, & mihi reditus permiſſus fuiſſet; dubitaturus non fuerim eum loco meo Conſtantinopoli relinque-

Digitized by Google

re. Ab eo tempore mihi viſi labores mei conduplicari: neque ſanè eo relicto totus mihi rediiſſe videor. Pax ſit piis boni viri manibus. Poſui ei monumentum, quod debitum virtuti eius teſtimoniũ dedi. Sed redeo ad meas inſulas: in quibus trimeſtri ſpatio ſumma cum voluptate vixi. Mira ibi ſolitudo: nihil turbæ, neque ſtrepitus: pauci Græci, apud quos deuertebam. Turca nullus, cuius præſentiæ oblectationes meæ obnoxiæ eſſent. Nam Turcæ domeſtici, quibus aſſueueram, nihil interpellabant: licebat qua vellem liberè diſcurrere, & circum illas inſulas, quæ plures ſunt, pro arbitrio vectari. Omnia ibi plena diuerſimodi generis plantis, ſtœchade, myrto aculeata, ſtœbe, aliiſq; plurib. Mare verò omnis generis piſcium copia refertum, quib. nunc hamo nunc reti inſidias faciebam. Erant ad manum cymbæ cum piſcatoribus Græcis, quibus vtebar adiutoribus. Vbi plus amœnitatis, aut maior capturæ ſpes oſtendebatur, eo traiiciebam. Interdum aperto Marte iuuabat rem gerere, in vadoque pellucidi maris, trepidantem

Commodit.ts inſularum.

Piſcatio iucunda.

 can-

cancrum, aut locuſtam fuſcina confixum in nauim rapere, ſed omnium, non modò iucundiſſima, verumetiam fructuoſiſſima erat venatio, quæ ſagena, ſiue verriculo fiebat. Qua in parte piſcatores iudicauerãt plus eſſe piſciũ, ea circumiiciendum verriculum curabam? ſic vt magnum ſpatium complecteretur, primùm ipſo reti, deinde prælongis funibus, quibus expaſſæ in diuerſum alæ ad littus trahebantur. Ad illos funes nautæ crebros virides ramos implicuerant, quo terrore piſces coercebantur, ne euadere, atque in altum refugere tentarent. Ita cum vtrinque verriculi alæ ad terrã adductæ eſſent, redacti in anguſtum piſces trepidare, neque tamen ſe deſerer. Ad eas quiſque artes, quibus erat à natura doctus, confugiebat. Alij audaci ſuper rete ſaltu periculum effugiebant. Alij contrà arena obruti, ne reti inuoluerentur cauebant. Erant qui quamuis craſſiore lino conſertas maculas dentibus ſcindere niterentur, inprimis ſynodontes, armatum firmis dentibus genus, quibus ea induſtria, vt, vbi tantum lini morſu contriuerunt, vt vni fugæ via

Artes piſciũ quib. eripere ſe conãtur.

gæ via

gæ via pateat, qua primus erupit: totũ agmen conſequatur, vt è magno numero nullus piſcatori relinquatur. Id metuens (nam eram præmonitus) ſtabam in prora contum tenens, quo rictum corrodentium rete tondebam, non ſine meorum riſu, nec tamen obtinebam, quin paucis exceptis, reliqui (qui multi erant) fuga ſibi conſulerãt. Adeò ne piſcibus quidem in extremo diſcrimine ſolertia deeſt. Nobis tamen præter hos diuerſorum piſcium multitudo remanebat, melanurorum, ſcorpionum, draconum, ſcarorum, iulidum, & chanum, quos ibi vocant, quorum varietas cum aſpectu delectabat oculos, tum nominum & naturarum cognitione valde mihi iucunda erat. Ergo ſub noctem me recipiebam in castra, cum puppi laureata, præda & captiuis onuſta. Poſtridie faciebam participes ſpoliorum Hally Baſſam; atque eius magiſtrum curiæ, qui valde ſibi munus acceptum præ ſe ferebant. Iuuabat interdum pertica, ferroque in eum vſum parato, pinnas, quarum in illo mari tanta copia eſt, vt ibidem data opera conſitæ videantur, fundo a-

Pinnarũ magna copia. uulſas capere. in quibus Ciceroni, Plinio, & Athenæo celebratos pinnotheres, ſiue pinnophylaces, deprehendebam, ferè binos, marem, & fœminam, quandoq; plures. Sed vereor ne cætera quæ de iis prefati ſcriptores memorant non vtiq; liquida fide conſtent, & ſpecioſa magis ſint quàm ſatis explorata. Narrant illi pinnam patulis hiulcam cōchis inſidias facere minutis piſcibus, quos tamen illa, vtpote cæcum & brutum corpus, intra ſua præſidia verſari neſciret: niſi pinnophylacis morſu commonefieret: tum illam conchas contrahere, piſciculoſq; incluſos communem prædam cum pinnophylace partiri. Pinna qua figura ſit, notum ex Bellonio. Qua parte acutior eſt, ſic *Pinna fibris alimentum fugit.* ſolo maris infigitur, cirroque capillamentorum ſiue fibrarum ita adhæret, vt plantata videri poſſit. Quibus quidem fibris alimentum ſugit. Quæ res hinc ſatis liquet, quòd ſua ſede conuulſa inopia nutrimenti cōputreſcit, quemadmodum olera, & plantæ. Eam verò ſibi ſedem diligere pinnophylacem credibile eſt, vt firmum propugnaculum aduerſus rapacium piſci-

Digitized by Google

um vim, quietumque in concitatorum fluctuum agitatione portum, vnde excurrat cùm velit, & quo ſe tutò recipiat. Quæ tamen nolim ſic à me dicta accipi, ac ſi te tantorum virorum auctoritate quicquam detractum velim. Sed vt iſta relinquam alijs curioſius inueſtiganda. Cymbam nos quidem pinnis facilè cõplebamus, eſca vili & cuius te citò faſtidiũ capiat carne perquã ſimili muſculorum. Sed piſcatores ſeponere pinphylaees monebãt, ex quibus cum palato gratum obſonium, tũ ventriculo non inutile parabatur. Eſt inter reliquas parua inſula, ab humano cultu deſtituta, ad quam mera rerũ monſtra & portenta, ſtellas, ſerras, vuas, hypocampos, prodigioſas cochleas, & ſphærulas quaſdam luteas, pomis ſimiles, quæ nos aurantia vocamus, piſcium nihil, præter vnã raiam & paſtinacam ſæuo aculeo metuendã, quo dum nos appeteret, ſe ipſam ſubinde transfigebat, capi à nobis memini. Cùm tempeſtas à mari arcebat, in terra me oblectabam quærendis rarioribus, nobiſque inuſitatis plantis. Interdum exercitationis cauſſa totam *Inſula deſerta.*

inſulam pedibus circuibam, Franciſcani ordinis monachum, bonum virum, iuuenem quidẽ, ſed obeſum, & laboris inſolentem mecum trahens. Is à cœnobio Perenſi comes mihi prodierat: cæterùm incedentem me pleno gradu, quò magis incaleſcerem, ægrè conſequebatur anhelãs fremenſque, & quid tanta feſtinatione eſſet opus, quem fugeremus aut perſequeremur? An litteras magnis de reb. ferendas ſuſcepiſſemus, & pro tabellariis aut curſoribus operam locaſſemus? Nec finis, donec ei ſudor in modum argolici clypei in tergo per veſtimenta erumperet. Vbi in hoſpitium reditum erat, tum verò gemitibus & lamentis omnia complebat, abiiciebat ſe in lectum, actum de ſe clamitans: cur de nobis non malè meritum ſic perdere properaremus? vixq; adduci poterat, quamuis crebrò inuitatus, vt veniret ad prandium. Inuiſebant nonnunquam à Conſtãtinopoli Peraque amici, & ex Hally familia Germani quidam, de quibus cùm quærerem, an nondum etiam peſtis remitteret? & quidem inſigniter reſpondebat vnus. quot ergò quotidie iam decedunt?

dunt? ferèquingenti (aiebat) Tum ego, bone DEVS, hoccine eſt peſtem remittere? Quot moriebantur cùm ſæuiret maximè ad mille, aut mille & ducentos. Turcas à peſte ſecuros, ſed non tutos præſtat opinio, qua mortis tempus, & genus vniuſcuiuſque fronti à Deo inſcriptum perſuaſum habent. Si mori fatum ſit, fruſtra declinari; ſin contrà, ſtultè metui, itaque veſtes & lintea, in quib. peſte ægri animam exhalarunt, etiamnum à mortifero ſudore madentes contrectant. imo iis perfricant faciem. Si DEO, inquiunt, viſum vt ſic moriar, fieri neceſſe eſt; ſin minus obeſſe non poterit. Sic contagioni latus patefit aditus, totæque interdum familiæ ad vnum emoriuntur. Fuit mihi dum in illis inſulis vixi, notitia cum Metrophane Metropolita, qui cœnobio in Chalci, vna iſtarum inſularum præeſt, viro humano & non indocto, concordiæ inter Latinam & Græcam Eccleſias percupido, præter conſuetudinem reliquæ gentis, quæ ferè noſtræ religionis homines, vt impuros & profanos auerſatur. Adeò ſuus cuique mos placet. Cùm iam fermè duobus menſi-

Peſtis quanta Conſtantinopoli fuerit.

Turcarũ abſurda perſuaſiones.

bus in illa inſula verſatus eſſem, Baſſarum quibuſdam mea mora ſuſpecta eſſe cœpit, cum Hally loquuntur, & ſibi commodius videri aiunt, ſi in vrbem reuocer. Quid enim ſi profugiam? eſſe mihi paratas (fugæ inſtrumenta) naues; nec reliqua, ſi velim, defutura. Hally iubet eos ſine cura eſſe. de mea fide nihil ſe dubitare. Chiauſum nihilominus ſummittit, qui hæc nunciet. Is diſſimulanter circumſpectis omnibus nulloque indicio comperto quod fugæ ſuſpicionem faceret, reuertitur, accepto à me munuſculo, iuſſus renunciare Hally Baſſæ, ne quid vereretur, non commiſſurum me vt fides quam mihi habuiſſet, ei noceret. Ita in tertium menſem mea ruſticatio extenditur, ac tum demum cùm eſt viſum, nullo reuocante in vrbem me refero. A quo tempore magna mihi intercessit cum eo Baſſa familiaritas, perpetuaque de pace actio. Eſt natione Dalmata, quem quidem ſolum vidi in illa barbarie meo iudicio minimè barbarum, natura miti & ſedata, comem, acriter intelligentem, ingenio quantumuis magnarũ rerum capaci, multi

Reditus in Vrbẽ.

Hally Baſſæ deſcriptio.

vſus

vſus cùm domi, tum militiæ. Nam eſt ætate prouectior & maximis muneribus ſemper præfuit. Statura ei procera, plena, amabilis cuiuſdam grauitatis facies. Summa erga dominum pietate, vt cui nihil ſit optatiùs quàm vt & otium & quietem conficiat, quo tolerabilius ætatem annis morbiſque grauem ferat. Quæ Ruſtanus ſæuitia, terrore & minis perficere ſtudebat: hic operam dat, vt comitate & æquitate, ac veluti per amicitiæ ſpeciem conſequatur. Ruſtanus ſemper triſtis, ſemper atrox, ſua dicta pro edictis haberi volebat. Nõn erat neſcius ille quidem, quid tempora, quid principis ſenectus poſtularet: ſed metuebat, ne ſi quid indulgentius faceret, aut loqueretur, id auaritiæ cauſſa (cuius nomine vehementer domino ſuſpectus erat) feciſſe videretur. Ideo nihil de conſueta importunitate mutabat, tametſi conglutinandæ pacis cupiens eſſet. Ergo vbi non reſpondebantur volentia, nihil audiebat, iubebat faceſſere, nec vnquam aliter quàm velut ab irato diſcedebatur. Ac memini cùm de rebus ad pacẽ pertinentibus cum eo egiſſem, quæ is tan-

Ruſtani faſtus in colloquiis.

is tanquam indigna reieciſſet, dixiſſetque ſi nihil haberem aliud, abirem, confeſtim me ſurgere & redire domum, præfatum mihi liberum non eſſe quicquam, quàm quod à domino mãdatum non haberem proponere. quod cùm viſus eſſem præter conſuetudinem feciſſe commotior, reuocat meũ interpretem, percunctatur ecquid iratus eſſem? Quum negaret, Quid putas, inquit, ſi ab Imperatore meo obtinuiſſem, de quo aliquando ipſe mecum egit, putaſne (inquam) ipſum ſeruaturum fidem, & donum, quod mihi pollicitus eſt repræſentaturum: Cùm interpres ſe nihil addubitare diceret, quin quicquid promiſiſſem, optima fide præſtaturus eſſem. Tum Ruſtanus, Abi domum & quære ex eo. Erant mihi in numerato quinque millia ducatorum quos vocant, ea ſex millia coronatorum conficiunt. quæ habebam in omnem euentum prouiſa, ſi quid incidiſſet vt opus eſſent. illis onero meum interpretem, ac iubeo Ruſtano ita dicere, haberet hoc meæ fidei ſpecimẽ & ſolutionis initium: reliqua ſequutura vbi negotium ad exitum perdu-

Ruſtanus pecuniæ amans.

ctum

ctum eſſet (nam maiorem etiam ſummam promiſeram) non eſſe meum fidem fallere. Vidit lætus eam pecuniam Ruſtanus, & attrectauit, deinde reddidit iuterpreti. Ego, inquiens, de eius fide non dubito: ſed illud negotium plenum eſt magnæ difficultatis, & de quo nihil certi polliceri poſſum, neque adhuc ſcire, quæ mens domini mei futura ſit. I, refer argentum oratori, vt mihi ſeruet, donec certum ſit, quo ſe negotium det. Interea eius arca ſit arca mea. Sic argentum illud tanquam poſtliminio ad me rediit. ipſum Ruſtanum aliquot pòſt menſibus mors è medio ſuſtulit. Cognoſce nunc benignitatem optimi Imperatoris. cùm fruſtra diutius ea pecũia ſeruari videretur, ipſo prius certiore facto, conuerto eam in vnius anni expenſas (tantum enim in ſingulorum annorum ſumptus mihi expenſum ferebatur) cuius me poſtea pœnituit cùm cœpiſſem mecum cogitare: quot iam annos & quantis in laboribus periculiſque in ea legatione verſarer: viſus ſum mihi deſiiſſe, qui cùm rectè factis præmia deberi ſcirem, & ha-

Expenſa ſingulorum annorum.

& haberem optimum & liberaliſſimum dominum, meritorum cuiuſq; æquiſſimum æſtimatorem, vti occaſione & eam pecuniam præter ſpem ſaluam veluti agnam è lupi faucibus ereptam, mihi petere non meminiſſem. Eſſe in aula multos, qui nequaquam paribus meritis maiora præmia conſequuti eſſent. Viſum eſt hæc in mentem redigere Imperatori, erratum meum confiteri, poſtulare vt reſtitueret in integrum: & quod ego per imprudentiam neglexiſſem, ipſe pro ſua benignitate corrigeret. Facilè fuit obtinere cauſſam apud tam æquum iudicem; de ſuo ærario totidem aureorum millia mihi reponi iuſſit; cuius ſi beneficij tanta cum animi propenſione dati memoriam apud me vnquam intermori patiar, tum ego me indignum iudicabo, qui lucem diutius aſpiciam. Sed redeo vnde digreſſus ſum. Diuerſi Baſſarum Hally & Ruſtani mores, diſpar ingenium. Vita illi ſine ſordium ſuſpicione, non metus, ne eius cōitas aut facilitas apud principem reprehenſionem haberet. At contrà Ruſtanus, ſemper auarus. ſemper

Munificentia Ferdinādi.

Mores diuerſi Hally & Ruſtani.

per

per ſordidus, & qui primam vtilitatis & pecuniæ rationem duceret. Quæ Ruſtanus colloquia mecum breuiſſima habere ſolitus erat; Hally dabat operam, vt in plures horas extenderet, & multa humanitate condiret. Fremebant interea Turcæ, qui vel officij vel negotij cauſſa conuenerant, quod propter meam præſentiam tamdiu à Baſſæ aditu prohiberentur. Me verò cruciabat fames, quòd poſt meridiem ad eum arceſſebat, nec ferè niſi ieiunus accedebam, quo ſolutiore ingenio hominis acuti colloquio vacarem. In his ſermonibus erat in eo multus, quod vterque in rem domini ſui maximè iudicaret, id ei ſuaderet, ſe quidem non ignorare nulla re magis indigere dominum ſuum quàm quiete, decurſa iam ætate victoriis & gloria ſatiatum. Nec à domini mei rationibus (quod ipſe ſcire poſſem) pacem & otium aliena. Si ſaluti & tranquillitati populorum ſuorum conſultum vellet, non eſſe quieſcentem leonem denuo in arenam reuocandum. Animos Principum habere ſe ad modum ſpeculorum: ea eſſe natura vacua, ſed

Hally pacis cupidus.

Similitudo.

in

in illa migrare, quarumcunque rerum imagines, quemadmodum obiectæ eſſent. Sic animos principum per ſe puros, earum rerum ſimulachris velut imprimi quæ obiecta eſſent. proinde debere nos animis dominorum noſtrorum ea exhibere, quæ ipſorum rationib. maximè conducerent. Debere item imitari bonos coquos, qui non ad huius vel illius palatum cibos condirent, ſed conſulerent in commune: ſic nos in conditionibus conſtituendis ita debere moderari, vt ea ſequeremur, quæ vtrique parti conuenirent & tolerari poſſent. Hæc atque huius generis plura non nimis inſulsè congerebat. Vbicunque verò res patiebatur, non alienam à me voluntatem præ ſe ferebat: ac ſi quid viciſſim à me officioſius in eum profectum eſſet, id quam illuſtri gratia excipiebat. Euenerat per eos dies, vt cùm ipſe à Diuano domum rediret, ventumque eſſet ad viæ flexum, vbi ſalutatos collegas dimittere conſueuerat, vt dum equum celerius circumagit, ſalutationique intentus toto corpore in equi ceruicem propendet, magnitudinem pōderis equus

Hally beneuolentia.

haud

haud dũ firmiter fixis pedib nõ ferret, ſed vna cum domino in terram præceps iret: quod cum eſt à me auditum, do negotium hominibus meis, vt eum inuiſant, & percunctentur, num hic caſus aliquid offenſæ attuliſſet? lætatus hoc officio, cùm mihi gratias egiſſet, reſpondit ſe nulla parte læſum, neque eſſe mirandum, ſi miles ætate confectus, ad lapſum procliuis eſſet. Tum conuerſus ad eos, qui aſtabant. Dici, inquit, non poteſt, quanta beneuolentia me proſequatur iſte Chriſtianus. Commemorabat mihi aliquando ſibi opum, honoris ac dignitatis abundè contigiſſe: nihil aliud nunc ſtudere, quàm vt de multis benè merendo præclaram ac poſteros nominis ſui memoriam transmitteret. Cum iam aliquandiu nos pacis negotium tenuiſſet, ac magna eſſem in exſpectatione deſiderati euentus; caſus interuenit, qui labefactare & peruertere totum poſſet. Græcus quidam natione, quem Deſpotæ nomine honeſtabant, præſidio Cæſariani militis, qui fines Hungariæ tutabatur, in Moldauiam irruperat, eamque Veyuoda ex-

Eius in ſenectute ſtudia & vota.

Irruptio Chriſtianorum in Moldauiam.

da exacto, à quo poſſidebatur, inſederat. Quæ res Turcas grauiter commouit, verentes ne tale principium lõgiùs procederet: tametſi ſanè illud per ſe haud exiguum videri poterat: ſed prudentiæ ſuæ eſſe arbitrabantur curam tegere, neque malum indecora trepidatione maius facere. At Hally ſibi non prætereundum exiſtimauit, quin mecum communicaret, & quid ſentirem cognoſceret. fit mihi notum indicio cuiuſdam ex eius domeſticis paucis poſt horis ea de re me ad eum accerſitum iri. Nonnihil (vt fatear) is nuncius animum meum momordit. Erat pene ad cataſtrophen perducta actio noſtræ fabulæ, & tantum vltimus actus reſtare videbatur. eram in magno timore, ne hæc nouitas omnia turbaret, noſque è conſpectu portus in altum denuò referret. Vocor, vt eram præmonitus, ad Hally Baſſam. Excipit me ſolita comitate. ſermonem confert de variis rebus, præſertim ad pacis clauſulam ſpectantibus: nullum in vultu neque in verbis nouitatis ſignum, donec iam abire pararem, & ſurrexiſſem ei valedicturus: tum ac ſi de-

Hally comitas.

ſi demum Moldauiæ in memoriam venißet iubet me reſidere, ac Mehercule, inquit pene fui oblitus, quod tibi dictum volui (prorſus quemadmodum ſolemus, quum quid leuius in memoriam redit) Audiſti ne tuos Germanos veniſſe in Moldauiam? In Moldauiam inquam? ego vero minimè. neque mihi fit veriſimile. Nam quid Germanis cum Moldauia, tanto terrarum ſpacio diſiunctis? Atqui hoc verum eſt, inquit, & ita eſſe comperies: tum idem pluribus affirmare, & veniſſe certos nuncios aſſerere cæpit. Denique quo minus dubites, inquit, curabimus, vt Germanum aliquem capiamus, quem ad te mittam, vt ex eo cognoſcas. Hic in eum ſermonem deflexi, vt dicerem, quicquid huius eſſet, vnum ſcire me nihil factum iuſſu neque mandato Imperatoris. Germanos gentem eſſe liberam, peregrinis ſtipendiis aſſuetam, ex ijs fortè dimiſſos aliquos, qui ducibus Cæſareis militaſſent, cui conducto milite eſſet opus, dediſſe nomen. Ac meo iudicio nihil erratũ iri, ſi huius motus cauſa ad optimates eius viciniæ Hunga-

Legatus factã irruptionẽ dextre excuſat.

roſ

ros referretur, qui pertæſi quotidianarum iniuriarum, quibus à Turcis onerarentur. de referenda gratia cogitaſſent. Ac ſi mihi licet dicere, quod ſentio non video, inquam, quo nomine accuſari poſſint, ſi toties laceſſiti & veluti ſtimulis fodicati, ſe viros meminerunt, & vltum iri iniurias voluerunt. Quid iam multis annis veſtri milites ſibi licere in Hungaria non putant? quod genus maleficii aut hoſtilitatis à noſtris abſtinuerunt? Hic quidem pacis ſpes præfertur, ſed illic nullum atrociſſimi belli exemplum prætermittitur. Ego vt captiuus multos iam annos detineor, nec eſt, qui apud nos certum ſciat, etiamnum viuam, an in viuis eſſe deſierim. Qui veſtras contumelias tulerunt tam diu, laude non reprehenſione dignos iudico, ſi cùm oblatum eſt vindictæ tempus, eo vtantur. Eſto, inquit, Hally vtantur, vt valent, modò intra ipſius Hungariæ fines aut locis finitimis: ſed vt in ipſam Moldauiam inuadant, paucorum dierum itinere Adrianopoli diſtantem: id verò tolerandum non eſt. Tum ego, Non debet à viris bello aſſuetis, & tractan-

Milites Turcici inſolentes

ctandorum armorum quam iuris peritioribus dilectus aut diſcrimen requiri: quæ prima opportunitas oblata eſt eã arripuerunt: nec ſibi cogitandum putarunt, vbi aut quatenus liceret. Sic ab eo diſceſſi (vt mihi videbatur) minime irato: neque ſane puncto difficiliorem ſequentibus diebus in negotio pacis ſe præbuit. Dum hæc maxime agebamus, non leui affectus ſum (ſic enim interpretor) Chriſtianiſſimi regis oratoris beneficio. Erant in principis ergaſtulis Conſtantinopoli homines tredecim, plerique iuuenes, in quibus & nobiles aliquot: partim Germani, partim Belgæ, quos animaduertendus caſus eo redegerat. Nauim conſcenderant Venetijs, qua quotannis interpoſita fide publica, qui ſacrã vrbem Hieroſolymorum viſere cupiũt in Syriam deportantur. Quoſdam pietas, alios peregrinandi, & longinquas regiones viſendi ſtudium eò adduxerat: ſed ſiniſtro auſpicio. quo tẽpore terram attigerunt, milites Maltenſes facta exſcenſione illam oræ phœniciæ partem populati fuerant, captoſque complures homines abſtraxerant.

Tredecim captiui.

Maltenſium præda.

At Syri, quib. parentes, liberi, propinqui abducti fuerant, cùm neque vltionis neque recuperandi ſuos alia via pateret, manus iniiciunt in iſtos Venetorum hoſpites, criminantur eos eſſe de numero piratarum: aut reddendos ſibi curarent ſuos, aut eandem ſeruitutis conditionem ne recuſarent. Nec profuit monſtraſſe diplomata dominij Veneti fidem publicam, leges fœderum protuliſſe, quin vis plus quàm ius valeret, & Conſtantinopolim conſtricti vinculis aueherentur. Multum oberat florens annis iuuentus, quæ ne Baſſis quidem probabile videri patiebatur, eos ſanctimoniæ cauſſa, Hieroſolymam petere voluiſſe, quòd Turcæ non niſi iam natu grandiores religionis ergò peregrinari ſolent. Quæ poſtquàm ad me delata ſunt, equidem moui omnem lapidem, quo eos ex illa miſeria eriperem: ſed nihil eſt à me profectum. Appellatus Bailus Venetus, quòd per fidem eius Reipublicæ in eã calamitatem deueniſſent, non negabat æquum eſſe eis ſubueniri, ſed quam facultatem dari in tanta immanitate inſolentiſſimæ gentis?

Bailus Venetus de liberatione deſperat.

ſuble-

ſubleuabam interea illorum infortunium, quibus poteram ſolatiis. Quum omnes quadam die præter ſpem ad me ingrediuntur, aiunt ſe mihi dono miſſos ab oratore Christianiſſimi regis: eius opera ſe libertatem conſequutos. Sane ſum lætatus, nec opinato euentu; magnaſque oratori gratias agendas curaui. Fecerat hoc præfatus orator Lauinius (ſic enim vocabo quē *Lauigne* vocabant) vt cum diſceſſurus valediceret Suleimanno, manumque de more oſcularetur, ſchedulam ei obtruderet, in qua homines illos, quibus religio calamitatis cauſſa fuiſſet, in gratiam regis ſui libertate donari poſtulabat. Aſſenſit Suleimannus, ac ſine mora miſſos fieri iuſſit. Ego viatico adiutos, & in nauim impoſitos Venetias, atq; inde in patriam remiſi. Fuerat hic Lauinius initio multis modis mihi moleſtus: vbicunque poterat meis actionib. intercedebat, nihilque omitebat, quo me immerentem apud Baſſas in inuidiam vocaret. Narrabat me regi Hiſpaniæ ſubiectum, ortum in Belgio, non minus ei regi ſeruire quàm ipſi Imperatori. Eum per

A Legato Gallo ſeruuli eximuntur.

Lauinij Gallorū Legati cū noſtro ſimultas.

me de rebus omnibus, quæ Conſtantinopoli gererentur, certiorem fieri: habere homines ad eam rem pretio redemptos, qui mihi etiam arcaniſſima quæque enunciarent, in quibus præcipuas partes teneret Ebrahimus primarius Turcæ interpres, de quo dicam poſtea. Atque hæc quidem omnia antequam pax inter reges Hiſpanum & Gallum conueniſſet: pace facta, videbatur quæſiuiſſe tempus, vbi illa corrigeret. Erat Lauinius aſperæ cuiuſdam & horridæ libertatis, qui nihil ſibi tacendum aut diſſimulandum putaret, quodcunque veniſſet in mentem, tametſi parum æquis auribus acciperentur. Ex quo fiebat, vt ab eius cõgreſſu ipſemet Ruſtanus refugeret, cùm cæteri propter ſermonis acerbitatem à Ruſtani colloquio abſterrerẽtur. Mittebat Lauinius ſuos interpretes, vt ſibi aditum peterent. tergiuerſabatur Ruſtanus & iubebat per ipſos potius indicaret quid vellet, pareceret operæ nihilominus, vt ipſe abeſſet, poſſe perfici: ſed nequicquam, nam mox aderat, eaque expromebat, quæ raro ſine offenſione à Ruſtano audiebantur;

Mores illius.

Ruſtanus ab illo abhorret.

tur: vt accidit cùm aliquando non eam haberi domini ſui rationem, quæ debebat, expoſtularet. Nam quid vos, inquiebat arbitramini Budam, Strigonium, Albam Regiam, ac reliqua Hungariæ oppida fortaſſe veſtro Marte capta, exiſtimatis? Sed fallimini, vos ea per nos habetis nam niſi fuiſſent diſcordiæ & continui bella, quæ iter noſtros & Hiſpaniæ Reges interceſſerunt, tantũ abfuiſſet, vt illis potiri potueritis, vt per Carolum quintum vix Conſtantinopoli tuti futuri fueritis. Non tulit diutius Ruſtanus, ſed grauiter excandeſcens: Quid mihi tuos, quid Hiſpaniæ reges narras? ea Domini mei potentia eſt, vt ſi omnes veſtri Chriſtiani principes arma coniungant, & ſimul ei bellum inferant, non flocci faciat, ac facilem victoriam de cunctis reportet. Quo dicto in cubiculum iratus ſe recepit, faceſſere iuſſo oratore. Non poſſum hoc loco præterire, quæ de gente accepi, quæ etiamnum incolit Tauricam Cherſoneſum, quam ſæpe audiueram ſermone, moribus, ore deniq; ipſo & corporis habitu, originem Germanicam referre. Itaque me diu cupiditas

Eius in loquend. temeraria audacia.

Incola Taurica Cherſoneſi.

Q 5

ditas tenuit videndi ab ea gente aliquem, & ſi fieri poſſet inde eruendi aliquid quod ea lingua ſcriptum eſſet. ſed hoc conſequi non potui. Caſus tamen vtcunque deſiderio meo ſatisfecit. Cùm eſſent duo huc illinc delegati, qui neſcio quas querelas nomine eius gentis ad principem deferrent, meique interpretes in eos incidiſſent, memores quid eis mandaſſem, ſi id vſuveniret, ad prandium illos ad me adduxerunt. Alter erat procerior, toto ore ingenuam quandam ſimplicitatē præſeferens, vt Flander videretur aut Batauus: alter erat breuior, compactiore corpore, colore fuſco, ortu & ſermone Græcus, ſed qui frequenti commercio non contemnendum eius linguę vſum haberet. nam ſuperior vicinitate, & frequenti Græcorum conſuetudine ſic eorum ſermonem imbiberat, vt popularis ſui eſſet oblitus. interrogatus de natura & moribus illorum populorum, congruentia reſpondebat. Aiebat gentem eſſe bellicoſam, quæ complures pagos hodieque incoleret, ex quibus Tartarorum regulus, cum expediret, octingentos pedites ſclopetarios

Incola Taurica Cherſoneſi.

Duo ad Legatum producuntur.

Gentis illius deſcriptio.

rios

rios ſcriberet, præcipuum ſuarum copiarum firmamentum: primarias eorũ vrbes alteram *Mancup* vocari, alteram *Sceuarin*. Ad hæc multa de Tartaris eorumque barbarie: in quibus tamen ſingulari ſapientia non paucos reperiri memorabat. Nam de rebus grauiſſimis interrogatos, breuiter atque appoſitè reſpondere. Ea de cauſſa non temerè dictitare Turcas, reliquas quidẽ nationes ſcriptam in libris habere ſapientiam, Tartaros libros ſuos deuoraſſe, ideò in pectoribus eam habere reconditam; quam promant cùm opus ſit, & veluti diuina fundant oracula. Eoſdem eſſe perquã immundis moribus: ſi iurulentum alquid apponatur in mẽſa, nulla requirere cochlearia, ſed jus vola manus haurire. Enectorũ equorũ carnem deuorare, nullo foco admotã. offas tantum ſub equeſtri ſella explicare, quibus equino calore tepefactis tanquam opiparè conditis veſci. Gentis regulum ẽ menſa argentea cibum capere. primum inferri ferculũ caput equi, vt & poſtremum, quemadmodum apud nos primò nouiſſimoq; loco honos habetur butyro. Nũc adſcri-

Tertiarũ de Tartaris ſpecimen.

Cõuiuia eius gentis.

bam pauca vocabula de multis, quæ Germanica reddebat. nam haud minus multorum plane diuerſa à noſtris erat forma: ſiue quòd eius linguæ natura id ferat ſiue quod eum fugiebat memoria, & peregrina cum vernaculis mutabat: omnibus verò dictionibus præponebat articulum *tho* aut *the* noſtratia, aut parum differentia. hæc erant.

Lingua illorũ cũ Germanica in quibusdam communis.

Broe. Panis.
Plut. Sanguis.
Stul. Sedes.
Hus. Domus.
VVingart. vitis.
Reghen. Pluuia.
Bruder. Frater.
Schuueſter. Soror.
Alt. Senex.
VVintch. Ventus.
Siluir. Argentum.
Goltz. Aurum.
Kor. Triticum.
Salt. Sal.

Fiſt

Fiſct. Piſcis.
Hoef. Caput.
Thurn. Porta.
Stern. Stella.
Sune. Sol.
Mine. Luna.
Tag. Dies.
Oeghene. Oculi.
Bars. Barba.
Handa. Manus.
Boga Arcus.
Miera. Formica.
Rinck. Siue.
Ringo. Annulus.
Brunna Fons.
VVaghenn. Currus.
Apel. Pomum.
Schieten. Mittere Sagittam.
Schlipen. Dormire.
Kommen. venire.
Singher. Canere.
Lachen. Ridere.
Kriten. Flere.

Geen. Ire.
Breen. Aſſare.
Schuualth. Mors.

In multis diſcrepat.

knauen tag erat illi Bonus dies: *Knauē* Bonum dicebat, & pleraque alia cum noſtra lingua non ſatis congruentia vſurpabat, vt

Iel. Vita ſiue ſanitas.
Ieltſch. Viuus ſiue ſanus.
Iel uburt. Sit ſanum.
Marzus. Nuptiæ.
Schuos. Sponſa.
Baar. Puer.
Ael. Lapis.
Menus. Caro.
Rintſch Mons.
Fers, Vir.
Statz, Terra.
Ada. Ouum.
Ano. Gallina.
Telich. Stultus.
Stap. Capra.
Gadeltha. Pulchrum.
Atochta. Malum.
Wichtgata. Album.
Mycha. Enſis.
Liſta. Parum.
Schediit Lux.

Bor-

Digitized by Google

Borrotſch. Voluntas.
Cadariou. Miles.
Kilemſchkop. ebibe Calicem.
TZo Vuarthata. tu feciſti.
Ies Varthata. ille fecit.
Ich malibata. Ego dico.

Iuſlus ita nũerabat. *Ita, tua, tria. ſyder, ſiuſſi, ſois, ſeuene,* prorſus vt nos Flandri. Nam vos Brabanti, qui vos Germanicè loqui facitis, hic magnificè vos efferre, & nos ſoletis habere deriſui, ac ſi iſtam vocem pronunciemus rancidius, quàm vos *Seuen* effertis. Proſequebantur deinde, *Athenyne, thiine, thiinita, thunetua, thunetria,* &c. Viginti dicebat *ſtega,* triginta, *treithyen,* quadraginta *furdeithien,* centum, *ſada, hazer* mille. Quinetiam cantilenam eius linguæ recitabat, cuius initium erat huiuſmodi: — *Numerus Tauricenſiũ.*

Wara Wara ingdolou: — *Cantio.*
Scu te gira Galizu.
Hamiſclep da orbiza ea.

Hi Gothi an Saxones ſint, non poſſum diiudicare. Si Saxones, arbitior eo deductos tempore Caroli magni, qui eam gentẽ per varias orbis terrarũ regiones diſſipauit. Cui rei teſtimonio

ſunt vrbes Tranſiluaniæ hodieque Saxonibus incolis habitatæ Atq; ex iis ferociſſimos fortaſſe longius etiam ſummoueri placuit in Tauricam vſq; Cherſoneſum, vbi quidem inter hoſtes religionem adhuc retinent Chriſtianam. Quòd ſi Gothi ſunt, arbitror iam olim eas ſibi ſedes tenuiſſe Gothis proximas. Nec erraturum fortaſſe. qui ſentiat maiorem partem eius interualli, quod eſt inter Gothiam inſulam & Procopiam, quam hodie vocant, à Gothis aliquando inſeſſam Hinc diuerſa Gothorum, Weſtgothorum & Oſtrogothorum nomina: hinc peragratus orbis victoriis & ſeminarium ingens barbaricæ multitudinis. Habes quę de Taurica Cherſoneſo ex his Procopienſibus didici, Audi nunc quæ ex quodam errone Turca de vrbe, & regione Cathaia. Erat is è ſectæ genere, cui pietas eſt per longinquas regiones vagari: & in altiſſimis montibus in locis deſertis & vaſtis Deum venerari. percurrerat pænè totum orientem, vbi ſibi cognitos Luſitanos commemorabat: incenſus deinde cupiditate viſendæ vrbis & regni Cathaini, adiunxit ſe proficiſcentibus

Origo gẽtis incerta.

Turca peregrinus.

tibus

tibus eò mercatoribus Nam ſolent illi magno numero conuenire, atque ita cateruatim regni illius fines petere. Paucis iter illud peruium eſt, aut certè parum tutum. Infidæ multa peregrinantibus gentes ſunt in medio, quarũ aggreſſuræ ſingulis momentis timendæ ſunt. Vbi eſt à Perſarum finibus aliquanto longius diſceſſum, occurrunt ciuitates Sammercanda, Borchara, Taſchan, cæteraque loca à Demerlanis ſucceſſorib. habitatæ. Hinc magnæ ſolitudines aut regiones ſequũtur, modò feris & inhoſpitalibus, modò à manſuetiorib. populis cultæ: ſed paſſim victus & annonæ penuria infeſta eſt. idcirco vnumquẽque prouiſa ſibi habere cibaria, & quæ vitæ vſus requirat. quibus rebus magno numero cameli onerantur. talem numeroſæ multitudinis comitatum *Carauuanam* vocant. Poſtquam multorum menſium labore ad anguſtias ac veluti clauſtra regni Cathaini peruentum eſt (nam bona pars ditionis regis Cathay mediterranea eſt, aſperis montibus præruptiſque ſaxis circumdata, nec poteſt intrari niſi per certas fau-

Iter ad Cathaiũ.

Ratio externos ad mittendi in regnũ.

ces, quæ regis illius præſidiis tenentur.) ibi mercatores interrogātur: quid ferant, vnde veniant: & quo ſint numero? quæ regii præſidiarij cognita interdiu fumo, noctum per ignes proximæ ſpeculæ tradunt, illa viciſſim ſequenti ac ſic deinceps, donec aliquot horarum, quod plurium dierum ſpatio fieri non poſſet, nuncius Cathaium ad regem de mercatorum aduentu transferatur. qui quidem pari celeritate eademque ratione quid ſibi placeat reſpondet, admitti omnes, an partim excludi aut differri velit. Admiſſi per diſpoſitas iuſtis ſpatiis manſiones ſub certis ducibus incedunt: vbi quæ ſunt ad victum & cultum neceſſaria iuſto pretio ſubminiſtrantur, donec ipſum Cathaium attingant. hic imprimis quid ſinguli portent profitentur, dein regē honoris cauſſa, quo viſum eſt munere impertiunt. Cui nihilominus fas eſt æqua æſtimatione facta, merces quas velit emere. Reliquas pro arbitrio vendunt, aut permutant, die ad reditum præſtituta; intra quam negotij gerendi contrahendique poteſtas ſit. Nam Cathainis

Non diu manere permittũtur.

pere-

Digitized by Google

peregrinorum hominum diuturnius contubernium non placet, ne quid labis peregrinitatis contagione patrij mores contrahant. Sic illi per eadem hoſpitia, quemadmodum venerant, comiter dimittuntur. Gentem illam magnæ eſſe ſolertiæ, idem peregrinator memorabat, humaniterque & politicè viuere, religionem habere propriam, à Chriſtiana, à Iudaica, à Mahumetana diſcretam, Iudaicæ tamen exceptis ceremoniis propiorem. Iam à multis retro ſeculis artem Typographicam fuiſſe apud eos in vſu. Quod ſatis teſtarentur ibidem typis excuſi libelli. Quam ad rem vterentur charta ex inuolucris exuuiiſque bombycum confecta, adeò tenui, vt in altera tantùm parte typorum impreſſionem ſuſtineat, pars altera vacua relinqueretur. Frequentes in ea vrbe eſſe tabernas odori illius aromatis, quod *muſcam* vocant. eam eſſe ſaniem beſtiolæ cuiuſdam hœdi magnitudine. nulli merci maius apud eos pretium, quàm leoni: hanc feram regionibus illis inuſitatam ſummæ eſſe admirationi, neque quidquam pluris rependi, Atque hæc de regno Cathai.

Ars typographica antiqua apud illos

mo ex illius erronis ore, quorum penes auctorem fides ſit. nam ſanè fierì potuit, vt cum ego de Cathaio quærem, mihi de alia aliqua vicina regione retulerit, & iuxta prouerbiũ, cùm falcem poſtularem, mihi de ligone reſponderit. Quæ cum ex eo excepiſſem, viſum eſt percunctari, nunquid alicunde retuliſſet vel radicis vel fructus vel lapilli rarioris? Nihil admodum, inquit, niſi quod radiculam hanc in vſum meum circumfero, cuius minima particula manſa & deuorata, cùm me languor aut frigus occupauit, excitor & incaleſco. & cum dicto prægustatam mihi donat, ſubinde admonens ea parciſſimè vtendum. guſtauit eam meus medicus Guilielmus, tum etiam viuus, qui ex feruore, quo illi os inflammatum eſt, verum napellum eſſe iudicauit. Sequitur hoc loco, vt alterius peregrinatoris & monachi Turcici tibi miraculum narrem. Is incedebat cum tunica, & pallio albo; ad pedes vſque demiſſo, cæſarie promiſſa, quales ferè noſtri pictores depingunt Apoſtolos. Sub facie liberali latebat impoſtor animus. ſed Turcæ vt miraculis inſignem

Radicula contra frigus & languorē.

Monachus Turcicus.

ſignem venerabantur. Iidem interpretes meos impulerunt, vt ad me adducerent, vt viderem. Sumpſit vnà mecũ prandium ſobriè & modeſtè. Inde deſcendit in aream domus, paulòque pòſt reuertit, ſublato vaſti ponderis ſaxo, quo ſibi in nudatum pectus aliquot ictus inflixit, quibus pænè bos percelli potuiſſet. hinc manum iniecit ferro, quod in foculo ad eum vſum accenſo candens factum erat. Id ori inſertũ omnem in partem aliquandiu verſat, non ſine ſaliuæ ſtridore. Erat ferrum illud oblongum, ſed altero capite craſſius, & quadrangulum, quod ore recepit, vi ignis ſic feruefactum, vt à cãdente carbone nihil differret. Quo facto ferramentum in ignem recondit, meque ſalutato & accepto munere diſcedit. Admirabantur qui circumſtabant mei domeſtici, præter vnum, qui ſe plus reliquis intelligere arbitrabatur: Et quid vos inquit, fatui iſta miramini? An fieri hæc reuera creditis? præſtigiæ ſunt iſtæ & mera oculorum ludibria: ac ſimul ferrum, qua parte altè è foculo extabat, arripit probaturus ſine noxa contrectari. Sed non citius manum

Miracula ficta illius.

com-

cōprehenderat, quē reiecit, vola & digitis ſic aduſtis, vt pluribus dieb. perſanari ægrè potuerit. quem caſum magnus ſociorum riſus conſequutus eſt. rogitantium, Iamne illud calere. an nondum etiam crederet? inuitantiumque vt denuo contingeret. Idem Turca inter prandium cōmemorabat, ſuū cænobiarcham, vitæ ſanctimonia & miraculis clarum, conſueuiſſe in lacum qui eſſet cœnobio propinquus, extendere pallium, in eoq; ſedentem, qua viſum eſſet ſuauiter circumuectari. Eundem excoriato exēteratoq; veruecci nudū alligari ſolitū, vt priores pedes brachiis, poſteriores crurib. eius aptarentur? ita coniectum in feruentem furnum manere, donec percocto veruece vt iucundè edi poſſet, illæſus ipſe promi ſe iuberet. Non credo, inquies, nec ego. audita modò referò. ſed de ferramento candente quod vidi teſtor. Nec tamen ea res tantam habet admirationem. haud dubiè dum in area ſaxum ſe quærere ſimulabat, aliquo medicamento ſibi os aduerſus ignis violentiam præmunierat. qualia reperiri non ignoras. Nam memini me in foro

Cænobiarcha illorum miraculis clarus.

Vene-

Veneto videre circulatorem, plumbum igne liquefactum contrectare, eoq; ſine offenſa tanquã manus lauare. Iam à paucis ante mortem Ruſtani dieb. me ſolutiore cuſtodia habitum, ſupra attigi. Erat id mihi valdè gratũ propter libertatem acceſſus externorũ longinquorumq; hominum, ex quib. multa cognoſcebam, quæ me delectarent, ſed ea voluptas non minore incõmodo rependebatur, quòd data liberioris egreſſus facultate mei abuterentur & ſæpe ſine cuſtodia Gianizarorum per vrbem vagarentur. vnde rixæ cum Turcis & turbæ mihi perquã moleſtę, è quarum multis, vt nihil ignores, volo tibi vnã referre, vt de reliquis coniecturam facias. Duo mei famuli traiecerunt in Peram ſine Gianizaris, vel quòd illi domo aberant, vel quòd iſti non eſſe opus iudicabant. Alter mihi pro Pharmacopœo dabat operam, alter cellæ vinariæ præerat. Confectis in Pera rebus quarum gratia eò ierant, cymbam qua Conſtantinopolim remearent, conduxerant; ſed vix conſederant, cum puer adeſt ab eius loci iudice, quem illi *Caddy* vocant, qui

Solutior cuſtodia grata legato.

Famulorum duorum, diſcrimen.

qui eos exire iuberet, & domino ſuo cymba cedere. mei recuſant, & circũcirca ſatis eſſe nauicularum oſtendunt, quibus Cady traiiciat, hanc ſibi iam conductam. pergit nihilominus, & vi conatur expellere. mei renituntur, nec parcunt operæ, res pugnis geritur. quæ cum iam fierent in oculis aduentantis iudicis, temperare ſibi nõ potuit quin accurreret, vt puero dilecto (quo ad nefandos vſus abuti diceba-tur) opitularetur. ſed tum per gradus per quos ad mare deſcenditur, glacie lubricos (nam hyems erat) incautus ruit lapſantibus veſtigiis, in mare præceps ibat (iamque pedes aqua ſumma tingebantur) niſi comites ei ſubueniſſent. fit clamor, & Turcarum tota Pera concurſus. homines Chriſtianos vim & manus intuliſſe iudici, parumq; abfuiſſe quin mari obruerent. comprehendunt meos, magnoque tumultu ad prætorem ſiue iudicem rerum capitalium trahunt. Expediunt fuſtes, pedes aſſeribus inſeruntur, quibus ſublati in ſolis (vt mos eſt) verberentur. Interim meorum alter, qui Italus erat, ira percitus clamare non deſinebat

Iudicis in aquã præcipitatio.

Ad fuſtuarium vocantur.

Vour

Vour chiopecklar vour, verberate canes, verberate Fit nobis iniuria. nihil commeriti ſumus. ſerui ſumus oratoris Cæſaris. vos pœnas pendetis Imperatori veſtro, vbi reſcierit. Atque hæc quidem non perfectè ſermone Turcico, ſed tamen vt ſatis intelligi poſſet. Fuit tum in illo tumultu Turcarum nō nemo, qui iſtius confidentiam admiratus exclamaret, Hunccine vos hominem exiſtimatis ſic deformatum altero oculo (nam luſcus erat) non eſt; credite mihi, ſed eſt genere coclitum cacodæmonum. vnus Weyuoda (hic eſt eorum lingua prætor) & ipſe tanta animi præſentia commotus, ne plus minuſue faceret quam par eſſet, optimū ſtatuit intactos ad Ruſtanum mittere. itur eo magna comitante caterua falſorum teſtium, ita comparatorum, vt ſuis teſtimoniis, inſontes opprimerēt. Turcæ magnæ pietatis loco ducunt falſum dicere teſtimonium aduerſus hominem Chriſtianum: non expectant vt rogentur iniuſſi adſunt, ſeque vltro ingerunt, vt tum accidit. Ergo vno ore clamare omnes, latrones illos

Ad Ruſtanum mittūtur vincti.

Falſum dicere de Chriſtiano teſti-

illos peſſimum auſos eſſe facinus, iudicem pugnis concidiſſe. Quod niſi obuiam itum eſſet, etiam mari merſuros fuiſſe. Mei negare, & ſe immerito accuſari dicere: tum ſe famulos meos profiteri. Mox ſuboluit Ruſtano, genus eſſe calumniæ: vt tamē iram cōcitatæ multitudinis declinaret, vultu ad ſeueritatem compoſito interloquitur, ſibi eos pœnas daturos moxq; in carcerē duci iubet. Carcer eis aduerſus vim furentis turbæ pro arce erat. audit eorum teſtimonia, quibus fidem habendam putabat: comperit meos eſſe extra noxam, iudicem eſſe in culpa. Ego per interpretes famulos meos repeto: Ruſtanus rem dignam exiſtimabat, de qua referretur ad concilium. vereri ne ſi Princeps reſciſceret ſuſpicaretur nummorum interuentu iudicis iniuriam neglectam. Erat mihi iam tū nonnullus vſus cum Hally Baſſa ad eum per eoſdem interpretes grauiter expoſtulo, finem iniuriarum fieri peto. ſuſcipit cauſſam Hally, & me ſecūri animi eſſe iubet: hanc moleſtiam citò finem habituram. Ruſtanus ſe non expediebat: metuebat ſemper ne pecuniæ

[...]monium Turcarū pietas.

In carcerem compinguntur.

Ruſtani in libera-

cuniæ

cuniæ cauſſa mihi æquior fuiſſe videretur: ob id ita componi negotium maluiſſet, vt ne qua iudici querela relinqueretur.. nuntiat mihi videri ſibi conſultiſſimum, vt iudicem illum placem obiecto aureorum aliquot bolo, vigintiquinq; ducatos ad eã rem ſuffecturos. Ego me gratiam ei habere de consilio, reſpondeo. Si iubeat me quinquaginta ducatos ſua gratia in mare abiicere, nihil cunctaturum: ſed non hic pecuniam agi ſed exẽplum. nam ſi ita inſtituatur, vt quicunque meos homines offendiſſet, argentum vltrò acciperet, nullam pecuniam ſuffecturã. vt cuiq; veſtis atteri aut lacerari cœpiſſet, de inferenda meis iniuria cogitaturum; vt qui ſciret eo nomine ſibi paratum pretium, habiturumq; à me qui nouam compararet. quo nihil indignius, neque à rationibus meis alienius eſſe poſſet. Sic illi maximè procurãte Hally Baſſa, mihi remittuntur. At Bailus Venetus vbi audiuit, interpretem vnum de meis arceſſit, obſecrat vt ſibi dicat quantum huic turbæ ſedandæ impendiſſem. iſte, nullum obolum, reſpondit. tum Bailus,

tione temere ginerſatio.

Liberi dimittuntur.

Bailus, ſi noſtrum, inquit, negotium fuiſſet, tibi adiuro vix ducentis ducatis defuncti fuiſſemus. Nulli pluris conſtitit quàm bono iudici, qui propterea fuit officio motus, quod ſic ipſorum mores turpe & flagitioſum habeatur, vapulare à Chriſtiano, quemadmodum de ſe faſſus erat. Quòd ſcire vis de primariis Hiſpanorum ducibus, quos à me carcere liberatos fama iſtic percrebuiſſe dicis: hi fuerunt. Sandæus militaribus copiis præfectus, & duarum claſſium, Neapolitanæ, & Siculæ præfecti Leyua & Requeſenæus. Quod quemadmodum actum ſit, paucis expediam. Angebat nonnihil Turcas facta inter Hiſpaniæ & Galliæ Reges pax, rebus eorū parum opportuna. præſertim cum non inuenirent quod initio crediderant. Et perſuaſum eis fuerat, ſe adſcriptos inter primos, vt eiuſdem pacis commodis fruerentur. Itaque præteriti, tanquam mala relata gratia, diſſimulabant quidem, ſed locum quærebant, vbi alienioris animi ſignificationem aliquam darent. Suleimannus ad Regem Galliæ ſcripſerat, eam ſibi pacē neq;

In lex officio motus.

Pax inter Gallos & Hiſpanos Turcis ingrata.

probari, veruntamen recordaretur, neque veteres amicos facilè hoſtes fieri, neq; veteres hoſtes amicos. Ea Turcarum offenſio non parum actioni meæ ſuffragata eſt. Huc acceſſit beneuolus Hally Baſſæ erga me animus, tum magnum in Ebrahimo gratiæ referendæ ſtudium. Meminiſti me ſuprà adſcribere, cùm me Lauinius criminaretur, eodem tempore ſolitum & Ebrahimum accuſare, tanquam mihi eius indicio quæcunque Turcarum conſilia paterent. Erat hic Ebrahimus primarius Turcarum principis *Dragomanus* (ſic illi interpretem vocant) natione Polonus, propterea Lauinio inuiſior, quod in odio capitali, quod cum Codognato ſuperiore eiuſdem regis oratore exercuerat, Codognato impenſius fauiſſe videbatur. Longum eſſet illa percenſere, neque valdè ad rem faciunt. Memor huius Lauinius, infeſtiſſimo ſemper fuit in Ebrahimum animo, quodcunq; tempus dabatur, eum tertio quoque verbo apud Baſſas exagitabat: neque ante deſtitit, quam dignitatis gradu deiectum ad priuatum ſtatum redegit. Parum ſ ea res me tan-

Ebrahimus Interpres munere ſuo ſpoliatur.

gebat. nam mihi nulla cum Ebrahimo gratia, ſed potius ſimultas quædam, quod eum ſæpe reb. noſtris aduerſarium expertus fueram. Dolebam tamen ita in vulgus efferri; eum mea cauſſa officio motum. Cùm ſic viueret Ebrahimus dignitatis expers; non expers ægritudinis, vt ſolent qui quod fuerunt, eſſe deſierunt; quod poteram meis officiis caſus eius ſuſtentabam, & cùm de pace actio mea, tum vt cùm maximè caleret, frequenter eum ad meos interpretes adiungebam, eoque vtebar ad Baſſas internuncio. Quod Hally pro ſua in me beneuolentia, & quòd Ebrahimum per iniuriam pulſum non ignorabat, facilè patiebatur. Denique perficio vt in priſtinum honoris locum reſtituatur, quæ res mihi eius animum valdè adiunxit, ſic vt nihil ei eſſet antiquius, quàm vt ſe memorem & gratum probaret, ſumma cum fide cauſſam meam vbique agebat, neque quicquam prætermittebat, quod ad gratiam omnium mihi conciliandam pertineret. Quod ei proclinius erat in illa nouæ pacis offenſione, propter quam ſubirati, (vt dixi) Galli

Eius in priſtinā dignitatem reſtitutio.

Tur-

Turcæ, cùm veniſſet Conſtantinopo-
lim vir nobilis Saluiatus, vt regis Chri-
ſtianiſſimi nomine Sandæo libertatem
conficeret, nihil obtinuit, neque vllus
eius incœpti fructus fuit. Magna in
expectatione iſtius legationis San-
dæus vixerat, omni vndecunque (ſi ea
falleret) ſpe præciſa: magnos ſumptus
fecerat comparandis muneribus, quib.
Baſſis Principiq; ipſi ex conſuetudine
honos haberetur, quæ omnia (ne ſim
longus) digreſſo iam Saluiato ad ni-
hilum redierãt. Qua re territi, quos il-
lic famulos procuratores ſuos San
dæus habebat, ad me veniunt: fatentur
ſe non audere tam inexpectati euen-
tus eum certiorem facere: totum ab
huius legationis ſpe pependiſſe, qua
nunc deceptus vereri ne ferre poſſet:
atque ei deſperatio morbum, mor-
bus mortem adferret: rogare vt meam
operam interponerem, atque ipſi ei
ſcriberem. Ego recuſabam, quod mi-
hi non ratio, non oratio ſuppetebat,
qua hominem tam grauiter afflictum
conſolarer. Erat Sandæus ingentis ſpi-
ritus vir, ſpei abundans, timoris inſci-
us. Sed qui ſunt huiuſmodi, vt ōnia quæ

Saluiatus Sandæū fruſtra liberare conatur.

Familia Sandæi Legati opem implorant.

gebat. nam mihi nulla cum Ebrahimo gratia, ſed potius ſimultas quædam, quod cum ſæpe reb. noſtris aduerſarium expertus fueram. Dolebam tamen ita in vulgus efferri; eum mea cauſſa officio motum. Cùm ſic viueret Ebrahimus dignitatis expers; non expers ægritudinis, vt ſolent qui quod fuerunt, eſſe deſierunt; quod poteram meis officiis caſus eius ſuſtentabam, &, cùm de pace actio mea, tum vt cùm maximè caleret, frequenter eum ad meos interpretes adiungebam, eoque vtebar ad Baſſas internuncio. Quod Hally pro ſua in me beneuolentia, & quòd Ebrahimum per iniuriam pulſum non ignorabat, facilè patiebatur. Denique perficio vt in priſtinum honoris locum reſtituatur, quæ res mihi eius animum valdè adiunxit, ſic vt nihil ei eſſet antiquius, quàm vt ſe memorem & gratum probaret; ſumma cum fide cauſſam meam vbique agebat, neque quicquam prætermittebat, quod ad gratiam omnium mihi conciliandam pertineret. Quod ei procliuius erat in illa nouæ pacis offenſione, propter quam ſibi irati, (vt dixi) Galli

Eius in priſtinã dignitatem reſtitutio.

Tur-

Turcæ, cùm veniſſet Conſtantinopolim vir nobilis Saluiatus, vt regis Chriſtianiſſimi nomine Sandæo libertatem conficeret, nihil obtinuit, neque vllus eius incœpti fructus fuit. Magna in expectatione istius legationis Sandæus vixerat, omni vndecunque (ſi ea falleret) ſpe præciſa: magnos ſumptus fecerat comparandis muneribus, quib. Baſſis Principiq; ipſi ex conſuetudine honos haberetur, quæ omnia (ne ſim longus) digreſſo iam Saluiato ad nihilum redierāt. Quare territi, quos illic famulos procuratores ſuos Sandæus habebat, ad me veniunt: fatentur ſe non audere tam inexpectati euentus eum certiorem facere: totum ab huius legationis ſpe pependiſſe, qua nunc deceptus vereri ne ferre poſſet: atque ei deſperatio morbum, morbus mortem adferret: rogare vt meam operam interponerem, atque ipſi ei ſcriberem. Ego recuſabam, quod mihi non ratio, non oratio ſuppetebat, qua hominem tam grauiter afflictum conſolarer. Erat Sandæus ingentis ſpiritus vir, ſpei abundans, timoris inſcius. Sed qui ſunt huiuſmodi, vt ōnia quæ

Saluiatus Sandæū fruſtra liberare conatur.

Famili Sandæi Legati opem implorant.

optent, ſperent, poſtquam cuncta retrò ferri & contra animi ſententiam eue-nire experiuntur, ita plerumque ani-mis concidunt, vt non ſit facilè ad æ-quitatem eos erigere. Dum nobis ne-gotium ad hũc ſilicem hæret, commo-dum offert ſe interpres Ebrahimus, qui, cum in vario ſermone iniecta eſſet mentio captiuorum illorum Hiſpano-rum, eo euaſit vt apertè demonſtraret ſi eos petiuiſſem non mihi negatum iri. Scire ſe quid diceret, habere ex bo-no auctore: ſolitus quidem erat antea quædam in medium obſcurius iacere quib, mihi ſpem faceret illorum, ſi ad-niterer, liberandorum, ſed parum me mouebat. quid enim pacis etiamnum incertus tentare ea auderem? etiam il-lud me retinebat, ne dum importunè inſtarem, cùm ipſe nihil proficerem, tum Saluiati actionem fortè impedirē. Sed cùm poſt eius diſceſſum ſic affir-mantem viderem Ebrahimum, homi-nem mihi obſtrictum, non viſum eſt eſ-ſe de nihilo, & cœpi aliquantum verbis eius aures prębere, identidem tamen admonens, videret quo impelleret, ne hominem amicum præberet deri-

Ebrahimi in noſtrum ſtudium.

dendum.

dendum. quod mihi haud dubie euenturum eſſet, ſi rem fruſtra ſuſcepiſſem communi opinione, factu incredibilem, & præiudicio iam damnatam. perſeuerabat nihilominus & me vetabat dubitare. Experirer ſuo periculo, ſe rem certam adferre. Huius auctoritate adductus ſcribo ad Sandæum, quo euaſiſſet Saluiati actio, tamen deſperare prohibeo, nam aut nihil vnquam credendum homini Turcæ, aut multū ſpei ſupereſſe. deinde quæ ex Ebrahimo cognorim, memoro. His iactis initiis conſulo tamen amicos, quos magnum rerum Turcicarum vſum habere ſciebam: illi reſpondent, velle ſe mihi quæ agerem proſperè euenire. Sed non videre, qua ratione impetrare poſſem, quod modo regis amici veteris oratori denegatum fuiſſet, præſertim ambiguo etiamnum pacificationis noſtræ exitu: omnibus omnis memoriæ exemplis ſatis conſtare, quam eſſent magnis captiuis reſeratu difficiles carceris apud Turcas fores. Scribo nihilominus ad Cæſarem, & quæ mihi ſpes facta ſit oſtendo, vt eos captiuos à Suleimanno petat, oro atque exoro. Vt

Sandæo malum ſucceſſum indicentur.

Captiui è carcere dimittuntur.

rem conferam in pauca, magnis muneribus Baſſis promiſſis, ſi ſe lubentes & propitios illorum liberationi præbuiſſent. Pridie diui Laurentij exempti carcere omnes in hoſpitium meum traducuntur, odio plus quàm fraterno diſſidebant Sandæus & Leyua, cui ob eam cauſſam neceſſe fuit menſam ſeparatim ſterni, quo cùm cœnauit Requeſenæus. Sandæus eidem menſæ mecum accubuit. Cœnantibus interuenit ab eo, qui Regis Galliarum oratoris vicem exhibebat, diſpenſator, neſcio quid literularum, quæ in eius manus inciderant, ad me ferens, Quærit ex eo Sandæus, num ſe noſſet? Arbitror, inquit te eſſe Don Aluarum. Illum verò, inquit, nunciabis domino tuo multam ſalutem, eique dices, quẽadmodum hic me videris huius oratoris opera liberum. Tum ille, video ſanè, ita tamen vt vix credam oculis meis. Hoc ideo à Sandæo fiebat, quod is oratoris vicarius, vir alioqui bonus, vnus fiebat ex iis, quibus perſuaderi nõ poterat, eos captiuos in gratiam Imperatoris Ferdinãdi Suleimannum dimiſſurum. Cæterum antequam è carcere pro-

promerentur, fuerat in hanc ſenten-tiam conſultus Mufti Turcicorum ſa-crorum antiſtes, num fas eſſet cũ pau-cis Chriſtianis plures captiuos Turcas permutare? nam haud pauciores quàm quadraginta Turcas captiuos, ſed communes & proletarios contra red-ditum iri promiſeram. Mufti reſpon-dit duorum auctorum ſuper ea re di-uerſas extare ſententias. Vni permu-tationem probari, alteri non placere: ſed itum eſt in ſententiam commodio-rem. Reſtat vt de ſupremo Baiazetis caſu tibi narrem, nam id quoque te ex-pectare ſcio. Quemadmodum à Sag-thama in cuſtodiam datus fuerit, opi-nor te meminiſſe. Ex eo plures vltro citroq; nuncii comearunt, etiam ora-toris titulo quidam à Perſa ad Tur-cam cum muneribus, cuiuſmodi ſolẽt eſſe exquiſito opere elaborata tẽtoria, tapetes Aſſyrij & Perſici, & ſacra eo-rum myſteria comprehendens liber Alcoranus, & in his aliquando inu-ſitati generis animantes, qualem me-mini dictum fuiſſe allatam formicam Indicam mediocris canis magnitudi-ne, mordacem admodum & ſæuam.

Mufti cõſultus de captiuis.

Baiazetis caſus pertexitur.

Munera Perſarũ.

Aduentus cauſſa obtendebatur Baiazetis cum patre reconciliatio), iiſque magnus habebatur honos, & à Baſſis magnificis epulis accipiebantur, quarum Hally me quandoque participem eſſe voluit, miſſis ingentibus octo dulciariorum murrhinis patinis. Romanis vſitatum fuit de menſa ad amicos mittere, quem morem etiamnum hodie retinent Hiſpani. Turcæ à menſis opiparis ſibi potius auferunt, ſed tamen non ferè niſi familiares, & quibus vxores & liberi ſunt domi. Plena ſudaria fruſtorum eſculentorum è menſa mea domum plerumque aſportabant, nec verebantur veſtem ſericeam guttis iurulentis oblinere, quamuis apud eos primo loco commendetur munditles. Huius rei mentio mihi reducit in memoriam caſum iocularem, quem non me pigebit tibi referre. Ridebis, ſat ſcio, quemadmodum & ego affatim riſi: nec riſum contempſeris homini maximè proprium, & quo nulla re melius humanæ miſeriæ condiuntur. Tum Catones non ſumus. Hic mos eſt Baſſis, vt paucis ante ieiunia ſua, quæ nos quadrageſimā vocamus, diebus

Turcæ à menſis iam ſatu ri partē ſibi auferunt.

Conuiuia ſolēnia Baſſa

bus, prandium omnibus qui venire volunt præbeant, excluditur nemo. Sed tamen ferè accedunt vicini, clientes noti, & amici. ſtratum eſt humi ſuper tegetem oblongum ſcorteum mãtile, quod denſatis ferculis oneratur. Ea menſa multorum hominum capax eſt. Baſſa ipſe in ſummo aſſidet, circũmque eum qui ſunt honoratiores, longa deinde ſerie minorum gentium conuiuæ, donec nulli amplius ſuperſit locus: plures adſtant, non enim menſa ſimul omnes capit, ſed vbi qui conſederunt, famem depulerunt, quod fit raptim, magna modeſtia & ſilentio, ac potione mellis aut ſaccari aqua diluti prandium finiuerunt, ſalutato conuiuij patre diſcedunt. in quorum locum ſuccedant ex circumſtantibus alij, ac deinceps alij, donec breui ſpatio multi ex eadem menſa ſaturentur. famulis interea haud ſegnibus nouos diſcos & patinas deterſis priorib. ſuccenturiare. Cùm huiuſmodi conuiuium haberet domi ſuæ Baſſa, aduentorem fortè Singiaccum inuitarat vt ſibi accumberet. ſecundum ab iſto locum tenebat quidam ſenex ex eo ge-

rum ad initium ieiunij.

R 5 nere

nere quos *Hoggias* Turcæ vocant, hoc eſt, literatos hic cum ante ſe magnam diuerſorum ciborum congeriem videret, velletque iam ſatur portare aliquid ad vxorem, cœpit quærere ſudarium quo reponeret: ſed illud domi reliquerat. non tamen ſibi deeſt: capit vt bonus gladiator conſilium in arena. dependentem à tergo manicam arripit non ſuam, (vt putabat) ſed Singiacci. hanc infercit quantum poteſt, eamque poſtremo bono panis fruſto, ne quid elabatur, veluti obſignat. nam remitteret paulisper valedicturus hoſpiti neceſſe erat, quod eorum ita ferat conſuetudo, vt manibus ad pectus vel ad femora applicatis ſuos optimates ſalutent, quo functus officio denuò manicam ſed ſuã colligit, quam vbi eſt triclinio egreſſus, ſedulò pertentans inanẽ offendit, obſtupeſcit. Sed quid faceret? triſtis domum redit. Surgit haud multò póſt & ipſe Singiaccus, Baſſamq; veneratus abibat, ignarus oneris quod pendebat à tergo. ſed mox ad ſingulos egreſſus manica quod continebat parere cœpit. longam ducebat à tergo Singiaccus reliquiarum lineã ride-

Litterati cuiuſdã Turcæ ridiculus error.

ridere omnes, reſpicit ac videt non ſine rubore offas vomentem manicam. Tũ Baſſa (coniectura aſſequutus id quod erat) eum reuocat, ipſum reſidere & Hoggiã illum accerſiri iubet: ad quẽ conuerſus, Cùm (inquit) ſis & mihi vicinus & vetus amicus, & domi habeas vxorem & liberos, nec tibi defuerit quòd menſa mea ad eos portares, miror cur id facere neglexeris. Tum Hoggia. Nulla domine mea culpa id factum, ſed Genio irato meo. Nam cùm imprudens ſudarium domi reliquiſſem, in manicam meam recondideram prandij reliquias, quam tamen triclinio egreſſus neſcio quo caſu vacuam offendi. Sic abſterſus Singiacco pudor, litteratoriſque presbyteri fruſtratio & caſus nouitas maiorem etiã riſus materiam circumſtantibus dedit. Sed redeo in viã. erant in anguſto Baiazeti ſpes, inclemente patre viuum ad ſupplicium poſcente, dedere tergiuerſante & veluti patrocinante Perſa, ſed parum certa fide. Suleimannus tamen modò blandius agebat cum Perſa fœderis admonens, quo conuenerat eoſdem vtrique hoſtes & amicos haberẽt,

Singiaccus ridetur.

Actio cũ Perſa de Baiazete.

 mo-

modò minis & belli denuntiatione territabat, niſi Baiazetes ſibi traderetur: loca omnia ſuæ ditionis finibus Perſæ proxima, firmis præſidiis munierat. Meſopotamiam totamque Euphratis ripam frequente milite compleuerat, præſertim prætoriano, & quo vſus fuerat aduerſus Baiazetem. quibus copiis Mahomet Baſſa Viſiriorum tertius & Græciæ Bellerbegus præerant. Nam Selimus maturè domum redierat. Sed & ij populi quos Georgianos vocant qui inter mare Hircanum & Pontum incolunt, viciniſque ſunt Mediæ vt in Perſam arma caperent, aſſiduis nunciis ſolicitabantur, illi non inſulſè reſpondebant. Sibi non eſſe tantam ſuarum virium fiduciam, vt per ſe Sagathmam laceſſere auderēt: veniret modò cum exercitu Suleimannus: vbi præſentem, vidiſſent, ſcituros; quid ſe facere oporteret neq; tūnc conſilium neq; animum ſibi defuturum. Hircani ex alia parte quinque ſuperſunt ex Demirlanis poſteris: inuitabantur vt ſocia arma contra cōmunem hoſtē iungerent. Ipſe Suleimannus iturum ſe Haleppum, (ea eſt Syriæ vrbs ad ripam Euphra-

Georgianorum reſponſū.

Euphratis ſita) atque inde Perſæ bellum facturum credi volebat. Nec erat extra metum Perſa, quid bello Suleimannus valeret, ſæpius expertus. Sed Turcam ſæuientẽ auerſa militum voluntas alienuſq; ab eo bello animus facilè continebant. Detrectabant impiã militiam à ſigniſque dilabebantur. Quorum magnus numerus præſertim equitum, ducum iniuſſu Conſtantinopolim reuerſus, confeſtimque in caſtra redire iuſſus. paruerant illi quidem, ſed ita vt teſtatum relinquerent, quomodo animati futuri eſſent, ſi quis caſus aut ſi qua mutatio incidiſſet. Ea de cauſſa poſtquam Suleimanno ſatis perſpicuum fuit, à Perſa viuum Baiazetem non obtineri (vltionem tam grauiter offenſi hominis ſi qua elaberetur excuſante) ſequendum ſibi quod erat proximum, vt illic necaretur iudicauit: quod ſperabat impetrari poſſe. Eo magis quòd ita ei poſtremo Perſa ſcripſerat, ſe eius rationem valdè mirari quod tantam rem tam negligenter ageret; oratores ſe ad eum aliquoties illum ſibi cõtra nihil præter litteras & nuntios miſſitaſſe. Non arbitrari id

Militum auerſi animi.

 nego-

negotium ei eſſe cordi. Quin viros optimates præcipuæ auctoritatis ac nominis legaret, cum quibus agi & transſigi pro negotij magnitudine poſſet. Nō ſibi nihil eū debere, magno ſibi detrimēto fuiſſe Baiazetis aduentū, magnos ſumptus factos ãtequã in poteſtatem redigeretur. horum rationem haberi æquum eſſe. Senſit Suleimannus pecuniam quæri. Itaque potius quàm non neceſſario bello aliena ætate ſe inuolueret, ſtatuit Baſſarum ſequi conſilium & cum Perſa pecunia citius quam armis pugnare. Primùm deligitur in Perſiam orator Haſſan Aga vnus è cubiculariorum principibus. Cui comes ire iubetur ætatis honore conſpicuus Baſſa Maraſienſis. Diſcedunt illi cum ampliſſimis mandatis media ferè hyeme, ſumma celeritate: itinere difficillimo proficiſcuntur, plurib. ſuorum deſideratis: demum Casbinum ad Perſam perueniunt. Imprimis poſtulant videndi Baiazetis ſibi fieri poteſtatem. inueniunt ſitu & pædore carceris deformatum, & barba capilloq; adeò promiſſis, vt niſi raderetur ſatis agnoſci nō poſſet. Tum demū gē-

Pecuniis res cum Perſa trãſigitur.

Baiazetes ex carcere producitur.

uina

uina eius vultus ſigna Haſſan recognouit, fuerat is à primis annis pueritiæ cũ eo educatus: eaq; de cauſſa potiſſimũ id munus Suleimannus ei delegauerat. Conuenit vt quòd Perſa detrimenti ſe feciſſe diceret ei reficeretur, & munus præterea acciperet tanto negotio dignum. tum demum Suleimanno facultas eſſet interficiendi Baiazetis. Recurrit Haſſan & legationem domino ſuo renunciat. Munus ſimul cum impenſis quæ poſtulabantur adornatur, quod præſidio Turcico ad ditionis Perſicæ initium deducitur. Adeſt iterum Haſſan infortunati Baiazetis deſignatus carnifex: ſiquidẽ ita mandarat Suleimannus, vt eum ſuis manibus extingueret. Sic iniecta fidicula Baiazetes ſtrangulatur, qui quidem vnum ante mortem rogaſſe dicitur, vt videndorum liberorum diuidendorumque inter eos nouiſſimi officij oſculorum copia ſibi fieret: ſed incaſſum, iuſſus agere quod inſtaret. Hæc finis in auſpicatorum Baiazetis conſiliorum, eo citiùs in exitium præcipitati, quo magis vitatum cupit. Quod patris fatum, idẽ quatuor filiorum fuit. Vnum dixi relictum

Baiazetes ab Haſſān Baſſâ ſtrangulatus.

lictum Amaſiæ cum profugeret recens natum, quem auus tranſtulerat Pruſam, vbi educabatur: ſed cùm cognouit de Baiazete actum, Eunuchum cui fidebat, Pruſam miſit, vt eum interficeret: Sed cùm Eunuchus eſſet teneriore animo, ſibi de numero ianitorum quendam aſciuerat obfirmati ad quoduis facinus animi, cuius opera puerũ extingueret. Is cubile ingreſſus cũ collo puerili laqueum aptaret, infans ei arridens ſeque quod poterat attollẽs apertis vlnis complecti & ferre oſculũ cõnabatur, quæ res ferum alioqui hominem ſic commouit, vt ferre non poſſet, animaque defectus concideret. Moram admiratus Eunuchus, qui foris aſtabat, eodem ſe infert, ianitorem in ſolo ſtratum offendit: tum ne ſuſcepto muneri deeſſet, ſuis manib. inſontis pueri animulam eliſit. Ex quo ſatis conſtitit, non aui miſericordia eo vſq. nepoti parcitum, ſed ex opinione quæ Turcis inſedit, vt res quocunque conſilio inſtitutas, ſi benè cadant, ad Deum auctorem referant. Propterea quandiu incertum fuit, quem exitum Baiazetis conata ſortirentur, abſtinendas ab in-

Feritas barbara à puerulo emollita.

Baiazetis filiolus interficitur.

ab infantis iniuria manus Suleimannus ſtatuit: ne ſi poſtmodum res melius vertiſſet, obniti voluntati Dei voluiſſe videretur. Sed nūc illo extincto, ac veluti diuina ſententia damnato, cauſſam eſſe non putabat, cur filio diutiùs parceretur: ne malum ouum ex malo coruo relinqueretur. Fuit mihi aliquando longa ſuper eo cum meo Chiauſſo diſputatio: cùm eſſem in inſulis (de quibus ſupra) & mihi viſum eſſet longius euagari. Contigit vt reuertens littoris partem paulò altius in mare porrectam reflante vento ſuperare non poſſem. Quo in loco poſtquā aliquandiu fruſtra luctati ſumus, exſcenſionem facere & prandium ſumere nobis neceſſe fuit. Nam in eum euētum ſemper cibariorum aliquid coctū in naui circumferebam. Fecere idem complures Turcæ, quos par caſus eò detulerat. Menſa mihi poſita eſt in virenti prato. Mecum vna Chiauſſus & interpres diſcumbebant. Iniecta fortè Baiazetis mentione, cœpit Chiauſſus in eum inclementius inuehi, quod arma ſumpſiſſet contra fratrem. Ego contrà dicebam videri mihi mi-

Diſputatio legati cum Chiauſſo.

ſera-

ſeratione dignum, cui ineuitabilis ne-
neceſſitas impoſita eſſet, aut capiẽdo:
rum armorum, aut certæ peſtis ſub-
eundæ. Sed cùm Chiauſſus nihilomi-
nus execrari pergeret, Vos, inquam,
immanis facinoris reum facitis Baiaze-
tem. At Selimum, huius Imperatoris
patrem, qui non modò contra patris
voluntatem, verum etiam ſalutem ar-
ma tulit, nullius criminis arguitis.
Rectê, inquit Chiauſſus: nam rerum
exitus ſatis docuit illum, quod fecit
diuino feciſſe inſtinctu, & cœlitus fuiſ-
ſe prædeſtinatũ. Tum ego, ſi hoc more
agetur, quidquid quãuis peſſimo con-
ſilio ſuſceptum, ſi benè cedat, rectè
factum interpretabimini, & Dei vo-
luntati adſcribetis. Deum facietis au-
ctorem mali neq; quicquam benè aut
ſegnius factum, niſi ex euentũ pende-
tis. Sumus aliquandiu in hoc ſermone
commorati, cùm vterque non ſine ani-
morum & vocis contentione, quod
propoſuiſſet, defenderet. Collecta v-
trinque plura ſacræ ſcripturæ loca.
*Nunquid poteſt vas dicere figulo, cur me
ita finxiſti? indurabo cur Pharaonis.*
Iacob

Selimus contra patrem arma ſumpſit.

Iacob dilexi: Eſau odio habui. atque alia, vt veniebant in mentem. Admirantibus quid altercaremur, qui propè aberant, Turcis, poſtquam ſublata menſa conſurreximus: Chiauſſus recta abiit ad ſuos. illi recipiunt in medium. Video dein pœnê in modum concionantis multa dicere cum magna illorum attentione. demùm cùm inſtaret meridies, facto ſilentio ſuo ritu, in frontem conſiſtentes Deum venerantur & adorant. Mihi longum videbatur, dum rediret ad me Chiauſſus, vt ſcirem, quem tam ſerium ſermonem cum ſuis habuiſſet. Subuerebar, ne quid eorum, quæ dixiſſem, in peius retuliſſet quanquam eſſet mihi ſatis perſpecta eius probitas. Tandem cùm poſuiſſet ventus & tempeſtas, ad conſcendendum vocaret, referimus nos in nauem, & cœptum proſequimur iter. Hic mihi nihil prius fuit, quàm vt ex Chiauſſo quærerem, qua de re apud ſuos populares tam accuratè ſermocinatus eſſet. atque is ſubridens. Fatebor, inquit, tibi ingenuè, quid fuerit. Voluerunt ex me ſcire, qua de re fuerit inter

Chiauſſus cum ſuis pro legato precatur.

nos

nos tanta contentione diſputatum. Ego dixi, de prædeſtinatione, & quæ tu pro tua parte loca collegiſſes, & quæ à me adducta agnouiſſes, eis recitaui: ex quibus te libros noſtros legiſſe, & ſacræ ſcripturæ ſcientiſſimum eſſe conſtaret: nec tibi ad omnem fœlicitatem quicquam deeſſe, quàm vt ſacris noſtris initiarêre; quam tibi mentem dari à Deo cohortati inter nos ſumus, vt eum in precibus, quas nos habere vidiſti, rogaremus. Nuntio de Baiazetis interitu Conſtantinopolim allato, magnus me metus inceſſit de noſtri negotij exitu, ſtabamus quidem pulchrè, finemq; qualem optabamus, proſpicere videbamur: ſed caſus Baiazetis curam renouabat, ne Turcæ inſolentiores facti, quæ acta eſſent retexerent, & nos ad conditiones grauiores reuocarent. fueramus feliciter prætervecti complures ſcopulos, in quibus cladem Gerbenſem, vincula Baiazetis, & pulſi è Moldauia Veyuodæ fortunam: reſtabant duo nihilominus formidoloſi, mors (de qua dixi) Baiazetis, & item alter, de quo mox dicam. Me primus per ſeruum domeſticum eius

Chiauſſus ſacris ſuis legatũ initiari optat.

Baiazetis morte ſollicitus legatus redditur.

pem-

Digitized by Google

nuncij participem his verbis fecerat Hally. Certo ſcirem ſublatum è viuis Baiazetem non eſſe. quòd eius fiducia luderem diutius: meminiſſem facilius inter duos principes eorundem ſacrorum conſortes veterem gratiam integrari, quàm inter duos diuerſæ religionis nouam conciliari. Crederem hoc ſibi non eſſe tutum tergiuerſari vlterius: neque nodum in ſcirpo quærere. Hæc meum animum non leuiter pupugerunt. Sed quod autor ſuſpectus haberi poſſet, mitto circum amicos ſciſcitatum, nunquid certi de Baiazetis nece ſit allatũ? reſpondent ad vnum omnes, de eo nullam dubitationem relinqui. Intelligo mihi contrahenda vela. Non eſſe quod deinceps ad meliora aſpirarem: mihi ſatis eſſe debere, ſi locum quem ceperam tueri poſſem, ſi nihil in conditionibus mutaretur. Iam diu eas Turca viderat neque erat auerſatus, paucis additis aut circumciſis, in quibus tamen erat nonnihil quod deſiderarem. Erant quædam poſita quædam obſcurius, & quæ controuerſiam facere poſſent, ſi quis malignius interpretaretur. Adnitebar

Hally ad Legatum de acceleratione pacis conſilium.

vt aut

vt aut tollerentur aut corrigerentur, vt noſtræ parti commodius eſſet. iam ſemel atque iterum eas conditiones ad ſe miſſas Imperator meus viderat, clementerque approbarat: ſed ipſe mihi non ſatis faciebam, adiungiq; ſemper aliquid, quod magis etiam eſſet in rem noſtram cupiebam. Cùm me hęc agentem is de quo dixi, nuncius oppreſſit: ſed & antea graue impedimentum inciderat ex quorundam optimatum Hungarorum à Veyuoda Tranſiluaniæ ad Cæſarem defectione, vel (ſi verũ dicendum eſt) ex errore in viam & ad officium reuerſione, cum arcibus atq; oppidis quæ ab iis tenebãtur. quæ nouitas quicquid erat de pace inchoatũ, turbare & peruertere potuit. Siquidẽ Turcis ſpecioſa oratio non deerat: Non debuit, dum de conditionibus agitur, quicquam nouari. Si pax cordi eſt, quæ peruerſè acta ſunt, in integrũ reſtituere: de ſe ſtatuant defectores vt volent: quæ poſſederunt penes Veyuodam remaneant, clientem & beneficiarium noſtrum. Verum non modò nihil iſtiuſmodi ab Hally propoſitum fuit, verum etiam cùm in conditionb.

Hungari ad Cæſarem reuertuntur.

pacis

pacis nominatim adſcripſiſſem vt illa manerent, rata libenter comprobarat. Sed qui tum ſuperuenerant à Veyuoda recentes oratores, eam cicatricem a cerrimè refricabant, aulam clamorib. implebant, prodi miſerum iuuenē, profanari ius amicitiæ, veteribus amicis hoſtes anteferri. quibus quidem reliqui Baſſæ præter vnum Hally mouebātur. Sic denique in pacis legibus, de quib. iam conuenerat, manſum. Ego verò, tametſi nulla dubitatio eſſe poſſet de mente domini mei, memor tamen nunquā deeſſe in comitatu Principum, qui aliorum benefacta, etſi præclara denigrarent, præſertim hominū externorū, omnia quatenus fieri poſſet ei quam liberrima reſeruanda ſtatuo. Sic ergò cum Hally ago, vt oſtendam, tametſi conditiones propoſitæ ex toto expectationi Principis mei nō reſponderent, tamen confidere, illis acquieturum, modò vnà mecum mitteretur aliquis, qui ea quæ eſſent obſcuriora, alioqui in controuerſiam vocari poſſent, declararet. Ad id videri optimū Ebrahimum, per quē ipſi viciſſim de Cæſaris voluntate erga pacem co-

Veyuodæ legatorū inportuni aduentur.

gno-

gnoſcerẽt. Facilè itum eſt in hanc ſententiam. Ita longinquo huic pacis negotio ſuprema manus impoſita. Mos eſt, vt diſcedentem cum gratia oratorem Baſſæ in Diuano menſæ ſuæ adhibeant. Sed quando omnia ſuſpenſa & incerta donec à domino meo reſponſum referretur, mane videri volebã, is mihi honos nõ eſt habit⁹, quo me carere animo ęquiſſimo tuli. Erat mihi in votis aliquot pręſtantes equos mecũ educere. Idcirco negotium dederam meis famulis, vt crebro verſarentur in foro, ſi quos eiuſmodi reperire poſſent. cuius rei factus certior Hally, ipſe generoſum atque optimum equum ex ſuis tanquam venalem producendum curat, Concurrunt mei, licentur, indicatur centum viginti ducatis, ipſi offerunt octoginta, ignaris cuius eſſet, recuſant dare tanti, quibus commiſſus erat Poſt vnum atque alterum diem idem equus cum duobus aliis nihilo deterioribus mihi ab Hally Baſſa dono mittitur, quorum vnus erat Arabs gradarius inſigni forma. Cùm agerem gratias pro munere, quæſiuit idem Baſſa. an equum illum quem homines me

Legationi finis imponitur

Equi pretium.

mici 80. ducatis in foro emptum voluiſſent, non pluris æſtimarem? reſpondi, longè pluris. Sed eos à me mandatum habuiſſe, ne pretium illud excederent, ne mihi nimiæ fraudi eſſet, ſi vitiis latentibus affectum (vt fieri ſolet) per imprudentiam mercati eſſent. Admonuit me deinde de ratione alendorum initio itineris equorum Turcicorum: nimirum minima pabuli portione, vt vtque minima facerem itinera, donec equi itineri aſſueuiſſent: & quod iter Adrianopolim quinque diebus confici ſoleret, vt pariter in dies nouem aut decem, Idem donauit me veſte ſanè quàm eleganti auro intexta, & plena pyxide præſtantiſſimæ theriacæ Alexandrinæ poſtremò. adiecit vaſculum vitreum plenum balſami, ſed non ſine verborum honore. Cætera quæ mihi donaſſet, nõ ſe magni ducere, quod pecunia comparari poſſent, hoc eſſe munus rarum, quo dominus ſuus nullum maius amico aut confœderato Principi donare poſſet, Se aliquot annos Aegypto præfuiſſe, ex quo ſibi datam eius habendi facultatem

Tres equi ab Hally domũ miſſi legato.

Ratio alendorum equorum Turcicorum.

Alia Hal ly munuſcula.

S culta-

cultatem. duplex eius fruticis ſucci genus: vnum, quod ex oleo decoctorum foliorum cogitur, quod nigrum eſt & vile; alterum flauum, quod ex vulnere inciſi corticis ſtillat, quod eſt genuinum, quo ſum ab eo donatus. Ipſe viciſſim quædam ſibi mitti voluit, loricam ad modum ſui corporis ſanè ampli & proceri. Equum robuſtum, cui ſe ſecurum à lapſu committat. Nam propter membrorum molem equus qui ei ferendo par ſit, non facilè reperitur. Poſtremò materiæ genus vermiculatæ, ſiue ea aceris eſt, ſeu cuiuſcunque alius arboris, cuius laminis noſtri menſas incruſtant. A Suleimanno nulla mihi munera data quàm communia, cuiuſmodi quibuslibet oratoribus diſcedentibus dari ſolita, qualia ferè ſuperioribus annis, cum ei valedicerem. Paucis in Heydonum & præſidiariorum Sigheti inſolentiam inuectus eſt. Quid, inquit, attinuit nos hic pacem facere, ſi eam diſturbabunt, qui Sighetum præſidio tenent, & bellum continuabunt? Dixi me

Balſamũ duplex.

Poſtulata Hally,

Suleimãno valedicit.

me relaturum ad Cæſarem, ſperare ei rei prouiſum iri. Sic bonis auibus ſub finem menſis Auguſti optatum iter ingreſſus ſum, mecum referens annorum octo fructum, octennales inducias; quas tamen niſi aliqua mutatio inſignis inciderit, facilè erit quãdiu libebit prorogare. Cùm eſſet ventum Sophiam, quà non minus Rhaguſium iter eſt quàm Belgradum, atque inde Venetias paucorum dierum traiectus eſt, petierunt à me Leyua & Requeſenæus, ſibi darem veniam itineris habendi Rhaguſio, quo maiore compendio in Italiam peruenire, & fidem quam Baſſis de muneribus dederant, maturius liberare, & æs quod Conſtantinopoli in varios vſus contraxerant, diſſoluere poſſent. Daturos mihi litteras ad Cæſarem, quibus ei gratias agerent de recuperata libertate: libentius ſe id coram facturos fuiſſe, niſi impedirentur eo quo dixi officio, in quo eis à me nõ grauatim mos geſtus: cuius quo me minus pœniteret, fecit propinqua mors Requeſenæi. qui cum antequã Rhaguſium attingeret, ætatis vltimæ ſenex deceſſiſſet. Id quo-

Iter ingreditur Legatus.

Captiui aliquot Venetias ire ſtatuunt.

que eum à me munus habere facilè paſſus ſum, quòd recuſatio aliquid fortè ad cauſſam morbi attuliſſe videri potuiſſet. Sandæus & ego, prorſus iucundè reliquum quod fuit itineris, ſine grauiore incommodo confecimus. Eſt Sandæus multi ioci multarumque facetiarum, & qui vbi opus eſt preſſa animi ægritudine magnam hilaritatem oſtendat. Multa ſe quotidie offerebant, quæ à nobis in ludum iocumque vertebantur. iuuabat interdum relictis curribus experiri, vter diutius itineris pedeſtris laborem ferret. In quo ego facilè ſuperabam macilentus nec vlla ventris ſaburra grauis, hominem obeſum & pondere corporis tardiorem, ad hæc etiamnum ex carceris deſidia torpentem. Vt quiſque pagus occurrebat, feſtiuum erat videre accurrentem Ebrahimum, qui multa cum grauitate cum ſuis Turcis in equo ſequebatur, obteſtantem per ea quę nobis eſſent chariſſima, referremus nos in currus, ne tantam turpitudinem admitteremus, vt talis loci homines iter pedibus facientes conſpiciendos nos eſſe

Sandæus cum legato pergit.

Turcarũ grauitas.

eſſe apud Turcas. Quibus vocibus nos aliquando in currus compellebat, aliquando eas cum riſu trāſmittebamus. Vnū de multis Sandæi facetè dictis accipe. Cum diſcederemus Cōſtantinopoli, erat non modò adhuc moleſtus æſtus, verùm ex præteritis caloribus etiamnum languebam, ſic vt pœnè cibum faſtidirem, minimo certè contentus eſſem. At Sandæus homo robuſtus, & multo cibo aſſuetus, quem mecū vnà ſemper ſumebat, non tam veſcebatur, quàm vorabat, me ſubinde commonefaciens, vt ſuo exemplo virum me præberē, & fortiter eſſem. In quo nihil proficiebat, donec ſub initium Octobris finibus Auſtriæ appropinquaremus. ibi partim regionis, partim temporis ratione altiori cœlo recreatus, cum valetudine fieri melior, tū liberalius quàm ex ſuperiorum dierum conſuetudine eſitare cœpi. Quod à Sandæo animaduerſum, exclamat ſibi magnum operæ pretium factum, non fuiſſe inanem laborem neque diſciplinam quàm mihi impendiſſet, vt qui ſe præceptore & magiſtro eſſe didiciſſem, rei tam neceſſariæ tot annos natum nondum ne-

Cibi in legato faſtidium.

que ſcientiam, neque vſum habuiſſe, deberet mihi, quantum vellem, quod eum carcere Turcico exemiſſem: me ſibi nihilo leuius deuinctũ. à quo cõcedere didiciſſem. Sic ludibundi Tulnam peruenimus, vbi nonnihil moleſtiæ obiectum eſt. Solebat Sandæus ſub eodem tecto mecum manere vbi plura erant cubicula: ſed vbi vnum tantum erat, deuertebat in proximo, ne mihi moleſtus eſſet. Id cum Tulnæ facere vellet, mandat Gianizaro, qui mihi apparebat, quem Conſtantinopoli Budã mecum ducebã, vt ſibi proſpiciat de hoſpitio cum Gianizaro eunt ſimul vnus de meis famulis, & doctor quidã medicus Hiſpanus, ære Sandæi Conſtantinopoli redemptus, fortè ingrediuntur in vicinam nobis domum a Gianizari, qui fuerat illi oppido præpoſitus tutelæ cauſſa. nam ita Turcis vſitatum, vt ſingulis lautiorib. pagis aut oppidulis vnus alterve Gianizarus attribuatur, qui Chriſtianos à commeantium iniuriis prohibeant. ex quo Gianizaris illis multæ multarum opportunitatũ vtilitatumq; acceſſiones. Hic neſcio quo cõmiſſo delicto cõ-

Tulnam peruenimus.

Gianizari oppidorum præfecti.

meritus

meritus erat, vt ab officio remoueretur, ideoq; animo agebat anxio & exacerbato. Huius ædes noſtri liberè inſpiciunt, perluſtrāt omnia. quū nō placerēt, recipere ſe incipiunt. Præcedebat Gianizarus meus, ſequebatur famulus, tertio loco incedebat medicus. Fit interim certior Gianizarus loci incola, qui verſabatur in horto, Chriſtianos ſibi hoſpitium quærere domi eius. Approperat inſaniens cum fuſte, Herculis clauæ nō abſimili, eumq; tacitus quanta vi maxima poteſt in humeros medici impingit: qua accepta plaga ne geminaret, medicus ſe domo eiicit. Reſpicit meus famulus, & ſibi videt imminentē, vt eodē modo ſe accipiat Gianizarus. Iamq; erat in ictū ſublatus fuſtis: ſed hic meus ſecuriculā manu gerebat, vt fere illic mos eſt, cuius aciē vna manu, altera manubrij partē extremā apprehendit: atque ita tranſuerſam ſupra caput attolens, plures ictus tutus excipiebat, cum tamen alter feriendi finē non faceret, cœptū eſt infringi ſecuris manubrium. Qua neceſſitate meus famulus adductus intra iſtum Gianizaro ſubit, vt ei caput cominus dedo-

Gianizari inhumanum factum.

Digitized by Google

laret: ſed Gianizaro non placuit mutata pugnæ conditio, & ſe protinus in pedes coniecit: quem cùm meus aſſequi non poſſet, in fugientis tergum ſecuriculam iactu dirigit. Quo ictu Gianizarus ſaucius concidit: ſic noſtri ſe expediunt. Interim medicus viciniam clamoribus ciebat, de ſe actum, nullã vitæ vlterioris ſpem ſupereſſe, omnia ſibi oſſa cominuta. quæ Sandæus audiẽs & ringebatur & ridebat. Non mouebatur medici vocibus, quòd in eo plus eſſe timoris quàm periculi exiſtimabat. Sed eum cura atrox coquebat fore, vt Conſtãtinopolim reuocaretur, nec poterat ſibi perſuadere hoc negotium ſincere agi. Quæſitum à Baſſis locum, vbi falsò mihi gratificarentur, eoſdẽ mox animũ detecturos, & cauſã inuẽturos cur ipſum Cõſtantinopolim retraherent, vbi eſſet in perpetuo carceris ſitu putreſcendum. idcirco grauiter ferebat famuli mei rationem, qui cùm tam grauiter ſaucium Gianizarum reliquiſſet, iuraret tamen ſibi grauiſſimũ eſſe, quod adhuc ſpirantem audiret. Ergo ſic eum compellabat amiciſſimè, Henrice (nam id ei nomen,) quæſo modera-

Eius pœna.

Sandæi hac in re ſollicitudo.

Famuli ferocia.

derare iracundiæ. Non eſt hic oſtentandæ fortitudinis, neque vindicandæ iniuriæ locus: hic fas eſt ſine ignauiæ nota contumeliam accipere. velimus, nolimus. ſumus in iſtorum poteſtate. Etiam atque etiam conſidera, quantũ iſta importuna iracundia nobis importare mali poſſit, nimirũ, vt omnes reducamur Conſtantinopolim, & quæcunque acta ſunt, pro irritis habeantur aut certè in dubiũ reuocentur: ex quo nouæ moleſtiæ, & longus labor renaſcatur. rogo te, ſis aliàs vel mea cauſſa temperantior. Sed hæc ſurdo canebantur. Erat Henricus peruicatioris ingenij, nec ſatis ipſe rationis capax, vtique cùm ira efferbuiſſet. quid mea (reſpondebat) referret, etiam ſi occidiſſem? an non ei propoſitum fuit me trucidare, ſi vel vnus ictus, quibus tot me petiuit, non fefelliſſet, nonne me vt pecudem mactauiſſet? Deberem credo quicquã illi, qui me interfectum voluit, ſi illum præueniſſem? Dolet mihi ex intimis animi ſenſibus, ſi non ſit vulnere mortifero affectus. deinde deierabat, ſe Turcæ nemini parſurũ, qui ſibi vulnus inferre voluiſſet, ſed quocunque propo-

ſito periculo vitam ſi poſſet ereptu-
rum Hæc Sandæo non placebant. Gia-
nizarus eo quo dixi accepto vulnere
rem etiam maiorem faciebat. Veniunt
ad me duo Iudæi linguæ Hiſpanicæ nō
ignari. Aiunt periculosè laborare Gia-
nizarum, videndum mihi vt ei ſatiſ-
faciam, alioqui rem non ita abituram:
multas mihi & magnas eo nomine pa-
ratas moleſtias. Reſpondeo quæ viſum
eſt. Sed cum Turcarum calumnias &
morem nouiſſem, maturè occurren-
dum iudicabam. Per puerum conſe-
ſtim ab Ebrahimo poſtulo, vt mihi ac-
commodet de comitibus ſuis aliquem,
quo duce vnus de hominibus meis
Conſtantinopolim eat. Sic facto opus
eſſe, miratur quid cauſſæ ſit Ebrahi-
mus: nec mora, adeſt vt cognoſcat Di-
co ab Hally Baſſa petendum, vt de iti-
neris ſecuritate certiore fide mihi ca-
ueatur: alioqui non confidere poſſe me
incolumem fines patrios attingere.
Nihil propius factum, quàm vt duo
de comitatu meo interficerentur, &
quemadmodum res acta ſit, ei com-
memoro. Intelligebat Ebrahimus,
quantopere ea res ad ſe pertineret. Ro-
gat

Iudæi rē componere ſtudēt.

Digitized by Google

gat vt feram patienter non longiſſimi temporis moram: atq; è veſtigio tranſit ad illum Gianizarum, quem cubantem oſtendit. Accipit illum vehementi iurgio, quòd ſe talem aduerſum meos præbuiſſet: redire nos confecta pace, cum magna Suleimanni Baſſarumque omnium gratia. mihi nihil negatum eorum quæ petiuiſſem: multa vltrò conceſſa: ſe adiunctum itineris comitem, vt mihi honorem vbique habendum curaret. Illum primum inuentum, qui nos iniuria læderet, qua de re velle me queſtum mittere Conſtantinopolim quod ſi fiat, ipſum intelligere quid de ſe futurum ſit. Quo ſermone decuſſæ Gianizaro criſtæ, terrorque vltrò iniectus. Sequenti die iter noſtrum Budã verſus proſequuti ſumus, medico ex tantæ plagæ contuſione nullo momento ad iter tardiore. Cùm iam eſſet in conſpectu Buda, veniunt nobis obuiam iuſſu Baſſæ ex eius familia aliquot cum pleriſque Chiauſſis; ſed inprimis viſenda iuuenum in equis multitudo propter nouitatem ornatus, qui erat huiuſmodi, in aperto capite, quod eis plerumque

Ebrahimus in Gianizarum læſa inuehitur.

Comitatus Budæ Legato obuiam miſſus.

ego de mea veſte nollem. nam malim mihi ſeruari integram: Riſit Baſſa, noſque dimiſit. Poſtridie tetendimus Strigonium: inde proceſſimus Commaronium, primam Cæſ. Maieſtatis arcē, ad flumen Wagæ ſitam. In cuius vlteriore citerioreque ripa loci præſidium cum ſociis naualibus, quos ibi *Naſſadiſtas* vocant, præſtolabatur. Antequā traiicerem: accedit ad me Sandæus, curam diu diſſimulatam aperit, me complexus denuo agit gratias pro recuperata libertate. Nam fateri ſe fidem hactenus ſibi fieri non potuiſſe, hoc negotium bona fide à Turcis geri ac proinde in perpetuo metu fuiſſe. ne ſibi Conſtantinopolim redeundum eſſet, & in vinculis ſeneſcendum. Nunc demum ſe agnoſcere, quæ a me beneficia haberet, rata & firma eſſe, quo nomine mihi ad extremum vitæ ſpiritum deuinctū fore. Paucis inde diebus attigimus Viennam. Erat tum temporis in comitiis imperialibus Cæſar Ferdinandus cum filio Maximiliano, de cuius in regem Romanorum inauguratione agebatur. facio Imperatorem certiorem de meo reditu, deq; aduen-

Sandæi pro libertate gratus animus.

Viennam demum attingūt.

S 7 tu Eb-

tu Ebrahimi, & quid de eo fieri placeat, conſulo. Nam is quidem vehementer vrgebat, vt Francofordiam duceretur. Reſpondit primo Imperator, ſibi videri conſultius vt Viennæ ad reditum ſuum Turcæ ſubſiſterent: fore abs re alienum, ſi gens tam infeſta per tantum tractum, quantus eſt à Vienna Francofordiam, per ipſius Imperij penetralia duceretur. Sed expectare longum erat, & multas ſuſpicionum anſas Turcis dare poterat. Nec erat vllus metus, ſi Ebrahimus cum ſuo comitatu iter per florentiſſimam imperij partem feciſſet, imò optabile vt per ea vires & magnitudinem imperij æſtimaret. Tum autē maximè vt videret Frācofordiæ, quanto conſenſu ſummorū Imperij principum Imperatori patri ſucceſſor Maximilianus deſignaretur. Quæ cùm eſſent à me Imperatori reſcripta, aſſenſus eſt, vt Ebrahimus cum ſuis Francofordiam duceretur. Sic nobis iter Praga, Bamberga, Wirtzburgo illuc inſtitutum. Nolebat Ebrahimus, cum iter p Bohemiā haberet, trāſire inſalutato Archiduce Ferdinando: ſed ei ſe offerre, ſic vt noſceretur, non viſum

Ebrahimus cum ſuis Francofordiā perducitur.

viſum Archiduci. Quum paucorũ modò dierum itinere abeſſē à Francofordia, viſum eſt mihi, vt de quibuſdam rebus ad meam legationem pertinentibus Cæſarem præmonerem, vnius atque alterius diei itinere Turcas præcurrere. Itaque eo delatus ſum per equos diſpoſitos, ac veni Francofordiã pridie eius diei, quo ante annos ſeptē alterum iter Vienna Conſtantinopolim auſpicatus fueram. Ea humanitate atq; indulgentia clementiſſimi Imperatoris exceptus ſum, non qua me dignum erat, ſed quam eius conſuetudo & innata bonitas ferebat. Tu cogita, quid mihi lætitiæ fuerit poſt tot annos frui conſpectu, non modò incolumis, verumetiam omnib. reb. florentis domini, qui me ampliſſimis bene atq; ex ſententia ſua confectæ legationis teſtimoniis ornaret, diuturnos labores meos, & quæcunque à me acta eſſent grata & accepta ſibi eſſe oſtēderet, nihilque prætermitteret quod ad propenſam voluntatem ſignificandã pertineret. Pridie inaugurationis venit Francofordiam multo iam veſpere, clauſis eius vrbis portis, quas toto ſe-

Summo gaudio legatus Imperatorē conuenit.

quen-

quenti die vetus ceremonia referari non patitur. Sed diſerto Cæſareæ Maieſtatis mandato factum eſt, vt Turcis portæ poſtridie aperirentur. Aſſignatus eis locus, vnde poſſent prætereuntem electum Cæſarem cum omnii pompa atque apparatu ſpectare. Viſum eſt eis hoc amplum (vt erat) & magnificũ ſpectaculum. monſtrabantur inter reliquos, qui Cæſarem honoris cauſſa comitabantur, tres duces, quorum ſinguli ſuis opibus iſtum exercitum conficere poſſent, Saxo, Bauarus, Iuliacenſis: multaque alia de viribus, dignitate & amplitudine Imperij eis referebantur. Ad Cæſarem paucos poſt dies introductus Ebrahimus. cauſſam aduentus ſui expoſuit, obtulitque munera quæ Turcis honeſtiſſima habentur: quem Imperator pace confirmata ampliſſimis auctum donis ad Suleimannum remiſit. Euolare me ex aula, & domum redire geſtientem, retinent etiamnum priuata negotia. Nam mihi quidem vita aulica vſquequaque cordi non eſt; notæ mihi eius ærumnæ. Falſo ſplendore multæ eius miſeriæ obtenduntur. Fuci in ea multum, can-

Pompa qua Cæſar electus erat Turcis oſtenditur.

Vita aulica parũ iucunda.

doris

doris parum eſt. nulla eſt aula quæ vacat inuidia, in qua non deſideretur amicitiæ fides, vbi voluntatum mutatio & ſubita ruina metuenda non ſit. Nam principes & ipſi homines ſunt. Vidi qui centum amicis ſtipatus regiam adierat, irato rege, vix cum vno comite domum redire. Aula vera bona non nouit niſi ſerò. vmbris, fama, ſpecie, fallaciis, errore populari ducitur. Vt eos fortunatos dicere non dubitem, quibus illa citò & cum paruo incommodo defungi datum ſit. Optabile eſt ſibi poſſe viuere. & Muſis; & cum paucis, & non fallacibus amicis, in agelli angulo conſeneſcere. Aut nulla eſt in hoc terreſtri exilio, aut ea demum vera vita eſt. Nimium quantum ſæpe pluris fiat in aula nobilis ſcurra, quam vir bonus, vt non abſurdè boni viri inter aulicos ſpeciem oculis ſubieciſſe videantur, qui aſinum pinxerunt inter ſimias. De communibus aulis loquor. Nam me non fugit, multas, atq; hanc præcipuè viris in omni laudis genere præſtantibus tanquam rariſſimis luminibus illuſtrari. Vt vt ſit, mihi ſolitudo & ſtudiorum nutrix quies. tur-

Muſa au le preferenda.

ba &

iba & ſtrepitu aulico potior. Sed diſcedere cupientem vereor ne Princeps optimus retineat, aut certè domo iam abditum retrahat. Annuit is quidem meo diſceſſui, ſed ea lege vt reuocatus redeam. Quod ſi fit (nam quis ei qui nutu quiduis imperare poſſit, & cui tantum debeat, comiter petenti quicquam deneget?) tum verò vnum relinquetur ſolatium, in quo conquieſcã, quod mihi ſanctiſſimi Imperatoris faciem, vel (vt melius dicam) ſpirantem viuæ virtutis imaginem aſſiduè ſpectare & contemplari dabitur.

Digitized by Google

FERDINANDVS, I. ROMAN. IMPER.

Sollicitas PATRIAE *loquitur Frons prouida* CVRAS;
Cordata impauido Pectora Marte calent:
HAEC *ferus atroci teſtatur acinace* TVRCA
ILLAS *auguſtâ* PATRIA *sentit ope .*
Blanditur Ciuis DOMINO, *blanditur et Aula;*
Maxima pars VERAE LAVDIS *ab* HOSTE *venit*

Ferdinandi Imperatoris Encomia

Nam caue putes Solem hoc Principe quicquam illuxiſſe melius. neque cui iuſtius rerum arbitrium delatum ſit. Suſpicienda quædam res eſt imperij maieſtas: ſed mereri imperium, eoq; ſe dignum præſtare, mihi maius quiddã videtur. Nihil dico de natalibus, nihil de claritate maiorum. Non habet opus adiumentis procul arceſſitis, propriis adminiculis nititur, ex ſe atque adeò ex ſuis virtutibus magnus eſt. Multi Imperatores fuerunt nõ boni, indigni qui ad tantam dignitatem producerentur. hoc vno ex omnibus ſuæ virtuti magis debitum honorem nemo cæpit. Rurſus potiti ſunt rerum non pauci, ſatis illi quidem inter initia caſti & innocentes, ſed qui mox nimia licentia & corruptelis aulæ in omne vitium præcipites abierunt. Se mortales obliti, ſpiritus humanis altiores ſumpſerunt: locari cœlo & deorum contubernio inſeri voluerunt, cum eſſent indigni qui in hominum numero cenſerentur. Non omnium ceruices ferunt magnæ fortunæ pondus: ſuccumbunt plerique & ſeipſos in tam alto gradu poſiti requirunt. Arduum eſt

Cæſarea dignitas periculis plena.

eſt poſſe omnia quæ velis, nolle tamen niſi quæ honeſta ſunt. Nullius nominibus fortunæ altitudo minus offecit. Nemo conſtantius virtutem retinuit, neq; diligẽtius cauit, ne purus animus fortunæ vitio cõtaminaretur. Hanc ſẽper duxit rationem, quorum purpuræ nitor in oculos hominum incurreret, debere multo magis morum ſanctitatem animos eorum conuertere. Summum ei pietatis ſtudium. Deum ſanctè colit ac veneratur, atque ita ſemper, vt eo præſente & in eius conſpectu viuit. Ad eius præſcriptum tanquã ad amuſſim omnes actiones ſuas exigit, totiuſque vitæ curſum moderatur. Quicquid ſibi contigit vel proſperi vel aduerſi, ad eum refert auctorem, & vt de manu eius profectum, accipit animo pio & grato. Sic eum cæleſtem in terris vitã meditari verè dixeris. Non fallit eum quã perſonam ſuſtineat: ideò dicta eius & facta omnia eo ſpectant, vt in commune conſulat, & quam plurimis proſit: ſuas vtilitates præ publicis ducat in minimis, non aliter ſe bono publico natum exiſtimaturus. In quo à nonnullis ei vitio vertitur, quod Rei-

Eius in rebus diuinis ardor.

pub.

pub. nimium deditus, priuatis rationibus, familiæq; & liberorum commodis parum ſeruiat. Nullum humanæ ſocietatis officium in eo deſideres; omnes ita tractat, ac ſi ad eius curam omnes pertinerẽt. & ingentis familias ipſe ſit pater. Quis opis indigus fidem eius fruſtra implorauit? Quis eius liberalitatem in ſe non eſt expertus? Diem perire exiſtimat, quo non alicui benè fecerit: & cùm ſumma caritate omnes complectatur, tum verò ſingulari eſt in domeſticos indulgentia: quorũ nemo eſt qui ſe ab eo neglectum aut præteritum queri poſſit; vitam, conſuetudinem, merita etiam nomen vniuſcuiuſque memoriter nouit, etiam infimorum. Nec piget tantum Principem indiligentius & præter decorum agentes, captato tempore officij commonefacere, & dictis caſtigare: eoſdem verò ad bonam frugem ſe recipientes laude & præmiis afficere. Itaque ſic ab eo diſcedunt, vt non dominum, ſed parentem ſe Cæſarem habere prædicent. Id ei quoque penitus inſitum, vt quorum errata aliquot dierum irâ corrwęxerit; poſtquam ignouerit; eo-

Erga ſuos humanitas.

dem

dem prorſus loco eos habeat quo antè, delata ex animo omnis culpæ memoria. Ius magna æquitate dicit, ſed non aliis magis quàm ſibi. Neque enim fas putat, negligi à ſe leges, quas aliis præſcribat; aut ſibi permittere quod in aliis vindicet. Domitas habet cupiditates, & intra rationis cancellos conſtrictas. Viuit odij expers, non nouit iraſci, neq; conuitium facere. haud dum natus eſt, qui obtrectantem alteri audierit; ne iis quidem quos ſibi minus æquos nouit. nullum in quenquam dictum inclementius. nec de abſentibus vnquam niſi honorificus ſermo. Tuta eſt ſub eius præſidio probitas: malitia, vis, fraus, improbitas, praui mores exterminantur: ſcelera & flagitia debitis pœnis afficiuntur. Romani ſuos cenſores moribus præfectos habuerunt, qui populum in officio & vetere diſciplina retinerent. Hic nullo cenſore opus: vita principis pro cenſura eſt. Is omnibus præiucet, exemplo quę eſt, quid fugiant, quid ſequantur. Viros bonos & eruditos iiſq; artibus excultos, quibus bona opera Reipublicæ nauari poteſt, præci-

Iuſtitia amor.

Cum eruditis familiaris eſt.

pua

pua beneuolentia complectitur. His ſe dat, poſitaque maieſtate veluti cũ paribus mutua amicitiæ officia exercet, ac tanquam virtutibus æmulatur. nullo dilectu an illi vetere & credita maiorum, an ſua & præſenti laude clari ſint. Cum his tempus (quod tamen exiguũ eſt) quod negotiis ſupereſt, libenter ponit. hi ſunt apud eũ in pretio; vt qui publicè multum intereſſe iudicet, ſuum virtuti locum & honorem reſtitui. Ipſe natura curioſior, atque aliquid homine dignum cognoſcendi cupidus, nunquã non habet, de quo ex doctioribus audire cupiat; de ſuo argutius aliquid & non inuenuſtum cum magna audientium admiratione ſubinde interponẽs. Sic ſibi multarum bonarum rerum nõ contemnendam penum comparauit, vt de nulla re quæri poſſit, cuius non aliquam cognitionem habeat. Complurium linguarum habet vſum. Primum locum tenet Hiſpanica, vtpotè materna: ſuccedunt, Gallica, Germanica, Latina & Italica. Latinè etſi omnia ſenſa animi exprimere poteſt, non tamen ita ad vnguem doctus eſt, quin aliquando in Priſcianum impingat;

Quinque linguarũ peritus.

vitium

vitium in litteratore reprehendendū, ſed in Imperatore (ni fallor) tolerandum. Hæc ita eſſe quæ hactenus dixi, nemo negauerit: ſed non deerit fortaſſe, qui maius rei bellicæ ſtudium atque aliquid laurea dignum in eo requirat. Turcæ (inquiet) multos annos in Hungaria debacchantur, vaſtant omnia, neque ſuccurrimus, quemadmodum noſtro nomine dignum erat. Iampridem contra itum oportuit, & conſerta acie collatiſque ſignis decretum, vtros regnare vellet, hera. Fortiter iſti quidem, ſed haud ſcio quàm prudenter. Rem paulò altius putemus. Ego ſic opinor, de ducum aut Imperatorum animis, magis ex eorum conſiliis, quam ex fortuna aut euentu iudicandum. Conſiliis autem moderari debere tempora, vires proprias, genus & potentiam hoſtium. ſic communis hoſtis, ſi nobis ſatis cognitus, ſi nullis victoriis clarus, noſtros fines infeſtet; non ire obuiam, ſi nobis ſint pares copiæ, atque eum conſerta manu reprimere, vereor ne ignauiæ imputari poſſit. At ſi is ſit hoſtis, qui velut ira Dei immiſſus (qualis olim Attila, auorum

Cur Turcis ſeſe nō oppoſuerit.

Hoſtis nō contemnendus è

T vero

verò noſtrorum memoria Demirlanes, noſtra ætate Principes Ottomanni) cui nihil poſſit obſiſtere, qui quacunq; incedat; omnia proſternat, huic ſe temere cum exiguis & tumultuariis copiis obiicere, vereor ne non modò temeritatis, verum etiam dementiæ reprehenſione non careat. Adeſt Soleimannus ſuis & maiorum rebus geſtis formidoloſus, ſolum Hungaricum ducentis equitum millibus inſultat, imminet Auſtriæ, minatur reliquæ Germaniæ, trahit ſecum quicquid eſt gentium à finibus Perſarum. Multorum regnorum opibus inſtructum ducit exercitum. trium orarum in quas orbis partitur, nulla eſt quæ non ſuam partem ad noſtrum exitium conferat. Quicquid obuiam datur, inſtar fulminis affligit, diſſipat, delet. copias veteranas, militem exercitatiſſimum ſuoque imperio aſſuetum ducit, terrore nominis ſui omnia complet. Noſtros fines vſque circum rugit, modò hac, modò illac tentans irrumpere. Haud paulò leuiore periculi cauſſa multæ gentes & valentioribus impulſæ, natali terra relicta, alias ſedes peti-

Turcarũ Copia maxima.

petiuerunt. In mediocribus periculis non commoueri parua laus eſt. At terreri in eiuſmodi hoſtis aduentu, in tanta circum ruentium regnorum fragore mihi Herculeæ cuiuſdam conſtantiæ videtur, præſtat nihilominus in eodem veſtigio inuictus animi heros Ferdinandus: non deſerit ſtationem: non loco, non gradu mouetur. Optaret ſibi eas vires eſſe, quibus poſſet ſine inſaniæ crimine ac ſuo tantum periculo rem in prælij caſum dare: ſed generoſus eius impetus prudentia temperat. Videt quanta cum fideliſſimorum popularium ſuorum imò totius Reipublicæ Chriſtianæ pernicie futurum ſit, ſi quid in re tanta ſit offenſum: cogitat malè priuato ſtudio deſignari. quod publica calamitate luatur. Conſiderat quam iniquum certamen futurum ſit. ſi xxv. aut xxx. millia peditum, adiuncto exiguo equitatu, cum ducentis equitum millibus, veterano pedite fultis, committantur. Quid ex eo ſperandum ſit, ſatis eum docent ſuperiorum temporum exempla, acceptæ ad Nicopolim & ad Varnam clades, alben- *Ferdinandi prudentia.* *Clades Chriſtianorum ad*

Nicopo-lim & Varnā.

teſq; adhuc oſſibus cæſorum Chriſtianorum ad Mohacium campi. Inſipientis belli ducis eſt, nō ſuis, non hoſtium viribus, vt par eſt, æſtimatis in prœlium ruere: ex quo ſerum illud ſequitur, tam grauiter notatum, *non putaram*. Multum omninò refert, cum quo hoſte nobis res ſit. In quo mihi parum fidei eſſe velim, niſi grauiſſimis auctoribus idem viſum ſit. Cæſar quidem, idoneus (ſi quis) rei militaris magiſter, quantum in eo ſitum eſſet abunde docuit, qui Luculli Pompeique fœlicitati tribuit, quod tam ignauus hoſtis eis obueniſſet, ex quo ſine puluere & ſudore partas victorias reportaſſent, Qualis cùm ei vna de Pharnaco contigiſſet. quaſi per ludibrium, vt de re nullius laudis neque negotij victoriæ facilitatem titulo teſtatus eſt. *Veni, vidi, vici*: non idem dicturus ſi hodie cum illis populis bellum haberet olim quidem luxu remollitis & effœminatis; at nunc in rerum omnium penuria, frugalitate, fame: frigore, æſtu, continuo labore & diſciplinæ ſeueritate ad omnem patientiam & audaciam exercitis. Nec ſine cauſſa ratiocinatur Ti-

tus

tus Liuius, nequaquam pari euentu bellaturum fuiſſe Alexandrum Macedonem, ſi hoſtem Romanum potius, quàm Perſam, aut imbellem Indum nactus eſſet: aliter cum bellicoſis, aliter cum luxu perditis aut armorum inſolentibus populis bellum geritur. Multitudo in Perſis admirationem faciebat, in quibus mactandis plus laboris erat quàm vincendis. Mihi quidem tres victoriæ Annibalis, ad Trebiam ad Thraſimenum, ad Cannas, omnib. rebus geſtis Alexandri longè proponendæ videntur. Quid enim? has iſte de egregiis bellatoribus tulit: illi cum inertibus Aſiæ populis negotium fuit. Non erat in Fabio Maximo minus animi, quam in T. Sempronio, quàm in C. Flaminio, quàm in Varrone. ſed plus erat conſilij. Cognouit ſummi iudicii Imperator, cum hoſte in caſtris educato, verſato ſemper in armis, magnorum ducum diſciplina erudito, tot claro tropæis, ſingulari quodam ſeu fato ſeu fœlicitate, non eſſe temerè rei ſummam in diſcrimen dandam; ſpatio & opportunitate opus eſſe, vt vinci poſſet. Eam ſolam tanto hoſte pro-

Victoriæ Annibalis clariores quàm Alexandri Magni.

Non temere cū exercitato hoſte

poſito ſpem relinqui, ſi eius impetum trahendo euaderet, produceretque in id tempus quo remedio locus eſſet. Interea ſuſtinendum, coercendum, carpendum. In quo tam fuit fœlix, vt fortaſſe non minorem deuicti Annibalis partem Fabius ferat, quàm ipſe Scipio belli confector. Nam quis ſcit. an victoriæ Scipionis locus fuiſſet, niſi Annibalis victoriarum curſum Fabius remoratus eſſet. Nec verò minoris æſtimari debet conſilio vincere quàm manu; hoc nihil cum belluis habet cõmune, vis habet, Quod fuit Fabij Maximi, idem fuit Cæſaris Ferdinandi conſilium, vt penſitatis ſuis Suleimãnique viribus nihil minus bono duci conuenire iudicaret quam fortunam tentare & iuſto prœlio tanti hoſtis impetum excipere. Quod proximũ fuit, vt tanquam concitati fluminis impetum aggeribus, foſſis, reliquiſque munitionib. tardaret & reprimeret, in eo ſibi omni ope enitendum putauit, Anni ſunt plus minus quadraginta, cũ initio regni Suleimannus capto Belgrado, afflicta Regis Ludouici cæde Hungaria, non modò eius prouinciæ,

Fabius Rom. multũ ad Scipionis victoriarum contulit.

ſed

ſed & vlteriorum poſſeſſionem ſibi deſpondit.: quæ ſpe Viennam obſedit, repetito bello Ghnitzium in poteſtatem redegit. Viẽnæ denuo ſed procul minatus eſt, Sed quid tanto armorum apparatu? quid infinitis opibus? quid innumerabilib. copiis perfectũ, quàm vt pæne in ea hæreret Hungariæ parte, quam iam ceperat? Qui maxima regna ſolitus erat vna expeditione conficere parum munitas arces, aut minuta oppidula pretium ſuarum expeditionum tulit; magnoque mercatus eſt, quicquid de vaſto Hungariæ corpore paulatim decerpſit. Viennam certè vidit poſt illa nunquam. Tria dicuntur Suleimanno fuiſſe in optatis, vt templi ſui ſtructuram (opus ſane ſumptuoſum & luculentum) abſolutam videret: vt reſtitutis veteribus aquæductibus per eos aquæ vim Conſtantinopolim induceret, vt Viennam expugnaret in duobus voti compos factus eſt, in tertio hæſit, & hæſurum ſpero. Viennam quidem alio nomine quàm *dedecus & ignominiam ſuam* deſignare non ſolet. Sed redeo vnde deuerti, vt non dubitem Ferdinando inter præſtan-

Turcarũ impetus per Ferdinandum cohibiti.

Tria Suleimanno in optatis.

Viennã Suleimãnus dedecus ſuum appellare ſolet.

tiſſimos belli duces locũ aſſerere; qui longè inferioribus, quàm tanta tempeſtas requirebat auxiliis adiutus, tamen non ſe deſeruit, ſed præcipuo animi robore iam tot annos inuſitati hoſtis impreſſionem ſuſtinuit. Cui maior laus ob conſeruatam melioribus temporibus bonam Hungariæ partem debetur, quàm multis ob partos in ſummâ opportunitatum omnium affluentia de deuictis regibus, aut populis celebres triũphos. Quo magis ei tempore tam neceſſario omnes defuerũt, eo clarius animi eius virtus enituit. Niſi fortè in vno euentu, & magnitudine felicitatis omnia ponere, nec quid hoſtis valeat, quid tempus, quid natura ferat, penſi quicquam habere placet. Prodigii mehercule ſimile videri poteſt, apertum & porrectum Hungariæ regnum longa diſcordia diſtractum tādiu potuiſſe defendi; neq; dum totum ſub hoſtis potentiſſimi iugum veniſſe. Cuius nihil niſi ſingulari Dei beneficio, nihil ſine infinito Principis ſapientiſſimi labore, grauiſſimiſque curis perfectum. Quæ non illi, dum in eo deſudat, antecedente grauior inſequens

Laus Ferdinandi ab defenſam Vngariam.

diffi-

difficultas? Hoſtis ante oculos, amici procul; longinqua & ſera Caroli fratris auxilia; feſſa, tametſi incendio proxima, ſuppeditandis auxiliis Germania; prouinciæ hereditariæ contribuendo exhauſtæ; ſurdæ ad vocem poſcentis opem multorum Principum Chriſtianorum aures, quiduis potius agentiſ, quàm illud quod ad eos maximè pertinebat. Ita, modo ſuo Marte, & quibus potuit Hungarorum, Auſtriacorum, Bohemorumque copiis; modo imperij viribus, modò arceſſito Italo, aut Hiſpano milite ſuſtinuit, immenſoque ſumptu. Quindecim dierum itinere patentia in longum Hungariæ confinia continuis præſidiis tutatus eſt. neque enim vnquam non opus ei ſub ſignis milite, ne induciarum quidem tempore. Nam & his interdum locus. Nec piget, cùm Tyranni aduentus in metu eſt, nec temporum ſtatus aliud auxilium relinquit, miſſis legationib. ac muneribus eum mitigare, quo tantæ tempeſtatis calamitas à miſeræ Hungariæ ceruicibus auertatur. Quæ molientem ſi quis totam dormire noctem credit, næ is egregiè fallitur. pro Reipub.

Præſidia Cæſaris per fines Hungariæ.

pub.commodis excubat, perpetuas vigilias, magnam ſollicitudinem tanta res requirit, putas me laudare ad hiſtoriæ fidem, epiſtolam ſcribo. Ad hæc adminiſtranda pauci illi adiutores, ſed boni. In quibus veluti anteſignani, tibi fortaſſe non inauditi, Ioañes à Trantzen, & Rudolphus à Harrach, vterque fide & prudentia ſingulari. Dimitto te, ſi pauca de vitæ eius interioris conſuetudine addidero. Surgit è lecto etiam aſperrimæ hyemis menſibus hora quinta: hinc precibus Deum veneratus, peractoque ſacro, abdit ſe in cōſilium, vbi de rebus quæ ad publicam vtilitatem ſpectent conſultandis, vſq; ad horam prandij magna attentione vacat. Idem fit horis pomeridianis: donec cœnæ tempus ſit cœnæ dico, non ſuæ. ſed conſiliariorum. nam ipſe perpetuò cœna abſtinet, neque amplius quàm ſemel die cibum ſumit, & quidem parcè; nec potui liberalius indulget, geminata vini potione prandium clauſiſſe contentus. Nox illi caſta, thorusque (quod ſatis conſtat) ab amiſſa coniuge Veneris expers. Nugarum atque earum oblectationum, quibus

Adminiſtratores Cæſaris fideles.

Cæſaris viuendi ratio.

Digitized by Google

bus multi capiuntur, nihil. procul abſiſtunt moriones, plani, ſcurræ, paraſiti, communium aularum deliciæ, ſed & peſtes tamen. fugit ocium. tempus ei nullum iners. Quod ſi quod negotiis ſupereſt, quod rarum eſt, id bonorum & doctorum virorum (vt ſuprà dixi) collocutionibus, quibus plurimum gaudet, traducit. Qui cum maximè aſſiſtunt prandenti, deque variis rebus ſermonem conferunt. Cum hac vita tam frugi, tam ſeuera, non dubito quin è populo multi ſuam commutatam nollent. Quotus enim quiſque non aliquam vitæ particulam genio ſuo ſeponat. Quis ſe cunctis oblectationibus priuari æquo animo ſuſtineat? Quem denique non tædeat in perpetuis curis & negotiis conſeneſcere? Quod quidem ſeruitutis cuidam generi quàm dominationi propius videtur. Sed aliter hic Princeps iudicat. neque id in familiaribus colloquiis diſſimulat non ſe ſua cauſſa tanto muneri à *Deo* præpoſitum: non ſibi, vt in voluptatibus & deliciis volutetur, Imperij gubernacula tradita: alia conditione priuati iuris hære-

Temporis parciſsimus.

Rationes Ferdinandi cur liberiorem vitam non ſectetur.

hæreditates cerni, alia regnis & imperiis ſuccedi, prohiberi neminem, quin patrimonij ſui commoditatibus vtatur, fruatur. At ſuæ fidei tot gentes à Deo commēdatas vt earum curam gerat, ad ſe redeat labor, ad eas ex ſua diſpenſatione fructus, ſuo ſudore eis quietem & otium conficiat. Vna eſt venatio, cui interdum operæ aliquid tribuitur, non tam delectationis cauſſa quàm valetudinis. Nam cum dierum complurium continenti ſeſſione marcere ſibi corpus & animum ſentit, diē eligit quo ſe liberioris aëris hauſtu & campeſtri exercitatione reficiat. Ergo ſummo mane, æſtate quidem primo diluculo, hyeme aliquot horis ante exortum ſolis, quocunque cœli habitu venatum egreditur: quandoque pomeridianum tantum tempus ei rei datur. Ac memini cum aſtarem prandenti, audire cùm diceret. Meo ſum functus officio, negotia omnia, totum chartophylacium exhauſi, nihil ſupereſt in cancellaria quod me retineat: quod reliquum eſt diei, impendam curæ corporis. Sic multa iam nocte domum reuertit, apri vel cerui vel etiam

Venatione interdum recreatur.

iam

Digitized by Google

iam vrſi cæde lætus, ac feſſa vario labore membra (nullo aſſumpto cibo neque potu) ſomno ſternit. Eat nunc qui volet, & noſtro ſæculo Traianos, Veros, Theodoſios, veterum miracula deſideret. Sacramento contendere auſim, in hoc vno Imperatore plus eſſe veræ virtutis, quàm fuerit in illis omnibus. Sed me tanti viri admiratio longius abripit. Non mihi conſilium, vt quæ digna ſunt eius meritis dicam: voluminis iſta ſunt, non epiſtolæ: tum aliud ingenium, aliã facultatem requirunt. quum reliqua tibi narraſſem, ne hoc quidem te ignorare volui, ſub cuiuſmodi Imperatore militarem. Finem facio, ſi prius cum voto publico concluſero, vt ſerus in cælum redeat, cuius virtutis & ſanctimoniæ præſentia noſtri ſæculi mala leuantur. De libris Græcis quod quæris, & quod ſcribis te audiſſe, me res multas rariores, & beſtias quaſdam inuſitati generis retuliſſe, nihil eſt iſtorum valde commemoratu dignum. Ichneumonem vnum perquam manſuetum retuli, odio, & internecina cum crocodilo, & aſpide pugna notum. Habebam & muſtelam

Cum veterib. imperatoribus comparatur.

ex eo genere quas *Martas Zebellinas* vocant, inſigni pulchritudine, ſed eam in itinere, amiſi. equos quidem complures generoſos & forma præſtantes, quot ante me nemo, & camelos fœminas ſex adduxi. Nihil pene ſtirpium neque herbarum retuli, niſi depictarum, quas Matthiolo ſeruo. nam acorum, & alia pleraque, multi ſunt anni, cùm ad eum miſi. Tapetes, & more Babylonico acu picta lintea, enſes, arcus, phaleras, multa ex corio præſertim equino non ineleganter elaborata, reculaſque alias, operis & ſolertiæ Turcicæ habeo, vel (vt minus errem) habui, debeo dicere Nam in tanto hoc Principum virorum & mulierum Francofordienſi conuentu, dum multa multis honoris cauſſa vltro dono, multa petentibus denegare verecundor, exiguum eſt, quod mihi relictum eſt. Sed reliqua bene locata arbitror, vnum eſt, cuius me tam prodigum fuiſſe pœnitet nimirum Balſami, quod eius veritatem in dubium vocarint medici, quia non ex toto notis, quas requirit Plinius reſpondere viſum ſit: an quod vetuſtiſſimarum illarum

Varia quæ ſecum ex Turcia legatus adduxerit.

Balſamũ Plinij notis non reſpondet.

larum plantarum vnde promanat, vis aliquantum ætate imminuta ſit, an qua alia de cauſſa, hoc quidem certo certius ſcio, è fruticib. illis qui in hortis Materaienſibus Cayro propinquis coluntur profluxiſſe. Antequam Conſtantinopoli deceſſi medicum Hiſpanum nomine , Albacarum miſi in Lemnum, vt illic ſexta die Auguſti effodiendæ nobili illi terræ intereſſet, vt omnia certa de eius ſede & ſcaturigine, & extrahendi curandique ratione ad nos perſcriberet: quod facturum non dubito, niſi quæ vis maior obſtiterit. Me quidem diu cupiditas tenuit eò traiicendi, vt ipſemet teſtis oculatus eſſem. id quando per Turcas licitum non eſt, operam dedi, vt ſaltem idoneus teſtis auritus fierem Reporto item magnam farraginem veterum numiſmatum, quorum præcipuis donabo dominum meum. Adhæc librorũ Græcorũ manuſcriptorum tota plauſtra, totas naues. ſunt credo libri haud multò infra 240. quos mari tranſmiſi Venetias, vt inde Viennam deportentur. Nam Cæſareæ bibliothecæ eos deſtinaui. ſunt aliquot non

Vetera numiſmata.

non contemnendi, communes multis. Conuerri omnes angulos, vt quicquid reſtabat huiuſmodi mercis, tanquam nouiſſimo ſpicilegio cogerem. Vnum reliqui Conſtantinopoli decrepitæ vetuſtatis, totum deſcriptũ litera maiuſcula, Dioſcoridem, cum depictis plantarum figuris, in quo ſunt paucula quædam ni fallor Crateuæ, & libellus de auibus. Is eſt penes Iudæum Hamonis, dum viueret, Suleimanni medici filium, quem ego emptum cupiuiſſem, ſed me deterruit pretium. Nam centum ducatis iudicabatur, ſumma Cæſarei, non mei marſupij. Ego inſtare non deſinam, donec Cæſarem impulero, vt tam præclarum auctorem ex illa ſeruitute redimat. eſt vetuſtatis iniũria peſſimè habitus. ita extrinſecus à vermibus corroſus, vt in via repertum vix aliquis curet tollere. Sed literarum abunde eſt, ipſum me propediẽ expecta: in noſtrum congreſſum, ſi quid reſtat, reſeruabitur. Tu modò viros bonos & eruditos para, quorum ſermonis & conuictus ſuauitate quicquid in animo reliquum eſt tædij & miſeriæ ex illo tam diuturno Turcarum

Dioſcorides manuſcriptus centum ducatis æſtimatus.

earum contubernio, abſtergam. Vale. Francofordiæ. die 16. Decembris. 1562.

AVGERII BVSBEQVII EXCLAMATIO.

SIVE.

De re militari contra Turcam instituenda Conſilium.

CAPTIS à Cyro Perſarum Rege Sardibus, cum ea vrbs diriperetur, multaq; paſſim cædes fieret: memoriæ proditum eſt, vnum de Cyri militib. in ipſius Lydorum Regis Crœſi cubiculum penetraſſe; ignarumque quis eſſet ſtricto gladio, mortem ei afferre voluiſſe: qua re commotum Crœſi filium, qui aderat, ad id tempus mutū & elin-

Vehemētia amoris filialis.

& elinguem, ſoluto derepente linguæ impedimento clamorem ſuſtuliſſe eaque verba protuliſſe, quibus militem ab occidendo Rege deterreret: ita pietatem in patrem & periculi magnitudinem ſermonis potentem feciſſe eum, cui vſum eius ad id tempus natura negauiſſet. Atque haud ſcio an mihi, quanquam in re diſſimili, ſimile quiddam vſu veniat: vt quem pietas dicendi rudem & imperitum, & publicè verbum nullum vnquam fecerim, diutius mutum eſſe non patiatur: ſed in grauiſſimo patriæ diſcrimine vociferari & exclamare cogat. non vt hoſtem eius iugulo ferrum intentantem deterreā (neque enim id eius immanitas patitur) ſed vt eam moneam, vt ſibi caueat & ſimul ciues meos commonefaciam, vt dum tempus eſt opem ferant, & ſaluti conſulant. Nam Dij veſtram fidē!) quid hoc, malum, infelicitatis. quæ hæc miſeria eſt? ſæuiſſimus hoſtis Turca innumeris pœne gentibus deuictis per tot regum regnorumque ſtragem atque cadauera ad nos iter ſibi patefecit; patriæ noſtræ iugulo mucronem admouet, neque tamen commouemur, neq;

Magnitudo periculorū à Turcis.

neque ſuppetias imus. In vrbe ſi quod ortum eſt incendium, nemo eſt, qui non relictis rebus ad reſtinguendum currat, qui non pro viribus opem ferre conetur. at nos qui patriæ ciues amantes haberi volumus, in tanto eius periculo, otioſos duntaxat & inertes ſpectatores nos præbemus; nec eius aſpectus turpiſſimè deformandus, non ſacra, non religio mox abiuranda, non coniugum & liberorum tacitæ voces, ne ſe in fœdiſſimam ſeruitutem abripi patiamur, deprecãtium, mouent. ignauiſſimum quodque animal, vbi prolem periclitari ſentit, nulla vi retinetur; per ferrum & flammam opitulatum ruit: contrà nos viri fortes, poſteritatem noſtram, nefariis hoſtibus, ad omnem iniuriam & turpitudinem, ope noſtra deſtitutam, prodemus? nam quæ reliqua nobis ſpes, quod columen, quod præſidium? num in eius hoſtis bonitate atque clementia ſpei aliquid reponemus, qui poſtquam ex ſuis latebris erupit, humani ſanguinis riuus fluere nunquam deſtitit? an in eius æquitate & moderatione? qui pacem, qui fœdera, nunquam

Cauſſa quæ ad bellum Turcicum impellere poſſint.

Turcæ deſcriptio.

quam pili fecit? apud quem nullæ valent communes reliquarum gentium leges? quem nullus pudor, nulla honeſti ratio continet: qui fidem, qui iuſiurandum, homini Chriſtiano datum, violare; vbi rationibus ſuis conducit, non modò nullum nefas, verum etiam pium & ſanctũ putat. quẽ in nos profana ſtimulat religio, armat maiorum æmulatio, regnique propagandi cupiditas, rapit denique ſacra & inexplebilis bonorum noſtrorum ſitis nam tota quidem nos erramus via, ſi aut patientiam noſtram aut iniuriarum obliuionem, vel tantillum ad ſecuritatem noſtram profuturam ſperamus. quo nos modeſtiores, quo pacis atque pactorum, quoque æqui & boni obſeruantiores oſtenderimus; eò magis in nos eius hoſtis inſolentiã prouocabimus. qui hæc omnia non virtuti, non bonitati noſtræ, refert accepta, ſed timiditati, ſed ignauiæ, ſed deſperationi rerum noſtrarum: in hoſte non eſt, quòd ſpem vllam collocemus; in nobis ſi nulla eſt: neque ſanè reſtat aliud, quàm vti ſolent homines, iudicum ſententia morti addicti, vt placidè ad ſupremum

Vnde ſumendum auxilium

mũ caſum nos cõponamus & tanquam clauſis oculis ferrum iugulo recipiãus niſi fortè vires. aut fortunam ei defuturam putemus, quem ex ignotiſſimo, tot victoriæ tam terra, quàm mari, breuiſſimo temporis ſpatio partæ tantoperè nobilitarunt. Quo velut igne, à paruis initiis orto, omnes iam ferè totius orbis terrarum partes conflagrarunt. quem bellis fracti reformidant Orientis populi, Aſſyri Perſæ, atque Armenij: cuius vim atque arma, ipſi quoque Scythæ ſæpe iam ſenſerunt, & qui ſuis ex altera parte caloribus tuti eſſe poterant Aethiopes. nam de noſtra Europa quid dicam? captum vidimus Belgradum, obſeſſam Viennam, & prædas Lintzio vſque abactas tantos progreſſus ad noſtram perniciem, præter alias victorias, vnus Suleimannus facere potuit. Noſtrorum regum eſt, pro terræ ceſpite, ab ſtirpe vltima ad ſeros vſq; nepotes inter ſe bella continuare: Othomannorum ſinguli (vtinam ne tam verè quàm dolenter dicam) ſuis victoriis regna regnis ſemper accumularunt; ita vt quantum olim florentiſ-

Strages à Turcis illata.

ſimæ

ſimæ nationes imperiis ſuis complexæ ſunt, Aſſyrij, Perſæ, Macedones, Romani ſoli ſua ditione tenere videantur. Et neſcimus adhuc, quo verſemur in periculo? quod mare, qui montes, quæ ſolitudines, aut qui populi in medio relicti? quorum præſidio nos ab horum iniuria tutos fore ſperemus; amiſſa, proſtrata omnia, hærent in ceruicibus noſtris, quos procul perhorreſcere debebamus. patriæ ſanguine atque vltimo ſpiritu litandum eſt hoſti cruentiſſimo. nam ne id quidem ſolatium supereſt, quod ferè ſolet in grauiſſimis mortalium cladibus, vt cum bona ſpe ſimus, hæc mala non fore diuturna: ſæpe Barbaræ nationes, multis prouinciis, tanquam ſubita aliqua procella, grauem calamitatem intulerunt: ſic Gotthi, Wandali, Alani, Hunni, Tartari multas regiones inundarunt, magniſque cladibus affecerunt. quæ tamen eò tolerabiliores videri potuerunt, quod certa ſpes perpetuas non fore relinqueretur. Itaque poſtquam illa veluti tempeſtas prætererat, quæ afflicta, imò pene deleta videbantur, mox recrea-

Horum potentia.

Malum, ab ijs illatum diuturnum

crea-

creata reuireſcebant: ſed hic hoſtis ea eſt vigilantia, eam ſeruat diſciplinam, ea utitur in conſeruandis iis: quæ ſibi adiunxit ratione; ita regnat, ac dominatur, vt vbi ſemel veſtigium fixerit. inde ſe moueri non patiatur: nunquam ſe attollat ſeges, quam ſemel illa calamitas depreſſerit: adeòque difficile dictu videtur, ſit ne in acquirendo felicior, an in tuendo, quæ acquiſierit firmior. Tanta igitur in periculo poſiti, cur non conſulimus in medium? cur non molimur, non omnia tentamus? cur ſtupet in nobis ingenioſa illa neceſſitas admirabilium effectrix operum. Feras equidem videmus extremo caſu deprehenſas, quam multa pro ſua libertate fortiter conentur, nihil non audeant, omnia periclitentur: ſi quam fortè euadendi viam inuenire poſſint. deniq; vitam citius quam libertatem amittant, Sed hic fortaſſe dicet aliquis: Quid eſt ergò tui Conſilij: nam præſentem rerum ſtatum deplorare, de periculo atque imminentibus malis declamare, cuiuis facilè eſt: remedio eſt opus. id exquiritur. de eo dic, ſi quid habes. Dicam & quidem paucis

Etiam feræ in neceſſitate ſe defendunt.

Armis.

Auctoris consiliū

Armis opus eſt: opus eſt armis: contra vim atque arma. ſine armis fieri nihil rectè poteſt; horum præſidio ſalus patriæ munienda, aut nobis omnibus ad vnum pereundum. nullum hoc verius oraculum. ſed Dij meliora! arma capeſſamus potius; quæ quidem non intimis terræ viſceribus abdita latent, &, ſi latent, magna quauis molitione eruenda eſſent, neque aliunde procul ex vltimis terris arceſſenda: ſed ſunt parata, ſunt in promptu; ſunt, ſi velimus, in manibus. naſcuntur etiamnum apud nos viri. eſt copioſa iuuentus, bello apta, pro patria, pro aris & focis ſanguinem fundere parata. non equi, non ferrum, non aurum, non opes, non machinæ tormentaque, non reliqui ad bellum apparatus deſunt. omnia quæcunque ad res magnas & ſuſcipiendas & conficiendas requiruntur, nobis larga manu ſuppeditauit diuina benignitas: modo ne ſumere recuſemus. voluntas (inquam) noſtra & manus tantùm deſiderantur. quas maturè admoueamus, dum iuſtæ adhuc vires ſuperſunt; antequam debilitata ruant omnia; alioqui ſerò & nequicquam conſi-

Belli apparatus Chriſtianis ſufficiens.

conſilia prætermiſſa reſpectabimus: nobiſque idem eueniet, quod ægrotis, qui dum tempus eſt, & vires ſunt integræ, ad medicinæ mentionem nauſeãt, neque poſſunt vlla ratione adduci, vt ſalutaribus in tempore potionibus vtantur: ſed vbi opportunitas præterit, morbuſque adeò inualuit, vt debilitatis viribus medicamento non ſit locus, fruſtrà medici fidem neglectaque remedia requirunt. Quorum exemplo nobis cauere debemus; & antequàm pluribus illatis vulneribus nos hoſtis planè conficiat, dum plaga nulla lethalis eſt, dum nondũ omnis profluxit ſãguis, remedium in tempore adhibere, hoc eſt, arma expedire, totoſque nos ad defenſionem comparare. Quæ meditantes atque agentes, Deo ritè ſupplicabimus; eumque preces noſtras haud auerſaturũ meritè ſperare poterimus. Quòd ſi per ſimulationem pietatis, inertiæ noſtræ velificari volemus, & malè quæſito compendio à Deo ſine opera, ſine ſtudio, ſine labore noſtro, impendentibus malis opem ſolis precibus impetrare: næ illæ iniuſtæ petitioni noſtræ ſe haud facilè æquum præbebit. ip-

Exemplo ægrotorũ cauendũ nobis.

Præter ſpem in Deo cũ noſtra ſeu requiritur.

pſi inprimis noſtro fungamur officio & pars diligentiæ, conſtantiæ, virtutis & fortitudinis, in hunc potiſſimum vſum ab eo nobis datas, impleamus. niſi aret, ſerat, ac metat agricola fruſtra à Deo copioſam meſſem poſtulet. certum in iſtis rebus inferiorib. ordinem ſtatuit Deus, quem haud temerè neglectum vult. labori diligentiæ, aſſiduitati, ſolertiæ, virtuti multa præmia propoſuit, quæ negauit inertiæ. vis ſcire litteras, Muſicam, Aſtronomiam, Mathemata: diſce, labora, neruos contende. hæc otioſo tibi nullum inſpirabit numen: per eam vitam eoſque gradus, quos Deus poſuit, tibi perſequēda ſunt. inſtrumenta ad ea conſequenda, modò tibi ne deſis, largitus eſt; ea adhibe, iis vtere; dabit ille benedictionē, & incrementum. Vis tueri patriam, hoſtem profligare potiri victoria? non hoc cōſequeris ſedens, non iners, non otioſus; inſurgendum eſt; arma capienda, adhibenda exercitatio: aſſueſcendum eſt labori, ſoli, puluieri, ſiti atq; inediæ. his armatus atq; inſtructus, diuinam opem implora, atque ita bonæ ſpei plenus.

Quib. artibus hoſtis profligandus.

ritus, procede in aciē, munere tuo functus es. iis Inſtrumentis quæ tibi Deus dedit ritè vſus es. ſeruaſti eius ordinē, neq; poſitas ab eo leges cōtempſiſti. rei exitum piis precib. vitæq; integritate eius clementię & bonitati commenda. Non eſt noſtri arbitrij neq; facultatis victoria, ſed Dei ſolius beneficio contingit. cuius tamen non legitimè neq; ordine petentem haud ſæpè compotem fieri videmus: & ſi ſecus quandoq; fiat (quòd ſanè fit rariſſimè) id tribuendum eſt miraculo. At nos DEVM tentare non debemus, neque temerè quicquam conari. Nec malè, meo quidem iudicio, Cato apud Salluſtium, Senatum adhortatus, vt contra Catilinam arma capiat, his verbis vtitur; *Scilicet res aſpera eſt: ſed vos non timetis eam. imò verò maximè, ſed inertia & mollitia animi, alius alium expectantes, cunctamini, videlicet Diis immortalibus confiſi qui hanc Rempub. ſæpè in maximis periculis ſeruauere. Non votis neque ſuppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur. Vigilando, agendo, bene conſulendo, proſpere omnia cedunt: vbi ſocordiæ te atque ignauiæ tra-*

Meritis Deus gratia ſua ſubuenit.

tradideris, nequicquam Deos implores, irati infeſtique ſunt. Nos ergo, quod eſt partium noſtrarum, exequamur; eodemque tempore non iniuſtis precibus diuinam opem atque miſericordiam imploremus, armati, in caſtris in opere atque negotio. Sed occurritur mihi à bonis atque prudentibus viris; iſtam publicæ calamitati medendi rationem, aliquoties tentatam minus feliciter eueniſſe, noſque, quoties ad arma & manus cum Turcis ventum ſit, inferiores diſceſſiſſe. Audio: neque nihil eſt quod dicitur, atque eo vt veniremus, hæc fere mihi erat inſtituta oratio. Armis (inquis) contra Turcam hactenus patum profecimus: eſto, ſed quibus tandem armis; hoc nos expendere, & in eo aliquantum morari eſt operæ pretium. Quum Turca fines noſtros infeſtaret, aut cum numeroſo exercitu ad nos aſcendere nunciaretur; dedimus operam, vt nos quoque copias cogeremus. ſed quas copias, quem militem coëgimus? num veteranum? num eum, cuius virtutem multis iam antè documentis cognitam habebamus? quo vincere conſueueramus? non opi-

Quorundam obiectio.

Refutatio.

Qualis Chriſtianorum miles.

opinor, ſed potius huic diſſimillimũ. Pulſata longè lateque tympana: ad eorum ſtrepitum conuenere lucelli ſpe, quibus viſum eſt. tertius fortaſſe quiſque qui loricam aut thoracem nunquam induerat, nec hoſtem vel à belli limine ſalutarat. reliqui quales? homines luxu perditi, decoctores, ganeones aleatores, obærati, exſules, atque his ſimiles (paucis exceptis) fere reliqui, quos eò perduxit non patriæ caritas, non æquitas cauſſę, non religionis ſtudium, non amor exercendæ virtutis? ſed ebrietatis, aleæ, rapinarum, ſacrilegiorum, ſtuprorum, & (vt vno verbo dicam) ſcelerum & flagitiorum omnium impunitas atque licentia. Cum huiuſmodi turba, nullo dilectu collecta, vel potius cum fece perditorum hominum, Deo pariter atque hominibus inuiſorum, contra tantum hoſtẽ, ſacrum videlicet auſpicamur bellum. itaque non tam militum conuentus quàm Bacchanalia, noſtra caſtra videri poſſunt: vbi luxuria, corruptelis, libidine, impietate, crapula, tumultu, rixis atque cædibus, ſtrepunt & permiſcentur omnia. hic tamen tam bellus

Mores in eo peſſimi.

miles, magnis impendiis, procul eſt è ſuis ſedibus excitandus, magnaque cū iactura temporis vbi etiam res ſummam celeritatem exigit, perducendus. Fortem & aſſuetum laboribus Hannibalis militem, Campaniæ luxus & deliciæ fregerunt. nobis nulla opus eſt Campania; imbelles, eneruati, perditi, in caſtra venimus. Itaque ſi hoſtis deſit, mora paucorum menſium, aut Caniculæ feruor, aut primorum frigorum morſus, quantumuis magnas copias noſtras mactant & iugulant. & nos miramur, cum hoc tali milite, nihil nobis contra exercitatiſſimum hoſtem procedere? Si quas priuatim paullò periculoſiores ſimultates gerimus, aut per loca latrociniis infeſta, nobis faciendum ſit iter; non temerè, niſi ſpectatiſſimis comitibus, corporis noſtri cuſtodiam committimus: ſed nec ſi grauioris quicquam negotij incidit, id niſi hominibus experientibus & peritis mādare ſolemus. Hic vbi tanta res communiſq; omnium ſalus agitur, tam ſumus negligentes, vt copias non modò non idoneas, ſed iam penè profligatas antequā in aciem producantur,

Vllius in malis impatientia.

cantur, hoſti tot victoriis claro obiicere non vereamur. Reuertor itaque eò, quod initio dixi, aut idoneorum armorum præſidio publicam incolumitatem tuendam, aut nullam relinqui, quæ nos ab vniuerſo exitio vindicare poſſit. Quem igitur militem requiro? Noſtrum inprimis, in noſtris ſedibus natum; de noſtris popularib. dilectum. nam cum in rebus bellicis plurimùm valeat celeritas, eaque vel maximè contra Turcarum hoſtem expeditiſſimum, neceſſaria ſit; milite opus eſt eo, qui non procul arceſſendus, diuque expectandus ſit: ſed ſit in promptu & tanquam ad manum, ſemperque noſtræ poteſtatis. Atque hunc non temerè, neq; caſu oblatum, ſed perceuſitis omnibus, qui arma ferre poſſunt, magno iudicio dilectum. in quo maximè cauendum, ne is eligatur, qui molliori cultui atque victui aſſueuerit, aut quem praua educatio vitiis infecerit, aut fregerit otium; ne vecors, ne inſanus, ne contumax, ne turbulentus, ne ſeditioſus, sed ſit adhuc à deliciis integer, aptus tolerando labori & cum bono corporis habitu. tum verò qui

Qui milites requiruntur.

Celeritate opus.

Effigies veri militis.

rò qui ſimplicitatem, animique magnitudinem quandam toto vultu atq; omnibus oris lineamentis præ ſe ferat ac ſpiret qua de cauſſa, arti alicui laborioſæ, quàm ſedentariæ aſſuetum; ruſticũ quàm vrbanũ; in monte quàm in planitie;in re tenui,quam in mediis diuitiis natũ malim. Hunc ita electũ, militaribus præceptis armorumque ſcientia erudiri velim. Armatus haſtã vibrare & verſare, gladio item, & minore bombarda ſcienter vti, ſeruare ordinem & ſub armis ad multum ſpatium decurrere conſueſcat. verã laudẽ appetere, flagitium peius letho odiſſe, pietatem colere, & ab omni in Deum verborum contumelia ſibi temperare diſcat, idem dicto audiens ſit ſuo duci, eiuſque animaduerſionem patienter admittat: in hoſtem ferox, in commilitonem lenis & tractabilis. victus parſimonia, neque crapulæ neque ebrietatis ſuſpicioni locum relinquat, poſtremò ſuo ſtipendio ſit contentus, atque ab omni præda, præterquam conceſſa ſe abſtineat. huiuſmodi diſciplina informari militem oportere dico, qui contra tantum hoſtem poſſit conſiſtere.

Eius exercitationes.

ſiſtere, neque tamen eum ſtatim in aciem duci, aut te ſumma rerum, tyronem, cum veterano, velim decernere: ſed in ſtatiuis præſidiiſue eum collocari, & excurſionibus, leuioribuſque prœliis, paulatim in belli conſuetudinem venire. Qua ratione vulnus pati, hoſtis conſpectum ferre, & timorem (quem omnis nouitas afferre ſolet) ſenſim deponere conſueſcat. hoc ita inſtituto & confirmato; non contemnendum gradum ad ſpem melioris fortunæ factum affirmare audebo. Quare in eo vel potiſſima laboris & curæ pars ponenda, vt homines armorum & rei militaris peritiſſimi conquirantur; à quibus ij, quos dico, tyrones, veris & germanis diſciplinæ militaris præceptis formentur. Hos ſumma virtute, continentia, & ſobrietate præditos, nullis auaritiæ ſordibus contaminatos requiro; vt non modò hanc ſobolem, in cōmunis ſalutis ſpem ſuccreſcentem, arte militari imbuant; verùm etiam vitæ & integritatis exemplo, ad omnem virtutem erudiant; vtque eorum fidei, hic noſter exercitus, cùm eum in hoſtem tempus euocabit,

Quomodò animandus contra timorem.

Periti rei militaris diligenter conquirendi.

rectè committi poſſit quibus ſanè ducibus periculum non erit, ne falſum militum numerum referentibus, publicum fraudetur ærarium. ex quo communium præfectorum ſcelere hodie fieri videmus, vt quantumuis amplæ Regum opes, alendo paullo diutius exercitui non ſufficiant: & ſæpenumeró vbi acie confligendum ſit, magnum adeatur periculum, dum imperatores ea ducum relatione decepti, ſe copias numeroſiores habere quàm res ſit, credunt. Sed antequam longius progrediar, hic locus poſtulare videtur, vt quorundam bonorum virorum ſententiæ reſpondeam; quorum cùm omnis intelligentia eius ſæculi atque regionis, in qua nati ſunt, finibus circumſcribatur, neque longius ſit euagata, hæc dici vehementer admirantur, eaque vt noua & inuſitata, quæque ad effectum perduci nequeant, reiiciunt. Noſtri, inquiunt maiores, eo milite, eaque qua nos vtimur, rei militaris ratione contenti, præclarè multa geſſerunt fateor, ſed geſſerunt aduerſus eos, qui in eadem prauitate, iiſdemque vitijs verſabantur. fuit ex hac

Fraudes quorundam belliducum.

Quare maiores collectitio milite feliciter inſerdum pugnarint.

ex hac parte exercitus inexercitatus. collectitius, externus, imbecillus, diſcipinæ expers : fuit & ex altera. itaque inter pares neque vitia valdè eminebant, & paruo ſæpè cum diſcrimine diſcedebatur. vt ſi duo mutili, duo cæci, duo claudi cōcurrant, haud magnopere in altero membrorum integritatem requiras. at ſi cum manco integrum, cum cæco videntem, cum claudo rectum committas, mox conditionis inæqualitas apparebit. Nobis inter nos, cum vicinis & pænè popularibus noſtris, errare licuit : paria enim vitia non magnum inter vtroſque diſcrimen conſtituebāt. Sed nūc alia res eſt. etenim negociū eſt nobis cū Turca hoſte vigilanti, induſtrio, ſobrio, exercitato, labori aſſueto, rei militaris ſcientiſſimo, diſciplinæ obſeruantiſſimo. Quæris quid iſta valent? à finibus Perſæ ad Viennæ vſque mœnia omnia deuicit. Quid noſtra arma cum hoc collata poſſint, vtinam ignorare nobis liceat, neque quotidianæ clades tanto nobis documento ſint & dubitamus adhuc, vtrum vitia noſtra emendemus potius, quam defendamus? At

Turca hoſtis exercitatiſſimus.

Refutatio obiectionis.

ſũt noua, ſunt inuſitata, quæ proponimus. Nimirũ quia nouus & peregrinus hoſtis, cuius vis & vſus armorum, nihil vulgare. nihil commune, nihil remiſſum patitur Fuerunt quondam ſudor Anglicus, & lues Gallica morbi peregrini & incogniti: quos cum medici longe lateque vagantes vſitatis & cõmunibus medicamentis reprimere conati eſſent, neque quicquam proficerent: tandem multorum pernicie edocti, nouis remediis, aduerſus nouas ægritudines ſibi pugnandum intellexerunt. quod quidem adeò feliciter cadebat, vt vterque morbus, qui anteà inuictum ſe præſtiterat, mox cederet, & in ordinem redigeretur. Quod medicorum inſtitutum proponere nobis ad imitandum debemus: & cùm ad reprimendum Turcarum impetum, fruſtra his temporibus vſitata adhibuerimus arma, ad aliam armorum rationẽ tranſire, & nouis malis noua remedia applicare. Quanquam minimè ſunt iſta noua, ſed antiquiſſima potius, quibus populus Romanus tanta cùm laude, totum terrarum orbẽ ditionis ſuæ fece-

Contra nouum hoſtẽ noua arma capienda

fecerit: tantumque abeſt, vt hac noſtra ætate inuſitata ſint, vt hoſtis, de quo nunc maximè eſt ſermo, nulla alia ratione, cúm noſtram ſalutem in dubiũ quotidie vocet, tum ditionis ſuæ terminos cum Imperio Romano pœnè iã nunc adæquarit. Quib. de rebus paullò copioſius dicam infra, vbi iſtis iiſdẽ ad eam, quam ſibi animis fingunt difficultatem reſpondero. Etenim ita ferè huius molliſſimi ſeculi moribus receptum eſt, vt res quæcunq; quantumuis præclara, quantumuis vtilis, modo in exequendo aliquid difficultatis præferat, pro eo habeatur, ac ſi perfici nullo modo poſſit, qua animi imbecillitate illi (quos dico) ad ducti cum in vſitatis armis nihil eſſe præſidij ſatis ſint experti, ab ea verò, quam probamus, belli gerendi ratione, dfficultate abſterreantur; eò ſubinde relabuntur, vt imminentem capitibus noſtris peſtem, non aliter depelli poſſe credant. quam pace aut induciis quacunque ratione cum hoſte pactis. à qua ſententia, tanquam à Iouis ara, aut ſtatua Imperatoris auelli ſe non patiuntur. itaque facienda putant omnia, quo in aliqua

Turca potentia ferme Romanis æqualis.

parte pacis cum Turcis ſeu prece ſeu pretio, ſeu quaeunque indignitate hæreamus, neque animaduertunt in reb. difficilibus, hanc vnam eſſe vel difficillimam, quæque omnium minimè ſperari poſſit. Quid enim tam capitalis hoſtis tantum terrarum emenſus, tot exhauſtis laboribus vt ad nos peruaderet, vbi ſe iam voti compotem factũ videat, in tanta materia laudis, tanta prædæ oportunitate, tãta imperij tãta religionis propagandæ occaſione, ſubito velut attonitus conſiſtat. neque longius progredi curet? Quod ſi qua pacis ſpes ſit; quis adeò demens ſit, vt bello cum hoſte tam potenti contendere malit? aut adeò cæcus, vt certæ paci dubios incerti Martis euentus poſtponendos non videat? Sed non ea res agitur. neque enim alterutrum nobis liberum relinquitur. Ad bellum omni ſpe pacis ſublata cogimur, nullæ hic conſilij, nullæ arbitrij noſtri partes. vis neceſſitatis omnia occupauit. Ad bellũ violẽter rapimur; bellũ nobis vel inuitiſſimis ſubeundũ, gerendũ exantlandum. Quid fruſtra obnitimur? quid circumſpectamus? quid vanis

Pacis nullus locus.

paci-

Pacificationibus ſomniandis nos decipimus; in media nimirum flamma, otiũ nobis falſa cogitatione fingimus malumque cuius (ſi aduigilaremus) remedia aliqua eſſe poterant, differendo nutrimus; & parum prouidendo, reddimus inſanabile. At præclarum, eſt belli mala diſtuliſſe. præclarum. niſi id eo valeat, vt paulò pòſt grauius erumpant: noſque certius pereamus. vt ſi medicus dum blanditur ægroto. neceſſaria remedia differat, atque ex eo morbus ita ingraueſcat, vt breui mors conſequatur. nam noſtras quidem res haud exiguis momentis: quotidie deteriores fieri videmus. hoſtis verò è contra indies magis inualeſcit; & præterquam, quòd de noſtro ſemper aliquid decerpit, quod adiungat ſuo, non deſinit interea viam ad nos munire & complanare, omniaque comparare, quæ ad exitium noſtrum maturandum pertineant; vt cùm amotis omnibus, quæ moram aut impedimentum adferebant, viſum ei fuerit. alieniſſimo noſtro tempore, claſſicum canere: nos alta quiete ſepultos, ac proinde à rebus omnibus imparatos,

Belli dilatio periculoſa.

Turca contra nos conſilia.

ratos, ipſe paratiſſimus, intoleranda belli mole derepente obruat. huc eius omnia ſpectant conſilia. hoc vnum aſſiduè molitur & agit. quo demum tempore. & tamen ſerò, nos in eum locum deductos intelligemus, vt nulla ſpe auxilij reliqua ineuitabili exitio, nobis pereundum ſit. & hic erit morarum noſtrarum & intempeſtiuæ ceſſationis fructus. Quare etiam atque etiam dum tempus eſt, & res patitur, prouidendum moneo; ne falſæ ſpei præſtigiis obcæcati, nos inertiæ & deſidiæ tradamus. qua ex re quantas iam clades ſubierimus, cùm meminiſſe poſſumus; tum vltimam reipub. ruinam appropinquantem proſpicere. Ergo & iudicio vtendum eſt nobis acri, ne in re tanta halucinātes, falſa pro veris remedia, periculoſiſſimis malis admoueamus: & cum rationibus omnibus ſubductis, quæ ſpei ſumma reſidua ſit, deprehenderimus; hanc vnam omiſſis reliquis complecti, ad eamque omni ſtudio incumbere debemus. In quo non labor, non difficultas, non nouitas, nec quicquam eorum, quæ ſegnes & infirmos animos morari ſo-

Spes in eo falſa.

Magno ad hanc rem animo opus.

ri ſolent, nos merito retardauerit: ingentibus animis, pro rei magnitudine, eſt opus nihil humile, nihil abiectũ res tanta requirit: ſupra ſeculi noſtri captum hic nos efferamus neceſſe eſt, & eorum heroum virtutem pauliſper referamus, qui fortitudinis & conſtantiæ magnitudine. quoſuis labores ſuperarunt, qui nihil turpius, nihil ſe indignius dixerunt, quàm vllius difficultatis aut impedimenti magnitudine deterreri, quo minus id quod cum Reipub. dignitate & commodo coniuctũ eſſe ſtatuiſſent, ad exitum perducerẽt. Quorum è numero virum ſilentio prætererire Lycurgum Lacedæmoniorum legislatorem non poſſum; qui cùm inter reliqua inſtituta (quibus optimè conſtitutam & fundatam Spartanorũ Rempub. relinquere in animo habebat) bonorum æqualitatem in eam ciuitatem introducere; eaque de cauſſa rem poſſeſſioneſque omnium ex æquo partiri vellet; vt quantum diuitibus detraheretur, tantum accederet tenuioribus; nullumque, niſi quod virtus faceret, inter ciues diſcrimen eſſet: in eo multos habuit aduerſarios. præſertim

Lycurgus Lacædæmoniorũ legislator

ſertim illos, qui facultatibus pecunia & diuitiis præſtabant. etenim indignè ferebant rem à maioribus traditam, aut ſuo labore quæſitam, ſibi eripi, & ad alienos poſſeſſores transferri. cumque ea res & iniuſta & abſurda haberetur: fiebat vt eius legis perferendæ magna difficultas Lycurgo obiiceretur. ſed illo nihilominus in ſententia perſeuerãte, & quod rectum & reipub. eſſe ſalutare in animum induxiſſet, perficere contendente, variæ quotidie rixæ periculoſæq; concertationes miſcebantur; in quibus deniq; Lycurgo alter oculus effoditur. poterat ea res bonum virum ſatis admonere, quãtam rem quàmque arduam ſuſcepiſſet, ac proinde deterrere, ne perſiſteret in incœpto; ſed potius rei infeliciter tentatæ, tanto accepto malo, conſilium deponeret. Quod ſanè longè ſecus accidit: tantùm enim abfuit vt ille heros ob eam calamitatem deſiſteret, vt ei potius animum addidiſſe videretur, multoq; ardentius in cauſſam incumberet. Itaque non conquieuit antè, quàm legẽ, quàm rogarat, de bonorum æqualitate, omniũ conſenſu perferret.

Oculus ei in lata lege promouenda effoditur.

ſerret. Quo veluti fundamento reliquorum præclariſſimorum, eius inſtitutorum talē rempub. conſtituit vt Græcia nulla habuerit parem, nomenque eius etiamnum hodie ſumā cum admiratione virtutis celebretur. fecit hoc ille, nullo imminente Turca, nullo vaſtitatē interitumq; rerum omniū intentante. & nos hoc rerum ſtatu grauius aliquid aut difficilius, quàm vt ſubire velimus, videri nobis patimur. in quo ſalutis noſtræ ſumā poſita ſit? Pellenda eſt nobis ex animo iſta ſegnities prorſus nobis, nomine noſtro prorſus indigna; & reliquis cogitationib. vanis & fallacibus, omiſſis, ſub vnius (ſecundum Deum) rei militaris præſidium confugiendum. Romani cùm grauior caſus inciderat, vnde mali aliquid timeretur, ibant ad ſaga, ſeruabant iuſtitium, conſulibus denunciabat, Senatus, *Viderent ne quid Reſp. detrimenti caperet.* Nobis multò magis idem faciendum, quibus non tantum à communi Reipub. detrimento, verùm ab vniuerſa eius ruina periculum impendet. eundū eſt, inquam, nobis ad ſaga; arma capienda, tractanda, meditāda diſciplina militaris deprauatiſſima

Ad Deū etiam cōfugiēdū.

Romanorum mos tempore belli.

corrigēda, reuocāda vet' & integranda hoc vnum iuſtitio veluti indicto, hoc eſt, clauſis benè tabernis & reliquis rebus poſthabitis, ardentiſſimo ſtudio nobis agendum perficiendumque: ſi modo Rempub. ſi nos, ſi liberos, ſi coniuges, ſi denique aras atq; focos ſaluos & incolumes velimus. Quid enim, ſi Turcarum arma præualuerint, uobis reliqui futurum eſt? certè non pudor, non honeſtas, non dignitas, non libertas, non religio, nulla vnquam gens non vilius periclitata eſt. Extremum, crede mihi, malorum eſt, vinci à Turca nihil erit quod illo victore (quod vtinam ne tā ſit in propinquo) rapi, agi, ferri, diſſipari, incendi, conculcari & profanari, non videamus. Quod vt ne videamus ac ferre cogamur, ad ſaga potius, & ad arma eamus, & (vt Probus inquit) *militemus*, qui cum eſſet renunciatus Imperator, multaque damna, quæ iis temporibus Ro. Reſp. acceperat; rei diſciplinæque militaris corruptelæ referret accepta, cui emendandæ imprimis ſtudendum duceret. in huius rei argumentum hanc primam teſſeram militibus ſuis dedit.

Probi vox militemus.

dedit. Nec verò minus ille re præſtitit, quàm verbo oſtenderat. ſiquidem exiguo tempore adeò profecit, remque militarem pœnè totam prolapſam ita reſtituit, vt nomen Ro. quod pleriſque gentibus contemptui eſſe ceperat, amplitudini & maieſtati ſuæ denuò redderetur. Cuius exemplo, militemus & nos armaque, quæ vetuſtate & vitio temporum, obtuſa & ærugine corrupta habemus. multo ſtudio, ad priſtinum nitorem, bonitatemque reuocemus. A quo (vt dixi) cùm labor & difficultas nos auertere non debent; tum verò minimè omnium ſumptus reiq; familiaris diminutio. vbi enim ſumptum ponemus rectius quam vbi vitã ipſam impẽdere, graue nobis videri nõ debet? aut qua in re bonorum noſtrorum partem melius conſumemus, quàm vt caput & ſumma collocentur in tuto? Boni certè patresfamilias nulli ſumptu, neque impenſæ parcunt; nullum claudendi, ſepiendi, muniendi ve finem faciunt, dum res & poſſeſſiones ſuas in tuto conſtituant: quas ſe inſtabiles & caducas habere arbitrantur, quandiu eas fortuitis caſibus, incurſio-

Sumptus non debẽt deterrere.

Exemplo Patris familias.

curſionibus latronum, aut furum inſidiis expoſitas habent. nautæ quoque ſæuiente tempeſtate potius quàm nauem frangant, & de vita in dubium veniant, quamuis pretioſarum mercium iacturam facere malunt. Sed nec medici aliquot humani corporis partium iactura, reliquorum membrorum & totius corporis incolumitatem redimere dubitant. Enimuero quid eſt quòd quiſquam, tali hoſte vicino, vllam cuiuſquam rei poſſeſſionem ſtabilem, aut diuturnam promittere ſibi poſſit? cum ſingulis momentis expectanda ſit dies, qua vicini improbitas cuncta eripiat, contraque omnium edicta prætorum ad ſe transferat. Quid ſeris? quid metis? quid colligis ac recondis? cum non minus tua omnia, hoſtis ſua numeret, quàm quæ Aſiaticis, quæ Græcis quæ Thracibus, quæ Bulgaris, quæ Illyricis, quæ Hungaris (vt alios populos taceam) iamdiu erepta poſſidet? Neque enim opes, facultateſque noſtræ ſine iuſto militum (quos dico) præſidio, illius auaritiæ minus patent, quàm pateat furibus, nullo cuſtode, nullis clauibus, in publico

Nautarum.

Medicorum.

blico

blico proiectis vis auri.aut pretioſa ſupellex. Quod ſi inopiam⁹ dementiæ prætexere & paupertatē ementiri iuuat;videmus ne noſtro interitu, noſtriſq; ſpoliis diues factus hoſtis, magna cum noſtra infamia,mendacij nos redarguat.ſed tamen eos ſumptus nō requiro, quos magnopere pertimeſcamus. quos quidem extra belli tempus, minimos eſſe velim.belli verò tempore mediocres: certè longe tolerabiliores, quàm quib, vulgaris & tumultuarius miles conducitur. Qua ex re duo etiam conſequantur commoda, vnum, ne pecunia extra ditionis noſtræ fines eliminetur;alterum,ne tribunorum & præfectorum nefario quæſtui locus ſit, quibus hodie perfœdiſſimum peculatum,cum ſummo Reipub. damno locupletari, præclarum ſtratagema habetur. Sed hæc alterius ſunt loci: neque enim in præſens particulatim de ſingulis, ſed ſummatim tantum, quid hac de re vniuerſa ſentirem, ſignificandum mihi eſſe ſtatui. Ergò imitemur in Reipub. cōmuniq; ſalute munienda pop. Rom.prudētiam; qui ſemper præſidio militum ex ſuis hominibus delectorum.

Sumptus mediocres ſufficiunt.

rum imperium ſuum, Remque pub & priuatam tutatus eſt, neque enim ille aut irrũpentium Gallorum ferocitati par, aut bella ſubinde renouantium Italicorum pertinacia ſuperior eſſe potuiſſet, aut tam fortiter aduerſus vim Annibalis integrum imperium conſeruaſſet, aut de Philippo, deque Antiocho triumphaſſet, niſi ſuum & proprium militem habuiſſet; eamque quã dico, in eo inſtituendo rationem ſecutus fuiſſet. Qua de re tota tempus eſt, vt copioſius exponam; quo magis perſpicuum ſit, nihil me noui introducere; vtque nobis exemplum propoſitum ſit, quod ſequamur. In quo quidem omne, qui de reb. Romanis ſcripſerunt, conſentiunt paſſimque apud eos videre eſt, quantum curæ Romani poſuerint in tyrone diligendo inſtituendo, & exercendo. Sed ego ne ſim prolixus multis auctoritatibus colligendis, vtar compendio; vniuſque antiqui moris & diſciplinæ militaris grauiſſimi auctoris Vegetij teſtimonio ero contentus; qui ea quæ ſequuntur diuerſis in locis, in libris De mil. Rom. inſtitutis ad Cæſ. Valentinianum ſcripta

Romanorum ſe defendendi ratio.

Summa eorum in Tyrone inſtituẽdo diligẽtia.

pta reliquit. IN OMNI PRÆLIO NON TAM MVLTITVDO, ET VIRTVS INDOCTA, QVAM ARS ET EXERCITIVM SOLENT PRAESTARE VICTORIAM *Nulla enim alia re videmus pop. Rom. ſibi orbem ſubiecisse terrarum, niſi armorum exercitio, diſciplina caſtrorum. vſuq; militiæ. quid enim aduerſus Gallorum multitudinem, paucitas Rom. valuiſſet? quid aduerſus Germanorum proceritatem breuitas potuiſſet audere? Hiſpanos quidem nõ tantum numero ſed etiam viribus corporum noſtris præſtitiſſe, manifeſtum eſt. Afrorum dolis atque diuitiis ſemper impares fuimus. Græcorum artibus prudentiaque nos vinci, nemo vnquam dubitauit. Sed aduerſus omnia profuit tyronem ſolertem eligere: ius (vt ita dixerim) armorum docere diſciplinam. quotidiano exercitio roborare: quæcunque euenire in acie atque in præliis ſolent, omnia in campeſtri meditatione pernoſcere; ſeuere in deſides vindicare.* SCIENTIA ENIM REI BELLICÆ DIMICANDI NVTRIT AVDACIAM NEMO FACE-

Vegetij de militia Teſtimonium.

Inſtructio tyronis in armis ſumme neceſſaria.

X REM

RE METVIT QVOD SE BENE DIDICISSE CONFIDIT. ETENIM IN CERTAMINE BELLORVM EXERCITATA PAVCITAS AD VICTORIAM PROMPTIOR EST: RVDIS ET INDOCTA MVLTITVDO, EXPOSITA SEMPER AD CÆDEM. *Si quis igitur pugna publica ſuperare Barbaros cupit; Vt diuinitatis nutu, diſpoſitione Imperatoris inuicti, reparentur ex tyronibus legiones, Votis omnib. petat. Intra breue autem temporis ſpatium, iuniores diligenter electi, & exercitati, quoditie non ſolum manè ſed etiam poſt meridiem omni armorum diſciplina Vel arte bellandi, Veteres illos milites, qui orbem terrarum integrum ſubegerunt, facilè coæquabunt. Nec moueatur Caſ. tua Maieſtas, quòd olim conſuetudo eſt mutata, quæ Viguit. Sed huius prouiſionis ac felicitatis eſt perẽnitas tua; Vt pro ſalute Reipubl. & noua excogitet, & antiqua reſtituat. Omne opus difficile Videtur antequam tentes. Cæterum ſi exercitati & prudentes Viri dilectui præponantur, celeriter manus bellis apta poterit aggregari, & diligen-*

Exercitati milites optimi.

genter inſtitui. quiduis enim efficit ſoler-tia. neque longitudo ætatis aut armo-rum numerus artem bellicam tradit: ſed cōtinua exercitationis meditatio. POST QVANTA VOLVERIS STIPENDIA INEXERCITATVS MILES SEMPER EST TYRO, &c. *Nunquam credo potuiſſe du-bitari, aptiorem armis ruſticam ple-bem, quæ ſub dio & calore nutritur ſo-lis patiens, vmbræ negligens, balnea-rum neſcia, deliciarum ignara, ſimplicis animi, paruo contenta, duratis ad omnē laborum tolerantiam membris. cui ge-ſtare ferrum; foſſam ducere, onus ferre, conſuetudo de rure eſt.* ET NESCIO ETIAM QVOMODO MINVS TIMET MORTEM QVI MINVS DELICIARVM NOVIT IN VITA.

Ruſtici ad arma aptiſſimi

Nunc qua ætate milites legi conue-niat, exploremus. Equidem ſi antiqua conſuetudo ſeruanda eſt, incipientem pubertatem ad dilectum cogendam, nullus ignorat. NON ENIM TANTVM CELERIVS SED ETIAM PERFECTIVS IMBIBVN-

Pueris ad arma eligendis.

BVNTVR QVÆ DISCVNTVR A PVERIS.

Deinde militaris alacritatis ſaltus & curſus, ànte tentandus eſt, quàm corpus ætate pigreſcat. Velocitas enim eſt quæ percepto exercitio, ſtrenuum efficit bellatorem. Adoleſcentes legendi ſunt; ſicut ait Salluſtius. Nam primum iuuentus ſimul ac belli patiens erat in caſtris per laboris vſum militiam diſcebat; melius enim eſt vt exercitatus iuuenis cauſſetur ætatem nondum aduenisse pugnādi, quam doleat præteriiſſe. Habeat etiam ſpatium vniuerſa diſcendi. NEQVE ENIM PARVA AVT LEVIS ARS VIDETVR ARMORVM, *ſiue equitem, ſiue peditem, ſagittarium velis imbuere, ſiue ſcutatum, armaturæ numeros omneſq; geſtus docere, ne locum deſerat, ne ordines turbet, vt miſſile, & deſtinato ictu, & magnis viribus iaciat: vt foſſam ducere, ſudes ſcienter figere norit, tractare ſcutum è obliquis ictibus venientia tela deflectere plagam prudenter vitare audacter inferre. Huic taliter inſtituto tyroni, pugnare aduersū quoſlibet hoſtes in acie formido non erit ſed voluptas. Sed qui dilectum acturus eſt*

Non leuis ars armorū.

vehe-

vehementer intendat, ut ex vultu, ex oculis, ex omni conſormatione membrorum eos eligat, qui implere valeant officium bellatoris. Namque non tantùm in hominibus, ſed etiam in equis & canib. virtus multis declaratur indiciis, &c. Sit ergo adoleſcens Martio operi deputandus, vigilantib. oculis, erecta ceruice, lato pectore, humeris muſculoſis, valentib. digitis, longioribus brachiis, ventre modicus. exilior cruribus, ſuris & pedibus non ſuperflua carne diſtentis, ſed neruorum duritia collectis. Cùm hæc ſigna in tyrone deprehenderis; proceritatem non magnopere deſideres. Vtilius eſt enim fortes milites eſſe quam grandes. Sequitur, ut cuius artis tyrones vel eligendi vel penitus reſpuendi ſint indagemus. Piſcatores, aucupes, dulciarios, linteones, omneſque qui aliquid tractaſſe videntur ad gynæcea pertinens, longè arbitror pellendos à caſtris. fabros ferrarios, carpentarios, macellarios, & ceruorum aprorumque venatores conueniunt, ſocietate militiæ; & hoc in quo totius reipublicæ ſalus vertitur, ut tyrones non tantùm corporibus, ſed etiam animis præſtantiſſimi diligantur. Vires regni & Romani

Conſtitutio corporis in Tyrone qualis.

Cuius artis ij eſſe debeant.

nominis fundamentum in prima dilectorum examinatione conſiſtunt. Nec leue putetur hoc officiũ, aut paſſim quibuscunq; mandatum, quod apud Veteres inter tam varia genera virtutum in Sertorio præcipuè conſtat eſſe laudatum. Iuuentus enim, cui defenſio prouinciarũ, cui cõmittenda bellorũ fortuna, & morib. debet excellere. Honeſtas enim idoneum militẽ reddit verecũdia dum prohibet fugere, facit eſſe victorem. Quid enim prodeſt ſi exerceatur ignauus? ſi pluribus ſtipendijs moretur in caſtris? Nunquã exercitus profecit tempore belli, cuius in probandis tyronib. claudicarit elector. Et quantum vſu experimentisq; cognouimus, hinc tot vbique ab hoſtib. illata ſunt clades, dum longa pax militem negligentius incurioſiusq; legit; dum honeſtiores quiq; ciuilia ſectantur officia; dũ poſſeſſoribus addicti tyrones, per gratiã aut diſſimulationem probantur, taleſq; ſociantur armis, quales domini habere faſtidiunt. A magnis ergo viris magna diligentia idoneos eligi conuenit iuniores. Sed huius rei vſum, diſſimulationem lõga ſecuritatis aboleuit. Quem inuenias qui docere poſſit quod ipſe non didicit?

Prudentia magna in diligendo milite neceſſaria.

Pri-

Primus Lacedæmonij, experimēta pugnarum de euentibus colligentes, rem militarem quæ virtute ſola vel certè felicitate creditur contineri, ad diſciplinæ peritiaque ſtudia reuocarunt, ac magiſtros armorum iuuentutem ſuam, vſum varietatemq́; pugnandi præceperunt edocere. O viros ſumma admiratione laudandos! qui eam præcipuè artem ediſcere voluerunt, ſine qua aliæ artes eſſe non poſſunt. horum ſequentes inſtituta Romani, Martij operis præcepta & vſu retinuerunt & litteris prodiderunt, &c.

QVANTVM in prælijs Lacedæmoniorum diſciplina profuerit (vt omittam cæteros) Xantippi declaratur exemplo: qui Attilium Regulum Romanumque exercitum ſæpè victorem cum Carthaginienſibus non virtute, ſed artis fere ſolo auxilio proſtratis exercitibus cepit, ac domuit: vnoque congreſſu triumphans bellum omne confecit. Nec minus Hannibal petiturus Italiam, Lacedæmoniũ doctorem quæſiuit armorum, cuius monitis tot conſules, tantaſque legiones inferior numero ac viribus intere- Exemplum Xantippi.

mis. ERGO QVI DESIDERAT PACEM, PRÆPARET BELLVM; QVI VICTORIAM CVPIT, MILITEM IMBVAT DILIGENTER: QVI SECVNDOS OPTAT EVENTVS, DIMICET ARTE, NON CASV. NEMO PROVOCARE, NEMO AVDET OFFENDERE, QVEM INTELLIGIT SVPERIOREM FORE SI PVGNET, &c.

Tempore hyberno etiam exercebat.

Tempore hyemis de tegulis & ſcandulis, quæ ſi deeſſent, certè de cannis, vlua & culmo, & porticus tegebantur ad equites; & quædam veluti baſilicæ ad pedites: in quibus tempeſtate, vel ventis aere turbato, ſub tecto armis erudiebatur exercitus. Cæteris autem hibernis diebus ſi niues pluuiæque ceſſarent, exerceri cogebantur in campo, ne intermiſſa conſuetudine, animi militũ debilitarentur & corpora. ſiluam cædere, portare onera, tranſilire foſſas, natare in mari ſiue flumine, gradu pleno ambulare vel currere, etiam armatos cum ſarcinis ſuis frequentiſſime conuenit, vt quotidiani

labo-

laboris viſus in pace; difficilis non videatur in bello. Siue ergo legio fuerit ſine auxilia, exerceantur aſſidue. NAM QVEMADMODVM BENE EXERCITATVS MILES PROELIVM CVPIT, ITA FROMIDAT INDOCTVS. POSTREMO SCIENDVM EST IN PVGNA VSVM AMPLIVS PRODESSE, QVAM VIRES. NAM SI DOCTRINA CESSET ARMORVM. NIHIL PAGANVS DISTAT A MILITE.

Omitto hic breuitatis cauſſa multa, quæ variis in locis ad eandem rem pertinentia, ab eodem Vegetio præclare dicuntur; & quemadmodum tyrones ad gradum militarem, & curſum, & ad palum, & vſum natandi exerceri velit. pręterea vt potius punctim quam cæſim ferire, vt miſſilia deſtinato ictu, lapidem item iacere, arcu ſcienter vti, pondus graue portare, decurrere, ſeruare in acie ordinē, caſtra ſolerter munire diſcant. quæ qui velit, apud eum videat: mihi hoc vnum quod ſe-

quitur caput epilogi cuiuſdam inſtar adieciſſe ſat erit.

In dilectu atque exercitatione tyronum ſi quis diligens velit exiſtere, ad antiquam virtutis imitationem facilè corroborare poterit exercitum. neque enim degenerauit in hominibus Martius calor: nec effœtæ ſunt terræ, quæ Lacedæmonios, quæ Athenienſes, quæ Marſos, &c. progenuere. Sed longa ſecuritas pacis, homines partim ad delectationem otij, partim ad ciuilia traduxit officia. ita cura exercitij militaris, primo negligentius agi, poſtea diſsimulari, ad poſtremum olim in obliuionem perducta cognoſcitur. nec aliquis hoc ſuperiore ætate accidiſſe miretur, cùm poſt primum Punicū bellū, viginti quatuor circulis & quod excurrit annorū pax ita Rōanos illos, vbiq; victores, otio & armorū diſſuetudine eneruauerit, vt ſecūdo bello Punico Hānibali pares eſſe non poſſent. Tot itaque conſulibus, tot ducibus, tot exercitibus amiſsis, tunc demum ad victoriam peruenerūt, cùm vſum exercitiumq; militare condiſcere potuerint. SEMPER ERGO LEGENDI ET EXERCENDI SVNT IVNIORES. VILIVS ENIM

Quid ad roborandum exercitum requiratur.

NIM CONSTAT ERVDIRE ARMIS SVOS, QVAM ALIENOS MERCEDE CONDVCERE.

Ex his vnius Vegetij ſcriptis, quib. omnium hiſtoricorum conſenſus accedit, ſatis conſtare arbitror, quæ fuerit olim apud Romanos rei militaris diſciplina, atque inſtitutio. Neque ea ſolum Romanis fuit, ſed & Perſarum ante fuerat, & nonnulla etiam ex parte Macedonum, & omnium denique populorum: qui claram nominis ſui memoriam ad poſteros tranſmiſerunt. Qua de re videat qui velit Xenophontem, hominem rei bellicæ peritiſſimum; quæ ſcribat de Cyri maioris, in militibus legendis exercendiſq; ratione, ab ea quam modo dixi Romanorũ conſuetudine haud longè diuerſa. Quo quidem illa ita parato exercitu breui tempore pœnè totius Orientis imperium ſibi adiunxit. Arianus etiam haud ignobilis ſcriptor, concionãtem in Macedones Alexandrum, eoſq; vt beneficiorum immemores accuſantem, his verbis inducit. *Philippus pater vos errantes ac vagos rerum omniũ inopes, pleroſque etiam pellibus amictos ſues*

Idem apud alias gentes obſeruatũ.

Cyri miles.

Alexander ad milites.

X 6 *paſto-ptres.*

paſtores, pro quibus cum Illyricis, Triballis, Thracibuſque finitimis, continuè pugnabatis, in tutelam ac fidem ſuam recepit; ex montibus aſperis in plana & culta deduxit; pro pellibus clamydes ornatas ferre dedit; armis inſtruxit; rem militarem docuit; vt non magis locorum munimentis, ac ſitu, contra finitimos, quam armis & virtute veſtra tuti eſſetis, &c. Quibus ex verbis ſatis apparet, quibus primordiis iacta ſint illius celebris rei militaris Macedonicæ fundamenta; nimirum ex hominibus agreſtibus, montanis & paſtorib. Sunt etiam iis, quæ ſupradicta ſunt, conſentanea, quæ memoriæ prodidit Diodorus Siculus. Philippus inquit, conuerſus ad emendandum militarem diſciplinam, curauit vt decentibus armis milites ſui inſtructi eſſent, vt meditationibus bellicis exercerentur. Excogitauit præterea ordinem illum Phalangis, quæ Macedonum peculiaris fuit; ſumpto exemplo heroum, qui clypeos clypeis coniungebant in bello Troiano de his iam factis veteranis, deque eorum fortitudine vbi Alexandrum vrbem Halicarnaſſum oppugnantem

Philippi prima curæ.

Philippus auctor Phalangis.

tem

tem deſcribit idem Diodorus, ita meminit.

VETERANI Macedones, qui per totum ætatis ſpatium, ſemper in rebus arduis, & periculoſis verſati erant, & ſub Philippo merentes frequenter victoriam conſecuti, ad ſummam fortitudinem ita prouecti fuerant, prudentia & rei militaris cognitione, longe omnibus præſtantes, tyronibus pugnam detrectantibus, amariſſimis verbis ignauia exprobrata; ipſi in vnum coacti conſertis ſimul clypeis, hoſtes, qui iam ſe viciſſe arbitrabantur, exceperunt, Ephialteq; & multis aliis interfectis reliquos in vrbem fugere compulerunt, &c. *Vnde Macedonib. tanta fortitudo.*

HORVM militum virtuti deuicti Orientis & tanti Imperij gloriam, Alexander acceptam retulit. Sed iam eoſdem (quos ſuprà dixi) obclamantes audire mihi videor. aliam fuiſſe illorũ, aliam noſtri temporis eſſe rationem: illa iamdiu obſoleuiſſe. puerile ac nugatorium eſſe, vetuſtate ſepulta, in lucem & vſum velle reuocare: debere nos noſtri ſæculi ſapientia contentos eſſe. Ego verò, etſi poſſum oſtendere, *Quorundã interpellationes.*

 quod

quod illis temporibus vtile & fructuoſum fuerit, non minus vtile & accōmodatum fore rebus noſtris, tamen non agam multis rationibus cum iis, qui rationi non facilè videntur daturi locum: ſed ratiocinatione omiſſa ducam eos in rem præſentem, & veluti digito fontem commonſtrabo. Rogabo itaque ex iſtis, qui cum ipſi nihil, quod opus ſit facto, in medium adferant, tamen ne nihil ſapere videantur. alienis conſiliis impensè detrectant. Num militem Turcicum in militibus numerari patiantur? Ac credo equidem. qua ſunt peruicacia, non facile aſſéſſuros: ſed tamen ſi dubitabo. ergo pro eis reſpondere non dubitabo. Eum qui tantum terroris toti terrarum orbi intulerit, quacunque ingreſſus ſit, tantam ſtragem fecerit, tantum trophæorum erexerit, iure militem cenſeri. rogabo deinceps, hic miles quomodo in militiam legatur? quomodo inſtituatur? Quod ſi ſe ſcire negabunt, dicam quæ ipſe præſens vidi, quæ meo periculo didici. Militem Turcicum, nihil aliud eſſe, quàm hominem ita natum ita lectum, ita formatum, & exercitatum,

Refutãtur.

Turca boni milites.

Probatur hoc.

vt paulò ante de Romanis dixi, & à nobis contendo fieri oportere. niſi quòd hic, aliquanto deteriore cõditione eſt. nam quod ad militem attinet, qui ituro in expeditionem Turcarum principi, vltro ſe offert ac nomen dat, quem *Alsangiam* vocant, ei apud Turcas exiguus honor eſt. Is miles habetur in pretio, qui perpetuo eius principis ſtipendio meret, quique certo iudicio ac ratione in eius principis legiones prætorianas relatus eſt. Cuius diligẽdi hæc ferè ratio eſt. Mittit quotannis Turcarum princeps certos homines in diuerſas prouincias, qui de pueris è Chriſtianis hominibus natis, tertium aut quartum quemq; legant. Horum puerorum gregibus Conſtantinopolim perductis, qui liberaliore ſunt aſpectu, aut ingenij maiorem indolem præſeferunt, ipſius Principis aut Baſſarum, aut aliorum Satraparũ domeſticis vſibus applicantur. Reliqui perducuntur in locum, in quem magna omnis generis hominum multitudo, præſertim ruſticanorum, confluxit. Hi de iſtis pueris, ab eo qui ei negocio præeſt, quos viſum eſt, poſcunt. Ille

Modus legẽdi Turcicos milites.

Coguntur ex Chriſtianorũ pueris.

Ille accepto nummo aureo, puerum petenti tradit, prius nomine eius, patria, & conditione pueri, item annis, ſignisque quibus per omnem ætatem dignoſci poſſit, iu publicas tabulas relatis. Sic illi liberum eſt, ſiue agreſtis ſiue vrbanus ſit, puerum trans mare in Aſiam vel quocunque terrarum velit, vbi domicilium habeat, abducere: vbi aſſiduè, labore atq; opere eũ vt mãcipium exerceat; Puero cibaria præbentur, panis & aqua, & interdum loco obſonij pultis aliquid, aut fructuum, aut herbarum, veſtitus ſuppeditatur, quo ſe aduerſus cæli iniuriam tueri vteunque poſſit. Ad hæc diſciplina & religione Mahumetana inſtituitur. Ita deliciarum neſcius, procul à propinquorũ blanditiis, in virum robuſtum, & cuiuis labori ferendo parem adoleſcit. Hic cum eſt opus, ab illo fiduciario hero repoſcitur, & ad rem militarem traducitur. atque ex hoc veluti ſeminario, diminutis Gianizarorum legionibus, ſupplementum ſubrogatur. Ad Gianizaros reſcriptus, primo meret menſtruo ſtipendio, paulo plus minus, vnius ducati

In Mahumetana diſciplina inſtituuntur.

Gianizari.

cati

cati cum dimidio. Id enim militi nouitio, & rudi ſatis eſſe cenſent. Sed tamen, ne quid victus neceſſitati deſit, cúm à decuria, in cuius contubernium adſcitus eſt, gratis cibum capit ea conditione, vt in culina reliquoque miniſterio ei decuriæ ſeruiat. Sed eum rurſus, qui eſt eius decuriæ armorum peritiſſimus, præceptis militaribus erudit quotidianaque exercitatione, arma ſcienter tractare docet. ita robur, laboris patientiam, & vſum armorum adeptus tyro. necdum tamen ſuis contubernalibus honore neque ſtipendio par, vnam in ſola virtute, ſe illis æquandi, ſpē habet: vtpote ſi militiæ quæ prima ſe obtulerit, tale ſpecimen ſui dederit, vt dignus iudicetur, qui tyrocinio exemptus, honoris gradu & ſtipendij magnitudine, reliquis Gianizaris par habeatur. Qua quidem ſpe plerique tyrones impulſi, multa præclarè audent, & fortitudine cum veteranis certant: itaque ampliore honeſtantur ſtipendio, quod ſingulis menſibus octo ducatorum in Gianizaro ſummum eſt. Quē tamen ſi virtus, ac merita, ad altiorem locū vocent, aut ordinibus inter ſuos

Iuuenes in culina miniſtrare coguntur

Stipēdia Gianizarorum

ducendis

ducendis præſicitur, aut equitib. prætorianis, quos *Spahias* vocant, adſcribitur. Qui ſuperſunt ex iis pueris, quos ſupra dixi, Conſtantinopoli variis operibus exercentur. Itaque ſæpè videas cc. aut ccc. purgare aream, amoliri rudera, ferre lapides aut tigna, aut alia onera, otium nulli permiſſum, nec cui victus gratis conſtat. Hi ſimiliter poſtquā adoleuerunt, aut in terreſtres aut in maritimas copias transferuntur Et qui in principis aulā ſeruitiumq; lecti ſunt, ferè euadunt in viros primarios maximiſq; muneribus, vt cuiuſq; aut ſors aut mores tulerunt, præponuntur. ex his ſupremi Gianizarorum duces, claſſium præfecti, Bellerbeghi atque ipſi deniq; Baſſæ Viſirij, diliguntur. his etiam in matrimonium ipſius Principis filiæ collocantur. Quibus me ſatis planum feciſſe arbitror, qui ſit ortus, dilectus, diſciplina, atque educatio, iſtius toto terrarum orbe tantoperè formidati militis Turcici. Neque tamen negauerim, patere item alios ad ordinem militarē aditus; ſed hæc ratio atque via, inter illos vſitatiſſima eſt. nam quandoq; etiā

Chriſtianorum pueri Cōſtantinopoli ſeruilia efficiunt.

mili-

militem legunt ex iis pueris, aut adoleſcentibus, quos excurſionibus, aut bello nobis indicto captos, intra clauſtra domoſque, quas *ſerraglia* vocant, multos annos incluſos habuerunt. In quib poſteaquam omnem memoriã, ſenſumque patriæ & rerum noſtrarũ, ac præſertim religionis depoſuiſſe, atque in ludis, cùm Arabicarum litterarum, tum armorum Turcicorum, ſub præceptoribus Eunuchis, ſatis magnos progreſſus feciſſe videtur, eos demum ſeptis illis emiſſos, cælo reſtituunt, & ad eã rei militaris munera traducunt, ad quæ maximè videntur idonei. Baſſarum quoq; atque aliorũ purpuratorum ſerui, bello vel alia ratione quæſiti, in numerum militum ſæpè reponuntur. Nec tamen ex his, quos dixi, quiſquam ſine certo diſcrimine, iudicioq; recipitur, ſed explorata prius vniuſcuiuſque corporis atque animi firmitate, vt tueri eum locũ poſſit cui ſit aſcriptus. In quo ſanè ſæpenumerò ſum admiratus vim diſciplinæ atque inſtitutionis Turcicæ, cùm viderem, homines apud nos contemptos, & abiectos paucis annis tantum profeciſſe apud

Captos multis annis Turca includunt.

Vis diſciplinæ Turcicæ.

apud iſtos, non modò vt gregarij militis nomen egregie ſuſtinerent, verùm etiam, omnium Turcarum iudicio, digni haberentur, quorum diſciplina alii militiæ rudimentis imbuerentur. Fiebat enim nonnunquam, vt cùm animi cauſſa de feneſtra in publicum proſpicerem, aſſidentes Turcæ quoſdam mihi commonſtarent, quos propter armorum vſum, tyronibus inſtituendis præfectos dicerent. Rogabam qua gente aut qua natione eſſent oriundi, nam qui inter eos armorum opinione tantoperè excellerent, neſcio quos Parthos, Bactrianos aut Maſſagetas cogitatione mihi fingebam. Sed audiebam, hunc eſſe Hungarum, illum Croatam, tertium Germanum. mirabar equidem. veruntamen hanc tantam præſtantiam. ex vſu armorum, quæ apud nos tractaſſent, quod nobili loco nati, quòd liberaliter inſtituti quòd militaſſent, proficiſci ſuſpicabar. Pergebam quærere, num ſcirent, quem illi apud nos locum tenuiſſent, quòd ve genus vitæ ſecuti fuiſſent, illi cùm aliquantiſper cogitaſſent, in memoriam venire ſibi aiebant:

Præfecti Tyronũ.

hunc

hunc ſolitum dicere ſe neſcio coqui fuiſſe puerum, alterum. ſe vitæ monaſticæ initiatũ: illum verò cauponi promendo vino locaſſe operas. eoſque belli, vel induciarum tempore, interceptos, atque in reliqua præda Conſtantinopolim perductos, in iſtius vel illius Baſſæ familiam perueniſſe. Hic ego etiam magis admirans, & quinam, inquam, fieri potuit, vt iſti euaderent in tantos bellatores; commemorabant dominos quib. illi obtigiſſent, domi habuiſſe viros inſignes magiſtros armorum, magno iudicio ſcientiaque rei bellicæ præditos, quib. (cum eos tũ ex corporis tum ex animi ſignis, dignos iudicaſſent quibus operam impenderent) in diſciplinam traditi eſſent: ſub quibus breui tempore tantum profeciſſent, vt omnes æquales ſuperarent, & non obſcuram futuræ virtutis ſpem de ſe darent. ſecuta deinde fuiſſe bella, in quib. nauata ſtrenuè opera eximiæ fortitudinis ab omnibus laudem, ac teſtimoniũ reportaſſent. hinc ad tantam auctoritatem perueniſſe. Quum hæc audirem, afficiebar non mediocri dolore, noſtros mores ab hac Turca-

Etiam ex humili loco oriundi. præficiuntur tyronibus.

rum conſuetudine tantum differre & hanc illis rationẽ inuidebam. habent omnino Turcæ, vt hominem nacti egregium, tanquam adepti rem pretioſam, vehementer gaudent, neque in eo excolendo quicquam laboris aut ſtudij prætermittant: præſertim ſi ad rem militarem idoneum eſſe cognouerint. Noſtra longa diuerſa eſt ratio. nam nos quidem ſi quem bonum canem, accipitrem, aut equum ſumus nacti, valde lætamur, neq; vlli rei parcimus, dum illum ad ſummam in ſuo genere perfectionem perducamus. In homine vero ſi quem præclara indole nanciſci contigerit, non perinde elaboramus; neq; eius inſtitutionem, ad nos magnoperè pertinere exiſtimamus. Ad nos quidẽ ex equo, cane, atq; accipitre bellè aſſuefactis, varias oblectationes, multiplicemque vſum capimus: ſed Turcæ ex homine bonis moribus informato tanto maiorem, quanto reliquis animantibus, natura hominis præſtantior atq; excellentior. Iam verò ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis conſtare arbitror, non nouum neq; inauditum eſſe, quod de milite

Hominẽ egregium Turcæ magni faciunt.

Chriſtiãi hac in re quam diſſimiles.

milite certo cum iudicio diligendo inſtituendoq; contendo; ſed cùm ab ipſis Romanis, tum à cæteris gentibus, quæ imperia tenuerunt, aut armorũ laude floruerunt, vſurpatum; neque rurſus adeo obſoletum, aut à noſtræ ætatis morib. tam remotum, vt ad vſum noſtrum reuocari non poſſit: quandoquidẽ experiamur quotidiè, quid exculta tali diſciplina Turcarum arma valeant, modò ne nos pigeat, rei adeò neceſſariæ ab illis partẽ mutuari; quando illos tam multa, quæ ex vſu ſuo eſſent, de nobis ſumere non piguerit. Quod ſi fecerimus, ſaxim profecto, vt breui cognoſcamus non minus ad ſalutem, nobis bonam diſciplinam valere, quàm hactenus ad noſtram perniciem valuiſſe ſenſerimus. Quæ quidem vna reſtat in hac periculoſiſſima tempeſtate veluti anchora ſacra, qua fluitantem Remp. noſtræ nauem retinere & ſeruare poſſimus. Vnaquæque res qua ratione paratur eadẽ ſtabilitur & cõſeruatur: vt regna atq; imperia virtute militari beneq; inſtituti exercitus virib. quæruntur, eadem etiam ratione conſeruantur. ſi tollas arma, remo-

Regna virtute militari ſtabiliuntur.

ueas

ueas militẽ. diſciplinam negligas: mox aut per ſe regnũ concidet, aut in prædam cedet finitimis. Ad regni maieſtatem conſeruandam, non tam diadema; aut ſceptrũ prodeſt, quàm ferrum. fruſtra illo caput ornes, hoc dexteram, niſi gladio accinctum ſit latus: niſi ferro muniatur, debile ac mancũ fuerit omne imperium. neque vlla vnquam diuturna poteſtas erit, quam arma nõ tutentur. Sed arma dico, non falſo nitore, ſpecieque fallentia, ſed vera, ſed ſolida, ſed omni vitio expurgata. Quicquid corruptum eſt, atque à ſua perfectione degenerauit; aut minimum adfert vtilitatis, aut non modò nihil prodeſt, verum etiam nocet. Quamdiu arma Romana, militari diſciplina viguerunt; extremæ tum quæque orbis terrarum oræ, eorum legionibus patuerunt: ſed poſtquam diſciplina corrumpi, virtuſq; militum, neglectis veteribus inſtitutis, remoliri cœpit, nõ modò maxima imperii pars amiſſa, ſed ne ipſius quidem vrbis Romæ mœnia ſuo præſidio, Quirites à cæde direptioneque incolumes præſtiterunt. Itaque tunc illa gentium omniũ caput ac princeps ciuitas cunctis

Arma qualia debeant eſſe.

Romana potentia cur imminuta.

ctis nationibus prædæ aut ludibrio fuit, non ſecus ſua ſpolia atque exuuias repetentibus, quam ab illo graculo Æſopico cæteræ aues ſuas plumas. Nobis verò eò minus tergiuerſandi occaſio datur, quo mortiferum vulnus nobis propinquius imminet? quo magiſ viſcera noſtra, hoſtium telis nuda patent: nec vlla nobis præter hanc vitam ad ſpem ſalutis, via proponitur, quam ſuperatis & perruptis quibuſcunque impedimentis, ſi quicquam nobis rerum noſtrarum carum eſt, ſine dubitatione perſequi debemus. Eſt vbi Reſpub. moderatori, propter rei nouitatem, propter præſentis ſeculi mores, propter ciuium captum & ingenium aliaſque item manifeſtas difficultates, ab eo quod erat rectiſſimum, nonnihil deflectere liceat. at in huiſmodi anguſtiis deprehenſis, vbi patriæ excidium ante oculos poſitum ſit, conſtanti animo eo præſidio, quod ſolum oſtenditur. ſalus ei⁹ fulcienda eſt iis populis, quib. adhuc longæ ſunt ſpes quòd ab hoc hoſte procul diſiuncti ſunt licet quibuſuis vel linteis (ſi velint) armis, corpus tegere, aduerſus tela quæ non- *Summa belli neceſſitas.*

dum adigi eò poſſunt. Nobis qui intra hoſtilis teli iactum verſamur, vel qui cum hoſte potius iam ad manus & gladios venimus, non niſi probatiſſimis, & firmiſſimis armis ſalutis noſtræ tutela committenda. Sed non deerunt: quibus hic noſtrarum virium apparatus, tenuior neq; ſatis idoneus videbitur, qui tantis Turcarum opibus atque potẽtiæ opponatur, quibus reſpondeo à me id agi, vt ſolida perennis exercitus fundamenta iaciantur: quibus ſemel conſtitutis, in reliquo ædificio cõſtruendo non multum fore negotij polliceor. his enim initiis poſitis, quicquid acceſſerit auxiliorum, mox iuſti exercitus corpus efficiet. Acceſſura autem impenſius auxilia, vbi iam nos nobis de non contemnendo præſidio proſpexiſſe, paratiſque in hoſtem copiis excubare, longè lateque fama diſſipauerit; clarius eſt, quã vt multis demonſtrare ſit opus; etenim natura pænè ipſa, nos iis conciliat, quos armis atque animis ad quemcunq; fortunæ impetum excipiendũ paratos videmus. contra verò ab eorũ bẽeuolentia nos reuocat, quos inermes imbelleſque cuicumq; obnoxios.

Exercitus fundamentis iactis, reliqua erunt facilia.

xios iniuriæ animaaduertimus. itaque præclare Xenophõ: vt reliqua omnia eos qui ſemper in promptu & expedita habeãt arã, hoc cõſequi dixit, vt amicos habeant multos, inimicos nullos: Siquidem ad eorum amicitiam, qui poſſint prodeſſe omnes libenter accedere, tanquam ad arcẽ, & certũ dubiis temporibus perfugium: quemadmodũ ex altera parte inimicum habere nemo velit, quẽ ita ſemper armis inſtructum norit, vt cùm velit, nocere poſſit. Qua ratione fit, vt dum ceſſamus ipſi, neque quicquam conamur, dum haſtias abiicere; ac de noſtra ſalute deſperare videmur, & ex alienæ tantũ opis ſpe pendemus; non modo viciniratis, ſed etiam ſanguinis neceſſitudine nobiſcum iunctinos contemnãt & deſerant: ad armatum verò & ſibi præfidentem hoſtem; etiam illi ſeſe aggregent, quos ſi nihil aliud; certè diuerſiſſima religionis ratio, retraxiſſe debebat. Tanta vis eſt expeditorum armorũ: Quod itaque felix & fauſtum ſit in Dei omnipotentis nomine, eamus ad ſaga, capeſſamus arma, quemadmodum decet, contra tantum hoſtem. ipſi primi ar-

Qui ſemper ſunt in armis nullos inimicos habent.

Peroratio.

Digitized by Google

mipotentis Mineruæ ſacris initiemur, eiuſque ſtudiis nos totos deuoueamus, primi manum adhibeamus ſtiuæ, & noſtro pro viribus fungamur officio. Deus mox conantibus aderit, neq; decrunt auxilia, vbi nos nobis non deeſſe cognitum fuerit. Nec quieſcamus donec, vt minimum (quod exempli cauſſa dictum velim) præter ordinaria præſidia ad XII, millia peditum (nam de equitatu dicemus alias) ex noſtris popularibus delecta, propè armata, exercitaq; habeamus. hic animus & & hoc inſtitutum noſtrum diuulgatū non tantum neceſſariorum noſtrorū, verū etiam alienorū inſperata, auxilia cùm res poſcet, nobis conciliabit & adiunget. Quod ſi quandoque nos omnia deſtituāt, his tamen copiis, & æſtatis tempore munitionibus incluſi, hoſtium impetum reprimere, hieme ita in eorum fines incurrere poterimus, vt laceſſiuiſſe illos pœniteat; atq; inducias quas vix nunc à ſe redimi patiūtur, cum petant vltrò, tū multo quam fert eorum conſuetudo, ſeruent diligētiùs. Nunc quicquid increpuerit, trepidare cogimur, & ſi præſidia noſtra laborēt,

XII. millia peditum in promptu habēda.

Fructus qui inde conſequeretur

aut

aut nec opinata aliqua vis ſubitam opem requirat, nihil habemus, quo noſtris ſubſidio ire, vel hoſtium impreſſionem morari ſaltem & retardare queamus. Sed hæc (dicendum eſt enim tanta de re ſæpius) ſtudium quoddam eximium & ſingulare deſiderant; neque verò alibi non modò cogitationum, ſed nec delectationum noſtrarum maiorem partem rectius collocauerimus, neque vlla ex re laudem iuſtius quæſiuerimus, quam ſi noſtras copias indies virtute & diſciplina magis magiſq; proficere & coaleſcere videamus. Placeant ſibi alij, exquiſitis hortorum amœnitatibus delectentur. ornamenta domus alij, ſigna, tabulas & plurimùm lautæ ſupellectilis oſtentent: Nobis hæc pacis decora, hæc belli præſidia faciant animos: his nos amicis, qui ad nos deuerterint, venditemus; his gloriemur. quid enim præclari hoſpitis oculis poſſit eſſe gratius, quàm videre tantum ſelectæ iuuentutis numerum, armis fulgentem, robore & velocitate præſtantem, ſclopeto, haſta, gladio, & quocumque teli genere, pulcherrimè

Summa inde delectatio.

decertantem, ad omnes præfectorum nutus, quacumque ſe circum agentem verſantemque: denique ſumma vultus atque animi alacritate hoſtem, & prælium depoſcentem? Huiuſmodi iuuentutem, imperii ſpē ac fundamentum videlicet Gianizaros, non immerito Turcarum Princeps, *filios ſuos* vocat. Memorant Philoſopæmenem, quem Græcorum Imperatorum vltimū dixerunt, cum videret antiquam Græcorū rei bellicæ laudem per ignauiam, & diſciplinæ militaris neglectum ſeneſcentem, breuiq; intermorituram; atque ei rei, vt patriæ amans ciuis ſubuētum cuperet; haud paruum nobiliſs. iuuentutis comitatum ſibi aſciuiſſe, quam belli artibus inſtitueret. Quumque aliquando cum hoc iuuenum globo, militari veſtitu decenter ornato in quoddam Græciæ theatrum, multitudine hominum refertum, introiiſſet; magnum illi ab vniuerſo illo populo plauſum datum, ſummiſque exceptū laudibus. Cuius quidem plauſus is ſenſus fuit quod ille populus intelligebat, quid ei ciui deberetur, qui patriæ gloriam quantū in ſe eſſet, ab interitu

Gianizaros Turca filios ſuos vocat.

Philoſopæmenis factum.

reuo-

reuocaret, & iuuentutem ad militare decus, virtuteq; capeſſendã, excitaret. Nos quoque quis dubitet, quin Diis hominibuſque approbantibus, ſummo totius populi Chriſtiani applauſu, cõmunis ſalutis cauſam ſimus ſuſcepturi, labentemque rei militaris laudem, in priſtinam dignitatem vindicaturi. Sed non ero longior, & finem faciam, ſi prius eò paucis me retulero, vnde hæc defluxit oratio: ſi monuero & inclamauero, ſi obteſtatus fuero, vt in tanto periculo, quanto poſt orbem terrarum conditum, nulla unquam gens verſata eſt, ab eo, cui indormiuiſſe videmur veterno, aliquando excitemur, Reiq; pub. ad exitium ruenti ſuccurramus: has ſedes, hoc nomen, hæc decora, tanta cum laude à maioribus noſtris parta & nobis tradita, conſeruata velimus. Conſeruandi autem vnicam eſſe rationem, ſi nos aduerſus vim ad vim & arma conuertamus; arma verò, nõ fortuita neque tumultuaria, nec procul quæſita, ſed noſtra, ſed expedita, ſed magno iudicio magnaque ratione delecta, inſtituta & exculta. Exemplo eorum qui loco parum munito formi-

Magnitudo pericu li.

doloſa premuntur obſidione, qui cum iam iamque in hoſtis poteſtatem venturos ſe videant, omniaque extremæ crudelitatis exempla ab inſolenti victore timeant, ad eum repellendum, nihil non perpetiuntur & faciunt, neq; vlli rei parcunt, modo ſummæ rerum & publicæ ſaluti conſulant. Quod ſi ſecus ſtatuerimus, nobiſq; & reipub. per ignauiam aut mentis errorem, defuerimus; reſtabit aliud nihil quam vt migremus in alias terras, quod multæ ſæpè fecerunt gentes, vicinorum iniuria coactæ auitiſque poſſeſſionib. hoſti pro victoriæ cumulo relictis, eius immanitatem fuga declinemus, aut certè moriamur aut turpiſſimè ſeruiamus. Nos verò migremus citius (ſi adeo in nobis omnis obſoleuit virtus) bonaque noſtra, agros, tecta, lares hoſtis ante poſſideat, quàm corpora, quàm ſanguinem noſtrum hauriat; quàm liberorum, & coniugum pudori fœdiſſimè illudat, & (vt vno verbo dicam) potius quam eam rerum omnium indignitatem videamus, quam tot Aſiæ, Africæ; atque Europæ populi: ab Orientis regionibus ad noſtros

Quæ Siciis maneant.

noſtros vſque fines, maiore terrarum, quam temporum interuallo, ſubiecrunt. Cum iiſdem nos quibus illi veſtigiis, ad exitium præcipitemus, ſitque idem rerum noſtrarum, qui fuit illorum, antequam perirent, ſtatus, idem in cauſſa pari nos exitus manet, ſed cur migremus? imo militemus, & quæ nobis ſalutis ſubſidia largiſſima manu Deus benignè ſuppeditat, alacres & grati ſuſcipiamus. Nos ad arma in quibus poſt Deum ſpes vna ſalutis ſupereſt, ingentibus animis atque ita cõuertamus, vt noſtro nomine & magnitudine periculi, & exitio quod uobis impendet, dignum eſt.

RELATIO SIVE SERMO LEGATI PACIFICI, EBRAIMI STROTSCHENII, NATI POLONI, A SOlymanno Turcarum Imperatore, ex Conſtantinopoli ad Chriſtianorum Cæſarem Ferdinandum eius nominis primum deſtinati, apud Francofurtum Mœni coram Statibus Imperij ibidem præſentibus lingua Sclauonica recitatus Anno MDLXII. die 27. Nou.

Potentiſſime atq; Sereniſſime, Chriſtianorum Electe Cæſ. Ferdin, Inuictiſſimus, ter maximus ac potentiſſimus Turcarum Imperator princeps meus clementiſſimus, ad Tuam Maieſtatem me terra marique profectum cum

certis

teris ac ſpecialibus mandatis inſtructum fide dignum Legatum miſit ac direxit; tum vt ſalutem & felicem adminiſtrationem, longamque & firmam corporis ſanitatem Tuæ Maieſt. ſuo nomine dicerem, tum verò vt ſimul ipſius Maieſt. propenſum animum, ſtudium, beneuolentiam ac verum amorem erga Tuam Maieſt. conceptum modis omnibus teſtarer, declararem, denunciaremque. Quæ ipſius Maieſtas firmiter ſperat ac planè confidit, hanc initam gratiam & amicitiam etiam per prioris legationis occaſionem auctam & roboratam eſſe; idque eo magis quod ipſius Maieſtas ante hæc quoque ſatis euidentia & indubitata confirmatæ ac duraturæ amicitiæ amoriſque argumēta ergaTuā Maieſt. dederit: id quod vtrinq; Deus fortunare dignetur Hæc præfatus paululum ſilens reſpirauit. *Quo verò* (mox inquit *Tua Maieſtas prædicti amoris conciliationis ac gratiæ mutuæ indicia manifeſtius in principe meo potentiſſimo deprehendere, cognoſcere ac intelligere queat, ipſius Maieſtas à modo omnes Chriſtianos captiuos libertate donatos, ad*

Tuam Maieſt. & quocunq; vellent, redire permiſit, quos tamen alias ipſius Maieſtas é captiuitate illa non auro argentoq;, non quantiſcunq; alicuius vel principis etiam interceſſione ſeu precibus redimi ac dimitti paſſa fuiſſet. Fecit itaq; id ſua Maieſt: nulla aliam ob cauſſam, quam vt firmam ac minimè fictam ſuā amicitiam, amoremq; erga Tuā Maieſt. redderet omnibus perſpicuam, planeque confirmaret: fretus omnino ea ſpe tuam Maieſtatem viciſſim omnes Turcas, quos hinc inde captiuos habet ac detinet, liberé & in ſua religione permanentes dimiſſurā & poſt liminio praſtiturā eſſe. Id vt fiat, ſua Maieſtas per me vnice atq; amanter petit, optat quoq; Tuæ Maieſtati perpetuam valetudinem, quietam ſenectam, proſperitatem ac pacificam regnorum tuorum gubernationem: cupitq; ex animo, vt felix illa pacifica adminiſtratio vſq; ad poſteros Tuæ Maieſt. fauſta ſucceſſione conſeruetur. Promittit etiam ſe omnibus modis operam daturum & effecturum eſſe, ne hoc amicitiæ cum Tua Maieſt. contracta fœdus, & induciarum confirmatarum ius, á quoquā ſuorum ſubditorum vel in minimo lædatur.

rumpa.

rumpatur aut debilitetur. Tua Maieſt. ego præſentaui, Tua Maieſt. non grauetur ſigillatim reſpondere. Quod ſi à Tua Maieſt præſtitum fuerit, experietur modis omnibus Tuam Maieſt amicabile atque pulcherrimum mutui amoris certamen cum Principe meo Turcarum Imperatore potentiſsimo, & æquitatis obſeruantiſsimo iniiſſe; in quo ipſe ſe nunquam à Tua Maieſt. vinci ac ſuperari quonis modo patietur, ſed potius ſummo conatu enitetur, vt hæc inter vtrumque iam ſenio confectum inita amicitia ac concordia in diem magis magiſq; creſcat, nouiſq; indiciis & argumentis prouocetur ſemper atque ſtabiliatur,

Hæc cum ille diſſeruiſſet, tum Cæſ. Maieſt interrogat, qui nam in iſto principum procerumq; præſenti cõſeſſu ſit Maximilianus, ſuæ Maieſt. dilectus filius, & imperij legitimus hæres. Mox ergo Cæſar digito mõſtrauit illum eſſe, qui à ſiniſtris ſibi aſsideret. Tum legatus vultu ad Regem conuerſo, ſe coram ipſo Parthico ſeu Turcico more inclinauit dextram ad pectus admouens, cæpit Regia ſuæ Maieſt. multam vitæ longeua felicitatem, fauſtam in adminiſtrando Romanũ Imperi-

um ſucceſſionem, rerum & actionum ſuarum proſperitatem, omnemque ſalutem imprecari: addiditque, ſe minime dubitare, quin ipſe Rex cum de tã præſtãti ac laudato genitore ſit natus, non quidem ipſo patre inferior, aut inæqualis, ſed potius vel iuxta nominis ſui proprii paronomaſiam, qua Maximilianus ſiue Maior vocatur, lõge maior, præclarior ac præſtantior futurus ſit.

Ad extremum igitur Legatus rurſus ad Cæſarem conuerſus, ea quæ ſecum attulerat munera, nempe duos precioſiſſimos ex natiuo chryſtallo & gemmis lõge nobiliſſimis elaboratos crateras ſeu pocula, & caballum Turcicum generoſiſſimum, aureis plane phaleris, gemmis, cateniſque expuriſſimo auro ornatum. tum quatuor camelos ex tota Vrbe Conſtantinopoli exquiſitiſſimos Cæſareæ ſuæ Maieſt præſentare, ac ſummis laudibus efferre capit: faſſus interim & excuſans, quod & equus ille, & cameli iam ob longinquam terra marique profectionem, quam inde á quatuor menſium ſpatio feciſſent, macie & defati-

fatigatione confecti & attenuati eſſe conſpicerentur.

EXEMPLAR SIVE COPIA LITTERARVM CREDITORIARVM EIDEM Legato in cauſſa induciarum octennalium ad Romanum Imperium à Turcarum Imperatore datarum.

EGO Dominus omnium Dominantium, Regnator Orientis & Occidentis. qui potens ſum facere & non facere quæcunque libet. Dominus totius Græciæ, Perſiæ, & Arabiæ, Dominator omnium eorum quæcunque Regi & Domino ſubiici poſſunt, Magnus Heros horũ temporũ & fortis gigas latiſſimi huius orbis vniuerſi, maris albi atrique, & ſanctæ ciuitatis Mecha ſplẽdore Dei relucẽtis, & ciuitatis Modinæ, ſãctæq; & caſtæ vrbis Ieruſalẽ Dñius terræ Ioniæ ci-

nua-

nitatumq; Athenarum, Senanum. ſacri templi Dei Zabilon & Baſſio, Rethſam & Mazodin: ſedes ac ſolium magni Regis Neshin Rettam & Dominus inſulæ Algieræ, & princeps regnorum Tartariæ, Meſopotamiæ & Medorum, Georgianonorum, & vniuerſiæ Græciæ, Moreæ & Anatoliæ, Aſiæ, Armeniæ, Walachiæ, Moldato, & totius Hungariæ, aliorumq; quamplurium Regnorum ac Dominiorum: quorum ego ſum Imperator; ter magnus ille Cæſar Soldanus Solimannus, filius magni Imperatoris Soldani Selim, qui à Deo habeo poteſtatem ad regendum in freno omnes populos, & potentiam ad aperiendum omnium ciuitatum ac fortalitiorum portas & clauſtra, in manu mea potenti traditi ſunt omnes fines terræ, nullis exceptis; ego Dominus Orientis à terra Tſcin vſq; ad fines Africæ, quem Deus fortem in acie gladii bellatorem conſtituit: inter cuius potentiſſima Regna pro minimo reputatur caſtrum inexpugnabile Cæſarea, & pro viliſſmo reputatur inter hæreditarias meas ditiones Imperium ſeu Dominium Alexandri Magni: mecum eſt fortitudo totius mundi & virtus firmamenti. Quandoquidē

Rex

Rex Ferdinande, qui es potẽs totius Chriſtianitatis Dominus, & vas electum potentis fidei Chriſtianæ, creatus & electus Imperator Romanorum populorum, & Bohemiæ, Wandalorum, Crabatiæ & multarum aliarum ditionum Rex & Dominator, &c. ſuperiori tẽpore ad aulam meam confugientium, & thronus gratia omnium principum horum temporum eam petentium miſiſti & ablegaſti quendam ſelectum conſiliarium & Legatum tuum AVGERIVM à BVSBECK *vna cum litteris confœderationis, ad renouandam nobiſcum pacem & contrahendam amicitiam ac notitiam faciendam: quæ litteræ datæ erant Anno à Propheta IESV (ſuper quem & ſuper noſtrũ prophetam Mahomet ſit ſplendor & pax Dei) Milleſimo quingenteſimo, ſexageſimo ſecundo, die autem primo menſis iunij, petens à nobis vt conceſſis tibi per octennium induciis tuas ciuitates, caſtra, regiones & populos poſt hac nullis armis infeſtemus, ſed in pace ſecura ac tranquillitate viuere ſinámus. &c. Ad quam tuam petitionem reſpondemus, poſthac per integrum octennium inter nos & ab vtraq; parte futuram & continuandam*

eſſe

eſſe nouam, veram & firmam concordiã & amicitiam. Cuius concordiæ, pacis, ac confœderationis hæ conditiones ſunto: primo vt Tua dilectio quotannis ad aulam noſtram pro arra induciarum 30000. Hungaricos Ducatos mittere teneatur, vnà cum illo reſiduo, quod nobis per proximè præter lapſum biennium à te debetur. Pro eo promittimus nos poſt hac cum Regis Ioannis filio, quãtum ad eius hereditarias nationes attinet, ſiue hæ in citeriori Hungaria, ſiue in vlteriore parte Theiſſæ ſita ſint (quæ tamen omnes, de iure belli ad nos ſpectãt) durantib. his induciis octennalib. nullas vel inimicitiæ vel amicitiæ partes ſuſcipere velle. Idẽ quoq; Regis Ioannis filius ſub hoc octennalis pacis tẽpore in modo prædicto obediẽtiã nobis præſtare tenebitur, ita vt poſt hac nullas inimicitias nec bella contra vos exercere; nec ſubditos veſtros, vel ferro, vel igne infeſtare; nec ciuitates, caſtra aut villas occupare; nec pecora, armenta, bona, pecunias aut decimas violenter auferre, vel exigere à colonis & ſubditis veſtris ei liceat. Nos quoque ſimiliter nullum ius habebimus,

mus, nec occaſionem quæremus populos veſtros profligandi, igne deuaſtandi, aut captiuos abducendi, ſed potius in hoc octo annorum ſpacio vobiſcum pacem & concordiam ſancte ſeruabimus. Hiſce quoque conditionibus pacis ſubiecti erunt, cum omnibus bonis ac dominiis ſuis Balaſchi Michael, & Nicola Bathori, ac horum ſimiles plerique; eruntque vobis ac filio Regis Ioannis ſubditi. Porro ſi forte quidam è veſtris ac filij Regis Ioannis ſubditis populis iam antea, tempore belli alius alium bonis, fundis, ac dominiis ſuis expulerit, vnde lites ac noua diſsidia ámodo oriri queant, volumus & ſtatuimus illa negocia, cauſſas, ac iura differri debere, donec hoc difinitum induciarum tempus ſit reuolutum. Præter ea ſi forte in poſterum ob iuriſdictionem noua diſsidia inter vtrumque noſtrum oriantur, ita vt nullo modo conciliari ac componi poſſe videantur, volumus vt veſtri interim veſtri, noſtri autem noſtri maneant: ſecluſa omni contentione & inimicitia. Villaquoque nonnulla ad Danubium & Tattam hinc inde ſita eo

iure,

iure, quo ante, frui permittantur: ita vt milites qui ſunt adhuc in præſidio Caſtelli Tattæ nullum ius habeant villas iſtas iuxta Danubiū ſitas infeſtādi aut vexādi. Præterea ſi ab hoc pacis ſpacio quidā ex veſtris nobilibus aut dominis quoſdā noſtros nobiles ex fuga, vel qualicunque modo captiuos penes ſe habuerint, eos dimittere & liberè ſine damno & præda exactionis ad ſuos remittere debent; quo inita inter nos concordia & pax firmius ſeruetur, & ſecurius viuatur. Hæc omnia & ſingula volumus & ſanctè promittimus à nobis ſine omni fraude ac dolo ab hinc vſq; ad octennii prædicti finem ſeruari ac teneri debere: ad hoc enim has induciarum ac confœderationis litteras ex aula Magnificentiæ noſtræ publicari fecimus, ac inſuper non ſolum curauimus, vt earum litterarum forma cum edicto noſtro vniuerſis ac ſingulis noſtri Cæſareatus ſummis exercituum terra marique Ducibus, præfectis, capitaneis, centurionibus ac omnibus ſtipendiariis militibus ac ſatrapis promulgaretur, ſed etiam vt firmiter ac ſanctè ſeruaretur ſeuere mandauimus. Volumus quoque hæc pacis & induciarū conditio

com-

comprehẽdat & concernat duos noſtros ſummos præfectos ſiue Waeiuodas, Walachiæ & Moltaniæ, ita vt nullus veſtrorum Hungarorum, Crabatorum, Sclauoniorum aut alij quarumcunq; regionũ, marium, inſularumque veſtrarum populi à noſtris vllo pacto moleſtentur aut grauentur. Quod ſi forte quidam ex veſtra parte caſtellis ſuis impetum in noſtros fecerint, & bona illorum vi rapuerint. hi ad reſtituendum noſtris ſua bona omnino tenebuntur. Quod ſi quidam à nobis transfugerint, & ſecum aut bona dominorum, quibus ſeruierunt, abſtulerint, vel ſi idem à veſtris ad nos profugientibus commiſſum erit, tunc ab vtraque parte, illa bona poſt liminij iure repeti ac reſtitui, transfugæ autem in exemplum aliorum puniri ac plecti debent, transfugarum enim bona de iure ad dominos ipſorum referuntur. Præterea licitum erit veſtris centurionibus, ac capitaneis, vt caſtella, vrbes & villas in finib. Hungariæ communiant & ædificent, & illuc commeatum, victualia, arma & id genus importent: Sed ne vltra fines ſuos aliquid horum exerceant. Durantibus quoque his inducijs nullus veſtrorum

ſtrorum ſubditorum, vel in Hungaria vel aliis quibuſcunque ditionibus veſtris captiuari aut abduci debet, quod tamen ſi caſu fortè contingeret, tum illa mancipia ſecurè & ſine mora ad ſuos redire ſinentur. Præterea quicunque ex parte Chriſtianorum in noſtris regionibus & in magnifica noſtra aulæ aliquid negotii expediendum habuerint, quales ſunt legati, miniſtri, officiarij, & id genus: his omnib. nō ſolum concedimus & permittimus, vt ambulent accedant, & recedāt à noſtris ditionib. & aula, ſed etiam eos reuerentia ac beneuolētia à noſtris proſequendos & lingua noſtræ interpretatione iuuādos eſſe volumus & iuſſimus. Quod ſi propter confinia agrorum, aut terminos, vel ob id genus cauſſas alias diſſidia & inimicitiæ inter ſubditos vtriuſque partis natæ fuerint, iſtæ lites à diſcretis ac æquis viris ab vtraq; parte adhibitis iudicari ac diſcerni. auctores verò talium diſſidiorum tanquam ſuſpecti ac fœdifragi puniri debent.

Inhibemus quoque certamina illa hoſtilia, ſeu duella, quæ in finibus ab vtriſque aliquando committi ſolent. Cupimus autem vt paſſim in veſtris

regio-

Digitized by Google

regionibus hac pacis ac concordiæ formæ
eiuſque ſinguli articuli publicè legã-
tur, & affigantur & vt cum obedientia
& reuerentia ſeruentur ac teneantur,
eis mandari curetur. Id quod nos
vicisſim fideliter ac certò facturos iam
ante} promiſimus: & Legatus veſter,
quem ſuperiorib. menſibus ad nos able-
gaſtis, hoc ipſum á nobis veſtro nomi-
ne petit & rogauit, ſimulque nos pre-
cibus interpoſitis commonuit vt eam pa-
cem ac confœderationẽ per iuramentũ
Cæſareum & per has creditorias litte-
ras (tanquã ipſi præſentes vobis loque-
remur) ratam ac firmam fore conteſta-
remur. Quapropter ei has pacis litteras
ad vos dedimus, vt & veſtri ſubditi, do-
mini ac milites iſta omnia ſeruare tene-
antur. Quam diu ergo nihil eorum à vo-
bis, quod fœderi huic ſit contrarium ſuſ-
cipietur: tam diu vicisſim à me omnes hi
pacis articuli acceptabũtur ac aſſecura-
buntur. In quorum omnium teſtimoniũ
& robur iuro ego hoc iuſiurandum per
verum & viuum Creatorem cœli &
terræ, per vera ſigna magni & vene-
randi noſtri Propheta, per Cæſaream me-
am potentiam perque veram meam

fidem.

fidem: quod prædictis articulis, conditionib. ac promiſſis initi inter nos octennalis fœderis ac pacis, nil contrarium, nil alienum, nec inconueniens agi, tentari aut præſumi debeat. ab Vllis noſtrarum partium Capitaneis, Ducibus: Archiſtrategis, præfectis Weiuodis. &c. mandantes inſuper omnibus noſtri potentiſſimi Imperij iuratis præfectis Vualachiæ & Moltauiæ, ipſique Regi Stephano, ac cæteris qui in finib. Veſtris regna noſtra gubernant, Vt & ipſi omnes ac ſinguli nō minus, quàm nos has pacis conditiones erga Veſtros populos Vrbes, caſtella, Villas, & alia ad Vos pertinentia ſanctè, iuſte ac fideliter ſeruent, accepteni & reuereātur: nec Vllis Veſtris ſubditis, etiam in minimo damnum, exitium, ignominiam, aut iniuriam inferant. Breuiter huic præpotenti ac magnæ amicitiæ atque amori conciliato, quantum noſtras partes concernit, ſummum honorem, reuerentiam & autoritatem tribuemus, ita Vt nec quot in minimis haberi poſſit, in nobis deſideretur. Cæterum Chriſtianos quoſdam captiuos, quos per Legatum Veſtrum dimitti petiiſtis, ſine omni exactione auri Vel argenti libere ad Vos redire

dire permiſimus ex qua tamen captiuitate non quidem redimi vnquam potuiſſent, niſi in gratiam amicitiæ ac concordia noſtra eam libertatem illis donaſſemus: maximè tamẽ propterea, vt & vos viciſſim Turcas noſtros, quos captiuos, detinetis dimittatis: id quod omnino, Vos facturos ſperamus. Data ac ſcripta ſunt hæ confœderationis ac pacis litteræ in Cæſareo noſtro palatio & ſolio potentiſſimæ vrbis Conſtantinopolitanæ, anno magni & venerandi noſtri Prophetæ DCCCCLXVIIII. *die verò primo Septembris.*

Porro notandum, quod Legatus Turcarum in comitatu ſecum habuerit viginti tres perſonas quarum pars maior fuerunt præfecti & nobiles è Buda Vngariæ, equos verò XXIX. & Camelos VI.

NOMINA ET COGNOMINA TVM TVRCICI LEGATI, TVM EORVM QVI CONSTANtinopoli & Buda ipſum deducentes, vna cum eo Francofurtum ingreſſi ſunt:

Ebrahimus Stretius, ortu Polonus, Solymanni Cæſaris Legatus, XXIII. miniſtros adduxit, habens ſecum XXIX Equos & Camelos VI.

Waſcha Budenſis Aulæ præfectus, miniſtros VII. equos X.

Raſſius Muſtaffa Quinqueccleſienſis, miniſtros III. equos IIII.

Iſtraphius Zauſchus, miniſtros II.

Perchaimus Zauſchus, miniſtros II.

Bermanus Byli Waſcha Budonenſis, miniſtros II.

Durachius Bulius Waſcha Budonenſis miniſtros II.

Dellius Conſtraffius Budonenſis miniſtros II. equos III.

Hoſſenius Bulius Waſcha Budonenſis miniſtros II. equos III.

Durateſon Budonenſis, miniſt. I. equos II.
Dalli Achmallius, miniſtr. I. equos III.
Odouerdas, miniſtr. I. equos II.
Kadalius. equos II.
Ballius Sachemilus equos II.
Muſtaffius miniſtr. I.
Huſſamius.

MEMORABILIVM RERVM.

INDEX.

A.

Abſtinentia Turcarum: 75 *à vino religioſiſſimè abſtinent dum ieiunant.* 300
Achmat Baſſa Ruſtani ſucceſſor. 66 *è medio tollitur.* 159 *Eius in morte obeunda conſtantia.* 160
Acclamationes Romanæ à Turcis quoq; vſurpantur. 52
Aedium cultum Turcæ negligunt. 77
Aegyptus commodum Baiazeti perfugium. 276
Aggeris antiqui nota ad Selimbriam. 54

INDEX.

Albertus de Vbius Suleimanno dona Cæſaris affert. 306
Amaſia Cappadociæ Vrbs. 109. *ædes illius ex argillâ* 111. *Eadem Strabonis patria.* *ibid.*
Anates cornicines 93.
Ancyra Galatiæ Vrbs. 94
Anguib. Busbequij ædes infeſta. 175. *Eorum concertatio cum muſtelis ibid. bufones inſectantur.* 176.
Annona vilitas apud Bulgaros. 47.
Antonius Wrantius Dalmata Agrienſis Epiſcop: Busbequij collega. 18.
Aquâ gelidâ eſca viam Turcæ aperiunt. 299.
Aqua melle & ſaccharo mixta quibus potanda præbeatur. 104.
Aquilis minoribus Suleimannus aucupiá exercet. 167
Arabica potio. 105. *Arabum lepida mendicandi ratio.* 185.
Arma militaria qualia eſſe debeant. 514
Arma poſſe tractare ars non leuis eſt 494.
Artes tyronum militarium quæ requirantur. 495. *quibus artibus hoſti occurrendum.* 468.
Aſiaticis Turcæ exoſi 224. *porcos etiam* ma-

maximè deteſtantur. 178. *Quare Vrnus cum tota domo perierit.* 124.
Anceps Venetus malè à Turcis accipitur. 205.
Aniculas Turcæ caueis non includunt. 207.
Auguriis Turcæ impensè deditì. 100.
Auguſti tabula. 99.
Aulica vita parum iucũda 434 *poſthabenda muſis.* 435.
Auxilia Chriſtianis in Turcam vnde ſuppetant. 462. & 466.

B.

Bacchanalia Turcarum 297 *de Bacchanalibus Chriſtianorum Turcæ opinio. ibid.*
Baiazetes Suleimanni filius chariſſimus matri 145. *Eius molitiones* 146 *pro eo mater ad patrem ſupplicat* 154 *ad patrem proficiſcitur* 155 *voce matris animatur.* 156. *Ei pater reconciliatur.* 158.
Noua de ipſo narratio 155. *Conſtantinopolim neglectâ præfecturâ petit.* 259. *patrem obteſtatur.* 260. *Ipſius doli.* 261 *pater ipſius verbis terretur* 273.

Digitized by Google

à mercatorib. æs mutuatur. 277 Multi Variis de cauſſis ad ipſum cōfluunt. 278. Gratioſus Vulgo habetur. 279 ad fratrē cum exercitu contendit 280 cū ipſo prælium committit. 282 Cedit in acie cum ſuis non tanquā Victus ibid. Magna illius poſt præliū exiſtimatio. 283 recipit ſe Amaſiā ad præfecturā 306 patris animum explorat. 307 Iter in Perſiam aggreditur. 311 in itinere celeritas 314 Militū animos ſpe lucri ſollicitat. 317. In Perſiā pertingit ibid. Amicè à Perſa excipitur. 319 Quinam ipſi interitū adſciuerint 320. Eius exercitus dimiditur. 3[illegible] Ipſe cum liberis in Vincula compingitur. ibid.

Baiazetis res dubia. 323 Agitur cū Perſa à Turcis de Baiazete tollendo. 405. & 408 productus è carcere Vix agnoſcitur 409. ab Haſſā Baſſa ſtrangulatur. 409 Vltimū eius poſtulatū non cōceditur ibid Qua ratione eius filiolus Pruſiade occiſus fuerit. 410

Bailus Venetorum Iudex Conſtant. 266 is aucupem Venetū è Turcarū manib. eximit ibid fruſtra pro quibuſdā captiuis Venetis exorat. 372

Balduinus Flāder à Bulgaris interfectus

eſt. 59

Balſamũ duplex.420 ab Hally Baſſa optime nota donatur Busbequio.419.id nõ reſpondet Plinij notis. 456
Baſſæ Viſirij quinã. 16 Budenſis Baſſæ morb. 25 eius dilemma.32. Baſſæ Conſtantinop. Veneto legato valde indignantur.252.
Baſſa Erzerumenſis à Baiazete circumuenitur. 314
Barbaries Turcica indigna tã fertilis regionis. 82
Belgradũ 34 Eius incolæ quã varij.35 Illius oppugnatio irrita 36. Expugnati o Belgrado cauſa malorũ omniũ in Hũgaria ibid. antiqui nũmi inibi reperti 35
Bellum non temerè expetendum. 164
Belli in Turcas ſufficiens Chriſtianis apparatus. 466
Bellum producere periculoſum. 481
Bello contra Turcas magno opus eſt animo. 482
Bombardarum fragore Colchorum exercitus in fugam compellitur. 232
Budæ ſitus.29 fons ibidem mirabilis. 31
Budæ quomodo à legatione redux Busbequius exceptus fuerit. 429 & 430
Bulgarorum nobilitas grauiter oppreſſa. 49. Vnde orti.ibid. Fæminarum habitus apud Bulgaros. 47

INDEX.

Busbequius ad legationem Turcicam euocatur. 14.

Busbequium patria Gislenij ibid: in locum Ioan. Malnezij ſufficitur. 19. *Viennā diſcedit.* 28. *Ipſum.* CL. *equites Turcici excipiunt.* 22. *Eius hoſpitium apud Budenſes.* 24. *ibidē ad Baſſam admittitur.* 31. *Venit Belgradum* 33. *Sophiam Bulgarorū metropolim peruenit.* 47. *Conſtantinopoli in Aſiā tranſit.* 86. *Ad imperatorem Turcicum admittitur.* 112. *Veſtibus palmatis donatur.* 120. *Amaſia redit Conſtātinopolim.* 124. *Strigonij Turcica febri liberatur.* 136.

Busbequii altera Conſtantinopolim profectio 140. *Aduerſa voluntate à Turcis excipitur.* 142. *Aſperius iuſto ab ipſis habetur:* 143 *Cur abeuntibus collegis ipſe Conſtantinopoli permanſerit* 162. *Adrianopolim euocatur.* 168 *Alias ædes Baſſarum permiſſu conducit.* 172. *Aedium ſitus quas inhabitauit Busbequius* 173. *Beſtiis peregrinis ſeſe recreat.* 177. *Equi ipſius quinam & quales?* 191. *Litteræ ad ipſum miſſæ intercipiuntur* 213. *Eas Secretarij Veneti nolunt legere* 214. *Querela eius* con-

Digitized by Google

contra Ebrahimũ 215. Summo gaudio Busbequius ab imperat. Ferdin: accipitur 433. Ruſtani opinio de Busbequio 216. Eius familiare cum eo colloquium. ibid. Se lepide de Chiauſſo ſuo vindicat 249. Duæ ipſius pugnæ cum Chiauſſo & quadam hoſpita 285. Vi ſibi fores aperiri permittit. 286. A conducta domo excluditur. 287. conductæ domus hoſpitam placat 291. Trans mare vocatur in Suleimanni caſtra. 293. Suum interpretem Turcarum manibus eripit 304. Signum primarium redimit Hiſpanorum. 335. Liberalitas ipſius in captiuos Hiſpanos. 339 Alias ædes ob peſtis luem fruſtra petit. 348. Migrationem impetrat ab Hally Baſſa 349. In vrbem ab Inſulis, in quas migrauerat, redit. 360. Expenſæ quas quoque anno fecit. 364. Dextre excuſat irruptionem Chriſtianorum in Moldauiam. 369 Eius famuli duo magnum ſubeunt diſcrimen 389. fuſtuarium patiuntur & falſo a Turcis accuſantur 390. Liberi dimittuntur 393 Ebrahimus Busbequio inprimis ſtudet 399. Cum ſuo Chiauſſo diſputat 411 de negoti pacifica-

ſicationis non parũ angitur 414 Hally de pace conſilium 415. Legationẽ ſuã finit & Suleimanno valedicit. 420

C.

Cœnobiarchæ Græci fictum miraculum. 388
Cæremonias Chriſtianorum Turcæ non omnino contemnunt. 244
Cæſaris dignitas quibus periculis expoſita ſit. 439
Camelopardalis quale animal. 80
Cameli Turcis magno ſunt emolumento. 197
Centum cameli vna præſtantiore equa permutantur. 197
Camelorum multitudo in expeditionibus ibid.
Canes Turcis exoſi. 204
Capræ equarum lana vndulatæ veſtes contexuntur. 91
Captiui primarij ex Hiſpanis 338
Captiuorum nullã fere habent rationẽ Turcæ. ibid.
Captiui comites Busbequij Venetias ire ſtatuunt. 421
Carauaſſarai publica Turcarum diuerſoria. 39
Cardueles cicures, 205

Ca-

Caſtitatis Turcæ ſtudioſi 209
Caſtra Turcica qualia 294 *ſumma in iis modeſtia militum. ibid. caſtrorum laniena.* 295
In Cathaiam iter. 383 *ratio externos in id regnum admittendi ibid. an eo non diu permanent* 384 *apud Cathaienſes Typographica ars antiqua.* 385
Cauſſa qua nos in Turcas accendāt. 461
Cauſſa cur imp. Turcarum à ducendis Vxoribus abſtineant. 58
Cerui manſuefacti ſubita feritas 182 *Vix ille à* XL *hominibus conficitur ibid. Ad Dei nomen ſe inclinauerat.* 183
Cereuiſia Busbequio Dantiſcana donatur. 247 *Eam Græci & Itali per imperitiam ſtrepum Vocant. ibid.*
Chederlen quemnam Turcæ fabulentur. 106 *Eum dicunt eſſe S. Georgium.* 108 *De eodem Varia fabulæ.* 106
Chiauſſi Turcarum 24. *Vnius in legatũ feritas* 248. *quomodo de ipſo ſe Vindicauerit. ibid Humanior Chiauſſus huic ſubrogatur* 250 *Busbequij chiauſſius fidem fallit.* 285 *cũ eo rixatur. legatus* 292. *Ipſius querimoniæ retunduntur. ibid. cum Busbequio diſputat.* 411 *pro eo cum ſuis precatur.* 413

Chiurli oppidum Selimi pugna aduerſa celebre. 53.

Chriſtianis inter Turcas vinum conceditur. 246

Chriſtiani venales Conſtantinopoli exponuntur. 121. *quomodo agantur more equorum noſtratium.* ibid.

Ciacales Lupi Aſiatici. 89. *Eorum furandi mira ſolertia.* ibid.

Colchorum Rex Conſtantinopolim venit 230 *cauſſa aduetus ipſius* 231. *Eorum exercitus contra iberos* 232. *Fragore bombardarum fugatur.* ibid. *Regio Colchorum fertiliſſima.* 233

Colchi moneta ſignata vix habent vſum 234

Colchi Regis palatium 235 *apud ipſos Rulandi notum nomen,* 234. *Eorum in furtis ſolertia* 237. *Diuorum etiam maximè. S. Georgii colunt imagines.* ibid.

Comaroniũ arx ad Vaga & Danubij cõfluentem. 19

Comitatus quinam Buda Legato reduci obuiam venerit, 429

Conſiliarii Turcici quinam, 16

Conſilia Turcarũ contra Chriſtianos, 481

Con-

Conſtantinopolis ſitus pulcherrimus: 73. *Qua id loci piſcium copia, ibid. Quid ſpectauerit Busbequius inibi,* 81. *Ea Vrbs terræ motibus obnoxia.* 171

Conſtātinopolim reuertit claſſis victrix, 333.

Conſtātinopoli varia columna, Hipodromi area. Obeliſci viſuntur. 97.

Conſtitutio corporis qualis pro tyrone militari requiratur. 495

Conuiuia Baſſarum Solennia 405

Cura Philippi Macedonis in emendanda diſciplina militari. 420

Cyri milites 501

D.

Dalmatæ ridicula excuſatio. 226.

Danubio ſecundo Belgradum nauigiis Busbequius deuehitur. 33. *ad ripas Danubij Symandria arx.* 37.

Dignitas Cæſarea periculis plena 438

Dilemma Baſſæ Budenſis 32

Diligentia Romanorum in inſtituendo tyrone. 490

Dioſcorides manuſcriptus. C. *ducatis æſtimatur.* 458

Diuanum locus conſilij Turcici. 120 in eo etiam legati audiuntur. ibid.
Diuerſoria apud Turcas Carauuſarai dicuntur. 39
Diuerſoria commodiſſima habentur Xenodochia Turcica 41. In illis hoſpitibus omnia exhibentur ibid.
Diuorum imagines Colchi venerantur. 237
Diuortij apud Turcas varia cauſſa. 210
Domus Amaſiana ex argilla. 111
In Domino Deo ſpes præter vires neruumq; belli collocanda eſt. 467 Deus meritis ad ſuam impertiendam gratiã prouocatur 469. ad Deum, rei militaris præſidium confugiendum. 485
Duces belli ſubinde fraudulenti. 476

E.

Ebrahimus cum ſuis Francordiã introducitur. 432
Ebrahimus Cõſtantinopoli cum Ruſtano præfectus. 57
Eius dolus in tollendo Muſtapha filio. 68 primarius interpres Turcarum natione Polonus 395. Munere ſuo deiicitur ibid. reſtituitur in priſtinam digni-
ta-

tatem 396. Eius ſtudium in Busbequium. 398
Ebrahimus grauiter in quendam Gianizarum inuehitur. 429
Elephas ſaltans & pila ludens. 80
Endrene olim Hadrianopolis dicta. 52
Epiſtolaris ſtilus qualis. 326
Equi pretium 418 Busbequio ab Hally tres domum miſsi 419
Effigies dedolata animalium in Graecorum cæmiteriis. 38
Equorum ſtabula apud Turcas. 49
Equi Turcarum manſuetiſsimi 191. Eorum Turcæ amantiſsimi 192. Quâ fide ſint in dominos 193. illorum ætas 194 Macilentiores equi meliores ibid. Iuſsi procumbunt in genua. 192
Equi variis inſeruiunt vſibus 198 eorum quoque carnibus Turcæ veſcuntur. 199 Quos habuerit Busbequius equos 191. ex ijs magnam capit voluptatem ibid. ad domini vocem adhinniunt. 193 equorum alendorum ratio apud Turcas. 419
Equeſtrium armorum vſus, 289
Equitum Turcicorum elegans ſpectaculum 288. illorum habitus ibid. quomodo

Digitized by Google

modo capita tegant. 289
Equitum præfecti & centuriones agmen claudunt. 290
Equitum CL deſcriptio. 22
Exemplo ægrorum ante morbum conſulendum non in morbo. 467
Exercitui roborando quid conducat. 500
Exercitati milites optimi, 492
Expugnatio Belgradi omnis in Hungaria mali origo. 35
Expeditiones Turcæ quot cum camelis ſuſcipiant 196. *qualem militem ad eas educant.* 201

F.

Fabius non parum profuit Scipionis victoria de Annibale ac Carthagine. 448
Fabula de Chederlino. 160 *alia fabula de roſa.* 57
Falcones Turcarum 168
etiam grues aggrediuntur. ibid.
Falſum de Chriſtianis dicere teſtimonium Turcis pietas eſt. 391
Famulorum duorum Busbequij diſcrimen 389. *Fuſtuarium ſubeunt.* 390
Fœni apud Hungaros nullũ pretiũ. 129
Fœminæ apud Turc. perpetuo incluſæ. 109
Febricitans Busbequius tepida aqua perfunditur. 124 *Idem de balneo exiens frigida perfundebatur.* ibid.

Digitized by Google

Feles Turcis in delicijs. 204
Feræ domitæ Conſtantinopoli multæ. 79.
Feræ ſe quoq; in neceſſitate defendit. 461
Ferdinandus Imperator Viuente patre Hally Baſſa in Hungaria occurrit. 210
de eo eximiam reportat Victoriã ibid. illius munificentia iam Imperatoris. 364. *Eius Enconia.* 438. *quàm ardens fuerit diuinarum rerum.* 439 *In ſuos qua humanitate* 440: *de ipſo prædicant ſui quod non dominum ſed parentem habeant ibid. iuſtitiæ tuendæ amor* 441, *familiaritas ipſius cũ eruditis* 441. *Quinq; linguas ipſe calluit* 442 *cur Turcis ſeſe non oppoſuerit* 443. *prudenter id factum laudat Busbequius ibidem Prudentia Ferdinandi* 445. *Turcarum impetus per ipſum inhibiti* 449. *Laus illius ob defenſam Hungariam* 450. *quæ ipſius per Vngariam præſidia* 451. *Eius Viuendi ratio* 252. *Quàm fideles adminiſtratores habuerit* 452. *Temporis parciſſimus* 453 *Eius rationes cur non liberiorem Vitam ſectetur, ibid. Venatione interdum recreatur.* 454. *cum Veteribus comparatur Imperatoribus.* 455

Filius

Filius Crœſi mutus elato clamore patrem à cæde liberat. 459
Florum copia circa Hadrianopolim, maximè Tulipantis. 32
Florum Turcæ ſtudioſi, quos caro diuendunt. 53
Fluuius qui immortalitatē præſtat. 107
Fluuius Hebrus vnde oriatur. 50
Fluuiorum Danubij & Vagæ confluens. 19
Forum mulierum Conſtantinopoli vocatur Auratbaſar. 97
Foſſa niuibus repleta in quem vſum. 91
Fraudes belliducum quorundam 476
Franciſcus Zay alter Busbequij collega. 18.
Frigus Turcæ vt qui maxime arcent 201
Frugalitas Turcarum 30. & 102
Funebres ritus Seruianorum. 37
Furtum Singiacci ridiculum. 404
Fuſtuarium Turcis frequens, inprimis militibus 301. Fuſtuarium famuli Busbequij duo falſo ingeſto crimine ſubeunt. 390
Fuſtem quo plectuntur ipſi ſacrum habent. 302

Ga-

Digitized by Google

G.

Galeri Bulgariæ mulierum [illegible]

Gaſto Medinæ Ducis filius amittitur. 336 *Eum Pialius Baſſa reſeruat.* ibid.

S. Georgius à Græcis idem habetur qui Chederles 108. *Quomodo in Græcorum templis depingatur* ibid.

Georgiani populi quid Suleimanno reſponderint contra Perſas ſolicitati. 496

Giangir Suleimanni filius mortis metu emoritur. 144

Gianizari oriuntur ex Chriſtianis. 505. *In diſciplina Mahumetis inſtituuntur* 506. *quomodo ad militiã reſcribãtur* ibid. *Eorum ſtipendia* 507. *cum dimittũtur à ſua decuria in culinis laborare coguntur.* ibid.

Gianizari Turcarum equites 26 *Ipſorum veſtitus* ibid. *Ritus eorum ſalutandi* 27. *Sæpe optant incendia* 110. *Dulci eos pulte Busbequius ſibi adiungit* 169. *Eorum modus pugnandi.* 202. *tam pedeſtri quam equeſtri ineundo certamini habiles* 203. *Eorum agmen quale* 290. *Quæ principis Turcæ de illis ſit ſententia* 305. *Imperatoris prandium in paſchate impune diripiunt.* 313

Ipſi

Ipſi ſunt oppidorum præfecti. 424 Venius inhumanũ factum 425 Eius pœna. 426. Famulus legati ei multũ ſuccenſet. 427 in eum grauiter Ebrahimus inuehitur. 425.
Glycyrrhizæ ſiluula. 107
Græcorum Stratagema pro ſeruando Vino 347
Grus Baleârica quo affectu Hiſpanum militem amauerit 180

H.

Habitus fœminarum apud Bulgaros. 25.
Hadrianopolis Vrbs. 51. Endrene dicta Turcis ibid.
HæreſisTurcarum. 217
Hally Baſſa Epirota ſumma æſtimatio 218. Illius deſcriptio 219. Eius ferocia 220. Ipſius temeritas 221. Illius infauſtus obitus. 222.
Hally alterius Viſiriorum principis deſcriptio 360. Quam diuerſis à Ruſtanô moribus fuerit. 364 Ruſtano ſuffectus 349. pacis percupidus 365. Eius beneuolentia. 366. Illius in ſenectute ſtudia ac Vota. 367 Ipſius comitas 368. natione

eſt

Digitized by Google

eſt Dalmata 360. ab eo Busbequius migrationem impetrat. 349 Eius munera Busbequio miſſa, 419 Eius poſtulata 420.

Hannibal petiturus Italiam Lacedæmonium inſtructorem armorũ adſciuit 497.

Hannibalis ſepulchrum ubi 88. Eius de Romanis victoria clarior quam Alex. Mag. de Perſis & Indis. 447

Haly fluuius terminus Medorum & Lydorum 101

Helca Thamæ Regis Perſarum frater ad Turcas profugit. 310

Hebrus fluuius, & unde oriatur 50: plerumq; vadoſus eſt, ibid.

Heydones Busbequio inſidiati. 132 Quomodo eorum artes eluſerit. ibid.

Hiſpanorum apud Turcas magna eſt opinio. 329. Eorum claßis improuiſo à Turcis occupatur. ibid Hiſpani magna aquæ penuria laborãt. 332 Captiui Hiſpani. 333

Homines callidos Turcæ Lupos Aſiaticos agnominant. 89

Horas Taliſmanni ſacrorum miniſtri è turrib. Turcis denunciant. 45

Horologia Turcis nulla. 44 ipſis ſunt mira-

miraculo 46. Hoſpitium militare. 23
Hoſtis exercitatiſſimus eſt Turca. 477
Cum hoſte exercitato non temere congrediendum 447. contra hoſtẽ nouum capienda arma noua. 478
Hungari ad Caſarem reuertuntur. 416
Per Hungariam qua ſint Ferdinandi Caſ. praſidia. 451
Hyena quale animal, & vt cadauera è ſepulchris extrahat 95. ridiculus eam capiendi modus. 96

I.

Ieiunia Turcis qualia. 292. æſtate, moleſtiſſima ibid.
Ieiunij tempore ſol veſcentẽ videt neminem 298. à ieiunio impediti Turcæ alio tempore compenſant. 299
Imaret Turcarum Xenodochia. 55
Imperatores Turcarum cur à ducendis vxoribus abſtineant 58. induciæ octénales obtentæ. 421
Inſolentia Turcarum ob partam de Hiſpanis victoriam. 330
Inſula Meningenſis ab Hiſpanis capitur 328. Eadem recuperatur à Turcis Duce Pihalio. 329
Inſula deſerta. 357
In Inſulam Principe Busbequius annuẽte Hally Baſſa migrat 349. Eius con-

moditas. 513

Inſtructio tyronis in armis ſumme neceſſaria. 491

Inſtitutio Turcica abiectos quoq; ad magna promouet. 519

Ioan Cardona liberatur. 336

Ioann. Maluezius Ferd. Imperator. ad Suleimannum Legatus. 15. Illius conſtantia. 17. Conſtantinopoli conijcitur in carcerem ibid. aliorũ Legatorũ aduentu liberatur 18. Iuſſus redire Conſtantinopolim in itinere moritur 19. Ei ſuccedit Busbequius. ibid.

Ioã Vander A Ferdinãdo Caſ. à ſecretis 15.

Iſabella Tranſyluaniæ dux. 218

Iſmaël Thamæ Regis Perſici filius 309. *Cruento pugno naſcitur.* ibid.

Italoturcarum opportunitates. 303

Iter Busbequius abſoluta legatione ingreditur. 421

Iter Baiazetis in Perſiam 311

Iudæi duo controuerſiam aliquam componere volunt. 428

Iuuenes ſtatim ab ipſo ætatis flore ad arma deſtinandi. 493

L.

Lacedemonij armorum inſtructores optimi. 497

Lac

INDEX.

Lacte acido aſtus tempore Turcæ vtuntur. Iugurtham vocant. 103
Lacus Aſcanij ripa. 88
Largitiones Turcis perpetuo faciendæ 53
Lauinius Galliæ Orator apud Turcas. 373 *is aliquot Venetos captiuos liberat. ibid. eius cum Busbequio ſimultates.* 373 *eius mores.* 374 *ab eo Ruſtanus abhorret. ibid. Eius in loquendo temeraria audacia* 375. *Eo inſtigante Ebrahimus munere ſuo deiicitur.* 393
Lecti Turcici. 23
Lazarus Epirota conto transfixus. 84
In Lecto iuuenis antiquo more cænat. 111.
Legatis non eſt liberum diſcedere ex aula Turcica. 163
Legati ſeu collegæ Busbequii abitum Conſtantinopoli vrgent. 162 *ijdem piſcationem cum Busbequio inſtituunt.* 102
Legationi Turcicæ, quam Busbequius obiuerat, finis imponitur. 418
Lemnia terra quæ agoi Sphragida dicitur quando hauritur. 244
Litteræ Cæſaris ad Busbequiũ miſſæ inter-

percipiuntur 213. Eas Ebrahimus Turcicus interpres nequit legere. 214
Litteræ Suleimanni ad Cæſarem aureo inuoluuntur panno. 120
Litterati Turcæ Hoggia dicuntur. 404
Lepida de tali Hoggia & inter Singiaccum hiſtoria. ibid.
Locus communis de virtutibus & vitiis de nobilitate &c. 113 ibidem etiam de frugalitate Turcarum, Chriſtianorum luxu & vitiis. 115
Ludouici Hungariæ Regis clades ad oppidum Mohatz. 131
Lupi Aſiatici quinam? 89
Lupi maiores vulpibus, ciacales dicuntur ibid. qua ſint in furando ſolertiâ vlulatu ſeſe produnt ibid.
Lycurgus Lacedæmoniorum legislator 483. ipſi oculus effoditur, quòd à lege ſuâ ſciſcendâ nihil remitteret. 484
Lyncis aduerſus vnum hominem incredibilis amor 179. Eadem præ eius deſiderio contabuit. 180

M.

Macedonibus vnde eorum fortitudo. 503 quales ipſos Philippus Rex delegerit 502.

Mahometes quanto in ſelem fuerit amore 204, Cur ſuis vino interdixerit 300 primum vino benè, pòſt maledixit. 310. Quomodo ſuos ſectatores iudicij die ad cælum vocaturus ſit 56. pronunciato Mahometis nomine Turcæ ad genua ſe inclinant 312. DEI nomine ad terram vſque procumbunt. 313.

Mahometes Imperator Turcicus Belgradum fruſtra oppugnat 36. Idem ante Conſtantinopolim expugnauit ibid. Duas arces ad fauces Boſphori communit quæ hodie Turcis pro carcere ſunt. 84.

Maltenſes milites irruptione in Phœniciam facta prædas agunt. 371

Multis captiuitatis cauſſa fuerunt. ibid.

Mancipia Chriſtiana quomodo agantur à Turcis inſtar equorum. 125 *Quomodo eadem venalia Conſtantinopoli exponantur.* ibid.

Mancipium vulgare quanti æſtimetur 186 quem capiant Turcæ è mancipiis fructum 185. Ex omni mancipiorum genere Turcæ emolumentum ſuum cap-

capiunt 184. *Quomodo mutila applicent mancipia.* ibid.

Marci Deſpota Seruia necem Seruus quomodo vindicet. 112

Mare nigrum, Turcis, Caradenis, vocatum; idem eſt cum Ponto. 83.

Matrimonij fides apud Turcas eſt dotem, dediſſe. 58

Medicus Busbequij peſte corripitur 350

Maculis ſe peſtis prodidit. ibidem. eam noctem qua deceſſit omnem colloquiis cum DEO traduxit 352 *Eius laudes percenſentur.* ibid.

Mendici perrari apud Turcas. 183 *Arabum mendicandi ratio* 155

Menſæ miniſtrant Turcæ ordine pulcherrimo. 113

Mercator Italogræcus valde inhumanus eſt erga captiuos 343

Mercator ſuccini Conſtantinopoli 264

Milites proprij legendi qui minore ſumptu conducuntur 301. *id non ſolum Romani ſed etiã alia obſeruarũt gẽtes* ibid.

Aa 2

Ibid. Turcas bonos eſſe milites perhibetur. 504

Milites ut contra timorē animandi ſint 475. *Militaris rei gnaros oportet eſſe instructores tyronum ibid. Milites olim etiam hieme laborib. exercebantur* 489. *miles exercitatus optimus* 499. & 492 *pro milite Turcico educātur Chriſtiani pueri* 505. *Militares exercitationes quæ* 474 *Milites Turcici deteſtātur prœliū contra Baiazetē* 407. *Milites Turcarū quā ſobrij* 199 *in milite belli celeritate opus eſt* 473. *Militiæ Chriſtianæ & Turcicæ comparatio* 200. *Qualis Chriſtianus miles* 470. *mores illius peſſimi* 471. *Quæ cura Turcarum in milite fouendo* 201. *Victus militum in caſtris* 295. *Eorum ſupplicia* 301. *Quis Chriſtianis miles inquirendus* 473. *Veri militis effigies ibid.*

Miluij ſibilo vocati adſunt 187. *quomodo alantur* ibid.

Miraculi ficti irriſor punitur. 388

Modus quædam occulta ad Legatos mittendi. 178

Mohatz locus cæde Ludouici Vngariæ Regis funeſtus. 131

Digitized by Google

In Moldauiam irrumpunt Chriſtiani. 368. *Quam dextre Busbequius eam irruptionem excuſarit apud Hally Baſſam.* 369
Monachi Turcici. 106
Eiuſmodi monachus ficta coram Busbequio miracula patrat. 387
Sui cœnobiarcha itidem ficta narrat miracula. 388
Monomachia apud Turcas punitur. 228
Moraua fluuius. 37
Moronella quid ſint. 76
Mortuos ſepeliendi Seruianorum ritus à noſtro multum diuerſus. 37
Mortuos ſuos Turca cur ſedentes in ſepulchris collocent? 95
Moſchea Turcarum delubra. 106
Mufti Turcarum Pontifex 63. *à Suleimanno conſulitur primò de nece Muſtapha ibid. & infra de nece Baiazetis* 264. *Eius reſponſum ibid. Mufti conſulitur de captiuis dimittendis reſpondet duplicē auctorum eſſe ea de re mentem.* 401
Mulieris Conſtantinop. impotens in iuuenculam amor. 212 *Eius pœna* 213.
Mulierum Pruſienſium furor ob interemptum Muſtaphæ filium. 71

Munera Perſarum. 401 & 117

Munera ſeu officia quomodo Turcæ diſtribuant 112

Munus magnificum Suleimanno Colchorum Rex adfert. 238

Murus marmoreus Nicomediæ ſuffoſſione repertus. 83

Muſæ aulis præferendæ ſunt. 435

Muſtapha Suleimanni primogenitus ò qua muliere 59. Roxolanæ, Vxoris paternæ & Ruſtani inſidiis appetitur 61. Vocatur à Patre 62. Amaſiæ præfectus ibid. de eo tollendo conſulitur Muffti Turcarum Pontifex 63. patris in eum impietas 64. Illius iuſſu à mutis ſtrangulatur 65. Strangulatus ante Imperatoris tentorium porrigitur. ibid. Gianizarorum rabies audita illius nece ibid. Ingens Muſtaphæ deſiderium Viſo Pſeudemuſtapha 146

Muſtaphæ filius ab Ebrahimo Pruſſiade ſtrangulatur. 70 paruuli eius ſupremũ dictum ibid.

Muſtum Turcis bibere licitum. 347.

Mu

Muſulmanna præcipua Turcarum religio. 67
Muti Turcis in delicijs habentur. 65
Illi Muſtapham ſtrangulant ibid.

N.

Narciſsi copia circa Hadrianopolim 52.
Naſſada Hungaris nauigia ſunt 18
Naſſadiſtæ ipſis ſocii nauales. 431
Natantes Inſulæ nullæ ab Augerio notatæ, quas Cyaneas vocant. 85
Naturalis ſcientia quid non efficiat 179
Natolia Turcis eſt Aſia 86
Nicæa vrbs. 90
Nicomedia qualis nunc 88. *Quid ibidem viderit Busbequius ibid. marmoreus inibi murus detectus eſt. ibidem. ad Nicopolim & Varnam pleni campi albentium oſsium cæſorum Chriſtianorum.* 446
Niger color Turcis exoſus. 100
Niſſa fluuij & vrbis nomen. 39

Aa 4 Nix

Nix venalis habetur æſtate 298. *foſſæ niuibus repletæ in quem vſum* 91. *Quæ ratio ſit nobilitatis in muneribus* 112
Nobilitas Turcis nulla. 49
Nobiles Turcarum quinam 112. *Quæ vera nobilitas.* 113
Nobilitas Bulgarorum oppreſſa. 49
Noës arca Busbequij domus ſimilis. 177
Nox Turcis omnis incerta eò quod careant horologiis. 44
Nummi antiqui Belgradi effoſſi. 35
Numiſmata antiqua Amaſiæ reperta 97
Numiſmatum veterum copiam ſecum affert Busbequius. 457

O.

Obeliſcus Conſtantinopoli inſignis. 78 & 79
Obſonia Turcarum qualia. 103
Officia Turcæ quomodo diſtribuant an ſecundum natales. 112
Olympus mons perpetua niue candidus. 173. *Obiacet Conſtantinopoli.* ibid.
Onychibus fluuiolus abundat, qui ſe in nigrum mare exonerat. 84
Orator Perſicus Conſtantinopolim venit

pacem

pacem petiturus, quâm continuo impetrat 117. *Quæ munera attulerit.* *ibid.*
Oratores abituri Conſtantinopoli menſæ in Diuano adhibentur. 418
Ordo Turcis gratiſſimus. 119
Oryza inſtar tritici creſcit ad Philippopolim locis paludoſis. 51
Ottomannica domus ſola æſtimatur à Turcis. 49
Ottomanni quales Principes. 444
Oua quomodo in Aegypto excludantur. 190
Oues Turcarum longè noſtrarum diſsimiles 92. *Trahunt caudā aliquot librariā ibid. Eorum paſtores* 93

P.

Paſcha etiam Turcis ſolenne & qua ratione celebretur 241 & 312
Phalangis auctor Philippus Macedo. 502
Pharus turris nauigantibus lucifera. 84
Panes ſubcinericios quomodo conficiant Bulgarorum puellæ & mulieres. 47
Illos fugacias vocant. *ibid.*

Panni cymatalis officina. 99
Paſtorum ouium apud Turcas familia. 93
Patientia ſingularis Turcarum in caſtigatione 362
Patrij mores peregrinitatis contagione vitiantur. 386
Pax inter Gallos & Hiſpanos Turcis inuiſa. 394
Pacis nullus locus Chriſtianis cum Turcis eſſe poteſt. 480
Pecuniis captiuorum incommodis ſolum occurritur. 340
Pedites prætoriani iidem qui Gianizari 25
Pellices Turca aſſumunt quotquot volunt 48
Pellicum liberi apud Turcas non poſthabentur vxorum natis. 59
Pera oppidum. 338
Perdices Chio ad Turcas importantur 188. *In Chio publicè aluntur* ibid. *modus illas cicurandi.* 189. *Cuſtos manè eas euocat ad paſcua* ibid.
Permutatio rerum Colchis commercij loco vſitata 234
Perſarum Orator pacem à Turcis obtinet-

net. 117
Perſarum doli in Baiazetem. 320
Perſæ hoſtes ſuos fame conantur ſubmo-uere 197. ab iis Turcæ magis quàm à Chriſtianis abhorrent. 217
Perſiæ Rex Sagthamas parens Thamæ qui Busbequij tempore imperauit. 308 magna Thamæ in regni adminiſtratione incuria ibid. Exitus in Perſiam à Turcis ob Baiazetem obſidentur 307. Bellum in Perſas Ruſtanus adminiſtrat 62 Rex Perſæ Sagthamas bello diſſidet â Suleimanno. ibid.
Pertau Baſſa 142. Idem ad Baiazètem à Suleimanno vt arbiter mittitur 362. Eum remittit Baiazetes ibid.
Peſtis domum Busbequij infeſtam habet 344. Peſtis tempore purpureæ maculæ mortem denunciant. 351
Peſtis contagio ex veſtibus. 127
Peſtis Conſtantinopoli quanta. 359 Eam Turcæ non declinant. ibid,

INDEX.

Pihalius Turcicæ claſsis in Hiſpanos præfectus 335: ipſe Gaſtonem Medinæ Ducis filium ob redemptionis pretium abſcondit 336. Cum paucis nauigiis in Aegæo mari ob metũ irati Suleimanni vagabatur ibid.
Pilei Turcici a noſtris diuerſiſsimi. 48
Pinnarũ piſcium magna copia in Principo inſula 356 fibris quibuſdam alimentum aſſugunt. ibid.
Philippopolis vrbs 51 Orizæ ferax. ibid.
Piſcatio Busbequij perquam iucunda. 353
Piſcium ingenium quo ſe è retibus expedire conantur. 354
Piſcationis Turcæ omnino rudes. 102
Piſcium varia genera in Principo inſula 354
Pompa in electione Maximiliani II. 434
Pontem Hebro Muſtapha impoſuit 51
Pontis Traiani pilæ in Tranſiluania 37 An Pontus propter influentem arenam non ſit nauigabilis, qui fuit Polybij error. 85
Potio Arabica, quæ? ea vocatur Arab. Sorbet. 105. *Ea Turcis gratiſsima & quomodo fiat.* ibid.

Pran-

Prandium Perſis Hally Baſſa in hortis ſuis exhibet, cui centum iuuenes miniſtrant. 113
Principo Inſula in quam Busbequius migrat. 355
Præfecti Turcicorum tyronum cuiates & quam ſæpe ignobiles 510
Principum animi quales. 365
Probi Imperat: theſſera militaris 486
Procopienſes qui 382. *Procopia Inſula ibid.*
Prouerbium Plauti [qui nucleũ eſſe vult frangat nucem] quare id Busbequius pronunciarit 183
Pruſienſium mulierum ob mortem Muſtaphæ filij dolor. 71
Prudentia qualis Ferdinando Cæſari. 445
Qualis requiratur pro deligendo milite. 496
Pſeudomuſtapha Baiazetis inſtinctu fingitur 147. *Is in Thraciã peruenit. ib. Oratio illius ad Thraces* 148 *plures huiuſce decipiuntur dolis* 150 *Eius coniuratio per Singiaccos Imperatori detegitur* 151. *Conatus illius impediti* 152 *ad eum opprimendũ Pertau Baſſa*

mittitur. ibid. Idem capitur, dum à ſuis deſeritur 153. Ipſe cum ſuis primarius conſiliarius noctu, alto mergitur. ibid.
Pubertate prima iuuenes ad arma admouendi. 493

Q.

Quadrageſima Turcarum. 196
Quaquelbenus Busbequij medicus 124. Et trepide Baſſa Budenſis curandus iniungitur 25. Idem peſte corripitur. 350. Se illa infectum ignorat 351. maculas purpureas mortis ſua indices agnouit ibid. Qua ratione Hungaris ſubuenerit peſte laborantibus ſcordij herba. 127
Querela Ruſtani aduerſus Hungaros 170
Querela Busbequij aduerſus Ebrahimum quod litteras Caſaris aperuerit. 215

R.

Radicula Turca erronis manſa fri-

gus, languorem, & famem depellit 386
Rana menſe Decembri coaxantes 23
Ratio viuendi Ferdinandi Caſar: 452
Razjani quales 139
Recreationes Ferdinandi Caſ: 454
Regia olim apud Græcos familia nubiles puellæ opilionibus elocantur 49
Religio Muſulmanna præcipua Turcarum. 67
Rhodope mons & eius deſcriptio: ea ab incolis Rulla vocatur. 50
Romana potentia cur imminuta 514
Romani de menſa ad amicos dapes mittere conſueuerant. 402
Romani ſe proprio milite defendunt. 390
Summa illorum in inſtituendo tyrone diligentia ibid.
Romanorum Inſtitutum tempore belli. 481
Roſa Turcis è ſudore Mahometis nata. 57
Roſarum folia humi iacere non ſinunt. ibid.

Roxo-

INDEX.

Roxolana Suleimanni concubina vxoris loco habetur 58. *Eius & Ruſtani inſidiis Muſtapha priuignus á patre tollitur* 61. *Illius crudelitas etiam in ſuperſtitem Muſtaphæ filium.* 67
Roxolanæ quot liberi 144. *Inter eos Baiazetes ipſi chariſsimus.* 145
Ruſtanus munere ſuo priuatus 58. *Baſſarum primus* 59. *eius auaritia* 60. *Quomodo ærarium Suleimanni locupletauerit ibid. Eiuſdem contra Muſtapham inſidiæ* 62. *Cur ipſe ab Vngarico bello Suleimannum abſtinere voluerit* 165 *Eius in retinendo legato ſtudium ibid. Illius querela aduerſus Vngaros* 170
Ruſtani lætitia inanis ob cladem Chriſtianis illatam ab vno é ſuis 225 *Ob illius amici obitum lachrimatur ibid. Fruſtra Busbequio belli terrorem incutit miſſa cucurbita* 254. *moritur aqua intercute* 349. *Hally Baſſa ipſi ſuccedit ibid comparatio Hally & Ruſtani ibid. Eius in colloquendo faſtus* 361. *nimium pecuniæ amans* 362. *ſex millia coronatorum Busbequio Ruſtano fidei ſuæ obſidem miſit quæ continuo remiſit* 363. *Illi ſiſtuntur duo famu-*

mu-

muli Busbequij. 390. & 391 *tergiuerſatur eos dimittere.* 393
Ruſtici ad arma aptiſſimi. 493

S.

Sacerdotum Græcorum abſolutio. 75
Sagthamas Perſarum Rex. 308
Sagittarum iaculandarum peritiſſimi Turcæ 240. *quantum ſpatium ſagittis transmittant.* 242
Sagittarum ſcopos quomodo Turcæ exci-tent 241. *quomodo illarum vſus ad ipſos deuenerit.* 242
Saluiatus legatus Regis Galliæ ad Turcas pro liberatione Sandai mittitur ſed fruſtra eſt. 397
Sandaus captiuus primarius è Hiſpanis 331. *Baſſarum cum eo colloquium in Diuano.* 337
Sandao malus ſucceſſus pro liberatione ipſius indicatur 399. *in gratiā Busbequij vt & alij captiui pridie S. Laurētij dimittuntur* 400. *Sādaus & Leyna capitaliter ſibi mutuo offenſi. ibid. Ipſe cum Busbequio Conſtantinopoli diſceſ-dit* 422. *Sandai facetè dictum* 423. *Sandai non parua ſollicitudo ob vulneratum Gianizarum* 426. *Illius pro*

liber-

libertate gratus animus in Busbequium. 431
Sauus Vngariæ fluuius. 34
Saxones Carolus Magnus in varias orbis partes diſsipauit. 381
Schedulis Turcæ magnum habent honorem 55. eas humo leuatas rimis inſerunt, ne quo contemptu conculcentur. ibidem. ridicula de illis ſuperſtitio. 56
Sclopeta minora Turcis terrori ſunt. 227. equites Turcici ea ob nonnullas ſordes quàm maximè auerſantur. 228
Scopos quales Turcæ habeant. 248
Scoporum vſum vnde petiuerint. 242
Scordion peſtis remedium. 127
Selimbriæ amœnitas & ſpectacula 54
Selimus Solimanni parens aduerſus Patrem Baiazetem aperto Marte congreditur 53. Inferior diſcedit ibid.
Selimus nepos ſuperioris à Solimanno

ad

ad Imperium deſtinatur. 145
Selimus contra Baiazetem pro Iconij manibus caſtra ponit 277. Qualis ipſe fuerit. 378. Cum Baiazete congreditur 282. Superior euadit in eo prælio. ibid.
Sepulchra Turcarum. 95
Seruianorum arx Symandria 37. Iagodna pagus ibid.
Seruorum apud Turcas vſus & vtilitas 184. & 185. eorum pretium quale 186. Vt mutilis & mancis vtantur ſeruis. ibid.
Seruitus Romanis legibus reſpondens non videtur aſpernanda 185
Sigbetum à Turcis oppugnatur. 220
Silentium Turcarum & modeſtia mirabilis. 116
Simia quàm iucunda. 177
Singiacci Turcarum vnde dicti. 23 ipſi vrbibus præficiuntur. ibid.
Siniſter locus apud Turcas honoratior. 32
Solatia qualia in Turcarum hoſpitiis minus commodis 43
S. Sophiæ templum Conſtantinopoli quali nunc habitu viſatur. 73

Sophia regum Bulgariæ Deſpotarumq; Seruiæ quondam ſedes- 47
Stabula Turcica. 40
Stacade campi referti Vbinam. 87
Strabonis Geographi patria. 100
Strages à Turcis illata Chriſtianis. 463
Stratagema Græcorũ pro obtinendo Vino. 347
Strigonium prima ditionis Turcicæ arx 21. à Chriſtianis occupatum 223
Strigonij deſcriptio, 21
Suburbia Turcarum ferè ipſis Vrbibus maiora ſunt. 34
Suleimannus 122. Suæ religionis ac ceremoniarum inprimis ſtudioſus ibid. Eius liberi 144. grauiter ſuccenſet Baiazeti 154. Hadrianopoli quotannis hibernat. 367
Suleimannus monetur à Selimo filio 256. Eius odium in Baiazetem augetur 257. Nouum ipſius conſilium propter Baiazetem inſtitutum 258. iubet præfecturas à fratribus mutari ibid. omnia contra Baiazetem pro Selimo comparat 263. Quid facto opus ſit ſuũ Muſti conſulit, & quid ab eo reſponſi tulerit. ibid. In Aſiam propter diſſiden-

Digitized by Google

dentes filios traiicit 283. eius aduerſæ in Baiazetem voluntas 284. Eius agmen cùm in Aſiam Conſtantinopoli diſcederet. 278

Suleimanni conſilia Baiazeti innotuerunt 310. Baiazetis diſceſſum ad Perſas grauiſſimè tulit 316. Victoria ex Hiſpanis parta non inſoleſcit; vultu nec mutato eam accipit. 334 Sybilla quadam ſuadente fit in dies ſuperſtitioſior 344. à ſe remouet omnia Symphoniaca inſtrumenta 345. Vaſa aurea & argentea deponi iubet, cibum è fictilibus capturus ibid. Vini vſum Conſtantinopoli tollit ibid. Suleimanni ærarium tenue. 60 Solum Hungaricum ducentis equitũ millibus inſultat 444. Qua ratione Belgradum ceperit, an. 1520. 35 Dictum de Ebalio ſcelerum pœnas attinens 336. Tria in optatis habet Suleimannus antequam fatis concedat. 449

Sultani nomen dignitatis. 221

Superſtitio ridicula ſenis Turcici 29

Sumptus annui in legatione Busbequij. 364

Sumptus pro bello cur merito tolerandi. 487

Sum-

Sumptus mediocres ſufficiunt pro conſeruanda militari diſciplina. 489
Symandria arx Seruianorum. 37
Symplegades inſulæ natantes nuſpiam Busbequio apparuerunt. 85
Synopi montes 101
Syri parentibus & liberis à Maltenſibus ſpoliati, in peregrinos Venetos manus iniiciunt. 372

T.

Talismanni Turcis Sacrorum miniſtri 45. *è turribus horas denunciant.* ibid.
Tamerlanes Baiazetem maiorem cepit 58. *ab eo peſſime habitus* ibid.
Tartari quales 377. *Turcarum de illorum ſapientia dictum* ibid. *eorum conuiuia* ibid.
Tartari equitis mira tolerantia. 24
Tartarorum regulus quibus copiis egrediatur ad bellum. 375
Tartarorum binæ Vrbes Mancup vna, altera Sciuarin. 377
Tauricæ Cheroneſi incolæ 376 *duo ad legatum perducuntur* ibid. *eius gentis de-*

deſcriptio ibid. Eorum lingua cum Germanica in quibuſdam conuenit. 378. In pluribus multum diſcrepat 380. qua ratione numeros ineant 381. Eorum cantiuncula ibid. Incerta ſunt origine. 383

Temeritas punita. 222

Templum S. Sophia. 73

Terra motus paulatim ab vno loco in alium progreditur 170. Conſtantinopolis terra motibus obnoxia. 171

Teſtimonium Vegetij de militia. 491

Thama Perſarum regis legatio Conſtantinopolim. 319. magna eius in adminiſtratione incuria 308. metu cogitur Baiazetem in vincula conijcere 323

Thermarum reliquia Nicaa 88

Tibiſcus fluuius 34

Tolna Hungaria oppidum quale. ibid.

Tolnam peruenit finita legatione 424

Tranſiluania 16. Hungari contendunt vt ea cum Hungaria reconcilietur. ibid.

Tranſiluania ad imperium recepta 17 Illius vrbes quadam à Saxonibus iuſſu Caroli Magni tenentur 381

Tranſiluania redit ad vetus Turcarum

rum iugum 219 Eius defectionis cauſſa eſt Iſabella Tranſiluania dux ibid.

Tuguria Chriſtianorum qualia inter Turcas conſidentium. 41

Turbinati Turcarum pilei. 115

Turcæ imperij æmulos non ferunt 61. à fratrum cæde regni auſpicia prima capiunt. ibid. Gianizari fraternæ cædis cauſſa ibid.

Turcæ quorundam animalium eſu ſe pollui credunt vt Græci. 87

Turca elegantia ædificiorum non ſtudet. 77

Turcarum mos ſatisfaciendi iniuriis 133. Eorum faſtus in Busbequium 142

Turca vnus denaſatur. 134

Turcæ oppido miluiis indulgent quos ſibilo aduocant. 187. Turcæ pinnigera animalia impenſe amant 207. Sordes corporis maxime deteſtantur 211. Illorum clades 225. Quid ſentiant de monomachia, & quare duella auerſentur 228. Sibi liturgiam Transfigurationis Domini die à Græcis legi curant 244. ab ijs quoque identidem tempus nauigationis, ſeu maris aper-

tu

ſi exquirunt. ibid. Parthos in fugã imitantur 245. ſuſpicionibus admodum indulgent 351. Chriſtianos iniuriis afficere magni ſibi meriti eſſe putant 303. mirabilis illorum in rebus ſacris modeſtia 312. Eorum abſurda de peſte perſuaſio. 359

Turcæ ægre ferunt amalia vel affligi vel trucidari. 205

Turcica claßis in Hiſpanos à Pihalio ducitur. 328

Turcarum in ferendis laboribus conſtãtia. 199

Turcarum militum frugalitas. 30. 198. Quid ijdem agant amiſſo equo 199. Comparatio militis Turcici & noſtratis ibid.

Turcarum potentia Romanorum fere æqualis eſt. 479

Turcæ carnib. equorum veſcuntur ibid. Vini fugientes Turcæ. 28

Turcæ captos multis includunt annis 509

Turcis nulla cura magnificas ædes conſtruendi 30. Spes nulla in Turcis habenda. 482

Turcæ è menſis plena ſudaria ſecum aſportant: 402

Turcæ peccatum ſemel commiſſū impunè ſe iterare putant. 28
Turcarum ſepulchra qualia 95. *Eorum de vita functis opinio* ibid.
Turcæ non magnifaciunt maiorum natales. 114
Turcæ ex duabus maximè rebus operæ pretium faciunt, oriza & camelis. 197. *Quæ ſit Turcarum hæreſis de beatitudine.* 217
Turcarum conſuetudo, vt Imperatorum filij adulti viuo patre Cōſtātinopolim non auſint ingredi. 154
Turcarum magna patientia in perferendâ caſtigatione. 301
Turcæ nimij tam odio inimicorum, quā indulgentiâ amicorum. 18
Turcarum ingenia vt mitiganda 53
Turcæ frigoris impatientes. 201
Quodnam maximum Turcis ex bello emolumentum. 186
Turcæ in occulta flagitia non multum inquirunt, in manifeſta ſeueras ſtatuūt pænas 213
Turcæ equos ſuos cum omni lenitate educant. 191
Turcæ diem Veneris feriatum ducunt. 174

Tur-

Turcarum veſtitus qualis. 115
Turcæ hiſtoriæ ac temporum rudes. 107
Turcarum de Chederlino fabula. 160
Turca peregrinus eius ſectæ, qui religionis gratia longinqua loca peragrant. 382
Is narrat Busbequio multa de Cathaio. ibid.
Turcarum crudelis in ſeipſos religio. 430
Turcarum quænam grauitas. 422
Turcarum maxima copia. 444
A Turcis quanta Chriſtianis pericula immineant. 461
Turcarum proſopopœia 461
Turca hoſtis exercitatiſſimus. 477
Turcarum contra Chriſtianos conſilia. 481

V.

Vaga flumen in Vngaria. 19
Valpouar arx. 34
Varietas rerum quas Buſbequius ſecum ex Turciâ attulit. 456
Veldvvickius Caroli V. Imperat. ad Turcas legatus. 253
Veyuoda Turcis idem quod Prætor eſt 390
Veyuoda Vngarus peſte corripitur. 126
Veneris dies Turcis ſacer. 174

INDEX.

Veijuoda legati pacificationẽ turbãt. 419
VeſtesTurcarum 115
Veſtitus Suleimanni. 100
Veſtitus ſenum apud Turcas. ibidem
Veſtes undulatæ ex quâ lana. 91
E ueſtibus contagio periculoſa. 127
Victoria Turcarum de claſſe Hiſpanicâ. 330
Eâ victoriâ mirũ inſoleſcunt Turcæ. ibidẽ
Viennam redit Busbequius. 431
Viennam Suleimannus obſedit initio regni. an circ. 1522. 449
eum Suleimannus ſuum dedecus appellare conſuevit. ibidem
Vinum Turcæ fugiunt 28. vnde illud Christiani Conſtantinopolim iter facientes petant 43. Eius vſus Conſtãtinopoli interdicitur 345. Christianis tamen conceſſum. 346
Vinum legato loco culcitrarũ deſeruit. 46
Vita aulica parum iucunda 434. Muſis poſtponenda. 435
Victoriæ Hannibalis clariores quam Alexandri Mag 447. ad victorias Scipionis multum Fabius contulit Annibalem remorando. 448

Vir-

Virtute militari regna ſtabiliuntur. 513.

X.

Xantippus arte militari inſtructus Attilium Regulum ſæpe victorem domuit 497
Xenodochia Turcica Imaret dicuntur ſſ. ad diuertendum aptiſſima, 41

FINIS.

Digitized by Google

ÆRRATA SIC CORRIGE.

P. paginam ſignificat. u. verſum l. lege à.f. à fine

p.15.in marg. & u. 3. l. Vandar-A. p. 44. u. 18 l. qaibus p. 54. u. 8. l. eam. ibidem in marg. l. Selimbriæ amænitas. p. 63. diſiunge.religio neglecta. p.68.in marg. l. dolus. ibidē u. vlt: commouens.p. 76. u.18.l.na-p.68.in marg. l. dolus. ibidē u. vlt: commouens.p. 76. u.18.l.na-turam.p.78.diſiun.u.19. vi uentorum. p. 84. in margine l. con-to transfixus. P.90.diſiunge u.3. iter fuit.p.91.u.vlt.l. tondēt. p.100.u.3.à f. hominibuſque p. 101. u. 9. l. montes. p. 115.u.1.l. locis.p.118.u. 13.l.natione Dalmata. p. 126.u. 11.l. ab officij p. 123. u. 5.à f. l. odoremque.p.129.l.in marg. fæni. nullum. p. 131. u.2.à f.l.ex Tulna.p.136. u. 17 ſanando. p.137.u.4. l. Viennæ, p.143. u.3.à.f. l. portendentes. p. 147. u. vult. ſic.leg. omiſſa. quo facto initio,gratulatur ſibi de felici ad eos aduentu. p. 148. u. 13. l. multos quib. p. 150.u. 4. à.f.l.multos donis.p. 161. in fin Epiſt.l.CIↃ.IↃ.LV.p.176.u.19.l. viuebat p. 181.u. 12. l. ſi eum. p. 193.u.3. l. vt ſit.p.197.u.3.à.f.iumentorumque. p. 198. u. 18. l. adextremum p.211. u. 8. l. litteræ p. 214.u.8.à f. l. cunctatus p.216.u.9. l. ne legere. p.225. u. 7.l. abfuit.p. 228. u. 3. à. f. l. ſopitum.p. 235. in med.l.ſternitur. p.238. u. 6.à. f. l. conantem tempeſtas p.258.u.17.l.ex æquo p.285.u. 2. à. f.l. quibus illæ p. 286. u.4.à.f.l.conſcendiſſet p.289.u.14.l. haſtis. p. 300. u 2.diſiun.ſine ſcelere. p.304.u.2.l. cuius. p. 316.u. 6. à f. l. deuio itinere.p.340.u.6.à.f.qui ſuam.p.345. u.9.l. in ignem p. 348. in marg.l. petit.p.350. u. 3. à.f.l. graſſante. p. 355. in med. l. delectabat.p.357.u. 4.l de tantorum. p. 370. u. 8.l. vltum ire.p. 375. u.9.l.continua p.384.u.5. l.noctu. p.388.u. 1. l. quàm reiecit. p. 396. u.vlt. l Galliis.p. 412.u. vlt.l. cor Pharaonis.p. 418.u. 7.l. manere.p.425u.2.à.f.l.intra ictum.p.449. u.2. l.qua ſpe.p. 456. u. 10.l.anni p. 472. in marg. l. illius in malis. p.475. u.2. l. de ſumma. p.476.u.8.l. exercitui.p.494.u.6.à. f. l.& obliquis. p. 498.u. 1l. experimenta.p.504.u.15.l.ſi dubitent. ibid.in marg. l.boni milites p.525.u.13.l.prioris. p. 527.u. 6. à. f. l. legatus. p. 535.u.18.l.reſtitui; transfugæ.

Digitized by Google

MONACHII
EX FORMIS ANNÆ BERGIAE VIDVAE.

Cum gratia et priuilegio Sacræ Cæsar. Maiest.

Ad Raphaelem Sadele-
rum Iconographum Ducalem
Venalis

CIↃ. IↃC. XX.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google